

NUORISOPOLITIikka JA POLIITTINEN NUORISO: OBJEKTEISTA SUBJEKTEIKSI?

KARI PAAKKUNAINEN & JURI MYKKÄNEN (TOIM.)

Nuorisopolitiikka
ja poliittinen nuoriso:
objekteista subjekteiksi?

Nuorisopolitiikka ja poliittinen nuoriso: objekteista subjekteiksi?

KARI PAAKKUNAINEN & JURI MYKKÄNEN (TOIM.)

Nuorisotutkimusverkosto/
Nuorisotutkimusseura
Verkkajulkaisu 166

NUORISOTUTKIMUSSEURA RY.
NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO

Nuorisotutkimusverkoston julkaisut

Tiede

Teosten sisältö ja tyyli ovat akateemisten kriteerien mukaisia.

Kenttä

Erlaiset raportit ja selvitykset.

Liike

Ajankohtaiset yhteiskunnalliset puheenvuorot.

Kustannustoimitus: Juho Hänninen

Kansikuva: Amanda Vähämäki

Taitto: Tanja Konttinen

Tiivistelmän käännökset englanniksi ja ruotsiksi:

Käännöstoimisto Bellcrest Translations Oy

Nuorisotutkimusseura on saanut tukea tähän julkaisuun opetus- ja kulttuuriministeriöltä.

© Nuorisotutkimusseura ja tekijät

Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura,
verkkojulkaisuja 166, sarja: *Kenttä*

ISSN 1799-9227

ISBN 978-952-372-029-9

2022. Painettu kirja on julkaistu 2021.

Julkaisujen tilaukset: <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/catalog>

Sisällys

Johdanto: nuorten poliittinen osallistuminen ja osallisuus kasvatuksen, talouskriisi-Euroopan ja antroposeenin ristipaineissa <i>Kari Paakkunainen & Juri Mykkänen</i>	7
OSA I	29
▣ Osallisuuden doksat: kriittinen luenta <i>Tomi Kiilakoski</i>	31
▣ Arkinen, paikallinen, julkinen: nuorten demokratiakäsitystä etsimässä <i>Veikko Eranti & Georg Boldt</i>	64
▣ Urheilun ja taiteen nuorisokulttuurit ja politiikka <i>Mikko Piispa</i>	93
▣ Euroopan hyvinvointiregiimit nuorten demokratiauskon ja poliittisen osallistumisen selittäjänä <i>Kari Paakkunainen, Juhani Saari & Juri Mykkänen</i>	119
OSA II	173
Haastattelu: Donatella della Porta ja poliittisen osallistumisen uudet muodot <i>Jarmo Rinne & Donatella della Porta</i>	175
Y niin kuin yksilöllinen <i>Petri Paju</i>	182
Tiivistelmä	206
Sammandrag	208
Abstract	210

Johdanto: nuorten poliittinen osallistuminen ja osallisuus kasvatuksen, talouskriisi-Euroopan ja antroposeenin ristipaineissa

Kari Paakkunainen & Juri Mykkänen

ANTROPOSEENIN TARINAT BILBAOSSA

Tämä kokoelma alkaa Euroopan laidalta, Bilbaosta, missä nuorisotutkijat kokoontuivat syksyllä 2019 pohtimaan nuoren sukupolven asemaa aikamme polttavien ongelmien edessä. Antroposeeni (*anthropocene*), ihmisen aikakausi, oli aikalaistsdiagnostisen konferenssin kattoteema: *Young people, well-being, resilience and enterprise: Critical perspectives for the Anthropocene* (Bilbao 2019). Bilbaon seminaareissa virityttiin ja palattiin aikalaisharmien äärelle. Minkälaiisten ekologisten ja planetaaristen harmien (*troubles*) keskellä elämme ja mikä on nuorten suhde niihin, miten ne muokkaavat nuorten kokemuksia ja reaktioita? Seminaarin esitelmissä yhdistettiin antroposeenin tutkimus nuorten maailman toimijuuden, rakenteiden, identiteetin ja kuulumisen käsitteiden uudelleenlöytämiseen. Seminaarin alaotsikot virittyivät aikalaissosiologian tuoreiden termien ympärille maailmankongressien parhaiden konventioiden tapaan. Bilbaossa nuoren polven hyvinvoinnin, resilienssin ja (sisäisen) yrittäjyyden sekä psyykkisbiologisen rohkaisun teemoja tulkittiin riskien konteksteina. Teemoja käsiteltiin myös päälaelleen käännettynä imperatiiveina ja ”rokotustermeinä” nuorten sopeuttamiseksi tai rajallisina kasvuyhteiskunnan sopeutumistiloina ympäristö- ja ilmastokriisin myllerryksessä.

Toisaalta myös utopian elementtejä etsittiin. Erilaiset maailmaa ja Tellusta koskevat systeemiset tieteet kuuntelivat toisiaan konferenssin teoreettisissa katsauksissa, parhaimmillaan ne kohtasivat. Bilbaossa tämä näkyi ainakin esseisminä ja kiehtovina keskusteluina – perinteiset

ennakkoluulot tutkimuskulttuurien välillä olivat poissa. Koko antroposeeni joutui ainakin yleisesti seurustelemaan ja tekemään eroja muiden planetaaristen ja kosmologisten aikalaismallien kanssa. Antroposeenin rinnalla keskusteluissa esiintyivät mm. pääoma- ja teknoseeni sekä viljelys- ja kasvistoseeni; pääomaseeni sai vastaansa kuvat narsistisesta ja addiktiivisesta kulutuksesta ja kommodifikaatiosta sekä markkinahin-
taisen sivilisaatiomurroksen rajoista. Insinööriseenit saivat rinnalleen ”teknofixin” vieraantumiskuvaukset.

Akateemisen hengen onneksi myös kritiikkiä esitettiin antroposeeni-
metaforaa – läntisen kulutusyhteiskunnan periodin ilmentymänä – kohtaan. Kyberfeministi Donna Harawaykin (2016) kysyy, mitä tapahtuu, kun humanistinen ekseptionismi ja metodologinen individualismi, ”vanhat länsimaisen filosofian ja poliittisen taloustieteen käsityövälineet”, tulevat vanhanaikaisiksi ja käyttökelvottomiksi. Antropologit ovatkin jo pitkään puhuneet monilajisesta etnografiasta, jossa ihmiskeskeiset termit eivät ole enää ainoita mahdollisia työvälineitä (Mason 2016, 1). Tarvitaankin uusi termi, Chthuluseeni, joka yhdistää monilajisen kokonaisuuden ja ihmisen. Näin voimme tehdä antroposeenistä murrosepookkina mahdollisimman lyhyen. Haraway myös moralisoi positivismia, politisoi vaihtoehtoa teknofixille, etäännyttää tutkimusta antropologisista edistysistoumuksista ja rakentaa aikataulua ihmisen materialistisesta hulluuntumisesta luopumiselle. Uusia harmeja problematisoidessa tarvitaan myös ekologisia tarinoita, uusia epätodennäköisiä välittämisen tapoja, outoja ja odottamattomia liittoutumia ja verkostoja, politiikkaa. Konkreettinen futurismi perustuu vakavien harmien problematisointiin ja välittämiseen uusliberalistisen ideologian ja yksilöllisyyden tuolla puolen (Haraway 2016, 4). Markkinatalouden elämän eri kenttiä kolonisoiva kommodifikaatio yhdisti bilbaolaisryhmän tunnot taloudellisen liberalismiin kritiikkiin juuri antroposeenin hengessä – hetkellä, jolloin planetaariset mullistukset ovat vahvimmillaan. Poliitiikan imperatiivejä ei Bilbaossa hävetty. Ekologiset ja luonnon diversiteettiongelmat ja väestönkasvu synnyttävät kokemuksen, jossa peli-on-menetetty-tunnelma leviää tuulen lailla. Tämä ei ole silti väistämätöntä; on tehtävä jotain ja kohdattava toisemme tai sitten ei ollenkaan! Vielä voidaan toimia!

Tässä toiminnan ja riskioppimisen horisontissa Bilbaon kokouksen koordinaatio turvautui Harawayn ohella Nobel-palkittujen tutkijoiden ja

YK:n eettisiin vetoomuksiin ja radikaalien ryhmien ja yksilöiden sekä nuorten sukupolvien edustajien hätähuutoihin ilmastonmuutoksen maailmassa (Extinction Rebellionin tai Elokapinan ja Greta Thunbergin hengessä). Extinction Rebellionin artikuloimat globaalin ilmastonmuutoksen vaikutusarviot ja -varoitukset hyväksyttiin, niitä tutkiskeltiin ja tunnistettiin Bilbaossa, ja ne näkyvät myös tulevissa konferenssitulkintoihiin perustuvissa kirjoissa. Niiden historiallinen lähtöpiste on mm. Nobel-tutkijoiden kuuluisassa vetoomuksessa ihmiskunnalle (The Union of Concerned Scientists 2002 [1992]). Aikalaistoiminnan retoriikka ja tiedemaailma kohtaavat.

Konferenssin esitykset onneksi irtaantuivat *call for papers* -tekstien itsevarmuudesta. Normatiiviset ajatukset antroposeenin ajan tehtävistä kyseenalaistettiin monilla epävarmuuksilla, ihmissubjektia laajemman elämän aineistoilla ja sosiologisten menetelmäoppien laajennuksilla. Antropologiset tutkimuskatsaukset saivat monet aikalaisanalyysit hengittämään. Chthuluseenin visio, ajatus antroposeenin Tellus-luontoa mullistavan aikakauden lyhentämisestä, ei ole kuitenkaan helppo sanoittaa tai aikatauluttaa. Ulrich Beckillä ja esimerkiksi Bilbaon teksteissä vilahaneella Bruno Latourilla (2013) on ollut samanlaisia pohdintoja elämäntapamme rauhoittamisen vaikeuksista ja uudenaikaisesta vastuusta. On osattava pelata juuri epävarmuudella, kuten Max Weber ja Kari Palonen säestäisivät. Samaan suuntaan ja oppiin vei myös illanviettojen tarinankerronnan, paikallisten juonien, musiikin ja aistillisen kokemuksen valjastaminen kokouksen etenemiseen; haluttiin virittää kiireetön meno ja rauha ajatella rationaalisesti ja emotionaalisesti. Taiteilijat värittävät ja työntävät uusille alueille myös tutkimushankkeita.

Lapsuuden materiaaliset ympäristöt olivat suomalaistutkijalle hiukan vieraita, mutta silti kiintoisia tutkimusasetelmia ja resilienssia pohtivien esseiden sisältöjä Bilbaon maisemissa. Vanhojen tapojen elvyttäminen liian ja jätteiden käytössä, feministiset interventiot vesi-, sää- ja tuhlauksuhteisiin ja niiden muokkaantumiseen sekä lasten ja nuorten muovin täyttämä elämä ja sen vaihtoehdot kuuluivat Bizkaia Areton jälkitekollisen yliopiston luentosalin äänissä, jotka kantoivat Guggenheimin eittämättä komeaa rakennusta kohden.

Avoimimmillaan ja tärkeissä kysymys- ja kyseenalaistushorisonteissa oltiin, kun pohdittiin hakkereita epätoivoisissa nuorisokulttuureissa,

globaalin nuorison tietoisuuden ehtoja, antiikin eksistentiaalisia paradokseja ja modernia eksistentiaalista ja ontologista kysymystä nuorison erityislaadusta antroposeenin aikakaudella. Kuten seenien määrittelyssä, kukaan ei halunnut lyödä pistettä tälle debatille.

Nuorten toiminta, oleminen ja kuuluminen antroposeenissä oli teema, joka avattiin tuorein näkemyksin ste(a)m-pedagogiikan, taide/tiedekokemuksen ja hiljaisen aktiivisuuden näkökulmasta, mutta myös kulutusyhtenä osallistumisen muotona. Usein feministisesti kehystetty *common worlds* -pedagogia oppii kestäviä käytäntöjä paikallisista kokemuksista (esim. Mapu nukesta) tai kontekstualisoi eksistentiaalia aikalaispohdintaa maaseutunuorison maisemiin metsäpalojen Portugalissa tai itsevarman, luovan ja yritteliään nuorison koululakkoon ilmastonmuutosta vastaan. Suomalaiskontribuutiossa problematisoitiin eurooppalaisten hyvinvointiregiimien nuorten eroja osallistua ilmastonmuutosriskien vastuulliseen kohtaamiseen sekä tämän vastareaktiota, populistista kärsimättömyyttä ja paluuta ahtaisiin ideologioihin.

Viehättävänä ja Suomessa sangen aliarvostettuna teemana olivat ”humaani ja toisaalta enemmän kuin humaani” kokemus, uusi suhteellisuudentaju ja narratiivit antroposeenissä yhdessä luonnon, puutarhan ja eläinten kanssa. Miten sekoittaa näitä suhteita, hämmentyä ja oppia välittömin ja esimerkiksi myyttien purkamisen keinoin. Pohdinta välittämisen ekologiasta ja hyvinvoinnin vaalimisesta Vanuatun puutarhoissa oli pysäyttävä. Nuoret, asinoterapia (”aasiterapia”) ja luottamus taas oli teema, joka valotti Bilbaon ontologian rajoja rikkovassa hengessä kokeellista sosiologista oppimista antroposeenissa, tässä ja nyt; mukana olivat myös tutkimuksen kaksi apinavauvaa vertaisterapian osallisina. Antropologinen ja myyttejä pohtiva näkökulma oli mukana myös siinä tarkastelussa, jossa tutkittiin nuorten kokemusta Euroopan unionin sisisuojelusta sekä sen taustalla olevaa susikonfliktia ja periferianuorten sanallistamista ja reaktioita. Pyreneiden eläinkokemus ja sen elämänpolitiikka istuivat hyvin myös susikuumaan Härmään.

Mutta mistä on oikeastaan kysymys, kun nuorisotutkijat tuovat näin ihmisen ajan ongelmallisuuden esille? Ehkä kyse on ennen kaikkea siitä, että nuoret sukupolvet kohtaavat ajan ja sen ongelmat eri tavalla kuin vanhempansa ja aikaisemmat sukupolvet. Ehkä ihmisen aika on myös

erilainen, ongelmallisempi, ongelmat syvempiä ja jopa maapallon geo- ja biosfääriin istutettuja. Kapitalismi ei ole enää kriisitendenssien ainoa lähde; lajien häviämien, jäätiköiden sulaminen, ilmaston ääri-ilmiöt kuivuuksineen ja hirmumyrskyineen eivät pysähdy talousjärjestelmän muutokseen. Nuorille horisontti alkaa hämärtyä. Osa reagoi antamalla toivottomuudelle, apatialle ja kyynisyydelle tilaa, osa muuttamalla kulutustaan kohti kestävämpiä muotoja, osa siirtymällä suoraan aktivismiin ja sukupolviilikkeisiin. Olemme monessa suhteessa maailmanhistoriallisessa risteyskohdassa, jossa tarvitaan kipeästi uutta ajattelua, uusia keinoja ja ennen kaikkea uutta politiikkaa. Näitä ajatuksia peräänkuuluttaessaan Bilbao oli osa sitä suurta näyttämöä, joka näkyy tämän kirjan analyysien taustalla, välillä selvemmin valaistuna, välillä kohdevalon korostamana yksityiskohtana.

BILBAON SFÄÄREISTÄ JULKAISEMISEN ARKEEN

Bilbaon hengessä, mutta astetta konkreettisemmin, tässä kirjoitus-kokoelmassa pohditaan, tulkitaan ja kommentoidaan nuorten poliittista kulttuuria ja osallistumista Suomessa ja Euroopassa. Pyrkimyksenä ei ole ollut jäädä vain teoreettiseen tai esseistiseen kommentointiin, vaan kaikissa teksteissä on oma monipuolinen empiriansa. Kirjan praktiset juuret eivät ole Bilbaossa vaan yliopisto-opetuksen lähihistoriassa, 2010-luvun nuorisotutkimuksessa. Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin oppiaineen, Avoimen yliopiston ja Nuorisotutkimusseuran yhteistyö synnytti syksyllä 2015 useiden oppiaineiden aineopintojen kurssin ”Nuorten poliittinen kulttuuri”, jossa kaksitoista nuorisoaineistojen parissa toimivaa tutkijaa luennoi.

Samalla sovittiin luentojen julkaisusta. Niiden pitkä tie kirjaksi kertoo, etteivät eri tutkimustraditioiden käsitteet ja tutkimusasetelmat helposti löydä yhteistä säveltä, refereevoimia ja mobilisoivaa juonta. Samalla kontribuutiot ovat hioutuneet ja tarkentuneet. Nuorisotutkimuksen politiikkakäsitys ja politiikan teoria ovat entistä hajanaisempia. Yksi aikalaiskokemus tämäkin. Onkin muistettava, että politiikan määrittely on pitkään ollut yksisilmäisen institutionaalista, kasvatuksellista ja

sen kulttuuriset tulkinnat vaihdelleet. Tämäkin kirjoituskokoelma kertoo meille monista yhteisistä aikalaiskonteksteista ja -ongelmista. Vaikka 2010-luvun yhteinen kollektiivinen kokemus on poissa, monet yksilöiden ja nuorisoryhmien kokemukset ovat samankaltaisia globaalin ja yksilöllisyyden samanaikaisen voimistumisen, epävarmuuden lisääntymisen sekä poliittisten teemojen, tilanteiden ja osallistumistapojen hajaantumisen oloissa. Kirjoittajat ovat monessa tunnustelemassa virallisen osallistamisen politiikan ongelmia, uusia jakoja ja ilmastonmuutoksen ja koronan aikoja.

Vaikka monessa kokoelman tekstissä on päällekkäisyyttä, tekstit jakaantuvat melko selvästi kahteen ryhmään tai osaan. Ensimmäisen osan artikkeleissa osoitetaan, miten nuorten osallistumisehdot ja kasvatusta nykyisin rakentuvat osallisuus-käsitteen kautta (Tomi Kiilakosken artikkeli) ja toisaalla erilaisten projektien, kuten nuorten ohjattujen digiprojektien avulla, joissa kanavoidaan institutionaalisiin uumiin nuorten ideoita paremmasta arjesta ja yhteiskunnallisista ratkaisuista (Veikko Erantin ja Georg Boldtin artikkeli). Samalla tavalla nuorten polvien asemoituminen urheilu- ja taidepolitiikan kentillä (Mikko Piispan artikkeli) suosii poliittisesti harmittomia aktiviteetteja, mutta marginaalit lajit ja taideilmaisun genret, varsinkin, rikkovat policy-ohjelmia ja virallista hyvän maun hierarkiaa ja odotuksia urheilijan ja taiteilijan tehtävissä. Varsinkin osallistamisen ja urheilun kulttuureilla on taustansa eurodiskursseissa, kun taas taiteen kentillä ratkotaan enemmän taiteilijoiden ikuisuuskyseksiä.

Artikkeleista kolme siis liittyy tarkasti ja aineistokeskeisesti nuorten poliittiseen osallistumiseen – tai tarkemmin juuri osallisuuden ja marginaalisen osallistumisen ehtoihin ja suosioon. Tutkijoiden viesti on koko lailla illuusioton: osallisuuden ja nuorten osallistumisen projektien perusteet ovat usein vallitsevan järjestelmän nuorisotyön ja hallinnon tai taiteen ja urheilun kenttäjulkisuuksien mukaisia.

Poliittisen rakenteen suhdetta poliittiseen osallistumiseen, politiikointiin ja politisointiin pohditaan harvoin tapauskohtaisesti kirjamme hengessä. Tässä tullaan myös valtatutkimuksen piiriin. Eri nuorisokenttien normaaliudet, osallisuuden projektit sekä ortodoksiaksi taipuvat legitimoivat kielipelit yleistyvät ja arvottavat kenttien toimijoiden kulttuurista pääomaa.

Kirjan toisessa osassa avataan myös empiirisesti kansainvälistä keskustelua ja tehdään vertailuja eurooppalaisesta nuorisosta, sen demokratia- ja osallistumisajatuksista eri hyvinvointiregiiimeissä (Kari Paakkunaisen, Juhani Saaren ja Juri Mykkäsen artikkeli). Vaikka kansallisvaltio ja tiukatkin etniset liikkeet palaavat kartalle ja kosmopoliittinen horisontti on tarkastelujakson talouskriisien jäljiltä pilvinen, ei tule unohtaa tässäkin ajassa osallistumismuotojen moninaisuutta, jännitteisyyttä, populismin monia muotoja eikä hyvinvointimallien vaikutusvallan jatkuvuutta. Donatella della Portan haastattelu (Jarmo Rinteen teksti) ja sukupolvitematiikka (Petri Pajun teksti) eksplikoivat sukupolvipolitiikan ja osallistumisen uusia muotoja, hajaantumista ja ”prefiguratiivista” luonnetta. Varsinkin Etelä-Euroopan nuorisoliikkeet ovat olleet luovia ja mukana perustamassa myös puolueita ja politisoineet julkisuuksia kuripolitiikan Euroopassa. Y-sukupolven sukupolvikokemuksen problematisointi täsmentää värikkään proosallisesti, mitä on 2000-luvulla aikuistunut Y-sukupolvi massasukupolvena, jolla ei enää ole kollektiivista hahmoa ja symboleja, mutta on paljon yhteisiä kokemuspintoja ja poliittisia trendejä.

OSALLISUUS NUORTEN POLITIIKKASUHTEN HALLINNASSA JA KESYTTÄMISESSÄ

Tomi Kiilakoski tuo osallistumisen ja osallisuuden osaksi hallinnon ja nuorisotyön analyysiä. Laajemmin problematisoinnin keskiöön nousee motiivi, osallisuuden rooli nuorten politiikkasuhteen hallinnassa ja kesyttämisessä. Kieli, sanat ja tekstit ovat keskiössä. Näin löytyy osallisuuden elämänmuoto. Osallistumiseen innostaminen liitetään nykyisin naturalistisesti, luonnollistaen, osallisuuteen; nuorison ja nuorisotyön arki nojaa paljon annettuun osallisuuden käsitteeseen. Osallisuus on yleistynyt termi erilaisilla elämän ja hallinnon kentillä – yliopistojen monista henkilöstöryhmistä, puolueteksteistä ja kirkosta lapsi- ja nuorisopolitiikan huolipuheeseen. Arkipäiväistyessään ja laajetessaan osallisuus limittyy yhä suurempaan määrään diskursseja.

Itsekin ”osallisuusyhteiskuntaan” osallistuvana – mutta yksiulotteisen teknologian arvostelijana tunnettu – Kiilakoski kuvaa osallisuuden nousua

ja siihen liittyvää diskursiivista ”käännettä” lapsi- ja nuorisopolitiikan sekä pedagogian kentällä. Tässä hän hyödyntää Pierre Bourdieun doksa-
käsitettä tavoittaakseen sen, mikä on hallitsevan regiimin tai hallinnon
kentällä normaalia ja oikeaoppista ja minkälainen käsitteellinen horisontti
kentän toimijoille avautuu. Varsinkin kuntajohtajien haastattelut antavat
tälle murrokselle värikästä evidenssiä, kun kuntapäälliköt puhuvat uusista
osallisuuden keinoista vanhaa valtaa vastaan. Uutta puheenpartta ja
policy-murretta saatetaan käyttää nuorisokentän muutosvastarinnan
kukistamisessa.

Osallisuus on löytänyt tiensä myös juridiikkaan ja oikeuspolitiikkaan. Kiilakoski laajentaa analyysiään hallintodiskurssin ihmisoikeusnäkökulmaan, lasten oikeuksien julistukseen ja sen sovelluksiin, oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin sekä nuorisolain kiemuroihin. Poliitiikka juridisoituu ja oikeus tulee uusin tavoin virittämään politiikkaa, kun hallinnollisessa harkinnassa täytyy ottaa huomioon uudenlaiset oikeudelliset näkökohdat. Tämä palauttaa mieleen Hans Kelsenin klassisen ajatuksen politiikasta, ”jonka kohteena on oikeudenmukaisuuden ja oikeuden tulkinta ja kehittäminen” (Kelsen 2019 [1925], 15–50). Aikalaispoliittinen eurooppalainen keskustelu on virittänyt lasten ja nuorten ihmisoikeusvisioon, jossa kuulemisen termi täydentää osallisuutta. Tuloksena potentiaalisesti moneen suuntaan avautuva osallisuuspolitiikka muuttuu *policyksi*. Tätä puhetapaa ylläpidetään ja laajennetaan myös positivistisen juristerian hengessä, ja se onkin nostattanut nationalistisen ja globaalia idealismia torjuvan vastareaktion, jonka motiivi saa voimansa hiukan paradoksaalisesti osallisuuden puutteesta.

OSALLISUUDEN JA POLICY-KENTTIEN VÄLISSÄ: NUORTEN IDEAPALVELU JA SUPPEA POLIITTINEN MIELIKUVITUS

Veikko Erantin ja Georg Boldtin artikkelin punainen lanka ja tulkinta avaa nuorten verkkoaloitepalvelua empiirisesti. Aineistosta avautuu oikeuttamisteorian kautta analyysi konventionaalisen politiikan tarjoamisesta nuorille. Analyysissä on helposti luettavissa, kuinka nuoret

käyttäjät tulkitsevat palvelun konservatiivisen politiikkakäsityksen ja käytännöllisen näkökulman kautta. Tulkinta asettuu hyvin suomalaisen nuorten ja aikuistenkin perinteeseen. Nuorten osallistumisen lisäksi digikanava-aktiviteettien oikeuttamisen perusteet – erityisesti yhteisen edun tai oman intressin korostaminen – nousevat arvioinnin keskiöön. Samalla tarkastellaan kansalaismielikuvitusta, joka on noussut suomalaisenkin tutkimukseen uudeksi ulottuvuudeksi kuluneen kymmenen vuoden aikana. Tällä pitkälle henkilökohtaisella pohdintakyvyllä viitataan maailmankuvaan, tapaan hahmottaa maailmaa. Amerikkalaishenkisesti kansalaismielikuvituksen ajatellaan rakentuvan kolmen perusteluko-konaisuuden varaan: vallan ja rakenteiden epätasa-arvo, solidaarisuus ja yhteisö sekä ongelmanratkaisu ja maailman tekninen parantaminen.

Nuortenideat.fi-verkkopalveluun oli jätetty (vuoden 2017 alussa) lähes viisisataa ehdotusta, mistä tahansa asioista. Palvelu on oikeusministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön ja Nuorten tieto- ja neuvontatyön kehittämiskeskus Koordinaatti ry:n yhteistyössä tuottama palvelu. Jo verkkopalstan palvelumuoto sekä varsinaiseen päätöksentekoon vaikuttamisen puuttuminen muokkaavat nuorten ideatekstejä ja arvottamisperusteita. Opettajat ovat ohjaajina ja auktoritatiivisena yleisönä läsnä. Nuorisotoimi ja osa muuta hallintoa käyttävät palvelua palautekanavana, esimerkiksi liikenteen osalta.

Tutkimus vahvistaa aikaisempia käsityksiä nuorten idea-aihioista: harrastukset, liikkuminen, liikkuvuus, vaikuttamismahdollisuudet ja avoimet arkihengailupaikat ovat nuorten agendoilla ”osallistavissa” verkkopalveluissa myös Euroopan eri puolilla. Toteuttaminen, ja osallisuuden toteutuminen, onkin – joskus leikkifoorumeiksi nimetyissä kana- vissa – ongelma. Toteutettavien ideoiden määrät ovat vaatimattomia. Demokratiakasvatus kärsii tässä, ja ero vakavaan joukkoliiketoimintaan ja esimerkiksi kunnallisdemokratiaan muodostuu isoksi.

Nuortenideat.fi on toisaalta pedagoginen kanava, jossa ideoinnin rinnalla ohjatusti kohdataan ja käsitellään osallistumisen, vaikuttamisen sekä demokratian logiikan ja kokemusten pintoja. Usein nuorten kansalaismielikuvitukseen sisältyy teknisesti korvattavia asioita (liikenne, urheilu- ja harrastuspaikat, koulujen rakennukset ja järjestys). Tällöin asioiden politisointi on kiinni nuorten välittömissä, helposti muotoiltavissa ja ”neutraaleissa”, teknistä rationaalisuutta alleviivaavissa tavoissa. Halutaan

ikään kuin helpolla merkityksellisiä uudistuksia. Uuden tutkimuksen tavoitteena tulisikin olla, miten hahmottaa yhteyksiä kansalaismielikutituksen ja nuorten toiminnan oikeuttamistapojen välillä – sekä ideoiden toteutumisen seurantaprosessin rakentaminen. Samoin voisi kysyä, mihin ideoiden ohittaminen johtaa. Onko seurauksena kyynisyyttä tai pettymyksestä oppimista ja mahdollista realistista toimintaa vai radikaalia populismia tai kansalaisaktivismin kokeiluja? Nuortenideat.fi-aineistossa ei ollut merkkejä viimeksi mainitusta toiminnasta tai oppimissuunnasta.

Yleisesti on helppo todeta, että vaikuttamishalu kohdistuu lähilämän arkisiin yksityiskohtiin ja sellaisiin palveluihin, joita on mahdollista kohdata paikallisesti ja esittää helposti toteamiskelpoisia ratkaisuja. Oikeuttaminen ankkuroituu paljon omaan etuun ja liberaalin demokration motivaatioiden ja poliittisen artikuloinnin perusteisiin. Isot arvokysymykset ja globaalit riskit jäävät pois tai marginaaliin. Tekninen oikeuttaminen, mitattavuus rationaalisuuden ehtona ja ratkaisujen lähipiirissä koeteltu toteutettavuus korostuvat – omin silmin nähtyinä järkijuttuina.

Tässä tutkimustulokset kuvastavat samoja politiikan legitimointitapoja, joita havaittiin koululais- ja opiskelija-aineistoissa 1970-luvulla. Vastaavissa aineistoissa 2000-luvun alussa suomalaisnuoret kirjoittivat selvästi muita Itämeren maiden nuoria teknisemmin (Paakkunainen 2016). Nämä havainnot kannustavat kysymään, miten opettajien ohjaus ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen esimerkit ja taustoitus vaikuttavat nuorten lähiyhteisöllisyyteen ja praktisuuteen. Tätä kautta joka tapauksessa muotoutuu nuorten osallistumisideaali ja samalla se, että sivuun jäävät esimerkiksi deliberatiivisen, punnitsevan ja jännitteitä sovittävän demokratian maailma. Globaali vastuu ja yleiseen etuun nojaavien argumenttien esittäminen tai problematisointi ei juurikaan nouse esille tuoreessa aineistossa. Ajatellen Bilbaon vertaispohdintoja teknologisen ja vieraantuneen yhteiskunnan ongelmista, tulee suomalaisaineistoista helposti mieleen, että täällä suuri osa nuorista edelleen uskoo teknoinnovaatioihin. Ne näyttävät tuovan ratkaisun yhtä lailla ilmastonmuutoksen kuin arkiympäristön ongelmiin.

VALISTUKSEN DIALEKTIikka JA KASVATUSHALLINNAN USKONTO

Ainakin monen vanhemman nuorisotutkijan heräteteos Horkheimerin ja Adornon *Valistuksen dialektiikka* (2008 [1944]) muodostaa Kiilakoskelle painavamman kriittikkihorisontin. Valistuksen utopia herruudesta vapautumisesta rationaalisen aktiviteetin avuin onkin kääntynyt päälle; vanhat myytit valistuksesta ovat unohtuneet ja korvautuneet teknologialla ja organisaatioilla sekä uskolla hyvinvointivaltion marginaalisia ryhmiä voimaannuttavaan työkalupakkiin. Siinä osallisilla on usein vain vastentahtoinen osallisuutta imitoivien käytänteiden läpikäynnin velvoite. Voi vain kysyä, kuinka ahdas ja surkea, uudella tavalla elämänpoliittinen ja eettinen imperatiivi osallisuuden käsite on.

Toinen paradigmaattinen argumentaatiolinja osallisuuden termin syövereihin löytyy Rys Farthingin avulla. Kiilakoski kehittää Farthingin kriittis-refleksiivistä teesiä osallisuudesta protestantismien uutena muotona. Näin lähestytään Carl Schmittin valtio- ja politiikkateoriaa, jossa poliittinen teologia on sisäänrakennettu myös modernin valtion ja nuorisokasvatuksen sisältöihin, joissa *'Ordnung'* on aina vaarassa kadota. Maallistunut hyvä ja paha ovat vastakohtina elämässä – työttömyyden ja syrjäytymisen vastustaminen saa vastinparinsa toimeentulon takaamisesta ja osallisuudesta. Termejä ja menetelmiä puolustetaan uskonnollisen lahkoon tavoin.

Tällainen kiveytyminen voi näkyä esimerkiksi siinä, miten osallisuutta esimerkiksi ”nuorisotalotoimintana” toteutetaan osallisuusteologioiden ritualisoituneiden käytänteiden mukaisesti. Lasten ja nuorten omaehtoinen toiminta ja sen inklusiivisuus, voimaannuttamisen mahdollisuus, ja lasten ja nuorten oikeuksien puolustamiseen liittyvä itsehallinnallinen puoli jätetään helposti sivuun tai unohdetaan. Monissa työpajatutkimuksissa on löydetty tukea Schmittin väittämälle, että poliittinen teologia on väistämätön osa modernin politiikan kehitystä: valtiolliset käsitteet kantavat mukanaan teologian perintöä ja pönkittävät järjestystä, joka on vaarassa kadota.

Yhteenvedossaan Kiilakoski ottaa luovaa etäisyyttä osallisuuskursseihin ja jättää viisaasti oman suhteensa auki osallisuuden käytäntöihin. On varmasti totta, että osallisuuskäsitysten kyseenalaistaminen tulee

entistä vaikeammaksi. Osallisuus käsitteenä on kuitenkin ristiriitainen, ja Kiilakoski ottaakin esiin Chantal Mouffin (2005, 56–59) populismikritiikistä tutun ajatuksen tyhjästä merkityksellistäjästä, jonka turvin eri toimijat leikkivät omilla visioillaan. Toki tähän liittyy myös rakenteista vapaa aktiivisuus ja mahdollisuus vahvaan poliittiseen toimintaan. Monissa yhteyksissä Kiilakoski onkin lähellä uudenlaisen pedagogiikan ajatuksia koulujen opetussuunnitelmista. Niissä ilmiöoppiminen yhdistyy paikallisen ja globaalin valottamisen ja ainutlaatuisten ratkaisujen etsintään ja globaalin angstin tunnistamiseen. Koulujen opetus voisi avautua yhteiskuntaan ja ilmastoon ihan Bilbaon seminaarin koulupohdintojen tapaan: tuskasta nousee riskioppi, paljon osallisuutta koskettavampi kokemus. Merkityskamppailu voi jatkua uusien muodoin.

URHEILUN EPÄPOLIITTISUUS JA TAITEEN POLIITTISUUS

Mikko Piispan kirjoitus tarkastelee kahta bourdieuläisittäin kiinnostavaa yhteiskunnallista kenttää, urheilua ja taidetta. Piispa jäsentää analyysiään Kari Palosen politiikka-analyysin mukaisin politiikka-kategorioin: kenttien instituutioiden ohjaaminen ja prosessointi (*policy*), instituutioiden vakiintunut politiikka-tilan rajausta (*polity*) sekä kriittisten ja uusien ryhmien tuottama politikointi ja politisointi (*politicking* ja *politicizing*). Politiikka-kategoriat auttavat tarkentamaan kenttien ja sukupolvien eroja ja varsinkin nuorten tapoja politisoida usein epäpoliittisena pidettyjä inhimillisen toiminnan muotoja: urheiluliike on sen yleisideologian mukaan politiikasta vapaata ja esteettiset aktiviteetit ovat ”vain taidetta”.

Piispa tarkasteleekin artikkelissaan urheilun ja taiteen nuorisokulttuureita ikään kuin haastajan asemasta (politisoinnin ja politikoinnin repertuaarit). Urheilun ja taiteen kenttien vakiintuneet suhdeverkostot ja rakenteet liikkuvat ja sekoittuvat, kun uudet sukupolvifraktiot kyseenalaistavat urheilun epäpoliittisuutta ja taiteen konventionaalista poliittisuutta. Poliittisuus nousee nyt marginaalista, esimerkiksi skeittauksen ja graffitin maailmasta.

Piispan analyysissä urheilun ja taiteen kenttien diskurssiavaruuksista paljastuu poliittisia aspektejä; elämänpolitiikka murtautuu esiin alun perin menestyvien nuorten elämäntarina-aineistojen kautta institutio-

naalisen ortodoksian välillä ylittäen. Kenttien keskiöissä ovat myös eri lailla rakenteistuneet sosiaaliset ja kulttuuriset pääomat sekä tietenkin toimentulo- ja resurssimittelöt. Uudelleenluenta auttaa täsmentämään kuvaa kielletystä ja luvallisesta politiikkapuheesta ja sen murroksista: miten esimerkiksi urheilussa kaupallistunut urheilijatoimijuus implikoi kilttiä ja kuuliaista nuorta politiikattomassa maailmassa. Uusi puhe kehkeytyykin marginaaleista ja uusista lajeista.

Taiteilijat eivät joudu operoimaan urheilijoiden tapaan kantaatamattomuuden panoptikonissa. Ikuinen polemiikki taiteen luovasta autonomiasta jatkuu, mutta myös taiteen politiikalla ja kilpailukykyresursseilla on kannattajansa. Taiteen itsenäisyys antaa kuitenkin mahdollisuuden ymmärtää, että taiteentekemisessä on usein erilaisia poliittisia aspekteja ja politiikallakin on aaltoliikkeenomainen paikka osana taidetta. Politisoituminen tapahtuu teemojen ja tyylien muutoksissa, politiikka on kameleonttimaista ja vaihtaa väriään ja paikkaansa. Taide yhteiskunnan avantgardena on saattanut väljähtyä, mutta sillä on vielä merkitystä yhteiskunnassa, ja edelleen taiteilijat reflektoivat suhdettaan yhteiskuntaan ja kulttuuripolitiikkaan. Piispan tulkinta on lähellä Bilbaon ajatuksia kehon ja elämän kielestä, elämyksellisestä ja emotionaalisesta ilmaisusta ja taiteesta, mikä myös politisoi häiritsemällä ilmaisun virallisia kenttiä ja niitä hallitsevia *policyjä* sekä ihmisen ja luonnon dualismia.

Elämäntapalajit ja graffiti eräänlaisena aitouden politiikkana, materi-anpalvontaa ja markkinaistumista purkavana antroposeenin ihmisen tarpeiden antropologiana ja vakiintuneiden urheiluinstituutioiden huolena ponnistavat usein nuorisokulttuureista ja muokkaantuvat vaihtoehtoiksi urheilulajien joukkoon. Samalla ne rikkovat kenttien konformismeja. Näin sekä yhteiskunnallinen että individualistinen tapa laajentaa ja monipuolistaa kenttiä nousevat esiin. Graffiti on taiteen muotona itseymmärrykseltään vapaa, omaehtoinen ja elämyksellinen. Liikunnan puolella eritoten skeittaus, parkour, lumilautailu ja kalliokiipeily luovat oman elämyksellisyytensä ja osa näiden lajien harrastajista on demokraattisia tilojen valtaajia. Leikki ja amatööriys ovat elossa; huippu-urheilun hierarkiaan, organisaatioihin ja huippukisoihin lieveilmiöineen suhtaudutaan vähemmän vakavasti. Markkinariippuvuus vähenee ja samalla kehkeytyy uusia sosiaalisia ja kulttuurisia urheilutoiminnan ehtoja uusille kentille.

Nuorten sydämet ja harrastusmiljöön henki sykkivät uusille aitouden kokemuksille. Elämäntapalajit ja graffiti osoittavat, kuinka urheilumaailman vallitsevat toimintatavat, identiteetit ja arvot on valittu, ne eivät ole luonnonmukaisen järjestyksen tai kenttien autonomian kannattamia tai luomia – nämä uudet marginaalista nousseet lajit ovat mahdollisuus ”tehdä toisin”, ajatella ja ilmaista toisella tavalla, määrittää uudelleen politiikkaa.

NUORTEN DEMOKRATIAUSKO, OSALLISTUMINEN JA ISOT EROT: ANTI- JA VASTAPOLITIIKKA JA POPULISMI EUROOPAN ERI ALUEILLA

Kakkososan aloittaa laaja kirjoitus poliittisen kulttuurin nuorisoulottuvuudesta, suurista eroista demokratiakokemuksessa, anti- ja vastapolitiikasta ja populismista Euroopassa. Kari Paakkunaisen, Juhani Saaren ja Juri Mykkäsen artikkeli keskittyy eurooppalaiseen kyselyaineistoon (European Social Survey, ESS 2002–14) ja sitä täydentäviin aineistoihin nuoren sukupolven demokratia-asenteiden luonteesta ja historiasta. Artikkelin kartoittaa ja analysoi demokratiakäsityksiä osana demokratia-tyytymättömyyttä ja poliittisen osallistumiskulttuurin ja kulttuurisen suvaitsevaisuuden (maahanmuutto- ja sukupuoliasenteiden polarisaatio) muutoksia taloudellisten kriisien olosuhteissa. Tulkinta empiirisillä aineistoilla – joihin yhdistyy myös historiallisia ja laadullisia lähteitä – tapahtuu siis nuorisotyöttömyyden sekä Euroopan talouskriisien jälkihoidon olosuhteissa ja (poliittisemmin) talouskuripolitiikan ja tiukentuneen maahanmuuttopolitiikan kontekstissa.

Selittävät kontekstit vertailevalle tulkinnalle nousevat hyvinvointiregimeistä, joita tutkijat ovat käyttäneet hyväksi viitenä tunnettuna klusterina: pohjoismaisen, liberaalin, mannermaisen, välimerellisen sekä jälkisosialististen maiden ryhminä. Artikkelissa punnitaan myös regiimien sisäisiä eroja ja poliittisia ilmaisuja ja jännitteistä mobilisaatiota yhdistämällä tilastollisia mittareita ja laadullisia tekstiaineistoja EU-hankkeista Political Participation of Young People in Europe (EUYOUPART 2003–05) sekä Memory, Youth, Political Legacy and Civic Engagement (MyPlace 2013–15). Viimeksi mainitussa tutkimushankkeessa erilaisia populismeja

ja rasismi-ilmioitä tarkastellaan useiden Euroopan maiden sisällä alueellisella tasolla. Lisäksi artikkelin identiteettipoliitikan arviointi (suhde ”toisiin”) haastaa suoraviivaiset kausaaliset selitykset tuomalla demokraatiaideaalit poliittisen harkinnan osaksi, pohtimalla nuorten valmiuksia deliberatiiviseen politikointiin sekä turvautumalla sukupolvipoliitikan jäsennostapoihin.

Hyvinvointiregiimien vertaileva tarkastelu osoittaa, että erot nuorten poliittisten kulttuurien välillä ovat selviä ja pitkäkestoisia. Taloudellisen heilunnan, globalisaation ja epävarmuuksien keskellä voi sanoa, että hyvinvointiregiimien merkitys on vahva ja osittain vahvistunut nuorten ikäryhmien demokratialuottamuksen ja osallistumisintensiteetin selittämisessä. Regiimien selitysvaikutus haastaa selvästi hypoteeseja nuorten poliittiseen kulttuuriin liittyvästä transnationaalista oppimisesta, kosmopolitanismista, individualismin kasvusta, internet-sukupolven kansainvälisestä dialogista ja vapaasta rajattomuudesta toisten kunnioituksen hengessä. Kriisien hoidossa on joissain suhteissa palattu 1900-luvun sosiaalivaltioiden resurssihin ja regiimien eroihin, mikä tietenkin on sumentanut näkymää globaalimman riskiyhteiskunnan ongelmiin ja refleksiiviseen sekä että -henkiseen vastuuseen.

Tarkastelujaksolla vain Välimeren maiden nuorison tyytymättömyys kansanvaltaansa kasvaa selvästi ja poliittinen toiminnallisuus vahvistuu – ja näin sen asema regiimivertailussa nousee sekä kuumemittarin että vitaalisuuden asteikoilla. Demokratiassa voidaan oppia kriiseistä. Pohjoismainen ja mannereurooppalainen sisäistetty demokratia kuvaa politisoidumpaa kansalaisyhteiskuntaa, nuorten samaistumiskykyä siihen, vaikkakin polaareissa ja eriytyneissä kentissä. Toisaalla Euroopassa demokraatiausko on yleisesti heikkoa tai se horjuu ja on johtanut eurokriisin vaikutusten kautta uuteen katkeruuteen, protestiin ja sen osana poliittisesti artikuloituun toiminnallisuuteen (erityisesti Etelä-Eurooppa, jotkut nuorisoryhmät kaikissa regiimeissä). Idän transitiodemokratioissa nuoret pysyvät ”vellovan passiivisessa” marginaalissa, ja liberaalissa regiimeissä demokraatiopoliittinen ”ulkopuolisuus” jatkuu.

Pohjoismainen nuoriso on kestänyt talouskriisit. Demokratiatyytyväisyys on hiukan lisääntynyt, vaikka äänestäminen ei ole nostanut suosiotaan ja passiivisten nuorten määrä on ollut kasvussa. Keski-Euroopan nuoriso koh-

tasi kokemuksellisesti ja asenteellisesti suorasukaisemmin finanssi- ja eurokriisiin ja tuolloisen tiukan talouspolitiikan. Demokratiatyytymättömyys kasvoi ja osallistumisaste ja eri tavoin aktiivien määrä madaltui merkittävästi kriisien aikoina. Aktiivisen ”*Bürgerin*” kunto normalisoitui taas lamon jälkeen; saksalainen turvavaltio eli ja voitti laman. Ranskalaisnuoriso keräsi tyytymättömyyden kirjon ja aktivoitui yhtenä eurokriisin aikaisena protestimaana sangen populistisin asentein.

Liberaaliregiimin ulkopuolisuus – jos demokraattinen politiikka ymmärretään toiminnallisesti – on ilmeistä. Kriittisten ja monipuolisten toimintarepertuaarien nuorten määrä on laskenut, ja ulkopuolisten rinnalla äänestäjäkansalaisten osuus on ollut kasvussa. Välimeren nuorison reaktio oli klassisen modernia kriisioppimista, vasta eurokriisi laukaisi sosiaaliset paineet ja loi poliittisen areenan vastakkaiset positiot. Paikoin löytyi välttämättömät yhteydet maiden kansalaisyhteiskuntatraditioihin. Väriä, populistisia variaatioita ja militantteja demonstraatioita ei asetelmasta puuttunut. Transitiodemokratioiden nuorison tyytymättömyys demokratian performatiivisuuteen ja sosiaalisuuteen laski huomattavasti jo ennen finanssikriisiä. Tuon jälkeen reaalidemokratiaan on taas alettu uskoa nuorten keskuudessa, mutta osallistumista piristäviä ruiskeita ei ole näkynyt. Autoritaarisen reaalisosialismin perinteet, olematon kansalaisyhteiskunnan solidaarisuus ja kulttuuristen ”toisten” torjunta taustoittavat penseää, hidasta ja muun Euroopan kanssa eritahtista poliittista odotushorisonttia ja pettymyksiin jämähtämistä.

Usein ääriliikkeiden aktiiviset ryhmät ovat pieniä, mutta ne liikuttavat laajasti. Kreikka on tässä poikkeus transitiomaiden autoritatiivisten liikkeiden rinnalla. Esimerkiksi Kultainen aamunkoitto organisaatioineen ja vaihtoehtoyhteisöllisyyksineen (kannattajissa on enemmän alle 35-vuotiaita kuin yleensä poliittisissa liikkeissä) on yhteydessä politiikan pirstoutumiseen ja pejoratiiviseen tapaan kieltää poliittinen väittely ja eripura tietämättömyyttä legitimoivalla aggressiolla ja yksinkertaisilla toimintakehotuksilla. Sekin on tietenkin poliittinen ilmaisukanava monille, mutta samalla torjutaan demokratia. Latinalaisessa ja ranskalaisessa kulttuurissa järjestelmänvastainen tunneasteikko on yhtä lailla vasemmiston kuin oikeistonkin tapa ilmaista pettymys. Chantal Mouffén johtopäätökset ovat hedelmällisiä, kun järjestelmänvastaisten liikkeiden suosion selitystä

haetaan eliitin voimattomuudesta, omalakisesta päätöksenteon pelistä ja toivon näköalan puuttumisesta. Vaikka oikeistopopulismin viehätys perustuu esimerkiksi muukalaisvihamielisyyteen ja ulossulkemiseen, sen illusorinen toiveikkuus, implikoi oman viehätöksensä, kanavoi poliittisia intohimoja ja kärsimyskokemuksia.

Eurooppalaiset nuorisoinstituutit tukevat ajatusta, että refleksiivisen ja riskiyhteiskuntateorian erhe on ollut aikalaismiagnostiikassa, jossa kylmän sodan lopun jälkeisessä liberaalin ja yksilöllisen yhteiskunnan olosuhteissa ei osattu nähdä markkinoiden vallan kasvua ja siitä seuraavia hallitsemattomia kriisejä. Yksilöllisen pakkovalinnan sukupolvi on myös yhteiskunnallisten imperatiivien piirissä. Jos yksilöllinen kilpailu koulutuksesta, työstä ja partnereista hävitään, saattaa yksilöllisen epäonnen tulkinta saada epätoivoisia ja totalisoivia muotoja. Kylmä ja hyperindividualistinen kilpailu elämänresursseista ja markkinavetoinen talouskuripolitiikka ovat murentaneet reilun ja avoimen yhteiskunnan vastuulupausta. Samalla kotikutoiset ja nationalistiset ratkaisut nostavat suosiotaan. Samalla regimien kokoiset kulttuurit elävät – taas – vahvoina, omien tottumustensa mukaisesti ikään kuin arvioina kansainvälisen järjestelmän horjunnasta ja globaalien demokratian kriisistä. Monet aineistot 2020-luvun taitteesta (esim. Nuorisobarometri 2019) todentavat myös, että regimit selittävät myös antroposeenin vaatimien aktiviteettien, elämänpolitiikan ja ympäristövastuun kulttuureja nuorison keskuudessa. Tätä johdantoa kehystävässä Bilbaon konferenssissa pysähdyttiin pariinkin otteeseen pohtimaan näitä kysymyksiä, demokraattisen osallistumisen vanhoja ja uusia rajoja.

VAIHTOEHTOISET POLIITTISET LIIKKEET YLITTÄVÄT VANHAT JAKOLINJAT: NUORTEN UUSI POLIITTINEN PREFIGURATIIVISUUS

Jarmo Rinne haastattelee ja avaa tiiviisti ja tarkasti eurooppalaisen ja globaalien Occupy-liikkeen sekä kriittisen nuoren polven osallistumisgenrejä analysoineen italialaisprofessorin ja yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksen keskuksen johtajan Donatella della Portan tuoreita mietteitä.

Occupy-joukkojulkisuuden ja Espanjan 15M eli Los Indignados -liikkeen tausta eurooppalaisen talouskurin kokemuksissa ja sen vastaisessa uudessa identiteettipolitiikassa – ns. prefiguratiivisessa aktiivisuusmuodossa – yhdistävät Rinteen ja della Portan tulkintoja.

Tuoreet projektit varsinkin Etelä-Euroopasta nostavat – Bilbaon il-taperformanssien tyyliin – uudet osallistumistavat ja niiden luovuuden, nopeuden, telttaleirit ja digikoreografian uudenlaisen demokraattisen identiteetin ja sen tavoittelun prefiguratiiviseksi yritykseksi ja ennakoinniksi. Osassa della Portan projekteissa tutkittuja maita uudet liikkeet omassa järjestelmänvastaisessa yhteistyössään johtivat vastarintaa, eivätkä enää isot korporaatiot ja puolueet tai vasemmiston ja vihreiden koalitio. Joissain maissa liikkeistä kehkeytyi myös uusia puolueita. Niiden tavoitteena onkin ollut kansalaisten enemmistön, 99 %:n, puolustaminen, jossa on mukana myös kansallisen suojautumisen elementtejä. Näissä della Portan mukaan nopeasti voimistuneissa liikkeissä toimii sosiaalisesti kirjavia voimia, mutta ne eivät enää vetoa tai puhu vain joillekin vähemmistöryhmille tai usko rajattuihin vaihtoehtoliikkeiden värikirjoihin.

Samalla tavoin kuin kirjan eurooppalaisia hyvinvointiregiimejä koskevassa analyysissä, italialaisprofessorille on nyt vahvistunut näkemys siitä, että nämäkin liikkeet saavat muotoaan vasemmistolaisen ja itsehallinnollisen politiikan perinteestä. Samalla talouskuripolitiikka – pitkäaikainen della Portan tutkimuskonteksti – avaa myös vasemmiston vanhojen skismojen portit. Jopa milleniaalinuoret, joita on pidetty ”minä-itse-sukupolvena”, ovat vahvasti mukana paikoissa, joissa ”yhteiskunnalliset uus-uus-liikkeet” siirtyvät ongelmapisteiden artikuloinnista yhteistoimintaan julkisuudessa ja puolueaktiiviteeteissa. Ja taas korostuvat tämänkin kirjan peruskontekstit: prekaarius, epävarmuus omasta toimeentulosta ja turvattomuus. Ne ovat ylisukupolvisia loukkauksia, vaikkakin juuri nuorten vahvimpia kokemuksia. Euroopan nuorison suurin riskikokemus kyselytutkimuksissa 2020-luvun taitteessa on köyhyys ja vasta sitten ympäristöongelmat. Jännite luo katkeran vastakkaisuuden, jonka toisessa päässä nähtiin myös Bilbaossa uudenlaisia globaaleja liikkeitä, joissa elämäntavan rauhoittaminen yhdistyy laajempiin poliittisiin julkisuuksiin ja nuorekkaisiin projekteihin myös instituutioiden, opinahjojen ja puolueiden sisällä.

Liikkeet elävät keskellä monien maiden eksistentiaalista epävarmuutta, mutta osaavat omalla moraalis-pragmaattisella ja empaattisella sekä turvattomuuden kokemuksilla puhuttelevalla tavalla koskettaa myös milleniaaleja nuoria. Anglosaksisten maiden digitaalisissa ja tv-vaaleissa joillakin ehdokkailla on ollut vastaava suhde nuorisoon (esim. Britannian työväenpuolueen entinen puheenjohtaja Jeremy Corbyn ja amerikkalainen demokraattipoliitikko Bernie Sanders). Some-kompetenssit eivät jaa liikkeiden sukupolvia, kaikki osaavat levittää maailmalle poliittisesti provosoivia näkökulmia. Sen sijaan sosiaalisen median alustojen markkinaehtoisuus ja ilmaisutapojen rajallisuus ja kontrolli ovat ongelmia uusille liikkeille, mistä yritetään eri tavoin itsenäistyä. Kirjan esseissä, kuten tehtiin monissa Bilbaon esityksissä, avataan markkinataloutta suurempia viitekehyksiä ja rauhoittavaa riskien hallintaa, mutta silti markkinoiden universaali ”aika on rahaa” -ajattelu ja monopolisaatio rajoittavat muutoksen mahdollisuutta.

Y-SUKUPOLVEN SUKUPOLVIKOKEMUKSEN PROBLEMATISOINTI

Petri Paju kirjoittaa omakohtaisesti ja analyttisesti Y-sukupolvesta ja asettaa sen hyvinvointisukupolven ja sen yksilöllisyysvaatimusten punnariin. Inspiroijana on Mikko Piispan (2018) kirja *Yhdeksän sanaa Y-sukupolvesta*, 1980-luvulla syntyneistä. Paju ottaa tässä omaperäistä etäisyyttä hänen ja Tommi Hoikkalan 20 vuotta vanhaan tulkintaan hyvinvoinnin sukupolvesta. Sukupolvikirjallisuuden viehätys on retorinen höystö ja lukijan identiteetin ruokkiminen avain Pajun retoriikassa, mihin sukupolvisosiologia on aina turvannut Karl Mannheimista JP. Roosiiin. Sukupolven olemassaolon, sen kokemuksen koherenssin ja kollektiivisen luonteen epäily liittyy hyvin pohdintaan, missä määrin yksilöllistyminen rapauttaa sukupolvea sekä pohdintaan yksilöllisen elämän imperatiivien ja vapauden suhteesta. Paju tuo tähän massasukupolven sekä uuden yhteisen kokemuksen yksilöllisyydestä avainkäsitteiksi.

Tästä avautuu Y-polven tyypillinen mielenmaisema, enemmän erotuksena muista sukupolvista kuin kutakin Y-polven jäsentä yhdessä ja

erikseen määräävänä. Paju lukee Piispaa motolla: ”Kaikki, mitä voi tehdä sisältää ajatuksen siitä, että se myös pitää tehdä [...] Y-sukupolvi elää paineessa, jota muut eivät näe eivätkä ymmärrä.”

Paju löytää Piispan latauksista jonkinlaisen myöhäismodernin juoksupyörän: ”On juostava täysillä pysyäkseen edes paikallaan”. Modernit käsitteet menneet, nykyisyys ja tulevaisuus sekoittuvat taaksepäin siirtymisen regressioon ja kalvinismiin, itsekurilliseen pakkoon olla mukana kutsuttuna isoissa menoissa. Y-sukupolven attribuutiksi *yksilöllisyys* pas-saakin Pajulle hyvin – originelli ja autonominen yksilöllisyys yhdistyy pakkoyksilöllisyyteen. CV:n rakentamisen ”pakko-originellisuus” voi taittua itse tehtyyn ja kutsumukselliseen. Mutta useille ”on tärkeää myös uskoa, että se, mitä on saavutettavissa, on se, mitä halusinkin”. Tässä elämävimmmaisessa ja yksilöllisen valinnan erityislaadussa on se jokin, joka perustelee myös sukupolvea kiehtovaa kokemuksellisuutta.

Tähän liittyen henkilöbrändäys ja itsepromoamisen kaltaiset diskurs-sit ovat Pajun mielestä nyt pinnalla. Elannon hankkiminen ja itsensä toteuttaminen elävät kimpassa vasta Y-sukupolvessa. Ammatillaisuus on populaari versio siitä, kuinka ”saadaan mitä halutaan, kun osataan haluta mitä on saatavissa”, siis jonkinlainen realistisesti harkittu oman onnensa seppä -konsepti. Koulu-uudistus 1990-luvun alussa siivitti tätä mentaliteettia, kun konstruktivismi, itseohjautuvuus ja sisäinen yrittäjäyys kirjoitettiin opetussuunnitelmiin.

Paju tunnistaa Y-polven seniorien eetosmuiston, myös työelämässä hiippailevan *personal trainerin*. Valmentaminen on siirtynyt urheilupuolelta työelämän ja tutkimusverkostojen yleistermiksi. Samaan sukupolvikokemukseen liittyy kirjoittajan mukaan myös ”*quantified self*” -ilmiö. Ruumiillisuus heijastuu myös kokkauksen suosioon kemiallisen cocktailin mielessä: protskut, vitkut ja hiilarit.

Paju täsmentää kuvaa kännykkäsukupolvesta. Y-sukupolven mato-pelinostalgia kalskahtaa jälkiviisaassa korvassa kummajaiselta. Y-nuoret muistavat lankapuhelinmurroksen, mutta mobiilinettiaktiiveja he eivät ole. Yksilöllisyys, yltäkylläisyys ja mobiili luovat aikalaishiidun symbioosin. Y-sukupolven näkökulmasta Piispa kirjoittaakin, että ”jokaisen pitäisi voida olla joka paikassa koko ajan ja kaikkien kanssa”. Riku Rantala on Y-sukupolven Arvi Lind. Mediasuojelun rajat ovat menneet uusiksi;

lasten nettiturvakeskustelun melskeissä on Petri-muistelijalla kivaa miettiä, kun isät vielä väänivät antennejä katoilla, josko se kakkoskanava näkyisi.

Y-sukupolven avainkokemusta pohtiessaan Piispa selostaa ja Paju hyväksyy Euroopan unioniin liittymisen, sotien ja katastrofien tositelevision ja maahanmuuton sukupolvitäräyksen. Globalisaatio, kouluampumiset ja pari USA:n presidenttiä figureina ovat mukana tiheässä mediasukupolven näytelmässä. Riku Rantala – turisti ja hybridi maailmankokija – on kääntänyt koneensa ja nokkansa moneen suuntaan, mutta 9/11 perustavana sukupolvifenomenologiana jää tulkinnassa aika perinteikkääksi ”*western lives matter*”-skeemaksi. Tässä Paju lukeekin Y-kirjaansa poikkiteloin: Y-sukupolvelle Euroopan unioni olisi syvällisempi elämän ja lännettymisen muokkaamiskokemus monella tavalla, ei vähiten vaihto-ohjelmissa, matkoissa ja ammattikorkeakoulujen joustavassa menossa.

Lopulta Paju päätyy mietintään jälkimaterialistisen, mutta materiaalisista näkymistään huolestuneen Y-sukupolven katkeruudesta. Taustalla Piispalla välkkyy petoksen kokemus, jolle löytyy perusteensa 1990-luvun lama-ajan lapsuudesta ja nyttemmin hyvinvoinnin epätasa-arvoisuudesta ja kasvun rajoista. Sukulinjat korostuvat, perintötalous toimii vahvasti. Pajun satiiriset kommentit sohaisevat Y-sukupolven eläkepolitiikkaa, jossa sukupolvien välinen epätasa-arvo suorastaan kärjistyy: Y-sukupolvi voi, ehkä, parhaiten huolehtia omasta eläkekertymistään pikemmin runsaan lapsikatraan kuin vakuutusten avulla.

Globaalit riskit ovat täällä tänään; monet maailman resurssit ovat ylikäytössä. Tämän pitäisikin näkyä sukupolven poliittisena mobilisaationa. Pajun näkemyksen mukaan hyvinvoinnin sukupolvi oli oikeastaan ainoa oikea mobilisoitunut sukupolvi. Mutta, toisaalta, nyt kaduilla on taas menoa, mikä voi olla merkki tietoisuudesta, ettei enää ole varaa maailmantuskan keskellä olla mobilisoitumatta – tätä voikin pitää ihan bilbolaisena imperatiivina. Massasukupolvi Y on ehkä tunnistanut joitakin yhteisiä asioita, joiden suhteen sukupolvipoliitikka on taas mahdollista.

LÄHTEET

- Bilbao (2019) Young people, well-being, resilience and enterprise: Critical perspectives for the Anthropocene. Konferenssi. Bilbao 5.–9.9.2019. <https://youngpeopleanthropocene.files.wordpress.com/2019/01/bilbao-conference-september-2019-final-cfp1.pdf> ja <https://youngpeopleanthropocene.org/conference-videos-presentations/> (Viitattu 12.3.2020.)
- Haraway, Donna J. (2016) *Staying with the trouble: Making Kin in the Chthulucene*. Duke University Press.
- Horkheimer, Max & Adorno, Theodor W. (2008 [1944]) *Valistuksen dialektiikka: filosofisia sirpaleita*. Suomentanut Veikko Pietilä. Tampere: Vastapaino.
- Kelsen, Hans (2019 [1925]) *Allgemeine Staatslehre: Studienausgabe der Originalausgabe 1925 Herausgegeben und eingeleitet von Matthias Jestaedt*. LXXXVII. Mohr Siebeck: Verlag Österreich.
- Latour, Bruno (2013) Facing Gaia: A New Inquiry into Natural Religion. Luentosarja. 18.–28. helmikuuta, Sciences, The University of Edinburgh. <http://www.bruno-latour.fr/sites/default/files/downloads/GIFFORD-BROCHURE-1.pdf> (Viitattu 10.8.2020.)
- Mason, Paul H. (2016) The Anthropology of Multispecies Assemblages. *The Australian Journal of Anthropology* 27(3), 398–404.
- Mouffe, Chantal (2005) The ‘End of Politics’ and the Challenge of Right-wing Populism. Teoksessa Francisco Panizza (toim.) *Populism and the Mirror of Democracy*. Lontoo: Verso.
- Paakkunainen, Kari (2016) Baltic Political Spaces and Young People. Teoksessa Tommi Hoikkala & Meri Karjalainen (toim.) *Finnish Youth Research Anthology 1999–2014*. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 172. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- The Union of Concerned Scientists (2002 [1992]) *World Scientists’ Warning to Humanity*. Raportti ja monimedia-aineisto. <https://www.ucsusa.org/resources/1992-world-scientists-warning-humanity> (Viitattu 18.8.2020.)

OSA I

Osallisuuden doksat: kriittinen luenta

Tomi Kiilakoski

Nuorisopolitiikan keskeisempiä käsitteitä Suomessa on viime vuosina ollut osallisuuden käsite. Sitä koskevaa puhetta on tuotettu tietoisesti, ja tämä puhe on vaikuttanut erilaisiin käytäntöihin. Käsitteen alan on laajentunut yhä uusiin ilmiöihin ja näitä koskeviin tutkimuksellisiin ja hallinnollisiin keskusteluihin. Verrattain lyhyessä, noin kahden vuosikymmenen ajassa se on tullut jäsentämään niin nuorisotyön, perusopetuksen, toisen asteen oppilaitosten, oppilashuollon, lastensuojelun tai kuntavaikuttamisen kysymyksiä. Osallisuudesta on muovautunut yksi nuorisotalan kuningaskäsitteitä. On väitetty, että se on keskeisin väline, jolla ymmärtää lasten tai nuorten poliittista toimintaa tai heidän mahdollisuuksiaan osallistua tutkimukseen (Bartos 2016, 114). Käyttöyhteydet ovat levenneet läpi nuorisotalan kentän. Nuorisotalaa laajemminkin osallisuuden käsitteellä tai sen lähikäsitteillä, vaikkapa osallisuustajulla (Alhanen 2016), hahmotetaan olevan keskeinen rooli kansalaisuuteen kasvussa ja demokratiassa toimimisessa.

Työstän tässä tekstissäni osallisuuden käsitettä ja tarkastelen siihen liittyviä sosiaalisia käytänteitä. En pyri tekemään käsitehistoriaa tai edes käsiteanalyysia. Sen sijaan yritän tarkastella osallisuutta koskevaa puhetta kriittisesti kulttuurifilosofista teoreettista välineistöä hyödyntäen. Empiirisenä viitekohtanani ovat kolme nuorisopolitiittisesti keskeistä hallituksen esitystä sekä seitsemän osallisuutta lapsi-, nuoriso- ja perhepolitiikassa käsittelevää kuntajohtajien haastattelua vuodelta 2012¹. Tekstin

1 Haastattelut toteutettiin osana laajempaa lapsi-, nuoriso- ja perhepolitiikkaa koskevaa hyvinvointisuunnittelua. Ne toteutti itseni lisäksi Asta Kaarniemi. Haastattelut olivat strukturoituja haastatteluja johtajien osallisuuskonseptiosta, sekä osallisuuden käytänteistä, resursoinnista ja arvioinnista heidän kunnissaan. Haastattelut on analysoitu temaattisesti. Tässä tekstissä ei ole kuitenkaan tarkoitusta esitellä niistä tehtyä empiiristä analyysia. Haastattelut toimivat esimerkkinä yleisistä teoreettisista konstruktioista, joita tekstissäni esitän osallisuuden doksaa koskien.

taustalla on myös oma aktiivinen toimintani sekä osallisuuden tutkijana että aihepiiriin kehittämiseen osallistuneena – niin valtion, kuntien kuin järjestöjenkin tasoilla, koulun, nuorisotyön ja hyvinvointipolitiikan kentillä. Näiden kokemusten pohdinta muodostaa tekstilleni empiiristä pohjaa. Pyrin tässä tekstissä lukemaan osallisuutta koskevaa keskustelua tietoisesti kriittisesti.

Käsitteet ovat politiikan työkaluja. Käsitteiden käyttöympäristöissä käydään jatkuvaa kamppailua. Käsitteitä luodaan, uudelleenmuotoillaan, kyseenalaistetaan. Poliitiikan kohteet artikuloidaan käsitevalinnoin, jotka pyritään saamaan tukemaan omaa agenda. Poliitiikan käsitekamppailujen voittavat osapuolet pystyvät vakuuttamaan vastaanottajansa omista näkökulmistaan. Käsitteet tuottavat maailmaan erontekoja, järjestyksiä ja kategorioita. Samalla ne itsessään on tuotettava, ja on vaikutettava siihen, että ne omaksutaan osaksi yhteistä puhetta. Käsitteissä on aina performatiivinen elementti: ne luovat yhteiskunnallista todellisuutta jonkinlaiseksi (Eskelinen 2019, 113). Käsitteellinen muutos heijastaa muuttuneita yhteiskunnallisia ja historiallisia olosuhteita ja toisaalta osallistuu näihin muutoksiin. Käsitteillä vapautetaan poliittista energiaa ja houkutellessa toimimaan. (Pankakoski 2015, 53.)

Yhdistän tekstissäni osallisuuden käsitteen ja osallisuutta koskevan hallinnon analyysin. Näin tehdessäni nojaan tausta-ajatteluun, jossa kielen ja elämän muodon välillä hahmotetaan olevan olennainen yhteys. Filosofi Stanley Cavell (1926–2018) on omassa ajattelussaan työstänyt kielen maailmaa rakentavaa luonnetta yhteisön näkökulmasta. Käsitteet ovat hänelle olemassa vain yhteydessä johonkin tiettyyn elämänmuotoon (Cavell 2010). Esimerkiksi osallisuuden käsite on yhteydessä siihen, miten poliittista ja hallinnollista järjestystä halutaan hahmottaa. Hänen mukaansa mikä tahansa yhteisö väistämättä rakentaa omia rajojaan kielen kautta. Tämän myötä osa käytänteistä luonnollistuu. Niistä tulee osa yhteisön arjen konstituutiota. Väitän tekstissäni, että näin osallisuuden käsitteelle on tapahtunut, tai ainakin tapahtumassa. Siitä on tullut osa nuorisopolitiikan itsestään selvää välineistöä.

Tämä arjen konstituutio voidaan asettaa myös ihmettelyn kohteeksi kielen avulla. Cavellin antifoundationalistinen kielifilosofia lähtee siitä, ettei kieli ankkuroidu mihinkään pysyvään metafyyssiseen pohjaan.

Hänelle kielenkäyttö on väistämättä yhteisöllinen projekti. Kielenkäytön perusteiden kysyminen on jo poliittinen akti, sillä tällöin joudutaan väijäämättä tarkastelemaan niitä rakennuspuita, joiden varaan yhteisö on pystytetty. Kielellä on todellisuutta muokkaava luonne. (Cavell 2010 [1979], ks. myös Standish & Saito 2010; Kiilakoski 2013.) Osallisuuden käsitteen omaksuttaessa on haluttu muuttaa tapoja, joilla nuoria kohdataan ja kohdellaan. Osallisuuspuheen tuottaminen ei ole irrallaan niistä perustavista uskomuksista, joita on poliittisen toiminnan luonteesta tai lasten ja nuorten subjektiviteetista.

Vaikka yhteisöt rakentuvat kielen kautta ja kielessä, kielen avulla voidaan myös kyseenalaistaa. Kieli rakentaa yhteisöä, yhteisö yksilöä, ja yksilö taas vaikuttaa sekä kieleen että yhteisöön. Tätä kyseenalaistamisen liikettä Cavell yrittää ottaa haltuun kuvaamalla, että kielenkäyttöä koskevat tulkinnat tai uudet käsitteet ovat väistämättä *vaatimuksia yhteisölle*. Cavell ajattelee, että kielenkäyttöä koskevat väittämät ovat samalla yhteisön konventioiden perustan kysymistä, sen pohtimista, miksi asiat tehdään niin kuin ne tehdään, juuri sen sosiaalisen järjestyksen mukaisesti. Tällöin minkä tahansa käsitteen käytön tutkiminen on samalla erilaisten perustavien uskomusten, normien, ajattelutapojen, konventioiden tai hierarkioiden tutkimista. (Cavell 2010 [1979].)

Osallisuudesta on tullut keskeinen käsite, jolla tehdä selkoa nuorten suhteesta lähiympäristöönsä, palveluihin tai laajemmin yhteiskuntaan. Cavellilaiset vaatimukset yhteisölle näyttäytyvät tarpeena uudistaa toimintoja sekä näitä taustoittavaa ajattelua. Osallisuus koskettaa useita käytännön kenttiä eikä sen omistajuutta voida rajoittaa vain yhden ammattikunnan haltuun. Käsitteiden ja arjen konventioiden yhteyttä korostava Cavell on todennut niin & näin -lehden haastattelussa, että ”Käsitteet elävät omaa elämäänsä ja kehittyvät. Ne laajenevat tavallisuuden² laajetessa.” (Cavell 2008, 13.) Kun osallisuutta koskeva hallinto ja käytännöt laajenevat, laajenee myös käsitteen käyttöala. Siitä tulee osa

2 Tavallisuus on Cavellin keskeisempiä käsitteitä, jolla hän viittaa arkielämän konstituutioon, joka muovaa havaintoamme, näkemyksiämme ja suhtautumistamme. Tavallisuuden myötä asiat tulevat niin lähelle, ettei niitä edes näe kunnolla. Myöhemmin käsittelen samaa teemaa doksan käsitteen kautta.

arkea, tavallisuutta, ja sitä kautta muovautuu entistä selvemmin osaksi asioiden luonnolliselta tuntuva järjestystä, sitä miten ”asiat nyt vain ovat”.

Osallisuudesta on tullut osa lapsia ja nuoria koskevaa arkipuhetta. Osallisuutta juridisesta näkökulmasta turkineen Henna Pajulammen mukaan ”osallisuus liittyy monenlaisiin ja arkipäiväisiin ja yllättäviinkin tilanteisiin, joissa lasta koskevia päätöksiä tehdään esimerkiksi kotona, harrastuksissa, nuorisotyössä, leikkipaikoissa, kouluissa, kirjastoissa, joukkoliikenteessä, kevyen liikenteen väyliä ja puistoja suunniteltaessa, liikuntapalveluissa, terveydenhuollossa ja lastensuojelussa” (Pajulampi 2014, 142). Kuten luonnehdinta osoittaa, paljoakaan ei jää osallisuuden ulkopuolelle. Osallisuuspuhe on osallisuuden pluralismia.

Sovellan tekstissäni Stanley Cavellin kielifilosofiaa osallisuuden tarkasteluun. Osallisuuden käsitettä käytettäessä tehdään vaatimuksia poliittiselle yhteisölle ja nostetaan esiin erilaisia kehittämisen kohteita. Osoitetaan asioita, joiden halutaan olevan toisin. Mutta samalla, kun osallisuudella muotoillaan ideaalista yhteisöä ja tämän yhteisön perustoja, otetaan kantaa myös siihen, millainen on ideaalinen osallistuva tai osallinen nuori. Häneenkin kohdistetaan erilaisia vaateita. Myös nuorista tulee sosiaalisen kamppailun kohde, kun muotoillaan, millä tavoin nuorilla ylipäättään on mahdollisuus olla osallinen.

Kuvaan tekstini teoreettisia työkaluja – käsitteitä, joiden avulla osallistun kamppailuun osallisuuden sisällöistä ja sitä kautta cavell’aisittain yhteisön perustoista – ensimmäisessä luvussa. Keskeinen teoreettinen väline on doksan käsite. Kulttuurifilosofialle ominaisen pelkistämisen tapaan väitän, että osallisuutta koskevat kehityskulut voidaan ottaa haltuun doksan käsitteen kautta – tai ainakin tätä käsitettä käyttäen voidaan kiinnittää huomiota sellaisiin olennaisiin piirteisiin, jotka auttavat hahmottamaan osallisuuden asemaa nuorisopolitiikassa. Tästä etenen tarkastelemaan toisessa luvussa, miten osallisuus näyttäytyy sekä millaisia tulkintoja siitä muodostetaan hallituksen esityksissä muutamassa keskeisessä nuorisotalan lakiuudistuksessa. Kolmannessa luvussa esittelen osallisuuden kritiikkejä. Rakennan kritiikkiä erityisesti kysyen, missä määrin osallisuudessa on kyse maallistuneesta teologiasta. Viimeisessä osiossa pohdin tarkemmin, millaisia olettamuksia osallisuuspuhe ja sitä tukevat käytännöt rakentavat nuorten poliittiselle toiminnalle.

OSALLISUUS DOKSANA

Osallisuuden lyhyttä hallintogenealogiaa (ks. myös Kiilakoski 2017a, 255–260) voidaan Suomessa paikantaa Lipposen I hallitukseen. Vuonna 1997³ aloitettu, sisäministeriön käynnistämä osallisuushanke luotiin edistämään erityisesti osallistumista paikallishallintoon. Hanke ulottui kaikkinsa vuoteen 2001. Osallisuushanketta ja muita hallinnon uudistushankkeita arvioitaessa tultiin tulokseen, että erityisesti kuntatasolla asukkaiden osallisuus ja vaikuttamismahdollisuudet olivat Suomessa jälkijunassa muihin länsimaihin verrattuna. (Ryynänen & Salovaara 2002.)

Nuoriso oli hankkeessa läsnä alusta lähtien, ja sen puitteissa kehitettiin niin nuorisovaltuustotoimintaa, muuta vaikuttamista kuin työpajatoimintaa. Nuorisotutkimus-lehdessä professori Matti Heliö esitteli tuoreeltaan ajatuksiaan hankkeen herättämästä toimintahorisontista. Hän kuvasi hankkeen yhteiskunnalliseksi taustaksi sen, että ”liian monilta on kadoksissa oman elämän hallinta, vielä useammalta maailmaa muuttavan aktiivikansalaisen into, itseluottamus ja keinovalikoimat” (Heliö 1998, 47). Osallisuuskeskusteluun rakentui alusta lähtien sosiaalisia, yhteiskuntaan liittäviä, kuin poliittisia, vaikuttamiseen kytkeytyviä, teemoja, toiveita ja odotuksia. Osallisuuspuhe kohdistuukin paitsi yksilöön, kansalaiseen, myös ryhmiin, edustuksellisuuteen ja nuoren ikäluokan mahdollisuuksiin saada ääntään kuuluville.

Opetushallitus käynnisti osallisuushankkeen vuosille 2003–2007. Itse toimitin tuon hankkeen loppuraporttina toimineen osallisuutta kuntayhteisössä kartoittavan teoksen yhdessä kollegani Anu Gretschelin kanssa (Gretschel & Kiilakoski 2007). Osallisuus oli vahvasti mukana myös

3 Sisäministeriö asetti osallisuushankkeen 27.2.1997 toteuttamaan tuolloisessa hallitusohjelmassa sekä kuntalaissa ollutta tavoitetta kuntalaisten osallistumismahdollisuuksien sekä hallinnon avoimuuden lisäämiseksi (Ryynänen & Saloviita 2002, 7). Tämän tekstin ensimmäistä versiota kirjoittaessani tuosta ajankohdasta oli päivälleen 20 vuotta. Merkilläpantavaa on, että 1990-luvun lopun käsitteikkäpailussa näitä tavoitteita lähdettiin ajamaan nimenomaan osallisuuden käsitteen kautta. Osallisuuden genealogiassa on siis Suomessa vahva kytkös nimenomaan hallinnon toimintaan. Tähän nähden ei ole millään tapaa ihmeellistä, että suomalaista osallisuustyötä on arvosteltu nimenomaan ylhäältä-alas lähteväksi.

Vanhasen toisen kabinetin ja sittemmin Kivininimen hallituksen lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmassa 2007–2011, johon siihenkin osallistuin yhdessä saman kollegan kanssa. Tätä ei tule niinkään ottaa peiteltyä omaelämäkerrallisena itsekehuna, vaan osoituksena siitä, miten osallisuutta on edistetty Suomessa yhdessä valtionhallinnon, käytännön ja tutkimuksen vuoropuheluna (ks. myös seuraava luku). Osallisuutta on työstetty myös kuntien ja järjestöjen toimesta.

Osallisuudesta on kehkeytynyt keskeinen hallinnon ohjaava periaate. Siihen on suurelta osalta vaikuttanut valtiovallan toimenpiteet, yllä mainitut näkyvät hankkeet, lainsäädäntö, seminaarit, tutkimukset ja muu tiedontuotanto. Myös eurooppalaisen nuorisopolitiikan linjaukset ovat osaltaan vaikuttaneet⁴. Sitä on edistetty niin normi-, informaatio- kuin resurssiohjauksenkin keinoin. Tähän toimintaan olen itsekin osallistunut, saaden rahoitusta osallisuutta käsitteleviin julkaisuihin suoraan hallitusten budjeteista sekä luennoiden seminaareissa.

Osallisuus on muovautunut suunnittelua ohjaavaksi lähtökohdaksi. Alkaa olla hankalaa olla ottamatta siihen jonkinlaista kantaa, jos mieli kunnan ja kunnallishallinnon suhteesta puhua. Tämä näkyi myös tehdessämme kuntajohtajien haastatteluja. Tällöin osallisuus näyttäytyi tavoiteltavana päämääränä, johon on pyrittävä. Pienemmissä kunnissa tämä ilmeni tapahtumien ja muiden perinteisten ihmisiä yhteen keräävien

4 Erityisessä eurooppalaisessa nuorisopolitiikassa on korostunut termi *“participation”*. Yleensä se käännetään suomeksi käsitteellä *“osallisuus”*. Eurooppa-dokumenttien virallisissa käännöksissä se on kuitenkin suomennettu termillä *“osallistuminen”*. Euroopan unionin nuorisopolitiikalle merkityksellisessä *Valkoisessa kirjassa* vuodelta 2001 määriteltiin nuorisopolitiikan lähtökohtia. Asiakirja määritteli osallistumisen olevan sitä, että kuullaan nuoria ja edistetään heidän osallistumistaan heitä itseään koskevaan päätöksentekoon ja yleisesti heidän yhteisöjensä elämään. Osallistumisen ohella korostuivat informaatio, vapaaehtoistoiminta ja tieto nuorista. (Euroopan komissio 2001.) Vuosilta 2009–2018 voimassa olleessa Nuorisostrategiassa määriteltiin yhteensä kahdeksan teema-aluetta – niistä yksi oli *“participation”*, joka suomeksi käännettiin osallistumiseksi (Euroopan unionin virallinen lehti 2009). Uusin nuorisostrategia 2019–2028 jatkaa käännösvaihtoa korostamalla edelleen osallistumista demokratiaan. Suomennoksessa sen sijaan termi *“social engagement”* on suomennettu nimellä *“sosiaalinen osallisuus”*. (Euroopan komissio 2018.) EU:n nuorisopolitiittiset linjaukset ovat osaltaan tukeneet osallisuuskäännettä, vaikka suomennokset käyttävätkin termiä *“osallistuminen”*.

toimintojen kautta tapahtuvana kuntalaisten kohtaamisena: ”meillähän totta kai lähetään siitä, että sitä osallisuutta pyritään kaikin tavoin lisäämään ja me on pyritty järjestämään yhteisiä tilaisuuksia ja tämmösiä, niinku perinteisiä”. Osallisuudesta oli jollakin tavalla itsestään selvä velvoite.

Kuntien välillä oli myös eroja. Osallisuus oli myös selkeämmin strategisen tason toimintaa, joka ohjasi kunnan suunnittelua: ”meillä tosiaan se strateginen lähtökohta on se, että halutaan sitä asiakaslähtöisyyttä vahvistaa ja tuota osallisuutta lisätään juuri”. Samalla kun haastatteluissa tunnistettiin tarve vahvistaa osallisuutta, tunnistettiin, että sen eteen voisi tehdä vielä lisää. Kuntajohtajat arvelivat, että sen painoarvo luultavasti kasvaa. ”Osallisuus on varmasti yks semmonen, mikä tulee näkymään selkeämmin kuin mitä se on tähän asti näkynyt.” Vaikka osallisuuden tärkeydestä vallitsi keskusteluissa yksimielisyys, toimenpidevalikoimasta ei ollut samanlaista selvyyttä.

Osallisuuden vaatimukset ovat 20 vuoden taipaleen aikana merkinneet hallintokulttuurin muuttamista ainakin puheen ja hallinnollisten dokumenttien tasolla. Kanerva Kuokkanen (2016) on kuvannut hallintokulttuurin muutosta käyttämällä termiä osallisuuskäännö, jonka myötä virkamiesvetoisen ja edustuksellisiin rakenteisiin luottavan virkamieskulttuurin toimintatapa muuntuu kuntalaisia huomioivaksi suunnittelutavaksi. Ainakin virkamiehet tunnistavat paineen uusintaa työtä. Osallisuuden vaatimukset virkakulttuurin yhteisölle tulevat esiin erilaisissa suunnitteluprosesseissa. Osallisuus ulottuu lapsi- ja nuorisopolitiikkaa huomattavasti laajemmalle, kaikkiin ikäryhmiin. Toisaalta lapsilla ja nuorilla on oma selkeä sijansa osallisuustyön erityisenä kohderyhmänä. Osallisuustyö liittyy uudenlaiseen tutkimuksen, miksei ajattelunkin paradigmaan, joka kyseenalaistaa lasten aseman ja hahmotuksen epätäydellisinä aikuisina (ks. Pajulampi 2014, 148). Tätä ovat vauhdittaneet sekä Lapsen oikeuksien sopimus osallistumisoikeuksineen sekä lapsia osallistujina ja toimijoina tarkasteleva uusi yhteiskuntatieteellinen tutkimussuuntaus (Bartos 2016). Yleisen kansalaisten osallisuutta tukevan politiikan kylkeen on kiinnittynyt joukko lapsia ja nuoria koskevia erityispiirteitä.

Yleinen osallisuuspuhe on saanut erityistä merkitystä nuorisotyön ja laajemmin nuorisopolitiikan kentillä. Osallisuuden keskeisyyttä nuorisopolitiikassa ja -työssä voi kuvata muutaman esimerkin kautta. Kirkon nuorisotyössä on tehty merkittävä uudistus, kun rippikoululle on laadittu uusi

keväällä 2017 vahvistettu opetussuunnitelma. Rippikoulusuunnitelma korostaa osallisuuden merkitystä kaikissa rippikoulun vaiheissa, työstää rippikoulun osallistavaa ja inklusiivista luonnetta, sekä näkee esimerkiksi konfirmaation osallisuuden ja yhteyden juhlanan (Kirkkohallitus 2017). Vastaavaa vahvaa osallisuuskorostusta on myös Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa, joka antaa raamit, miten yksittäisiä kouluja ohjataan. Kokkolassa työntekijälähtöisesti toteutetussa nuorisotyön kuvauksessa osallisuus nähdään sekä yhtenä, erityisenä työmuotona että nuorisotyötä läpileikkaavana periaatteena (Kiilakoski ym. 2015). Antti Rinteen hallitusohjelmassa vuodelta 2019 osallisuus on yksi ydinkäsitteitä, ja ohjelmassa on kirjauksissa niin vammaisten, ikäihmisten kuin lasten ja nuorten osallisuuden edistämisen kuin sosiaali- tai työllisyyspolitiikan tehtävä tuottaa osallisuutta. Nuorten osallisuuden kasvaminen on yksi ohjelman nuorisopoliittisista tavoitteista (Valtioneuvosto 2019, 173) ja lasten ja nuorten osallisuuden edistäminen yksi asioista, joihin hallitus sitoutuu luodakseen lapsi- ja perheystävällistä Suomea (mt., 145). Esimerkeistä osallisuuden merkityksestä nuorisoalalla vallitsee runsauden pula.

On helppo yhtyä nuorisotyön tutkijan Pirjo Junttila-Vitikan (2016, 179) johtopäätökseen siitä, että ”osallisuuden asemasta nuorisotyön keskeisenä arvona vallitsee toimialalla jo suhteellisen laaja yksimielisyys”. Tämän yksimielisyyden taustalla on selkeitä toimenpiteitä ja pyrkimyksiä. Osallisuudesta on hiljakseen tullut käsite, jota juuri kukaan ei ilkeä kritisoida. Se on muovautumassa, ellei jo muovautunut doksaksi – kyseenalaistamattomaksi ja itsestään selväksi uskomukseksi, joka ohjaa ihmisten toimintaa.

Ranskalainen sosiologi Pierre Bourdieu (1998) kuvasi, kuinka valtiolinen valta oikeuttaa oman lähestymistapansa. Hänen mukaansa mikä tahansa valtasuhde on samalla symbolinen suhde. Valtaan mukautuminen tai alistuminen tapahtuu symbolisesti, ja sosiaalisessa maailmassa navigoidaan historiallisesti muovautuneiden kognitiivisten rakenteiden kautta. Näille on luonteenomaista, että ne voisivat olla toisin ja että niistä on täytyntä aktiivisesti kamppailla. Valtiovallan rakenteet tulevat jossakin vaiheessa automaattisiksi ja kyseenalaistamattomiksi. Bourdieu puhuu doksaan perustuvasta alistumisesta, jonka myötä toimintoihin kiinnittää tiedostamattoman voimalla. Hänen mukaansa tämänta-

paisessa vallankäytössä on ongelmallista juuri se, ettei se tunnu millään tapaa ongelmalliselta. Tällaiset toiminnot kätkevät alkuperänsä. Ne ovat niin kuin ne ovat. Bourdieu eräällä tavalla sosiologisoi fenomenologisen filosofian arkielämän itsestään selvyyksistä lähtevän, fenomenologien luonnolliseksi asenteeksi kutsuman lähestymistavan. (Bourdieu 1998, 53–56.) Poliittisen käytöksen takana on hänen mukaansa tällainen asenne.

Bourdieuun mukaan se, mikä allekirjoitetaan miettimättä, se mikä itsestään selvästi asettuu siksi miten tulee olla, on doksa. Doksan hän määrittelee olevan ”ortodoksia, oikea, korrekti, hallitseva visio, joka useimmissa tapauksessa on luotu kamppailussa kilpailevien visioiden kanssa” (Bourdieu 1998, 56). Valinnan ulkopuolella oleva ja itsestään selvä käyttäytymismalli on tuotettu, tehty, kamppailtu, rakennettu. Se ei silti ole luonnollinen, vaikka vaikuttaakin sellaiselta. Hannu Simola (2015, 344) on kuvannut doksa sanoen, että se on sitä, mikä on hyvin tiedettyä mutta huonosti tiedostettua, hyvin tunnettua mutta huonosti tunnistettua. Tätä voinee käyttää selittämään, miksi hallintokulttuurin muutos on toisinaan hidasta. Kyse ei ole pelkästä toimintamallien muutoksesta, vaan syväprosessista, jossa pitäisi muuttaa koko tapa havainnoida esimerkiksi kansalaisuutta, vaikuttamista, toiminnan tapoja, erilaisia muotoja olla ja toimia.

Yllä kuvattua doksan käsitettä käyttäen voi väittää, että osallisuutta ollaan muovaamassa tietoisesti doksaksi – joksikin joka täytyy ilman muuta ottaa huomioon. Sen käyttö kasvaa, ja tätä käyttöä tuetaan. Kuntajohtajien puheessa tämä näkyi selkeänä tavoitteena: ”Me, kun me näemme, että meidän pitäisi saada enemmän tätä osallisuutta juuri.” Kuokkasen (2016) osallisuuskäänteeksi kutsuma ilmiö osoittaa, että osallisuudesta on muovautumassa uusi hallinnon doksa. Toisaalta ei ole selvää, millaisia doksia sen tulisi kukistaa osana symbolisia kamppailuja. Monesti nämä kilpailevat näkemykset liitetään ajatuksiin, joissa lapset ja nuoret nähdään ei-vielä-aikuisina, joilla joko ei ole toimijuutta tai joiden toimijuus on lähinnä harjoittelua tulevaisuuden oikeaa, aikuisten toimintaa varten.

Doksa koskettaa myös oikeina ja soveliaana pidettyjä poliittisen toiminnan muotoja. Kuntalaiselle ja kansalaiselle on osoitettu paikka. Hiljakseen doksaksi muovautuva osallisuus joutuu kamppailemaan aiempien doksien kanssa. Kuntajohtajien puheessa tämä kamppailu paikallistui kiistaksi uuden, osallistavan toimintatavan ja olemassa olevan toimintatavan, ”vanhan

vallan” välillä. Olemassa oleva kunnallispoliittinen järjestelmä on osallisuuden näkökulmasta ”kankea ja niin vanhakantainen, se ei mahdollista uusia ajatuksia, kun siellä on vanha, vanha valta pyörittää, että pitäis saada tämä uusi, moderni tietämys ja se osaaminen sieltä mukaan.”

Kamppailu niiden toimintarakenteiden kanssa, joita osallisuustyön on määrä pölyttää, näkyy konkreettisesti siinä, miten lainsäädännössä on työstetty osallisuuden kysymyksiä. Tällöin paitsi määritellään kehittymisen kohteita, myös otetaan kantaa siihen, millainen toiminta ei ole enää toivottavaa.

OSALLISUUDEN TULKINTOJA LAKIEN PERUSTELUISSA

Keskeinen juridinen perusta osallisuutta koskevalle lainsäädännölle on YK:n Lapsen oikeuksien sopimus, joka korostaa muiden periaatteiden joukossa oikeutta osallistumiseen. Lapsen näkemyksen kunnioittaminen on yksi sopimuksen yleisperiaatteista. Lapsen oikeuksien sopimuksen katsotaan muuttaneen tapaa, jolla lapsien osallisuutta tai osallistumisesta on tarkasteltu. Erityisen merkityksellisenä on pidetty sopimuksen kahdettatoista, kuulemisvelvoitteen sisältävää artiklaa. (Bartos 2016.) Toisaalta sopimusta on kritisoitu siitä, ettei se artikuloi näkemystä lapsista poliittisina toimijoina ja että se täten nojaa vanhaan lapsiparadigmaan, jossa lapsi on suojelun kohde pikemminkin kuin aktiivinen toimija (Theis 2010, 350).

Sopimuksen kahdestoista artikla toteaa tunnetusti: ”Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.” Toinen momentti toteaa, että ”Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimitelimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti.” (Yleissopimus lapsen oikeuksista, 12§.) Lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista valvova komitea toteaa, että tätä artiklaa on alettu tulkita nimenomaan ”osallistumisen” käsitteen yhteydessä, vaikka artikla itse ei mainitsekaan osallistumista vaan puhuu

kuulemisesta. Tällöin viitataan lasten ja aikuisten väliseen tiedon jakamiseen sekä vuorovaikutukseen, jossa lapset voivat oppia, miten heidän näkemyksensä otetaan huomioon. (Children’s Rights Committee, §3.)

Kuulemisen ja osallisuuden välinen yhteys näkyy myös suomalaisessa lainsäädännössä. Juridisessa mielessä osallisuuteen liittyviä käsitteitä ovat puhevalta, kuuleminen ja mielipiteen selvittäminen. Ero kuulemisen ja mielipiteen selvittämisen välillä on suomalaiselle lainsäädännölle luonteenomainen piirre, eikä vastaavaa ole muilla kielillä. (Pajulammi 2014, 144–145.)

Lapsen oikeuksien sopimuksen käyttäminen perusteluna suomalaisissa lakiteksteissä näkyy selkeästi kolmessa laissa, joista annettuja hallitusten esityksiä käyn jatkossa läpi. Nämä esitykset koskevat vuonna 2013 annettuja koulutusta koskevia lakeja (perusopetuslaki, lukiolaki, laki ammatillisesta koulutuksesta), samana vuonna annettua opiskelija- ja oppilashuoltolakia sekä vuonna 2017 annettua nuorisolakia. Olen valinnut nämä hallituksen esitykset tarkasteluun sen takia, että ne ohjaavat keskeisiä lapsuuden ja nuoruuden kasvatuksellisia areenoita, niin koulua ja nuorisotyötä kuin koulutuksessa tehtävää ennaltaehkäisevää ja korjaavaa hyvinvointityötä. Samankaltaisia siirtymiä painottamaan osallisuutta voisi havaita vaikkapa vuonna 2007 annetun lastensuojelulain perusteissa.

Kaikissa tarkasteltavissa esityksissä mainitaan yllä lainattu lapsen oikeuksien sopimuksen kahdestoista artikla. Erityisesti koulutuslakeja taustoittavassa hallituksen esityksessä tämä pykälä liitetään osallistumiseen. Näin hallituksen esityksessäkkin osallistumisen ja kuulemisen käsitteet samaistuvat.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 12. artikla takaa lapsille oikeuden osallisuuteen. Kyseisen artiklan mukaan lapsilla on oikeus tulla kuulluiksi, ja heidän näkemyksensä on otettava vakavasti. Lapsilla on oikeus osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti itseään koskevaan päätöksentekoon. (Hallituksen esitys 66/2013.)

Hallituksen esityksessä korostetaan juridista velvoittavuutta sekä *oikeusperusteisuutta*. Tällöin lakimuutoksia ja erityisesti osallistumista, vaikuttamista ja kuulemistä perustellaan lasten asemalla oikeussubjekteina.

Tämän ohella osallisuutta voi perustella esimerkiksi tarpeista, oppimisesta, päätösten laadusta tai jonkin kasvatuksellisen tavoitteen saavuttamisesta käsin (Malone & Hartung 2010, 29–30). Lakia opiskelija- ja oppilashuollosta perustellaan toiminnan laadun parantumisella sekä oppimisenäkökulmalla. Näin osallisuuden kehittymässä olevaa doksaa perustellaan useiden erilaisten argumenttien kautta.

Lakiehdotuksessa on myös kiinnitetty erityistä huomiota lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseen. Ottamalla lapset ja nuoret jo varhain mukaan oppilas- ja opiskelijatoiminnan suunnittelemiseen voidaan toiminnan laatua parantaa merkittävästi ja vahvistaa heidän tietoisuuttaan omista mahdollisuuksistaan vaikuttaa itseä koskeviin asioihin. Tätä edellyttävät myös lapsia ja nuoria koskevat perus- ja ihmisoikeussäännökset. (Hallituksen esitys 66/2013.)

Näiden ohella esitys oppilas- ja opiskelijahuoltolaista nostaa esiin myös yhden nykyisen lapsia ja nuoria koskevan hallinnon metakäsitteen: turvallisuuden. Turvallisuudesta vallitsee yksimielisyys poliittisen spektrin eri puolilla, niin vasemmalla kuin oikealla. Turvallisuutta on edistettävä ja erityisesti lapsille ja nuorille on taattava turvallinen ympäristö toimia. (Syrjäläinen ym. 2015.) Tätä taustaa vasten ei ole yllättävää, että osallisuutta perustellaan myös turvallisuusnäkökulmilla. Erityisesti sukupolvien välisten auktoriteettivääntöjen (Souto 2014, 31) katsotaan helpottuvan, kun osallisuutta edistetään.

Ehdotuksen mukainen osallisuuden vahvistaminen ja yhteisöllisen toimintakulttuurin edistäminen vähentää myös konflikteihin johtavaa kapinointia kouluissa ja oppilaitoksissa sekä lisää mm. koulujen ja oppilaitosten järjestyssääntöjen yleistä hyväksyttävyyttä. (Hallituksen esitys 67/2013.)

Järjestyssääntöjen kääntöpuolena on näkemys siitä, että osallisuus tukee nuoren kasvua ja tätä kautta koulussa viihtymistä. Osallisuudella katsotaan olevan merkitystä myös suoriutumiseen koulussa.

Osallisuuden tunteen lisääntyminen kasvattaa myös tunnetta kyvykkydestä ja hallinnasta, jotka ovat tutkimusten mukaan merkittäviä tekijöitä koulussa viihtymisen ja hyvien oppimistulosten saavuttamiseksi. (Hallituksen esitys 66/2013.)

Käytännön tavoitteiksi esitykset kuvaavat osallisuuden lisäämistä nykyisestään. Tavoitteena on ”edistää nuorten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä kykyä ja edellytyksiä toimia yhteiskunnassa” (Hallituksen esitys 111/2016); että ”osallisuutta kouluissa ja oppilaitoksissa kehitetään” (Hallituksen esitys 66/2013); että ”esiopetuksen toimintayksiköissä, koulussa tai oppilaitoksessa oppilaiden ja opiskelijoiden kanssa työskentelevien, opiskeluhuoltopalveluista vastaavien viranomaisten ja työntekijöiden on tehtävissään edistettävä oppilaiden tai opiskelijoiden terveyttä, hyvinvointia, osallisuutta, turvallisuutta, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta sekä osallisuutta” (Hallituksen esitys 67/2013). Osallisuutta on edistettävä ja kehitettävä, toki muiden tavoitteiden ohella. Kuulemisvelvoitteet muuntuvat käytännön tavoitteissa nuorten parissa toimivien velvollisuuksi edistää osallisuutta.

Toisaalta hallituksen esitykset esittävät konkreettisina toimina varsin perinteisiä vaihtoehtoja osallisuudelle. Perinteisen edustuksellisen demokratian doksa uusintaa itsensä niissä. Suomalaista osallisuustyötä on kuvattu ylhäältä–alas-eteneväksi. Tällöin osallistuminen tapahtuu aikuisten säätämässä puitteissa, usein aikuisten säätämänä aikana ja aikuisten edellyttämällä poliittisella tyylillä. Tällaisen osallistumisen paradigmaattinen esimerkki on jokin edustuksellisia demokratian instituutioita mukaileva ryhmä, jolta tosin puuttuu oikeus käyttää valtaa samalla tavoin kuin vaikkapa kunnanvaltuustolla tai eduskunnalla. Tällaisia ovat nuorisovaltuustot, lasten parlamentit ja oppilaskunnan hallitukset. (Feldmann-Wojtachnia ym. 2010.) Selkeimmin tämä näkyy hallituksen esityksissä koulutusta koskevien lakien osalta. Näissä ainoa selkeästi roolitettu ja pakolliseksi säädetty toimintamalli on oppilaskunta. Suomalaisen osallisuustyön ydin on erilaisissa ryhmämuotoisissa toiminnoissa.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi perusopetuslakia myös siten, että jokaisessa peruskoulussa olisi oppilaskunta. Tämän lisäksi oppilaiden ja opiskelijoiden oikeutta sekä samalla opetuksen ja koulutuksen järjestäjien velvollisuutta kehittää osallisuutta tarkennettaisiin perusopetuksessa, lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa. Myös oppilaskuntien tehtävistä säädettäisiin entistä täsmällisemmin. Lisäksi opetuksen ja koulutuksen järjestäjien tulisi järjestää toimintansa siten, että oppilaiden ja opiskelijoiden oikeus vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin toteutuisi myös laajemmin kuin pelkästään oppilaskuntien kautta. (Hallituksen esitys 66/2013.)

Vaikka lasten oikeuksien sopimus puhuikin yksittäisestä lapsesta, kääntyy osallisuus suomalaisessa ympäristössä usein puheeksi ryhmämuotoisesta osallistumisesta. Usko siihen, että nimenomaan ryhmämuotoisen toiminnan kautta voidaan vaikuttaa, on vahva. Hallituksen esityksen perusteluja sille, millä alalla oppilaskunta voi vaikuttaa, voi pitää joko liioiteltuina tai suorastaan yltiöpäisinä. Oppilaskuntatoiminta on sen mukaan keskeinen toimintamuoto, kun oppilaita tuetaan heidän osallistumisen ja vaikuttamisen oppimisessa. Lisäksi ”oppilaskuntatoiminnan kautta voidaan edistää osallisuuden ja vaikuttamisen kulttuuria sekä lisätä tietoa ja valmiuksia vaikuttaa koulussa, lähiyhteisössä sekä yhteiskunnassa” (Hallituksen esitys 66/2013). Ajatuksena lienee, että aikuisyhteiskunnan toimintamalleja mukaileva toiminta (ks. Percy-Smith & Thomas 2010, 260) on tehokas tapa oppia, mitä on vaikuttaminen oikeastaan ihan millä tasolla tahansa. Tämä menettelytapa, jota kansainvälinen tutkimus on dokumentoinut ja kritikoanut eri tavoin, asettuu suomalaisessa keskustelussa keskeiseksi tavaksi olla osallinen.

Tarkasti yksilöityjen edustuksellisten toimintamallien ohella esityksissä nostetaan tavoitteeksi reagoida uusin ja innovatiivisin tavoin. Nuorisolakia perustelevassa esityksessä kirjataan lakiin nuorten kuulemisvelvoite. Tätä täydennetään toteamuksella, että lakipykälän täsmentäminen ”mahdollistaisi nuorten osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseen liittyvien innovatiivisten kokeilujen toteuttamisen” (Hallituksen esitys 111/2016). Samoin koulutuksen järjestäjien toivotaan edelleen kehittävän ”toimivia osallisuutta edistäviä rakenteita ja toimintamalleja” (Hallituksen esitys 66/2013). Näillä ei kuitenkaan ole velvoittavaa luonnetta.

Pelkästään kolmen nuorisopoliittisesti keskeisen hallituksen esityksen tarkastelu osoittaa yhtäläisyyksiä siinä millaisin argumentein ja viittauksin ne lujittavat osallisuuden doksia ja perustelevat eri tavoin osallisuuden keskeisyyttä. Samalla jo kolmen lain tarkastelu osoittaa, että osallisuutta hahmotetaan eri tavoin ja erilaisin velvoittavuuksin. Henna Pajulammen (2014) tulkinnan mukaan osallisuutta koskevat säädökset eivät ole systeemiyhteydessä keskenään. Ne ovat fragmentoituneita eri aloille. Tätäkin voi pitää yhtenä selityksenä usein niin kotimaisessa (Kiilakoski, ym. 2012; Nivala & Ryyänen 2013; Kiilakoski 2017a) kuin kansainvälisessäkin (Percy-Smith & Thomas 2010) tutkimuksessa toistetuille havainnoille siitä, ettei osallisuuden luonteesta ole yksimielisyyttä ja että osallisuus sisältää ristiriitaisia näkemyksiä. Osin näitä ristiriitoja voi selittää myös sillä, että kyseessä on yhteentörmäys perinteistä edustuksellisen demokratian mukaista toimintamallia edustavan doksan ja, erityisesti uuden lapsuuden sosiologian myötä syntyneen ajatuksen lapsesta arjessaan aktiivisena toimijana välillä.

Jos edellisessä kappaleessa lainatuissa kuntajohtajien puheessa osallisuus saa merkityksiä niin kunnallispolitiikan kuin kansalaisyhteiskunnan kentillä, korostuu lakiteksteissä ihmisoikeusnäkökulma. Tämä perspektiivi puuttui kuntajohtajien puheesta kokonaan. Osin tätä tietenkä selittää hallitusten esitysten juridinen luonne. Mutta tällä voi nähdä myös syvempiä merkityksiä. Filosofin Charles Taylorin (2004) mukaan modernin yhteiskunnan kehittyessä syntyy entistä vahvempi taju siitä, että perinteisten moraalista järjestystä konstituovien sosiaalisen eksistenssin muotojen – jollaisia Taylorille ovat hegeliläisesti talous, kansalaisyhteiskunta ja politiikka – lisäksi yhteiskunnalliseen mielikuvitukseen vaikuttaa neljäs sfääri. Tämä sfääri on jokaiselle yksilölle kuuluvien ihmisoikeuksien sfääri, joka on vakiinutettu lakeihin ja kansainvälisiin sopimuksiin. Taylorin mukaan tällä on transformatiivista merkitystä, sillä se muuttaa sitä tapaa, millä poliittisen järjestelmän toimintaa hahmotetaan. Poliittisen järjestelmän alla toimii oma moraalinen järjestyksensä, joka korostaa jokaisen peruuttamattomia oikeuksia. (Taylor 2004, 172–173.) Yllä kuvattuja hallituksen esityksiä voi tarkastella siitä näkökulmasta, että tämä Taylorin neljänneksi sosiaalisen eksistenssin muodoksi kutsuma järjestys alkaa selkeämmin asettamaan vaatimuksia perinteiselle tavalla hahmottaa toimintaa. Oikeusperusteisuuden lisäksi tällä oletetaan olevan hyötyjä myös muista näkökulmista.

OSALLISUUDESTA, KRIITISESTI

Edellä kuvatuissa kappaleessa näkyi erilaisia perusteluja, miksi osallisuutta edistetään. Sen oletetaan tukevan uudenlaisen poliittisen kulttuurin luomista, lasten ja nuorten tarpeisiin vastaamista, heidän oikeuksiensa toteutumista, turvallisuuden lisääntymistä, vaikuttamisen oppimista, demokraattisen yhteisön luomista ja myös parempia päätöksiä, kun toiminnan pohjalla on riittävä määrä tukea. Oros kuntajohtajien haastatteluista sekä hallituksen esityksistä osoittaa osallisuuden olevan käsite, joka valtaa lisää alaa. Siihen liitetään vahvoja positiivisia merkityksiä. Osallisuudesta on kuitenkin esitetty myös kriittisiä puheenvuoroja (ks. Thomas 2007, 202–204; Alanko 2012, 57–59; Siurala 2015; Kiili 2016; Määttä & Aaltonen 2016; Luhtakallio & Mustranta 2017; Matthies 2017; Mäntyneva & Hiilamo 2018). Niissä osallisuuden käytäntöä arvostellaan erilaisin tavoin. Lähestyn osallisuuden kritiikkejä modifioimalla Rhys Farthing (2012) osallisuuskritiikkien kolmijakoista typologiaa neliportaiseksi ja lisäämällä tähän professori Aila-Leena Matthieksen (2017) valistuksen dialektiikasta lähtevän kritiikin. Olen ottanut vapauden uudelleen muotoilla Farthingin kritiikit oman ymmärryksen mukaiseksi.

Ensimmäisenä kritiikin muotona voi tarkastella konservatiivista kritiikkiä. Tällöin kyseenalaistetaan se lähtökohta, että lapset pystyisivät ottamaan kantaa omiin kysymyksiinsä. On asioita, jotka edellyttävät vahvaa asiantuntijatietoa. Tämä kritiikki lähtee siitä, että osallisuustoiminnassa naiivi kokemustiedon ihannointi sysää tieltään kurantin asiantuntijatiedon. Farthingin oma muotoilu tälle kritiikille on seuraava: sen mukaan osallisuustoiminta kääntää nurin niskoin perinteisen epistemologian, jossa tieto perustuu huolelliseen metodologiaan ja viitekehykseen. Tämän tilalle asetetaan psykologisesti kehittymättömien lasten ja nuorten itsensä näkökulmat. Farthingin mukaan tällaista kritiikkiä formuloidaan harvoin selkeästi, mutta käytännön toiminnoissa monet päätyvät argumentoimaan nuorten pois jättämistä tältä perustalta. (Farthing 2012, 80.) Tähän asenteeseen törmää silloin tällöin, usein yhdistettynä ajatukseen, että lapsia on suojeltava politiikalta. En näe tätä kritiikkiä teoreettisesti mielenkiintoisena. Ensimmäiseksi, siinä sotketaan osallisuus ja pelkkä konsultaatio-osallisuus. Toiseksi, ei ole uskottavaa väittää, etteivätkö nuo-

ret tai lapset osaisi artikuloida omia toiveitaan itseään koskevilla asioilla. Se jättää huomiotta lasten toimijuuden. Tehtäväksi tuleekin erotella niitä asioita, jotka edellyttävät vaativaa asiantuntijuutta niistä, joihin lapset voivat vallan hyvin ottaa kantaa ilman pitkäkestoista koulutustakin. Kolmanneksi, osallisuustoiminnoissa on käytössä laaja menetelmällinen työkalupakki, jossa lasten näkemyksiä voidaan selvittää piirtäen, saduttaen tai heidän kanssaan yhdessä askarrella. Tällaisiin rooleihin perinteiset asiantuntijatiedon tuottamiseen perustuvat kategoriat eivät sovi.

Astetta kiinnostavampi on osallisuuden radikaali kritiikki, joka lähtee ajatuksesta, että osallisuuspuhe on uusi hallinnan (*governmentality*) muoto. Tällaisenaan osallisuuden tehtävä ei ole vapauttaa ihmisiä toimimaan erilaisin, luovinkin tavoin eikä muuttaa yhteisöllisiä puitteita sellaisiksi, että tällaiset tavat ovat mahdollisia mahdollisimman monella ihmiselle. Sen sijaan osallisuuspuheella pyritään mukauttamaan kansalaisten käyttämistä toivottaviin raameihin. (Farthing 2012). Toisin ilmaisten, osallisuudessa on kyse siitä, että nuorten on mukautettava omat toimintonsa normatiivisiin elämäntapoihin ja näitä tukeviin aktivoimisen tapoihin (Määttä & Aaltonen 2016). On vaarana, että osallisuudessa tuotetaan epäkriittinen ja toimintatapoja kaventava kuva siitä, mitä on toimijuus. Radikaali toiminta ja särjä hioutuu pois ja jäljellä on jonkinlainen harmiton mukautuminen suunnittelijoiden aikatauluihin ja toimintatapoihin (ks. Thomas 2007, 203).

Osallisuuden tyyppisimpiä kritiikkejä onkin todeta, että osallisuus määrittyy aikuisyhteiskunnan tavoitteista käsin. Sen dynamiikka toimii pitkälti ylhäältä–alas, jolloin osallisuuden puitteet ja sovelias käyttäytyminen määritellään ylhäältä käsin. (Thomas 2007; Feldmann-Wojtachnia 2010; Alanko 2012.) Fenomenologista kieltä käyttäen voi todeta, että osallisuus ei määrity uusiksi ihmisten tarpeiden mukaan, vaan on olemassa Taho, joka määrittää, missä osallisuutta on ja millaisia muotoja se kulloisessakin tilanteessa saa. Tämä Taho myös säätelee käsiteltävät aiheet, valitsee soveliaan kielen ja päättääpä vielä aikataulukin. Esimerkkinä tällaisesta toiminnasta on usein toistuva tilanne, jota luennoillani ilkeyksissäni kutsun suomalaisen osallisuustyön älylliseksi ja emotionaaliseksi kliimaksi: kunnan vapaa-aikalautakunta pyytää nuorisovaltuustolta lausuntoa satasivuisesta koukeroisesti kirjoitetusta ohjelmaluonnoksestaan seuraavan kahden viikon sisällä. . .

Syvennämälle ja radikaalimmin kritisoiden osallisuustoimintaa voidaan arvostella siitä, että se nostaa keskiöön tietynlaiset osallistumisen muodot, normalisoi ne ainoiksi hyväksytyiksi toimintamalleiksi, jäädyttää kansalaisen toiminnan vain tarkkaan rajattuun, harmittomaan toimintamoodiin. Tällöin toiminta auttaa pitämään yllä olemassa olevia hallintorakenteita ja osaltaan legitimoii niiden pysyvyyttä. (Nivala & Ryyänen 2013, 15–16.)

Tällaisenaan kritiikki on abstraktia järjestelmäkritiikkiä, mutta se on helppo kääntää käytännön huomioiksi. Kansainvälisessä tutkimuskustelussa on arvosteltu sitä, että lasten ja nuorten osallisuutta on suunniteltu epäpoliittisesti, pelkän hallintokulttuurin kysymyksenä. Suurin kiinnostuksen kohde on ollut kytkeä lasten osallistumista perinteiseen hallintotapaan. (Tisdall 2010, 326–327.) Tämä huomio ulottuu myös laajemmin hallintotutkimukseen. Pääkaupunkiseudun suunnittelua tutkinut Kuokkanen (2016) toteaa tuloksenaan, että yksi osallisuuden käytännön kehittämisen pullonkaula on, miten integroida uudet kansalaisista lähtevät osallistumisen tavat osaksi päätöksentekoa. Tätä hankaloittaa myös se, että kansalaiset osallistuvat monin erilaisin tavoin eikä hallintokulttuuri ole löytänyt luontevaa tapaa kääntää tätä vain yhden, selkeän osallistumisen kielelle. Kansalaisille tarjolla olevat hallintokulttuurin osallistumisen tavat eivät ongelmattomasti liity alhaalta–ylös-vaikuttamiseen. (Kuokkanen 2016, 164.) Toisin sanoen, osallisuudella ei ainakaan Kuokkasen tuloksia kriittisesti lukien ole tarkoitettu kansalaislähtöistä toimintaa, vaan osallistumista hallintokulttuurin valmiiksi säätämistä puitteissa.

Käyttäen edellisessä kappaleissa luotua kehikkoa tällainen kritiikki lähtee siitä, että osallisuus muovautuu tietynlaisen alamaiskäyttäytymisen doksaksi. Osallisuudesta tulee ajan saatossa kyseenalaistamatonta ja itsettään selvää – jotakin sellaista, mikä on niin kuin se on, muuttumatonta ja arvostelun ulkopuolella. Tällöin osallisuus ei mahdollista sellaisten valtarakenteiden kyseenalaistamista, jotka estävät lapsia ja nuoria toimimasta politiikan eri kentillä (Bartos 2016, 124–125). Tällaisenaan uusi osallisuuden doksa liittyisi vanhaan poliittisen osallistumisen doksaan, joka hahmottaa toiminnan järjestelmän ylläpitoon osallistumisena, ei sen kyseenalaistamisena.

Kolmantena osallisuuskritiikin muotona voidaan tarkastella niitä kritisoimisen tapoja, jotka kiinnittävät huomiota osallisuuden valikoitumisen

vain tiettyjen nuorten oikeudeksi. Tällaisten kritiikkiä voidaan kutsua eksklusiiviseksi kritiikiksi. Osallisuusprojektien on todettu suosivan tietynlaisia lapsia ja nuoria (Alanko 2012, 58), ja aikuisten osallistumisesta tutkittaessa niiden on nähty olevan kuluttajakansalaisuuden ihmisläheisempää versiota, joka lisää kuulua globalisaation voittajien ja häviäjien välillä (Keränen 2019). Tutkija Johanna Kiili (2016) on todennut lasten parlamenttia koskevassa tutkimuksessaan, että toimintaan kiinnittyy joukko lapsia, joilla on jo olemassa kulttuurista ja sosiaalista pääomaa. Vaikka heidän on lähtökohdaisesti määrä tuoda esiin kaikkien lasten ääniä, jäävät kytkökset muihin lapsiin toiminnan aikana ohueksi. Tämän kritiikin mukaan osallisuuden demokraattinen lupaus näivetty vain jonkin Tahon luomaan rakenteseen sopeutuvien nuorten oikeudeksi. Tällöin osallistumisen mahdollisuudet jakautuvat niille nuorille, jotka kykenevät mukauttamaan oman toimintansa edellä kuvattuun hallintokulttuuria uusintavaan ylhäältä-alas-dynamiikkaan. Osallistuminen vaatii myös tietynlaista tyyliä, jolloin nuorten on mukautettava oma vaikuttamisensa aikuisten kielenkäyttöön (Kiilakoski 2017b). Laajemmin osallisuuden ongelmaksi voi nähdä sen, että osallistumisen ehdot ovat keskiluokkaisia, ja siksi virkamiesten kyky puhua lähiössä, joissa työttömyys tai työväenluokkaisuus on tyypillistä, on heikompaa kuin asuinpaikoissa, joissa asuu heidän kanssaan samat taustat omaavia ihmisiä (Luhtakallio & Mustranta 2017).

Erityiseksi ongelmaksi on nähty se, että osallisuustoiminnoissa epäonnistutaan systemaattisesti saamaan mukaan tietty joukko nuoria, erityisesti sellaisia nuoria, jotka ovat muita haavoittuvammassa asemassa (Thomas 2007, 204). Tämä on oikeutettua kritiikkiä, ja Suomessakin ongelmana on jollakin tavalla saada kuuluviin esimerkiksi työpajanuorten, koulutuksen ulkopuolella olevien tai työttömien ääntä. Haastateltu kunnanjohtaja toteaa, että nuorten osallisuus toteutuu parhaiten, jos nuorten asioita edistämässä on ”hyvin tomeria kavereita tai tyttöjä”. Tomeruus on kuitenkin mahdollista vain sellaisille nuorille, joilla jo ennestään on paljon resursseja.

Yhtenä kritiikin muotona osallisuuden edistämistä kohtaan voidaan edellisiä kritiikkejä yleisemmin lähteä siitä, että osallisuuspuheella tai osallistumisparadigmalla on joukko lupauksia, jotka kääntyvät vastakohdakseen. Tällaista ensimmäisen polven kriittisten teoreetikkojen, Max

Horkheimerin ja Theodor W. Adornon, ajatteluun pohjaavaa kritiikkiä on esittänyt Aila-Leena Matthies (2017). Horkheimer ja Adorno kuvasivat klassikkoteoksessaan *Valistuksen dialektiikka*, kuinka valistuksen unelma herruudesta vapautumisesta järkipärisen toiminnan myötä on kääntynyt uudenlaisiksi hallinnan muodoiksi. Tämän myötä unelma vapautumisesta on muuttunut uudenlaisiksi herruuden muodoiksi, ja vanhat myytit ovat korvautuneet teknisen hallittavuuden myyteillä. Näin valistus on pettänyt lupauksensa, ja esiinnellistynyt matematiikaksi, koneiksi ja organisaatioiksi. (Horkheimer & Adorno 2008 [1944].) Matthies on ottanut tämän kriittisten teoreetikoiden yhteiskuntateoreettisen negativismin argumentaatorakenteen lähtökohdakseen, ja kysynyt, voidaanko hänen osallistumisparadigmaksi kutsumansa suhtautumistavan tulkita toimivan samalla tavalla kuin analyysin valistuksen myyteistä⁵. (Matthies 2017.)

Matthies rakentaa argumenttinsa hyvinvointipalvelujen tarkastelulle. Hänen mukaansa hyvinvointipalvelujen osallistumisparadigmassa on kolmenlaisia lupauksia. Ensimmäiseksi, asiakkaiden osallisuuden lisääminen auttaa marginaaliryhmien äänen kuulumista yhteiskunnassa ja edistää palvelujen parempaa reagoimista ihmisten tarpeisiin. Toiseksi, osallisuuden myötä osallistujien hyvinvointi voi lähteä kohenemaan. Kolmanneksi, asiakkaat saavat äänensä kuuluviin ja tulevat tunnustetuiksi kokemusasiantuntijoina. Nämä lupaukset voivat kuitenkin kääntyä vastakohdakseen, jos osallistumisesta tulee vain uusi hallinnan teknologia, jossa osallisuutta imitoivien käytäntöjen myötä ihmisten on osallistuttava entistä vahvemmin toimintoihin, joihin eivät haluaisi osallistua ja joka ei kohtaa heidän elämäntilannettaan. Tällöin osallistuminen on joko näennäistä tai projektin keston mittaista, mutta se ei muuta valtarakenteita tai toiminnan tapoja pitkäkestoisesti. Matthies itse puolustaa osallisuuden edistämistä ja näkee sen mahdollisuutena uudistaa rakenteita, mutta

5 Matthies on omassa tarkastelussaan kiinnostunut siitä, miten marginalisoitujen ihmisten hyvinvointi ja jäsenyys yhteiskunnassa voi lisääntyä. Argumenttia voidaan tarkastella enemmän yksilöistä tai ryhmistä käsin, mutta kummassakin tapauksessa argumentin rakenne säilyy samana: ideana on harjoittaa immanenttia kritiikkiä, jossa katsotaan tietyn ajattelutavan sisällä sitä, pystyykö tämä ajattelutapa lunastamaan itse asettamansa perustelut toiminnalle. Immanentti kritiikki ei siis vaadi astumista ajattelutavan ulkopuolelle.

muistuttaa myös mahdollisuudesta, että osallisuus kääntyykin vastakohdakseen. (Matthies 2017.)

Matthieksen kuvaama lupauksien muuttuminen petoksiksi näkyy selvimmin tilanteissa, joissa puhutaan jollakin tavalla marginaalissa asemassa olevien ihmisten osallisuudesta. Esimerkiksi kuntouttavaa työtoimintaa tutkittaessa on löydetty viitteitä siitä, että osallistuminen on ainakin joillekin osallistujille pakon sanelemaa, jolloin toimintaan osallistuminen onkin osa yksilöä kontrolloivaa osattomuuden kehää (Mäntyneva & Hiilamo 2018). Osallisuus tuottaakin osattomuutta.

Kaikkien yleisimpänä kritiikin muotona voidaan esitellä kritiikki, jota Farthing kutsuu sekulääriseksi (maallistuneeksi) kritiikiksi⁶. Sen mukaan osallisuusjargon on maallistunutta teologiaa, jossa hyvä (osallisuus) ja paha (osattomuus) ovat absoluuttisia, ulossulkevia sekä kantavat mukanaan kadotuksen ja pelastuksen kaikuja. (Farthing 2012.) Farthingin ajatuksia voidaan kehystä Schmittin ajatteluun liitetyllä väittämällä, että poliittinen teologia on väistämätön osa modernin politiikan kehitystä: valtiolliset käsitteet kantavat mukanaan teologian perintöä ja vakiinnuttavat järjestystä, joka on vaarassa kadota (Pankakoski 2015). Tämä kritiikin suunta siis väittää, että osallisuudessa on kysymys hallintokulttuurin moraalisen järjestyksen säilyttämisestä luomalla teologisen käsitteen tapaan toimivia kategorioita. Onkin huomautettu, että osallisuuteen liittyy toisinaan vahva hyvä ja paha -asetelma, jossa osallisuuden edistäminen asettuu itsestään selvästi hyväksi asiaksi (Nivala & Ryyänen 2013). Juuri tämä moraalinen paatos oikeuttaa tarkastelemaan osallisuutta maallistuneen teologian kehyksessä.

Uskontotieteilijä Mircea Eliade (2003, 29) on ehdottanut, että uskonnon katoaminen osana länsimaista maallistumisprosessia ei merkitse uskonnollisuuden katoamista. Pyhän ja maallisen kategoriat strukturoituvat uudelleen, ja tulevat näkyviin maallistuneessa kehyksessä. Kategorioiden valta ihmisten käyttäytymiseen kuitenkin jatkuu. Mytologian maallistu-

6 Tässä kritiikin muodossa olen ottanut vapauksia muotoilla kritiikin olennaisilta osilta uudelleen. On siis kiistanalaista missä määrin ylipäättään teen oikeutta Farthingin alun perin osallisuutta protestantismin uudeksi muodoksi kuvaamalle kritiikille. Olen kuljettanut tämän kritiikin lähemmäs jonkinlaista yleistä ajatusta poliittisesta teologiasta.

misesta puhuivat myös Horkheimer ja Adorno (2008 [1944], 50). Tätä ajatusrakennelmaa soveltaen voi väittää, että osallisuudesta tulee keino tehdä eroa pyhän (osallistuminen, aktiivinen kansalaisuus) ja maallisen (osallistumattomuus, passiivisuus) välillä. Tähän voi tietysti liittää pelastuskertomuksen ulottuvuuksia, jolloin syrjäytyminen näyttäytyy kadotustarinana. Tällöin yhteiskunnalliset ongelmat voidaan paikata poliittisen yksilöteologian kysymykseksi. ”Kun aiemmin ongelmana nähtiin työttömyys, johon pyrittiin vastaamaan turvaamalla toimeentulo, nyt keskeinen ongelma on ’syrjäytyminen’, johon vastataan ’osallistamalla’” (Määttä ym. 2016, 21). Osallisuus nähdään pelastavana voimana, jolla yhteiskunnalliselta polultaan harhautuneet voidaan saattaa osallisuuden kaidalle tielle.

Uskonnolliseen käyttäytymiseen liittyy vahvoja rituaalisia piirteitä. Osallisuutta ja sen vakiintuneita käyttötapoja voi kyseenalaistaa väittäen, että osallisuus pelkistyy lähinnä rituaaleiksi tai mekaanisiksi toimintamalleiksi. Esimerkiksi lastensuojelussa pelkkä työntekijän tapaaminen riittää, että lasta on kuultu ja näin on vastattu osallisuuden vaateisiin (Nivala & Ryyänen 2013, 15). Nuorisotyön näkökulmasta vastaavaa ritualisoitumista on arvosteltu korostaen, että osallisuus on pelkistynyt vain formaaleihin toimintoihin. Suorimmin asian lienee todennut Helsingin entinen nuorisotoimenjohtaja Lasse Siurala (2015, 215): ”’Nuorten osallistuminen’ on muuttunut synonyymiksi ilmaisuille ’nuorisoparlamentti’, ’nuorisovaltuusto’ tai ’nuorisotalotoimikunta’”. Sekulaaria kritiikkiä uudelleen tulkiten kyse on siitä, että osallisuudesta on muovautunut moraalinen velvollisuus, joka suoritetaan osallistumalla rituaaleihin. Rituaalien ominaispiirre on, että niissä rituaalin kehykset on ennalta-annettu ja niihin osallistuminen rajaa osallistujan toimijamahdollisuuksia.

Yllä kuvattu kritiikin muoto väittää, että osallisuudesta on kehkeytynyt doksa, jolla ehkä on vaikuttavuutta, mutta joka jähmettää osallistumisen muodot vain yhteen ainoaan moodiin. Tällaisenaan se ei muodosta mahdollisuutta reagoida erilaisiin tarpeisiin, sillä osallistumisen tavat on jo lukittu. Niitä myös ylläpidetään samanhenkisen osallisuus-uskontokunnan voimin. Osallisuuden järjestystä puolustetaan heimon jäsenten aktiivisen ja tunnepitoisen uskon avulla. Farthingin itsensä mukaan tämä kritiikki puree niihin osallisuusperusteluihin, jotka lähtevät korostamaan osalli-

suuden itseisarvoista tehtävää olla lapsen oikeuksien puolella. (Farthing 2012, 82–83.) Osallisuuden doksa näyttäytyy tässä paitsi kyseenalaistamattomana ortodoksiana, myös teologiasta kaikua kantavana hyvän ja kaitselmuksen puolella olemisena.

Ylläkuvatut kritiikit eivät tietenkään kyseenalaista osallisuuden edistämistä. Ne eivät ole silti merkityksettömiä. Moni niistä osuu ainakin jotenkin maaliinsa. Yhdessä ne kiinnittävät huomiota kahteen osallisuuden ydinkysymykseen: onko osallisuuden tehtävä mukautua ennalta kuvattuihin rakenteisiin vai joustavatko rakenteet sen mukaan, millaisia poliittisen toiminnan ja vaikuttamisen välineitä nuoret haluavat käyttää? Ovatko toiminnot aidosti avoinna inklusiivisesti kaikille nuorille vai onko jonkinlainen oletettu malli, jolla tavalla osallistuvien nuorten oletetaan käyttäytyvän? Voivatko nuoret vaikuttaa osallistumisen tapoihin vai ovatko tavat säädetty jo viisaiden aikuisten punnituilla päätöksillä?

OSALLISUUDEN TYYLIT JA VAIKUTTAMISEN TAVAT

Nuorisobarometrissa 2013 kysyttiin nuorilta heille tyypillisiä vaikuttamisen tapoja sekä tapoja, jotka he itse kokivat vaikuttavimmiksi. Tyypillisimmät vaikuttamisen tavat olivat järjestyksessä palautteen antaminen jostakin palvelusta, äänestäminen, aloitteen, vetoimuksen tai adressin kirjoittaminen sekä ostopäätöksillä vaikuttaminen. Vain neljännes oli toiminut jossakin järjestössä tai nuorisovaltuustossa joskus tai usein. Vaaleissa oli asettunut ehdolle neljä prosenttia. Kun verrataan nuorten tärkeinä pitämiä vaikuttamisen tapoja, havaitaan eroja. Tehokkaimmiksi vaikuttamisen tavoiksi koettiin äänestäminen, aktiivinen toimiminen järjestössä tai nuorisovaltuustossa, palautteen antaminen palvelusta ja asettuminen ehdolle vaaleissa. (Myllyniemi 2014.) Selkeimmät erot siis näkyvät nuorisovaltuustojen ja vaaleissa ehdolle asettumisen osalta. Ne koetaan tehokkaiksi, mutta monikaan nuori ei käytä niitä. Vastaava tulos tuotettiin vuoden 2018 Nuorisobarometrissa: tehokkaimpina keinoina pidettiin asettumista ehdolle vaaleissa, äänestämistä ja toimimista nuorisovaltuustossa tai järjestössä. Eniten käytettyjä vaikuttamisen keinoja olivat äänestäminen, ostopäätökset ja politiikasta keskusteleminen. (Myllyniemi & Kiilakoski 2019, 32–33.)

Näitä tuloksia ulkoapäin tulkiten ja paternalismin vaaraan asettuen voi todeta, että nuorten näkökulmissa näkyy vahva edustuksellisen demokratian doksa: uskotaan, että sen kautta on tehokasta vaikuttaa. Toisaalta, henkilökohtaisessa toiminnassa korostuvat enemmän yksilötason keinot. Erityisesti osallisuustyölle symbolisesti ja käytännöllisestikin tärkeä nuorisovaltuusto ja kansalaisjärjestötyö koetaan tehokkaiksi, mutta niihin ei osallistuta. Edustuksellinen doksa ei saa nuoria toimimaan puitteissaan. Niin kauan kuin näin on, nämä osallisuuden edistämisen instrumentit eivät kosketa kaikkia eivätkä edes suurinta osaa nuorista.

Tätä huomiota johtolankana käyttäen osallisuustyölle voi esittää kaksi kysymystä. Ensimmäinen on, edellyttääkö osallisuus sitoutumista poliittiseen järjestelmään sellaisena kuin se tällä hetkellä on vai voiko toimia sen ulkopuolella. Toinen kysymys on, onko osallisuus ydinluonteeltaan aktiivista vai passiivista toimintaa.

JÄRJESTELMÄÄN SITOUTUMISEN VAADE

Haastatellessamme kunnanjohtajia puhuimme kunnan kanssa, jossa ei tuolloin ollut nuorisovaltuustoa tai sitä vastaavaa mekanismia. Tällöin nuorten viralliset kanavat pelkistyivät siihen ainoaan suoran demokratian mekanismiin, joka nuorilla on käytössään: aloiteoikeuteen. Tämä näyttäytyi kunnanjohtajan puheissa ongelmana, sillä tällaisessa tilanteessa nuoret eivät opi vaikuttamista eivätkä kykene vaikuttamaan. Kunnanjohtajan puheessa asia näyttäytyi seuraavalla tavalla.

Ei oo semmosta kanavaa, jota kautta nuoret voisivat itte vaikuttaa, on vaan erinäisiä aloitteita, jotka sitten käsitellään kunnan hallinnossa. Mutta se ois aikailla tärkeää, henkilökohtaisesti piän tärkeenä, että me saatas rakennettua tämmönen sanotaanko kunnallispolitiikan oppikoulu, jossa nämä käytännöt, jossa he voisivat itse niitä harjoitella ja prosessoida ja sitten osallistua jopa kunnan päätöksentekoon kuuntelevalla tasolla ja sitä kautta saada vakiinnutettua jokin kanava mitä pitkin nämä tulis. (Kunnanjohtaja.)

Haastattelussa esiintyy ajatus siitä, että nuorten pitäisi voida ”osallistua päätöksentekoon kuuntelevalla tasolla” (tuolloin heillä ei ollut kunnassa tarjolla sitäkään). Tämä siis tarkoittaa, että nuorten voidaan samaan aikaan katsoa osallistuvan ja ettei heille tarjota valtaa; että he ovat yhtäaikaaisesti jonkin verran mukana ja sitä kautta jossakin mielessä osallisia, mutta olennaisista prosesseista tehokkaasti ulossuljettuina. Termi kuvastaa hienosti asennetta, jossa nuorten kuulemisessa on ilmeinen tokenismin vaara: otetaan nuoret mukaan siksi, että voidaan sanoa nuorten olevan mukana, ei sen takia, että haluttaisiin nuorten toiminnan avulla kyseenalaistaa käytänteitä. Tunnen silti tarvetta muistuttaa lukijalle ja itselleni, ettei termiä ole syytä käsitellä vain yksittäisen kunnanjohtajan ajatuskömmähdyksenä. Itse asiassa ”osallistuminen kuuntelevalla tasolla” on tyyppillistä tilanteissa, joissa nuorisovaltuustolla on läsnäolo-oikeus jossakin lautakunnassa, mutta ei puheoikeutta. Näin tätä termiä voi pitää itse asiassa tarkkana kuvauksena siitä, mikä on nuorten osallisuuden raja.

Osallisuutta on kritisoitu siitä, että hyvääkin tarkoittavat käytänteet käytännössä toimivat aikuisten asettamassa kehyksessä (ks. edellinen luku). Lasten ja nuorten osallisuus tapahtuu usein niissä raameissa, joita aikuiset laativat. Niissä on tiettyä ritualistisuutta. Poikkeamat vakiintuneesta tuottavat hankaluuksia, torjuntaakin. Nuorten omaehtoinen toiminta ja vahva alhaalta–ylöspäin toiminta voi näyttytyä uhkana tai jonakin kielteisenä, jos se tähtää aikuisvetoisen sosiaalisen järjestyksen kääntämiseen tai rajojen koetteluun (Korkiamäki 2015, 153). Suunnittelussa ongelma on, että kun osallistumistapoja luodaan järjestelmän perustoinnasta poiketen, ne jäävät irrallisiksi elementeiksi. Virkamiesten voi olla hankala kytkeä niitä perustoimintoihin, sillä yhdistäviä linkkejä ei ole olemassa. (Kuokkanen 2016, 152.) Päästäkseen vaikuttamaan nuorten oletetaankin jo allekirjoittavan hallintojärjestelmän asettamat mahdollisuusehdot. Tällöin on vaarana, että toiminta tapahtuu pitkälti erilaisten hallinnollisten rakenteiden puitteissa. Systemi ei kohtaa elämismailmaa, kuten Percy-Smith ja Thomas Habermasin käsitteistöä lainaten toteavat. (Percy-Smith & Thomas 2010, 364.) Tilanne on siis sellainen, että oma nuorisokulttuurinen elämismailma on sovittava järjestelmän toimintaan. Ehkä nuorisobarometrin tuloksia siitä, että

nuorten itsensä käyttämiä vaikuttamisen kanavia ei koeta tehokkaiksi, selittääkin viime kädessä se, että näitä vaikuttamisen tapoja, areenoita ja agoroja ei ylipäätään integroida osallisuustyöhön?

AKTIIVISUUDEN VAADE

Jos edellä kuvattu teesi osallisuuden edistämisen järjestelmäkiinnittyneisyydestä pitää paikkansa, on seurauksena tietysti se, että toiminnalle on jo asetettu selkeät linjat. On otettu kantaa siihen, millaista on toivottava poliittinen toiminta ja millaiset ovat nuorten toimijuuden rajat järjestelmän sisällä. Tällöin on otettu valta määrittää, ”mitä oikea osallistuminen on”, samalla kun on rajattu vaihtoehtojen etsimistä (Siurala 2015, 216). Tällaista määrittelyvaltaa ei tietenkään olisi, jos osallisuustoiminnan ehdot määrittäisivät sen mukaan, mitä nuoret haluavat tehdä.

Huomionarvoista on silti, että silloinkin, kun toimintaa tapahtuu nuorista itsestään lähtien, on toiminta tietysti kytkettävä osaksi hallinnollisia rakenteita. Tällöin nuorilta edellytetään vahvaa aktiivisuutta. Ja osallisuustoiminnanhan tulisi luoda tällaista aktiivisuutta – näinhän osiossa kaksi esitelty osallisuuden puolesta argumentoiminen oppimisen ja kasvun kautta edellyttää – eikä pitää sitä lähtövaatimuksena. Tällaista aktiivisuuden vaadetta esittelee kunnanjohtaja, joka pohtii, mitä kunnassa pitäisi tehdä toisin. Nuorisovaltuusto ei ole osoittautunut kovin aktiiviseksi, ja nuorten ääni kuuluu myös toisenlaisten esimerkkien kautta.

Kyllä, toimintatavoissa ja olemassa olevien resurssien puitteissa voidaan tehdä ihan eri tavalla niitä asioita. Kyllähän tämä tietyllä tavalla tunnustaa pittää, että, ei se hirveen hyvissä kantimissa se osallisuuden tilanne esmes nuorten osalta oo. Tämä nuorisovaltuusto on olemassa ja se on toiminu useempia vuosia, mutta se on suoraan sanoen, ei sieltä hirveen niinkun... uusia avauksia tai esityksiä sitten. Muutamat nuoret on ite aktivoituneet sitten ja tehneet ite aloitteita skeittiparkista ja muista tämmösistä asioista. Mutta heille on välillisesti tullu tietoa, miten voi vaikuttaa. (Kunnanjohtaja.)

Skeittiparkkien suunnittelu on usein toistuva esimerkki nuorten vaikuttamisesta, erityisesti silloin, kun joku haluaa puhua nuorista lähteivistä alhaalta–ylös-prosesseista. Tälle on luonteva selitys: skeittausasioissa nuorilla on sekä epistemologinen etusija skeittaamiselle otollisista olosuhteista sekä suunnitteluosaamista. (ks. Kiilakoski & Gretschel 2014.) Samalla heiltä edellytetään aktiivisuutta⁷ ja kykyä asettua keskusteluyhteyteen hallintoprosessien kanssa.

Axel Honneth (2014) on todennut, että politiikan alueen kyky tukea ihmisten vapautta ja osallistumista on riippuvainen siitä, miten samoja vapauksia edistetään muissa sfäreissä – harrastuksissa, perheessä, työelämässä. Poliittisen toiminnan edellyttämä aktiivinen toiminta omien pyrkimysten eteen ja osallistuminen keskusteluun on riippuvainen niistä kehityskuluista, joita muissa ympäristöissä mahdollistuu. Erityisesti yllä kuvattujen esimerkkien valossa näyttää siltä, että kunnallispolitiikan edellyttämä aktiivisuus mahdollistuu silloin, kun kotona, koulussa tai harrastuksissa on jo omaksuttu aktiivinen toimintamalli.

RAJOITETTU OSALLISUUS

Stanley Cavellin (2010 [1979]) ajattelussa käsitteet ja toiminnot liittyvät yhteen. Tämä ajattelu on ollut tekstini taustalla. Kun puretaan osallisuuden doksa, otetaan samalla kantaa siihen, millaisia näkemyksiä se pitää sisällään niin poliittisesta toiminnasta ja ideaalisen yhteisön luonteesta kuin siitäkin, millainen on osallistuva nuori sekä miten hän käyttäytyy.

Olen tekstissäni väittänyt, että osallisuudesta on muovautunut periaate, jonka kyseenalaistaminen käy yhä hankalammaksi. Siitä on muovautumassa, tai jo muovautunut, uudenlainen doksa. Osallisuudesta ei vallitse kuitenkaan käsitteellistä yksimielisyyttä eikä sitä voida paikantaa vain yhden hallintokunnan alueelle. Näin ollen sen luonteesta on olemassa useita ristiriitaisia näkemyksiä. Käsitteen epäselvästä luonteesta johtuen osallisuutta voi kuvata esimerkiksi ”tyhjäksi astiaksi” (Theis 2010, 344)

7 Osallisuutta jo aktiivisten osallistajana on käsitelty empiirisen haastatteluaineiston valossa tarkemmin tekstissä Kiilakoski (2017b).

tai tyhjäksi merkitsijäksi, jonka eri toimijat voivat täyttää omilla ihanteillaan. Usein tämä käytännössä tulee täytetyksi vanhaan edustukselliseen doksaan perustuen.

Olen edellä esiteltyt kahta nuorille osallisuustoiminnassa kohdentuvaa vaatetta: järjestelmän sisällä operoimista ja siihen sitoutuen sekä toisaalta vaatimusta olla aktiivinen. Edellä kuvattuihin lukuihin perustuen voidaan ristiintaulukoida keskenään järjestelmään sitoutumisen ja siitä irrottautumisen akselit sekä aktiivisuuden ja passiivisuuden ulottuvuus. Näin on tehty alla olevassa Taulukossa 1, johon on myös sijoitettu joukko esimerkkejä nuorten toiminnasta.

Taulukko 1. Poliittisen toiminnan muotoja

	Aktiivisuus	Passiivisuus
Järjestelmään sitoutuminen	Nuorisovaltuustot ja muut edustukselliset ryhmät, kuulemistilanteisiin osallistuminen, palautteiden antaminen julkisen vallan säätelmissä kanavissa	Mukautuminen yhteiskunnan valtajärjestykseen
Järjestelmän ulkopuolinen toiminta	Nuorten omaehtoinen toiminta kansalaisyhteiskunnassa, mielenosoitukset, boikotit, laiton kansalaistoiminta	Valittu äänestämättömyys, osallistumattomuus

Tässä kirjoituksessa esitettyjen esimerkkien ja siinä lainattujen tutkimusten valossa voidaan väittää, että osallisuustoiminta edellyttää sekä järjestelmään sitoutumista että jonkinlaista olemassa olevaa aktiivisuutta. Niinpä erilaiset toimintamuodot, jotka aktiivisesti kyseenalaistavat olemassa olevan hallintokulttuurin, jäävät osallisuustoimintojen ulkopuolelle. Näin niiden vuoropuhelu nuorisopolitiikan kanssa jää väistämättä vajaaksi. (Gretschel ym. 2014.) Tällaisia ovat esimerkiksi kulutusboikotit, mielenosoitukset, vaihtoehtoinen tiedontuotanto vaikkapa tuottamalla kuvamateriaalia turkistarhojen tai sikatilojen tuotanto-olosuhteista (Lundbom 2016) tai aktiiviset vaikuttamiset suoran demokratian keinoin. Kyseenalaistamatta jää myös itse aktiivisuuden luonne: se määrittyy helposti vain järjestelmän sisäisenä toimintana. Näkemättä jää esimerkiksi äänestämättömyys aktiivisena valintana, jolloin passiivisena pidetty asia onkin osallistumisen

muoto. Tällöin osallistumattomuus tai osattomuus toiminnasta on itse asiassa osoitus aktiivisesta kansalaisuudesta. (Farthing 2010.)

Tässä kirjoituksessa esitetty kritiikki on tietysti luonteeltaan yleistä laatua eikä sen tarkoitus ole väittää, että kaikki osallisuustoiminta perustuu vain edellä kuvatun kaltaisiin lähtökohtiin. Lähtökohtani on ollut kulttuurifilosofian hengessä eritellä osallisuuden doksan erityispiirteitä ja pyrkiä osoittamaan, että nykyisellään toiminta jättää ulkopuolelleen erilaisia osallistumisen tapoja, tyylejä ja toimijuuksia. Jotta nämä voitaisiin huomioida, tulisi täsmentää tarkemmin, mitä osallisuudella haetaan ja millaista yhteistä todellisuutta sillä luodaan. Riittääkö kertaluonteinen kuuleminen? Millaista toimintaa on synnyttävä? Millaisia kokemuksia nuorilla pitää olla? Missä ovat toiminnan rajat ja miten ne perustellaan? Miten näitä rajoja voisi koetella? Käsitteet ovat politiikan työkaluja. Niiden käytössä olennainen kysymys on, millaisiin käyttöyhteyksiin liitettynä niitä luetaan. Jos osallisuutta luetaan osana vanhaa hallintokulttuurin doksaa, jossa kansalaisilla on useimmiten alamaisen ja korkeintaan satunnaisen neuvonantajan rooli, on selvää, ettei osallisuuden käsite transformoi ymmärrystä ja toimintoja. Tällöin nuorten toiminnalla on selkeät rajansa. Toisaalta, jos osallisuuden käsitettä käytettäessä pohditaan vallan jakamisen, reilun päätöksenteon, nuorisokulttuurien muutoksen, arjen politisoitumisen, nuorten erilaisten toimijuuksien rikkauden tai paremman hallintokulttuurin teemoja, voi käsite muuntaa tapoja, joilla toimitaan. Tällöin osallisuuden doksa voisi tuoda mukanaan selkeitä muutoksia toimintatavoissa. Näistäkin on innostavia esimerkkejä, kuten on päinvastaisestakin. Käsittekkamppailu jatkuu.

LÄHTEET

- Alhanen, Kai (2016) *Dialogi demokratiassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Alanko, Anu (2013) *Osallisuusryhmä demokratiakasvatuksen tilana – tapaustutkimus lasten ja nuorten osallisuusryhmien toiminnasta Oulussa*. Oulu: Oulun yliopisto, Acta Universitatis Ouluensis E140. <http://herkules oulu.fi/isbn9789526203072/isbn9789526203072.pdf> (Viitattu 19.12.2019.)
- Bartos, Ann (2016) Children and Young People's Political Participation: A Critical Analysis. Teoksessa Kirsi-Paoliina Kallio & Sarah Mills (toim.) *Politics, Citizenship & Rights*. New York: Springer, 113–132.

- Bourdieu, Pierre (1998) *Practical Reason*. Cambridge: Polity.
- Cavell, Stanley (2008) Outo ihmisyys – Stanley Cavellin haastattelu. *niin & näin* nro 59, 8–15.
- Cavell, Stanley (2010 [1979]) *The Claim of Reason*. Oxford: Oxford University Press.
- Children’s Rights Committee (2009) *General Comment No. 12. The right of the child to be heard*. YK:n lapsen oikeuksien komitea. <https://www.refworld.org/docid/4ae562c52.html> (Viitattu 19.12.2019.)
- Eliade, Mircea (2003) *Pyhä ja profaani*. Suomentanut Teuvo Laitila. Helsinki: Loki-kirjat.
- Eskelinen, Teppo (2019) *Demokratia utopiana & sen vastavoimat*. Tampere: Vastapaino.
- Euroopan komissio (2001) *Euroopan komission valkoinen kirja. EU:n nuorisopolitiikan uudet tuulet*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0681&from=NL> (Viitattu 6.10.2019.)
- Euroopan komissio (2018) *EU:n uusi nuorisostrategia: nuorten osallistaminen, yhdistäminen ja vaikutusmahdollisuudet*. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2018:0269:FIN:FI:PDF> (Viitattu 6.10.2019.)
- Euroopan Unionin virallinen lehti (2009) *Neuvoston päätöslauselma nuorisolaan eurooppalaisen yhteistyön uudistetuista puitteista (2010-2018)*. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009G1219\(01\)&from=ES](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009G1219(01)&from=ES) (Viitattu 6.10.2019.)
- Farthing, Rys (2010) The politics of youthful antipolitics: representing the ‘issue’ of youth participation in politics. *Journal of Youth Studies* 13(2), 181–195.
- Farthing, Rhys (2012) Why youth participation? Some justifications and critiques of youth participation using new labour’s youth policies as a case study. *Youth & Policy* (109), 71–97.
- Feldmann-Wojtachnia, Eva & Gretschel, Anu & Helmisaari, Vappu & Kiilakoski, Tomi & Matthies, Aila-Leena. & Meinhold-Henschel, Sigrid & Roth, Ronald & Tasanko, Pia (2010) *Youth participation in Finland and in Germany. Status analysis and data based recommendations*. Internet Publications 32, Helsinki: Finnish Youth Research Network & Gütersloch: Bertelsmann Stiftung & München: Forschungsgruppe Jugend und Europa am CAP. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/youth_participation_in_finland_and_in_germany.pdf (Viitattu 19.12.2019.)
- Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi (toim.) (2007) *Lasten ja nuorten kunta*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisu 77. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Opetushallitus & Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Hallituksen esitys 66/2013. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi perusopetuslain, lukiolain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain, ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain ja kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 41 ja 45 §:n muuttamisesta. Finlex. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2013/20130066> (Viitattu 6.10.2019.)
- Hallituksen esitys 67/2013. Hallituksen esitys eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Finlex. <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2013/20130067> (Viitattu 6.10.2019.)
- Hallituksen esitys 111/2016. Hallituksen esitys nuorisolaiksi. Finlex. <https://www>

- finlex.fi/fi/esitykset/he/2016/20160111 (Viitattu 6.10.2019.)
- Heliö, Matti (1998) Osallisuusprojekti ja nuorisokulttuuri – uudet ajatuksen etsinnässä. *Nuorisotutkimus* 16(3), 47–48.
- Honneth, Axel (2014) *Freedom's Rights. The Social Foundation of Democratic Life.* Cambridge: Polity Press.
- Horkheimer, Max & Adorno, Theodor W. (2008 [1944]) *Valistuksen dialektiikka. Filosofisia sirpaleita.* Suomentanut Veikko Pietilä. Tampere: Vastapaino.
- Junttila-Vitikka, Pirjo (2016) Nuorisotoimialan uudelleenmäärittäminen. Teoksessa Anu Gretschel, Anne Puuronen & Pirjo Junttila-Vitikka (2016) *Suuntaviivoja nuorisotoimialan määrittelyyn ja arviointiin.* Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 176. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, 165–183.
- Keränen, Marja (2019) Onko osallistamispolitiikka osa uusliberaalia hallintaa vastavoima? Teoksessa Taina Meriluoto & Tapio Litmanen (toim.) *Osallistu! Pelastaako osallistaminen demokratian?* Tampere: Vastapaino, 35–58.
- Kiilakoski, Tomi (2013) Hukassa ja sanoilleen vieraana. Stanley Cavell filosofiasta kasvatuksena. *Kasvatus & Aika* 7(2), 5–19.
- Kiilakoski, Tomi (2017a) ”Niillähän se on se viimeinen sana” – nuoret osallisuudesta yläkoulussa. Teoksessa Auli Toom & Matti Rautiainen & Juhani Tähtinen (toim.) *Toiveet ja todellisuus. Kasvatus osallisuutta ja oppimista rakentamassa.* Kasvatusalan tutkimuksia 75. Suomen Kasvatustieteellinen seura, 253–282.
- Kiilakoski, Tomi (2017b) Osallisuuden ovimatot ja lasikatot: yläkouluikäisten näemyksiä osallisuudesta ja sen rajoista. Teoksessa Jarmo Kokkonen (toim.) *Tehdään ihmeitä! Osallisuus, vapaaehtoisuus, jäsenyys ja hengellisyys isostoinnassa.* Helsinki: Diakoniammattikorkeakoulu, 85–106.
- Kiilakoski, Tomi & Gretschel, Anu & Nivala, Elina (2012) Osallisuus, kansalaisuus, hyvinvointi. Teoksessa Anu Gretschel & Tomi Kiilakoski (toim.) *Demokratiaoppitunti.* Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 118, 9ulka
- Kiilakoski, Tomi & Gretschel, Anu (2014) Challenging Structured Participation Opportunities. *Perspectives on Youth* Vol. 1, 99–118. <https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47261962/Kiilakoski-Gretschel.pdf/32f2bbd6-5eef-480f-9ba8-d5e27d2efb57> (Viitattu 6.10.2019.)
- Kiilakoski, Tomi & Kinnunen, Viljami & Djupsund, Ronnie (2015) *Miksi nuorisotyötä tehdään? Tietokirja nuorisotyön opetussuunnitelmasta.* Humanistinen ammattikorkeakoulu, julkaisuja 5 & Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 169. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Kiili, Johanna (2016) Lasten edustuksellisen osallistumisen jännitteet kunnallisessa lapsiparlamenttitoiminnassa. *Janus* 24(2), 123–138.
- Kirkkohallitus (2017) Suuri ihme. Rippikoulusuunnitelma 2017. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/400865F07982E0ECC2257D5100209E1D/\\$FILE/SuuriIhme-Rippikoulusuunnitelma2017.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/400865F07982E0ECC2257D5100209E1D/$FILE/SuuriIhme-Rippikoulusuunnitelma2017.pdf). (Viitattu 22.6.2017.)
- Korkiamäki, Riikka (2015) Lasten ja nuorten arkisen toimijuuden tukeminen. Teoksessa Jouni Häkli & Kirsipauliina Kallio & Riikka Korkiamäki (toim.) *Myönteinen tunnistaminen.* Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 171.

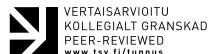
- Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, 131–164.
- Kuokkanen, Kanerva (2016) *Developing Participation through Projects? A Case Study from the Helsinki Metropolitan Area*. Publications of the Faculty of Social Sciences 6. Helsinki: Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/160808/DEVELOPI.pdf?sequence=1>. (Viitattu 28.4.2016.)
- Luhtakallio, Eeva & Mustranta, Maria (2017) *Demokratia suomalaisessa lähiössä*. Helsinki: Into.
- Lundbom, Pia (2016) *Eläinten puolustajat. Suomalaisen eläinoikeusaktiivisuuden muuttuva poliittinen tyyli ja toiseus*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 570. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/52121/978-951-39-6842-7_vaitos10122016.pdf?sequence=1 (Viitattu 6.10.2019.)
- Malone, Karen & Hartung, Catherine (2010) Challenges of participatory practice with children. Teoksessa Barry Percy-Smith & Nigel Thomas (toim.) *A Handbook of Children and Young People's Participation*. Lontoo: Routledge, 24–38.
- Mathies, Aila-Leena (2017) Osallistumisen lupaus ja petos hyvinvointipalveluissa. *Sosiologia* 54(2), 149–165.
- Määttä, Mirja & Asikainen, Elina & Saastamoinen, Mikko (2016) Tukeminen ja pakot nuorten vaikeutuneissa koulutussiirtymissä. *Nuorisotutkimus* 34(1), 18–34.
- Myllyniemi, Sami (2014) Tilasto-osio. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Vaikuttava osa. Nuorisobarometri 2014*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisosiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusseura, 9–99.
- Myllyniemi, Sami & Kiillakoski, Tomi (2019) Tilasto-osio. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) *Vaikutusvaltaa Euroopan laidalla. Nuorisobarometri 2018*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisoneuvosto, 9–112.
- Mäntyneva, Päivi & Hiilamo, Heikki (2018) Osallisuuden ja osattomuuden dynamiikka työtoiminnassa. Etnografinen tutkimus kolmella kuntoutuksen työtoiminnan kentällä. *Yhteiskuntapolitiikka* 83(1), 18–28.
- Määttä, M. & Aaltonen, S. 2016. Between rights and obligations – rethinking youth participation at the margins. *International Journal of Sociology and Social Policy* 36 (3/4), 157–172.
- Nivala, Elina & Ryytänen, Sanna (2013) Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* 14, 9–41.
- Pajulammi, Henna (2014) *Lapsi, oikeus ja osallisuus*. Helsinki: Talentum.
- Pankakoski, Timo (2015) Sanasumua ja poliittisen erottelun selkeyttä Carl Schmittin käsiteoria. *Tiede & edistys* 40(1), 43–62.
- Percy-Smith, Barry. & Thomas, Nigel (2010) Conclusion. Emerging themes and new directions. Teoksessa Barry Percy-Smith & Nigel Thomas (toim.) *A handbook of children and young people's participation*. Lontoo: Routledge, 356–366.
- Ryytänen, Aimo & Salovaara, Christa (2002) *Kokeilusta käytännöksi – osallisuushankkeen selonteon taustaraportti*. Helsinki: Sisäasiainministeriö.
- Simola, Hannu (2015) Koulutusihmeen paradoksit. Esseitä suomalaisesta koulutuspolitiikasta. Tampere: Vastapaino.
- Siurala, Lasse (2015) Herkkyyttä ja suvaitsevaisuutta nuorten arjen ymmärtämiseen.

- Teoksessa Jouni Häkli & Kirsipauliina Kallio & Riikka Korkiamäki (toim.) *Myönteinen tunnistaminen*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 171. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, 202–218.
- Souto, Anne-Mari (2014) ”Kukaan ei kysy, mitä mulle kuuluu”. Koulutuksen keskeyttäjät ja ammatilliseen koulutukseen kuulumisen ehdot. *Nuorisotutkimus* 32(4), 19–35.
- Standish, Paul & Saito, Naoko (2010) Crossing Borders within: Stanley Cavell and the Politics of Interpretation. *Educational Theory* 60(4), 419–433.
- Syrjäläinen, Eija & Jukarainen, Pirjo & Kiilakoski, Tomi & Yrjänänen, Sari (2015) Koettu turvallisuus lukiossa. *Nuorisotutkimus* 33(3–4), 20–36.
- Taylor, Charles (2004) *Modern Social Imaginaries*. Durham ja Lontoo: Duke University Press.
- Theis, Joachim (2010) Children as active citizens: an agenda for children’s civil rights and civil engagement. Teoksessa Barry Percy-Smith & Nigel Thomas (toim.) *A Handbook of Children and Young People’s Participation*. Lontoo: Routledge, 343–355.
- Thomas, Nigel (2007) Towards a theory of children’s participation. *International Journal of Children’s Rights* 15 (3), 199–218.
- Tisdall, E. Kay M. (2010) Governance and participation. Teoksessa Barry Percy-Smith & Nigel Thomas (toim.) *A Handbook of Children and Young People’s Participation*. Lontoo: Routledge, 318–329.
- Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991 http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sops-teksti/1991/19910060/19910060_2 (Viitattu 6.10.2019.)
- Valtioneuvosto (2019) Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-756-7> (Viitattu 6.10.2019.)

Arkinen, paikallinen, julkinen: nuorten demokratiakäsitystä etsimässä

Veikko Eranti & Georg Boldt

Minkälaisen kuvan suomalaisten nuorten demokratiakäsityksistä saa analysoimalla heidän itse esittämiään poliittisia vaatimuksia? Tässä artikkelissa tutkitaan, miten nuoret käyttävät yhtä demokratiapalvelua, Nuortenideat.fi:tä edistämään mielestään tärkeitä poliittisia projekteja. Myös nuorten kohdalla voidaan ideaalien tai poliittisten asenteiden lisäksi tutkia heidän poliittista osallistumistaan ja tehdä päätelmiä tämän varsinaisen käyttäytymisen perusteella.

Käytännössä nuorten demokratiakäsityksestä ja siten poliittisesta kulttuurista saa kuvan, kun tarkastelee, millä tavoin he uskovat saavansa käännettyä muiden nuorten sekä valtaapitävien päät esittämänsä idean kannalle. Demokratiakäsityksen kannalta nuorten esittämiä ideoita vielä mielenkiintoisempia ovat heidän niiden tueksi esittämät perustelut.

Näitä perusteluja ja vaikuttamisen keinoja tutkimalla voidaan tutkia poliittista kulttuuria. Poliittisen kulttuurin määritelmiä on monia (ks. esim. Almond & Verba 1963; Chilton 1988), mutta tässä tekstissä seuraamme Lichtermanin ja Cefain (2006, 1) määritelmää, jonka mukaan poliittisessa kulttuurissa on kyse “symbolien ja toiminnan tyylien kokoelmasta, joka jäsentää poliittisten vaatimusten tekemistä sekä mielenmuodostusta”. Vetoavatko nuoret vaikuttaessaan yhteisiin hyviin vai omaan etuun, ja mikäli yhteisiin hyviin, miten ne määritellään – ja toisaalta, millainen kansalaismielikuvitus nuoria ohjaa: nähdäänkö päätöksenteko teknisenä prosessina, jolla maailmaa parannetaan, vaiko rakenteellisempänä ja lähtökohtaisesti kiistellympänä moraalisenä konfliktina? (Eranti 2014; 2016; 2017; Thévenot 2015; Baiocchi ym. 2014.)

Tämän artikkelin aineistona toimiva Nuortenideat.fi-palvelu on Nuorten tieto- ja neuvontatyön kehittämiskeskus Koordinaatti ry:n, oikeus-

ministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön yhteistyössä tuottama palvelu, jonne nuoret voivat lähettää mitä tahansa asioita koskevia ideoita ja parannusehdotuksia. Ideoita voidaan kommentoida, käyttäjät voivat äänestää niistä, ja palvelun lupauksena on, että sen kautta esitetyt (ja kannatusta saaneet) ideat siirretään eteenpäin niistä vastaaville viranomais- tai muille tahoille. Näiden lisäksi joillakin paikkakunnilla palvelua käytetään erilaisissa paikallisissa osallistumistapahtumissa nuorten mielipiteen kysymiseen. Ideoita ovat jättäneet pääasiassa kouluikäiset nuoret. Palvelun kohderyhmä on kuitenkin avoin, nuorisolain määritelmän mukaan kaikki alle 29-vuotiaat. Palvelu avattiin vuonna 2015, ja sinne oli aineistonkeräyspäivään mennessä jätetty yli 400 ideaa.

Koska tämän kaltaisissa nuorille suunnatuissa palveluissa on aina tavalla tai toisella kyse demokratiakasvatuksesta, voidaan ajatella, että nuorten osallistumistavoissa nähdään myös, minkälaista demokratiaa opetamme heille. Vaikka palvelu on ollut avoin kaikille nuorten jättämille ideoille, on sitä käytetty myös opetuksen osana – koulujen vaikuttamispäivissä ja vastaavissa. Tässä artikkelissa kuitenkin tutkitaan nimenomaan palveluun jätettyjä ideoita, ei palvelun opetuskäyttöä.

Nuortenideat.fi on valtakunnallinen nuorten vaikuttamispalvelu, jonka avulla nuoret voivat helposti tehdä ehdotuksia, osallistua ja vaikuttaa heitä koskeviin asioihin. (Nuortenideat.fi 2017.)

Nuortenideat.fi on luotu vastauksena suomalaisten nuorten jokseenkin laimeaksi tulkitulle kiinnostukselle yhteiskunnallisia asioita kohtaan. Esimerkiksi vuonna 2009 toteutetussa ICCS-tutkimuksessa (International Civic & Citizenship Study) vain 2 prosenttia suomalaisista nuorista vastasi olevansa ”kovin kiinnostuneita” oman paikkakuntansa poliittisista kysymyksistä. 79 prosenttia ei ollut kovinkaan tai lainkaan kiinnostuneita näistä kysymyksistä (Suoninen ym. 2010, 49). Heikkoon kiinnostukseen vaikuttaa varmasti verraten heikko tietoisuus nuorten vaikuttamismahdollisuuksista sekä nuorten että viranhaltijoiden keskuudessa (Paakkunainen 2004; Gretschel & Kiilakoski 2015).

Vuonna 2004 toteutettu kyselytutkimus, jossa tutkittiin 15–30-vuotiaiden suomalaisten nuorten asenteita vaikuttamiseen ja demokratiaan

(Paakkunainen 2004), osoitti ICCS-tutkimuksen kanssa samankaltaisia asenteita ja kiinnostusta politiikkaa kohtaan – joskin siitä voidaan päätellä myös, että innostus kasvaa iän ja oletettavasti lisääntyvien vaikuttamismahdollisuuksien myötä. Eniten edellä mainitun kyselytutkimuksen nuoria kiinnosti vapaa-aikaan, ympäristöön sekä kaupallisiin hyödykkeisiin liittyviin teemoihin vaikuttaminen. Nuorten heikko kiinnostus osallistua politiikkaan ei ole ainoastaan nykyhetken tai Suomen ongelma. Uusitalon (1979) mukaan jo 1970-luvun lopulla nuorten kiinnostus politiikkaa ja osallistumista kohtaan oli vähäistä, ja kohdistui pääasiassa teknisiin asioihin. Samaan aikaan on huomattava, että tämä laimeaksi koettu into voi johtua myös poliittisen osallistumisen muutoksesta: on mahdollista, että ne osallistumisen tavat ja teemat, jotka nuoria liikuttavat, eivät varsin perinteisissä kyselytutkimuksissa näy (ks. esimerkiksi Kestilä-Kekkonen & Korvela 2017 ja Beck 1998 poliittisen osallisuuden muutoksesta).

Cammaerts ym. (2016) puolestaan toteavat, että vaikka nuoret ovat Euroopassa todennäköisin nukkuvien äänestäjien ryhmä, selkeää enemmistöä kuitenkin kiinnostaa vaikuttaminen yhteisiin asioihin. Saman tutkimuksen mukaan myös ensimmäiset kokemukset äänestämisestä ja osallisuudesta ovat määrittäviä henkilön tulevalle poliittiselle toimijuudelle. Nuortenideat.fi ei siis ole ainoastaan nuorille suunnattu vaikuttamiskanava, vaan sen tavoitteena on myös tuottaa pitkäkestoisia asennemuutoksia. Näin ollen kanava lupaa implisiittisesti vahvistaa nuorten aktiivista kansalaisuutta julkilausutun, nuorten vaikuttamismahdollisuuksien parantamista koskevan tavoitteen lisäksi.

Tällaisen palvelun käyttäminen on pääosin vapaaehtoista, ja ainakin sitä käyttävät nuoret saavat itse valita, minkälaisia ideoita he esittävät ja miten ne perustelevat. Niinpä tarkastelemalla nuorten esittämiä ideoita ja niiden perusteluja, voidaan päätellä asioita heidän *kansalaismielikuvituksestaan* – mitkä asiat nuoret kokevat sekä tärkeiksi että tällaisen palvelun kautta muutettavissa oleviksi (Baicchi ym. 2014). Kansalaismielikuvitus on osa poliittista kulttuuria, sillä käsitys potentiaalisten muutosten merkityksestä ja mahdollisuudesta nimenomaan jäsentää poliittisten vaatimusten tekemistä.

Tämän luvun keskeinen tutkimuskysymys onkin siis, minkälainen poliittinen kulttuuri nuorten ideoiden perusteluista näyttäytyy? Tähän

kysymykseen vastaaminen tarkoittaa keskeisesti sen kysymistä, millaisiin asioihin nuoret yrittävät ideoillaan vaikuttaa, ja minkälaista kansalaismielikuvitusta tämä vaikuttaminen edustaa?

NUORTEN OSALLISTUMINEN, OIKEUTTAMISTEORIA JA KANSALAISMIELIKUVITUS: OSALLISUUTTA VAI PELKKIÄ TOIVEITA?

Osallistava demokratia juontaa juurensa Rousseau'n teoksessa *Yhteiskuntasopimuksesta* muotoilemaan suoran demokratian puolustuspuheeseen (Rousseau 1997 [1762]; Bertram 2018). Tänäkin päivänä osallistava demokratia nähdään edustuksellisen liberaalin demokratian vastaparina. Osallistavan demokratian tavoitteena on, että mahdollisimman moni osallistuisi päätöksentekoon itseään koskevissa asioissa. Tämän teoriaperinteen keskeinen käsitys on, että osallisuus on voimaannuttava kokemus, joka tekee yksilöistä aktiivisia kansalaisia (Ferree ym. 2002, 295–297). Jürgen Habermasin viitoittama (1984) deliberatiivisen demokratian ihanne eroaa osallistavasta demokratiasta painottamalla pohdiskelua sekä mielipiteiden perustelua ja oikeutusta osana päätöksentekoa (Cohen 1989). Osallistava demokratia ei sinänsä vaadi osallistujia kunnioittamaan ja huomioimaan muita osallistujia ja näkökulmia. Näin ollen kansalaiskasvatuksen näkökulmasta edellä mainittu diskursiivinen teoriaperinne (Ferree ym. 2002, 316) vastaa paremmin nuorisolain (2016/1285) tavoitteita edistää nuorten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä kykyä ja edellytyksiä toimia yhteisvastuullisesti yhteiskunnassa, kunnioittaen ja huomioiden kulttuurien moninaisuutta, kansainvälisyyttä, kestäväää kehitystä, terveitä elämäntapoja sekä ympäristöä ja elämää.

Osallistava demokratia ja deliberatiiviset käytännöt ovat nykyään maailmanlaajuisesti käytettyjä julkishallinnon työkaluja, joiden nähdään johtavan parempiin päätöksiin (Beierle 1999) sekä vahvistavan demokratiaa avaamalla päätöksentekoa ja poliittista keskustelua rivikansalaisille (Barber 1984). Emme esittele diskursiivisen ja osallistavan demokratiateorian koulukuntaeroja tätä laajemmin vaan keskitymme niihin teoreettisiin työkaluihin, jotka aineiston analyysin kannalta ovat keskeisiä:

osallisuuden edellytysten määrittelemiseen sekä osallisuuskokemuksen merkitykseen poliittiselle toimijuudelle.

Osallisuuden edellytyksiä julkisessa päätöksenteossa on määritelty eri näkökulmista. Nämä voidaan karkeasti jaotella osallistavan prosessin demokraattis-teknisiin hyveisiin keskittyviin ja niihin, jotka korostavat näiden rinnalla substantiivisen osallisuuden edellytyksiä, eli mahdollisuuksia osallistua tasavertaisesti erilaisista taidoista, valmiuksista ja sosiaalisesta asemasta riippumatta (Ercan 2014; Wright 2018, 12–13). Etenkin nuorten osallisuutta suunniteltaessa tulisi kiinnittää huomiota kohderyhmän erityistarpeisiin (Hill ym. 2004; Morrow 2001) sortumatta piirileikkiosallisuuteen, tai vakiintunutta termiä käyttäen, tokenismiin. Sherry Arnstein (1969) nimesi osallisuuden ylimmäksi tavoiteltavaksi tasoksi lopullisen vallan siirtymisen osallistujille. Osallistavien käytäntöjen arkipäiväistymisen myötä käsitys siitä, että osallistavan rakenteen tärkeimpänä tavoitteena on päätösvallan siirtyminen osallistujien käsiin, on muuttunut (Fung 2006, 67). Nuoria kuullaan ruokaraadeissa, oppilaskunnissa, nuorisovaltuustoissa, kirkkovaltuustovaaaleissa ja netissä, mutta asiasta riippuen nuorten äänen merkitys vaihtelee. Monesti nuorten osallisuudessa painopiste on kansalaistaitojen oppimisessa. Vaikka Nuortenideat.fi -palvelun tarkoitukseen ei olekaan lopullisen vallan siirtäminen nuorille, on palvelu pyrkinyt avaamaan nuorille merkittävän aloiteoikeuden.

Osallistumisen demokraattisuuden mittarit (mm. Beierle 1999; Fung 2006; Irvin & Stansbury 2004) alleviivaavat yleisesti pluralistisia ja demokraattisia arvoja sekä prosessiin osallistujien valikoitumisessa että heidän tavoissaan osallistua. Lisäksi usein (mm. Fung 2006) osallistujien keskinäistä mahdollisuutta deliberatioon¹ on pidetty tärkeänä, jotta prosessissa syntyvät ja ajettavat ideat voisivat dialogin avulla kehittyä monia näkökulmia huomioiviksi – siis yleisen edun kompromisseiksi ja synteeseiksi. Näistä näkökulmista tarkasteltuna Nuortenideat.fi -palvelu on 1) inkluusiivinen, sillä sitä saavat käyttää kaikki nuoret² (verrattuna

1 Deliberaatiolla viitataan tässä tutkimuksessa kansalaisten keskusteluun ja harkintaan perustuviin demokraattisiin käytäntöihin

2 Tässä tutkimuksessa ei ole kerätty aineistoa siitä miten palvelun ylläpitäjän on viestinyt osallisuusmahdollisuudesta kohderyhmälle.

esimerkiksi ennakolta valikoituun vaikuttajajoukkoon), 2) sen piirissä tapahtuva viestintä on intensiivistä ja deliberatiivista (Fung 2006, 69), sillä käyttäjät voivat sekä ilmaista toiveitaan että käydä niistä keskustelua (tämä toiveiden ilmaiseminen voidaan lisäksi suorittaa peukuttamalla, joten jätettyjen ideoiden suosiota voidaan arvioida määrällisesti) ja 3) ideoita jättävillä nuorilla on vähintäänkin kohtalainen määrä valtaa, sillä siellä esitettävät ideat päätyvät lopulta asioista virallisesti päättävien tahojen käsiteltäväksi.

Luonnollisesti varsinainen päätöksentekovalta jää palvelusta puuttumaan (esim. Arnsteinin 1969) – palvelu takaa nuorille ainoastaan sen, että he voivat ilmaista ideansa ja että ne välitetään eteenpäin varsinaisten päättäjien pöydälle. Näin ollen Nuortenideat.fi täyttää prosessina tärkeimmät demokraattiset arvot, mutta palvelun tuottama vuorovaikutus jää todennäköisesti kuulemistasolle (Hart 1992), sillä nuorten osallisuus ideoiden lopullisessa muotoilemisessa ja toteuttamisessa jää palvelun ulkopuolelle. Nuortenideat.fi-palvelu vastaa myös melko hyvin Bäcklundin, Kallion ja Häklin tunnistamaa informaatio-osallistumisen mallia (2014) – tässä osallistumismallissa kansalaisten rooli on kuluttajan kaltainen, heidän mielipiteidensä rooli on tuottaa informaatiota päätöksenteon käyttöön.

Mikäli Nuortenideat.fi-palvelun kaltaisilla osallistumisrakenteilla halutaan paikata nuorten yleisesti vähäistä osallistumista, on huomioitava, että varsinaisen ikävaikutuksen sijaan monet katsovat sukupolvivaikutuksen paremmin ennustavan osallisuutta ja poliittista toimijuutta (esim. Cammaerts ym. 2016, 52). Ensimmäiset osallisuuskokemukset vaikuttavat suhteellisesti eniten nuorten poliittisen toimijuuden muodostumiseen (mt., 53). Mikäli nuorille rakennetaan erikseen osallistumiseen kasvattavia palveluita, tulisikin niiden olla sellaisia, jotka tuottavat positiivisia ja mielekkäitä kokemuksia. Huomioitavaa on myös, että eurooppalaisen kyselytutkimuksen valossa nuoret sinänsä kaipaavat lisää osallisuutta: saattaa olla niin, että mahdollinen poliittinen passivoituminen tapahtuu vasta ensimmäisten, mahdollisesti huonojen tai turhauttavien osallistumiskokemusten seurauksena (Cammaerts ym. 2016; Talpin 2011; vrt. myös Suoninen, Kuparinen & Törmäkangas 2010).

Kansalaisilta oletetaan usein tiettyjä taitoja, jotta heitä käsiteltäisiin täysvaltaisina kansalaisina (France 2016). Näistä kielellisen ilmaisun kyky

lienee kaikkein painavimpia, iän tuoman (oletetun) poliittisen pätevyden rinnalla. On kuitenkin kyseenalaista, lisäävätkö sellaiset kuulemismuodot, joissa nuorilta toivotaan kapean taitorepertuaarin mukaista osallistumista, kaikkien nuorten aktiivisuutta kansalaisina, vai kohdistuuko vaikutus vain taitojensa ja asenteidensa puolesta sopiviin ja päteviin nuoriin. Substantiivisen, osallisuutta lisäävän ja demokratian elinvoimaa vahvistavan osallistumismenetelmän tulisi siis helpottaa nuorten äänen kuulemisesta tavalla, joka ei kohtuuttomasti nojaa esimerkiksi kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman tuomaan etulyöntiasemaa. Tavoitteena olisi jokaisen mahdollisuus osallistua omista lähtökohdistaan käsin (Hill ym. 2004). Osallisuusrakenteita tulisi kehittää myös pedagogisista lähtökohdista, joissa kiinnitetään huomiota sekä niihin sosiaalisiin yhteyksiin, joita nuoret luovat osallisuutensa kautta, että niistä syntyvään osallisuuden tunteeseen. Näin osallisuusrakenteita voi mahdollistaa James Bohmanin (1997, 322–343) sanoin tasavertaisen kyvykkyyden julkiseen toimintaan, eli syventää osallisuuden käsityksen teknisistä nikkaroinneista tehokkaaseen vaikuttamiseen ja tietoiseen poliittiseen harkintaan.

Nuorten ideat -hanke on kuulemiskanavana tekninen, siinä vaaditaan osallistujia artikuloimaan ideansa hyvän osallistumistavan mukaisesti, kielellisesti, argumentoinnin sekä idean kelpoisuuden puolesta. Itse palvelun ominaisuuksia tutkimalla voidaan kuitenkin hahmotella ainoastaan sen potentiaalia: parhaallakin tavalla toteutettu osallistumisjärjestelmä tuottaa ainoastaan sellaista demokratiaa, mihin sitä käytetään. Palvelun varsinaisten toimintatapojen lisäksi olennaista on, miten nuoria sen käytössä ohjaavat aikuiset (nuoriso-ohjaajat, opettajat jne.) tätä käyttöä fasilitoivat, sekä ennen kaikkea, millaisia ideoita nuoret oikeasti esittävät ja miten ne perustelevat. Tämän analysointiin tarvittavia työkaluja löytyy ennen kaikkea pragmatistisen poliittisen sosiologian suunnalta.

OIKEUTTAMINEN JA RISTIRIITAISET INTRESSIT POLIITTISEN KULTTUURIN YTIMESSÄ

Ranskalaisesta perinteestä ammentavan pragmatistisen poliittisen sosiologian (esim. Boltanski & Thévenot 2006; 1999; Thévenot 2011;

Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011; Eranti 2016) yleisenä ajatuksena on kääntää katse siihen, miten nimellisen tasa-arvoisissa yhteisöissä ratkotaan konflikteja. Huomion kohteena ovat siis ne tilanteet, joissa toimijat joutuvat perustelemaan toiveensa ja päätöksensä käyttäen jotakin sellaista ilmaisemisen tapaa, joka on myös muille tässä tilanteessa oleville toimijoille ymmärrettävää. Tätä prosessia kutsutaan oikeuttamiseksi. Jokaisella ihmisellä on kyky oikeuttamiseen – niinpä osallistumista tutkittaessa on mielekäästä tarkastella ”tavallisten” ihmisten argumentaatiota, oikeuttamista ja osallistumista.

Oikeuttaminen tapahtuu vetoamalla rajattuun määrään eri tavalla määriteltyjä yhteisiä hyviä (tässä kohtaa oikeuttamisteoria on paljon velkaa erilaisille repertuaariteorioille, esimerkiksi Swidler 1986 ja Tilly 1979). Tämän tutkimuksen kannalta näistä olennaisimmat ovat kansalaisuuden varaan rakentuva yhteinen hyvä, jonka kantavia ajatuksia ovat tasa-arvo ja kaikkien yhteinen osallistuminen, sekä hivenen runollisesti nimetty teollisuuden maailman yhteinen hyvä, joka rakentuu tehokkuuden, mitattavuuden ja objektiivisten parannusten varaan (lisää näistä yhteisen hyvän määritelmistä Boltanski & Thévenot 2006; Eranti 2014). Aikaisemmissa tutkimuksissa (esim. Luhtakallio 2012; Luhtakallio & Ylä-Anttila 2011; Eranti 2014) tehokkuuteen vetoamisen on havaittu olevan kaikkein yleisin suomalaisessa poliittisessa kulttuurissa käytetty yhteisen hyvän muoto.

Kaikki poliittinen osallistuminen ei kuitenkaan tapahdu pelkästään vetoamalla erilaisiin yhteisiin hyviin. Suomalaisessa poliittisessa kulttuurissa omaan etuun vetoaminen (Thévenot 2011; Eranti 2017; 2018), tarkoitettiin sillä sitten suoraa yksilön omaa etua tai laajempaa pienryhmän etua, on hyväksyttävä tapa toimia (Eranti 2014). Nämä kaksi käsitystä politiikasta ovat jokseenkin ristiriidassa keskenään: toisen näkemyksen mukaan konfliktitilanteessa vedotaan erilaisiin yhteisiin hyviin ja rakennetaan niistä kompromisseja, toisen mukaan poliittisessa päätöksenteossa on kyse risteävien intressien välisistä konflikteista, jotka ratkaistaan eri tavoin eri ehdotuksien nauttiman kannatuksen tai suorien konfliktien kautta.

Yhteisen hyvään ja omaan etuun perustuvat poliittiset vaatimukset luonnollisesti poikkeavat toisistaan merkittävästi. Siinä missä omaan

etuun perustuva argumentaatio on vaatimusten, toiveiden ja ehdotusten esittämistä, jossa perusteina käytetään paljaimmillaan ainoastaan toimijan oikeutta esittää mielipiteensä, yhteiseen hyvään perustuva argumentaatio taas on perustavanlaatuisin arvoihin vetoavaa, välillä hyvinkin kouke-roisia perusteluja sisältävää. Tämä rekisterien välinen konflikti kuuluu sinänsä poliittisen kulttuurin ytimeen (esim. Almond & Verba 1963; Lichterman & Cefai 2006), joten sen hahmottaminen on tärkeää myös nuorten osallistumispalveluissa.

Tarkoitus ei ole väittää, että näistä demokraattisen keskustelun hahmottamisen tavoista jompikumpi olisi sinänsä parempi tai huonompi, tai sanoa että nämä ovat toistensa poissulkevia, vaan pikemminkin havainnoida ja punnita poliittista kulttuuria toimijoiden näkökulmasta. Kun idean jättäjä yrittää vakuuttaa muut palvelun käyttäjät (ja lopulta asioista oikeasti päättävät toimijat), ammentavatko he luontevammin arvopuheen ja yhteisten hyvien repertuaarista, vai ovatko oikeus vaatia ja omaan etuun perustuva vaikuttamisen tapa luontevampia?

KANSALAISMIELIKUVITUKSEN RAJAT

Baiocchi, Bennet, Corder, Klein ja Savell (2014, 55–56) esittelevät kansalaismielikuvituksen (*”civic imagination”*) käsitteen kuvaamaan sitä kuvittelukykyä, jolla kansalaiset rakentavat parempaa maailmaa. Kaikki poliittinen toiminta lähtee tavalla tai toisella liikkeelle ajatuksesta, että maailmassa jokin voisi olla toisinkin. Kansalaismielikuvitus on rakenne, joka ohjaa poliittisten toimijoiden käsitystä siitä, mitkä asiat voivat olla toisin, sekä toiseksi tavasta, miten nämä asiat voisivat olla toisin. Kansalaismielikuvituksen käsite viittaa yhteiskunnallisen olemisen kokonaisuuteen: mitkä asiat nähdään merkityksellisinä ja millä tavoin niitä voidaan muuttaa. ”Kansalaismielikuvitus kuvaa sitä tapaa, jolla ihmiset yksin ja yhdessä kuvittelevat parempaa maailmaa, niin poliittisesti kuin sosiaalisestikin” (Baiocchi ym. 2014, 99).

Baiochin ja kanssakirjoittajiensa etnografiaan perustuvassa tyypittelyssä kansalaismielikuvitus on pohjimmiltaan henkilökohtainen ominaisuus: kyse on tavallaan maailmankuvan osasta, tavasta hahmottaa maailma.

Baiocchi ym. (2014, 56, 117) kuitenkin nimeävät kolme ”kasaamaa”, kohtalaisen stabiililta vaikuttavaa kansalaismielikuvituksen tyyppiä, jotka ovat löytyneet seuraamalla amerikkalaista aktivismia ja yhdistyselämää. Ne rakentuvat 1) *vallan ja rakenteellisen epätasa-arvon*, 2) *solidaarisuuden ja yhteisön*, ja 3) *ongelmanratkaisun ja maailman teknisen parantamisen* ympärille.

Vallan ja rakenteiden ympärille rakentuvassa kansalaismielikuvituksessa kansalaisen (ja sitä kautta kansalaisyhteiskunnan) tärkeimpiä tehtäviä on korjata maailman rakenteellisia epätasa-arvoisuuksia. Yhteisöä ja solidaarisuutta korostavassa mielikuvituksen lajissa taustalla on ajatus siitä, että yhteisöt sinänsä muuttavat itse maailmaa parempaan suuntaan, ja näin ollen yhteisöjen toimintamahdollisuuksien korostaminen johtaa laajempiin positiivisiin lopputuloksiin. Lopulta teknisempää ongelmanratkaisua korostavassa mielikuvituksessa nähdään politiikka ja yhteiskunnallinen elämä sarjana ongelmia, joihin voidaan löytää innovatiivisia uusia ratkaisuja.

Vaikka Baiocchin ja kanssakirjoittajien käsitteistö onkin alustavaa, ja vaikka tällaisten käsitteiden siirtämisessä kulttuurista toiseen onkin aina omat ongelmansa (ks. esim. Luhtakallio 2012, 12), on jaottelu näihin kolmeen kansalaismielikuvituksen tyyppiin hyödyllinen nuorten ideoita tutkittaessa. Voidaan olettaa, että valtaosa jätetyistä ideoista on sellaisia, joiden toteutumista nuoret pitävät edes etäisesti mahdollisena tai toivottavana. Oikeastaan nuorten ideoiden kaltainen aineisto sopii Baiocchin ym. alun perin käyttämää aineistoa paremmin näiden kansalaismielikuvituksen lajien tutkimiseen: heidän etnografinen aineistonsa rakentui olemassa olevien kiinteäköiden aktivistiryhmien varaan, jolloin ryhmän toiminnassa näkyvä mielikuvitus on aina ryhmän dynamiikan ja osallistumisen tapojen värittämää. Tällaista palvelua tarkasteltaessa voidaan ajatella, että ryhmädynamiikan vaikutus on pienempi, ja että palvelu ohjaa ideoita tiettyyn suuntaan.

Edellä esitellyt teoreettiset lähestymistavat – oikeuttamisteoria ja kansalaismielikuvituksien joukko – tukevat hyvin toisiaan. Siinä missä Boltanskin ja Thévenot’*n* käsitys yhteisistä hyvistä ja Thévenot’*n* käsitys omaan etuun perustuvasta poliittisesta kielioipista tarjoavat työkalun tunnistaa teknisiä ja tasa-arvoon perustuvia ideoita sekä eritellä yhteisen hyvän ja oman edun välillä, antaa Baiocchin ja kanssakirjoittajiensa käsitys

kansalaismielikuvituksesta työkalun istuttaa toisaalta tekninen oikeuttaminen ja toisaalta oman edun ajaminen laajempaan yhteyteen. Voidaan ajatella, että ongelmanratkaisua korostava kansalaismielikuvituksen laji sisältää sekä teknisempää oikeuttamista ja tehokkuuden yhteistä hyvää korostavaa vetoamista. Kuitenkin myös kirjoittajien omaa etua korostavat näkemykset hahmottuvat luontevimmin tämän kansalaismielikuvituksen lajin edustajiksi: kyseessä nimittäin eivät ole valtaan ja rakenteisiin, tai toisaalta yhteisöön ja solidaarisuuteen liittyvät teemat, vaan pääasiassa omaa etua ajetaan nimenomaan pienemmissä, tarkemmin rajatuissa asioissa ja ongelmissa. Sen sijaan esimerkiksi tasa-arvoa korostavat yhteiset hyvät voidaan nähdä luontevina argumentaation välineinä rakenteellista epätasa-arvoa ja valtaa korostavassa kansalaismielikuvituksessa.

AINEISTO JA MENETELMÄT

Nuortenideat.fi-verkkopalveluun oli aineiston keräyshetkellä (20.1.2017) jätetty yhteensä 459 ideaa tai ehdotusta, joista suurin osa oli suomenkielisiä, osa ruotsinkielisiä. Kaikki ideat tallennettiin analysointia varten kommentteineen, mutta ilman niihin jätettyjä virallisia vastauksia. Nämä viralliset vastaukset ovat mielenkiintoisia, mutta eivät keskeisiä ennen kaikkea nuorten toiminnallista demokratiakäsitystä tutkittaessa.

Aineistoa luettaessa kävi ilmi, että varsinaisten nuorten ideoiden lisäksi palvelua käytetään monessa kaupungissa nuorisotoimen (tai vastaavien) kanavana, tapana saada nuorilta palautetta esimerkiksi bussilinjoista. Palvelua markkinoidaan nuorille (alle 29-vuotiaille) ja nuorten kanssa toimiville tahoille, joten tämä on luonnollista. Tällaiset virallisesti fasilitoidut ”palauteideat” poistettiin analysoitavasta aineistosta. Samoin tehtiin niille ideoilta, joiden kirjoittajat selvästi toivat ilmi olevansa palvelun varsinaista kohderyhmää vanhempia. Niinpä varsinainen aineisto koostui 428:sta nuorten jättämästä ideasta, joiden pituus vaihteli muutamasta lauseesta noin sivun mittaisiin. Näistä ideoista 63 oli muodoltaan äärimmäisen niukkoja, käytännössä alle yhden lauseen mittaisia.

Kuten teoriakappaleessa kuvattiin, keskeisesti aineistosta haettiin nuorten esittämien ideoiden *moraalisia perusteita*: miksi jokin vaatimus

pitäisi toteuttaa, tai miten nuoret perustelevat ulkopuoliselle juuri kyseisen idean erinomaisuutta. Tätä varten aineisto kategorisoitiin luokkiin sekä teksteistä julki tulevan moraalisen oikeuttamisen että käytetyn kansalaismielikuvituksen mukaan. Näiden lisäksi jokaisesta ideasta analysoitiin koskeeko se paikallisia vai laajempia kiistoja ja eriteltiin sen suhdetta nuorten elämää yleisesti koskettavaan instituutioon, kuten kouluun tai nuorisotaloihin.

VALIKOITUNEET NUORET KÄYTTÄJÄT

Nuortenideat.fi-tyyppisen verkkopalvelun käyttäjien ei voida ajatella olevan edustava otos ”koko nuorisosta”, vaan kyseessä on mitä todennäköisimmin hyvin valikoitunut joukko ihmisiä. Voitanee olettaa, että tämä joukko on pikemminkin enemmän kuin vähemmän yhteiskunnallisista asioista kiinnostunutta, sekä jompaakumpaa kotimaista kieltä jokseenkin sujuvasti kirjoittavaa. Mikäli siis palveluun ideoita lähettävät nuoret toimivat tietyllä tavalla, voidaan sen ajatella olevan kaikkien nuorten joukon perehtyneemmästä päästä. Lisäksi, koska artikkelin aineistona on (keräyshetkellä) koko palvelu, voimme tehdä palvelun käyttäjistä vähintäänkin melko selkeitä päätelmiä. Tätä valikoitumista pehmentää palvelun käyttö opetuksen osana. Itse ideoista käy selvästi ilmi, että joissakin kouluissa palveluun on jätetty ideoita opettajavetoisesti, joko koko koulun yhteisissä työpajapäivissä, tai (todennäköisesti yhteiskuntaopin) tunneilla.

Aineistosta käy hyvin ilmi, että joissakin kouluissa on järjestetty erikseen vaikuttamispäiviä tai vastaavantyyppisiä tapahtumia, joissa palveluun laitettavia ideoita on kerätty – ja osassa tapauksista kirjattu ylös aikuisten toimesta. Tämä on myös yksi palvelun tarkoituksista (Junttila-Vitikka & Peitso 2016) ja vaikuttaa varmasti osaltaan siihen, minkälaisia ja miten muotoiltuja ideoita palveluun on lähetetty. Kokonaisuudessaan ideoista muutama kymmenen vaikuttaa ulkopuolisen kirjaamalta. Lisäksi ideoiden laadusta voi päätellä, että osassa kouluista nuoria on pyydetty kirjoittamaan ideoita palveluun osana opetusta. Tämä selittäisi toisiaan ajallisesti seuraavien jo aiemmin mainittujen äärimmäisen lyhyiden ideoiden joukon. Näiden yhden rivin ideoiden on vaikea ajatella syntyneen muutoin kuin

opettajan käskyjen mukaisesti. Toisaalta osa näistä virallisemmin ohjatusti tuotetuista ideoista oli hyvinkin pitkälle kehiteltyjä: koko luokan nimissä jätettyjä ja tekstityylliltään selvästi pitkän keskustelun jälkeen kirjoitettuja. Näissä tapauksissa nuorten esittämän poliittisen idean tai pyynnön muotoilu on mitä todennäköisemmin luokassa käydyin keskustelullisen päätöksenteon tulos.

Tällainen ideoiden valikoituneisuus ja koulujärjestelmän osana toiminen ohjaa aineiston tulkintaa kahteen suuntaan. Toisaalta se vähentää (mutta ei poista) aineiston ”autenttisuutta” – ideat eivät ole tyhjästä syntyneitä eivätkä aina täysin vailla pakkoa palveluun syötettyjä. Toisaalta, se lisää aineiston todistusvoimaa demokratiakasvatukseen ja poliittisen kulttuurin uusintamiseen liittyvissä kysymyksissä, sillä aineisto on osin tuotettu tiiviissä yhteistyössä kasvatuskoneiston kanssa.

Aineistossa ei esiintynyt muutamaa yksittäistä viestiä enempää ilmiselvästi (esimerkiksi keski-ikää lähestyville tutkijoille) välittyvää trollaamista eli kokonaan pilailun puolelle menemistä. Ideoiden kommentteissa sitten sitäkin enemmän.³

Tällainen palvelu ei tietenkään ole kanavana neutraali. Palveluun voi jättää ideoita, ja lupaus on, että ne, joita on kannatettu, viedään eteenpäin oikealle päättävälle taholle. Tällainen tapa järjestää koko palvelu vie luontevasti kohti melko konkreettisista asioista kirjoittamista, sillä konkreettisiin ehdotuksiin on helpointa löytää tietty taho vastaamaan.

KORIPALLOPAIKKOJA, JÄLKIRUOKAA JA VÄLITUNTEJA – MITÄ NUORET HALUAVAT?

Aiemmasta tutkimuksesta tiedämme, että nuorten toiveet erilaisissa osallistumisfoorumeissa ovat usein keskenään hyvinkin samankaltaisia.

3 Tämä johtuu osittain palvelun moderointikäytännöistä: ideoita tai niiden kommentteja ei ennakkosensuroida, vaan niitä tarkistetaan käyttäjien ilmoitusten perusteella. Tämä tarkoittaa noin 5–10 viestiä viikossa. Palvelun ylläpitäjien mukaan kommentteja myös poistetaan, mutta itse ideoita äärimmäisen harvoin. Poistamista tapahtuu lähinnä silloin, kun kyseessä on selvä kansanryhmää vastaan kiihottaminen tai ”kaljaa alakouluun” -tyyppinen heitto. (Puhelinhaastattelu 2019.)

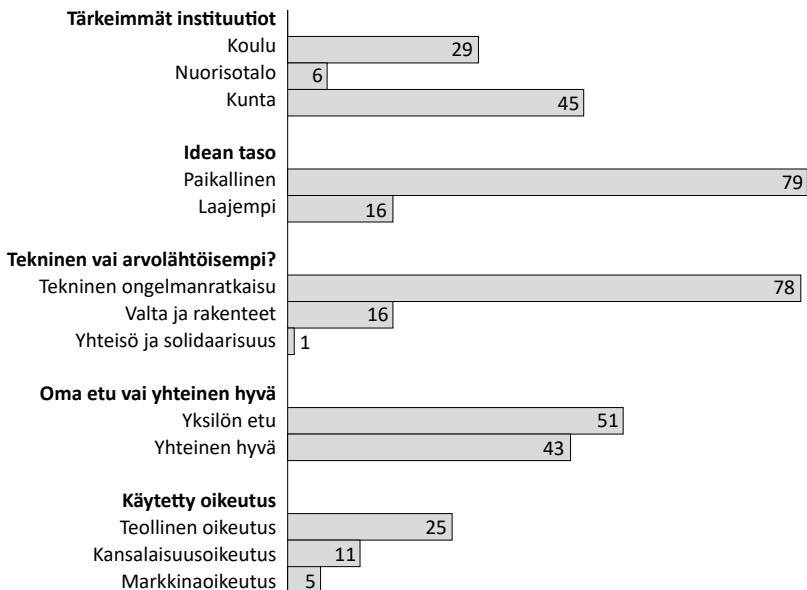
Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että näitä asioita välttämättä huomioitaisiin julkisessa päätöksenteossa kovinkaan johdonmukaisesti. Nuoret toivovat pääasiassa enemmän ja parempia paikkoja vapaa-ajan viettoon, harrastuksiin, koulu- ja asuinympäristön parempaa viihtyvyyttä, osallisuutta etenkin koulun päätöksenteossa, kiusaamisen vähentämistä, nuorille halvempaa joukkoliikennettä sekä sitä, että julkinen kuva nuorista olisi myönteisempi. (Autio ym. 2008; Boldt 2017; Hill ym. 2004.) Myös Uusitalon (1979b) huomio taajaman ulkopuolella asuvien nuorten rajallisista mahdollisuuksista tavata ystäviään vapaa-ajallaan voidaan todeta vieläkin ajankohtaiseksi. Mopoautoista huolimatta liikkuvuuteen liittyvät haasteet nousevat esiin selkeänä teemana.

IDEOIDEN SISÄLTÖ

Kuviossa 1 esitellään jätettyjen ideoiden yleinen jakautuminen käsiteltyjen instituutioiden, idean alueellisen tason, käytettyjen oikeutuksien sekä käytetyn kansalaismielikuvituksen suhteen. Ideoista noin kolmannes käsitteli koulua, ja noin puolet jotenkin kunnan palvelujen piirissä olevia asioita. Ideat olivat erittäin paikallisia luonteeltaan: niistä 79 prosenttia koski laajimmillaankin oman kunnan alueella tapahtuvia asioita.

Kategorioiden ryppäät eivät summaudu sataan prosenttiin kahdesta syystä: (1) osa aloitteista oli niin lyhyitä, että kaikkien muuttujien tunnistaminen niistä ei ollut mielekäästä; (2) kaikissa mielipiteissä ei esimerkiksi mainittu ollenkaan instituutioita. Prosentit kuvaavat siis sitä osuutta koko aineistosta, jota kukin kategoria kuvaa. N=428. Paikallisuus viittaa siihen, koskeeko idea pääosin sen jättäneen nuoren välittömän elinpiirin (oma koulu, oman paikkakunnan nuorisotoimi jne.) asioita, vaiko laajempia kokonaisuuksia.

Liikunta- ja vapaa-ajanviettopaikat, harrastusmahdollisuudet sekä kouluympäristön parempi viihtyvyys olivat Nuortenideat.fi-palvelussa ehdottomasti eniten käsitellyt teemat. Näissä liikuntapaikat, -palvelut ja -mahdollisuudet nousevat kaikkien muiden yläpuolelle. Nämä ideat on usein ilmaistu melko napakasti, kuten seuraavassa esimerkissä: ”Huittisiin tarvitaan koripallo harrastuspaikka nuorille”.

Kuvio 1. Jätettyjen ideoiden jakautuminen keskeisten analyysikategorioiden mukaan (%)

Ne käsittelevät paikkakunnittain melko heikkoja liikuntamahdollisuuksia – välillä toki myös tasa-arvonäkökulmasta. Useammassa ideassa vaaditaan myös alaikäisille mahdollisuuksia liikuntaan, esimerkiksi kuntosalipalveluiden käyttämiseen. Nuoret kuitenkin ovat yhteiskunnassa alisteisessa asemassa: heiltä on kielletty pääsy moniin aikuisille suunnattuihin tapahtumiin ja liikuntamahdollisuuksiin. Tämä käy ilmi seuraavissa esimerkkilainauksissa, samoin kuin se, että palveluun ideoita jättäville nuorille on erittäin luonnollista esittää artisti- ja keikkapaikkatoivomukset julkiselle sektorille.

Nuorille kuntosali Poriin. Monilla kuntosaleilla on ikäraja, eivätkä nuoret pääse treenaamaan jos haluavat.

nuoriso keikkoja voisi olla enemmän, koska on enemmän K18 keikkoja kun nuorille tarkoitettuja. Mieluiten pop-tyylistä musiikkia. Laulajiksi

olisi kiva esim. Sanni tai Antti Tuisku... . Kerran kahdessa kuukaudessa. Tapahtumapaikkona voisi olla esim. talvella, kun on kylm niin porin keskustan nuorisotalo. kesällä voisi olla Porin lokkilavalla. Porin torilla.

Haluaisimme kavereideni kanssa räppäri Uniikin Lohjalle keikalle, koska kyseinen herra ei täällä päin ole koskaan keikkaillut. Lohjalla muutenkin on kauhean vähän alaikäisille keikkoja vaikka hyviä keikkapaikkoja on mielestämme paljon. Saattaa olla että ei ikinä ole ollut ikärajatonta. Keikatkin ovat yleisesti ottaen kovin kaukana, eikä täällä Lohjalla kulje junia joka vaikeuttaa pääsyä keikoille. Olemme laittaneet viestiä joka paikkaan[...]

Myös liikenneyhteydet ovat jätettyjen ideoiden perusteella tärkeä teema nuorten elämässä. Erityisesti alaikäisille nuorille joukkoliikenne on varsin konkreettinen sosiaalisen elämän rajoittaja tai mahdollistaja. Joko bussi kulkee ja vie kylille kavereiden luokse, tai sitten ollaan kokonaan riippuvaisia vanhempien ja kavereiden kyydeistä. Samasta temasta kertoo suuri mopoja ja mopoautoja käsittelevien ideoiden määrä: ”Mopoautot pitää saada lämmitykseen, jotta ne lähtee käyntiin koulupäivän jälkeen jos on kova pakkanen.”

Bussiyhteyksien ja mopoautojen korostuminen liittyy varmasti Suomen verraten hajautuneeseen yhdyskuntarakenteeseen sekä siihen, että ideoita on jätetty pääasiassa suurimpien kaupunkien ulkopuolella. Myös liikuntapaikkoja käsittelevissä ideoissa nousee esiin laaja alueellinen epätasa-arvo. Erityisesti monet pienemmillä paikkakunnilla asuvat nuoret toivovat harrastusmahdollisuuksia paikkakunnalleen, joko jonkin spesifin liikuntamuodon (esimerkiksi *parkour*) tai yleisemmin: nuoret toivovat, että ”kylillä” olisi edes jotakin tekemistä tai palveluita.

Koulua käsittelevät ideat vaihtelevat koko koulujärjestelmän arviointiperusteiden muuttamisesta paremman ruuan toivomiseen ja välituntijärjestelyjen parantamiseen. Vaikka koulu onkin selkein palvelun käyttäjiä yhdistävä instituutio, olivat monet kouluun liittyvät ideat teknisten parannusten lisäksi laajemmin kouluinstituutiota muuttavia.

Todella moni yläkoululainen haluaa juoda esim. kahvia koulun aikana tai muita virvokkeita (ei pelkkiä limsoja vaan myös terveellisiä välipa-

lajuomia). Vaikuttaisi piristävästi ja auttaisi jaksamaan koulupäivän loppuun pirteämpänä.

Tulevaisuuteen ja oppilaisiin pitää panostaa. Oppilaat eivät kuitenkaan halua suurlukiota. Kulkuyhteydet keskustan suunnasta huononevat. Lisäksi oppilaiden opetus ja tukeminen kärsivät, jos oppilaita on paljon yhdessä lukiossa. Tilojen uudelleenremontointi on kallista. Silti rahansäästö on yksi perustelu suurlukion perustamiselle. Muita hyviä perusteluita haluaisimme kuulla.

Suurin osa koulua koskevista ideoista käsitteli kuitenkin kouluruokaa, välitunteja, koulurakennusten puutteita – hyvin lähidemokratian ja paikallisosallistumisen ideaalien mukaisia arkielämää parantavia pieniä asioita.

KANSALAISMIELIKUVITUS JA POLIITTINEN KULTTUURI

Moni keskustelu tällä vuosituhanella sekä politiikassa että tutkimuksen saralla on korostanut ns. lähidemokratian merkitystä (mm. Eranti 2014; Council of Europe 2004; Bäcklund 2007; Kuokkanen & Palonen 2018): kansalaisten puuttuminen nimenomaan oman alueen puutteisiin ja läheisen elinympäristön kohentaminen on nähty äärimmäisen tärkeänä osana modernia vaikuttamista. Samaan aikaan kuitenkin on vaikea välttää ajatusta, että mikäli valtaosa nuorten itsensä vaatimista asioista käsittelee ainoastaan lähipiiriä, on demokraattisen mielikuvituksen rima laskettu väistämättä melko alas. Vain ani harva palvelun käyttäjistä ulotti vaatimuksiaan omaa kotipaikkakuntaa laajemmalle.

Lähidemokratian yleinen paradoksi näkyikin nuorten ideoissa hyvin: omaa lähiympäristöä on paljon helpompi muuttaa kuin koko valtakunnan rakenteita, kansainvälisistä ongelmista puhumattakaan. Nuortenideat.fi:n kaltaisessa palvelussa rationaalinen toimija käyttääkin aikaansa nimenomaan paikallisiin asioihin vaikuttamiseen, sillä paikalliset asiat todella voivat muuttua. Mikäli ainoastaan lähiympäristöön vaikuttaminen koetaan tärkeäksi ja mielekkääksi, rajautuvat valtakunnalliset ja kansainväliset asiat kuitenkin väistämättä mielikuvituksen ulkopuolelle.

On toki myös mahdollista, että kyseessä on olennaisesti palvelun käyttäjien valikoitumisesta johtuva ilmiö: ehkä ne nuoret, jotka haluavat vaikuttaa valtakunnallisesti ovat jo löytäneet jonkin toisen kanavan, kuten kansalaisjärjestön tai puolueen, vaikuttamistyölleen. Kuten aiemmin on todettu, merkittävä osa jätetyistä ideoista oli jollain tavalla teknisiä parannuksia olemassa olevaan, tai perustui pikemminkin vaatimuksien esittämiseen kuin moraaliseen oikeuttamiseen.

Noin neljännes (katso kuvio 1) ideoista käytti jollakin tavalla teollisuuden maailman perustuvia oikeutuksia. Näissä oikeuksissa yhteinen hyvä muodostuu tehokkuudesta, mitattavuudesta ja asioiden ”insinöörimäisestä” parantamisesta. Tämä on yleisimmin käytetty yksittäinen argumentaation tapa heti pelkän vaatimuksen esittämisen jälkeen. Argumentti esitetään esimerkiksi seuraavanlaisessa muodossa: ”Vanha graffitiseinä Urheilupuistossa on päässyt vuosien saatossa ja kovan käytön myötä huonoon kuntoon, joten uudelle seinälle olisi tarvetta mielellään jo tämän kevään/kesän aikana.”

Esimerkissä siis argumentoidaan, että koska tällainen asia on olemassa, sen pitäisi toimia paremmin, tai koska sellainen on rakennettu, se kannattaa nyt korjata. Tämän voidaan ajatella olevan helpoimman tien hakemista: argumentaatioissa, joka on suunnattu yleensä pikemminkin asiaa myöhemmin käsitteleville päättäjille kuin toisille nuorille, koetetaan vedota joko haluun saada jo tehdystä investoinnista kaikki hyöty irti, tai todistellaan, että se mitä vaaditaan, voitaisiin toteuttaa jo nyt siirtymällä fiksumpaan toimintatapaan. Tällaisen argumentaation tausta-ajatuksen, joka sinänsä on varmasti aivan paikkansapitävä, voidaan helposti ajatella olevan, että uusia resursseja ei joka tapauksessa ole näiden ideoiden pohjalta tulossa. Niinpä mitä kätevämmältä ja teknisesti ”järkevämmältä” idean saa kuulostamaan, sitä todennäköisempää sen toteutuminen on. Osissa tekstejä nuoret ovat retorisesti hyvin tietoisia siitä, mikä on kirjoitusten keskeinen yleisö: autoritaarinen päätöksenteko vai toiset nuoret ja laajemmin kansalaiset mobilisoinnin ja suostuttelun yleisönä.

Seuraavaksi useimmiten esiintyvä moraalinen oikeutus liittyy tasa-arvon vaatimukseen (oikeuttamisteoriassa kansalaisuus-oikeutukseen). Näistä osa liittyy sukupuolten väliseen tasa-arvoon, esimerkiksi liikuntatilojen resursoinnin suhteen, osa aikaisemmin mainittuun alaikäisten

alisteiseen asemaan yhteiskunnassa. Tässä esimerkissä käytännössä kyseenalaistetaan uskonnonopetuksen pakollisuus kirkkoon kuuluville, tasa-arvoon vedoten: ”Suomessa kirkkoon kuuluvan on pakko opiskella peruskoulussa Uskontoa. Kun taas nuori joka ei kuulu uskonnolliseen yhteisöön saa opiskella elämäntietoa, tai uskontoa vanhempien pyynnöstä. Miksi näin?”

Tasa-arvoon vedotaan myös, ehkäpä hivenen paradoksaalisesti, feminismiä ja ”pakkoruotsia” vastustettaessa.

Helsingin Sanomat uutisoi tänään että keväällä 2017 kaikille peruskoulun yhdeksäsluokkalaisille jaetaan feministi teos ” Meidän kaikkien pitäisi olla feministejä ” jonka on kirjoittanut nigerialainen Chimamanda Ngozi Adichien. Herää kysymys että miksi Suomen peruskoulun auktoriteetti-asemaa hyväksikäytetään feministipropagandan levittämiseen tasa-arvon nimissä, feminismissä kun ei ole kyse tasa-arvosta vaan naisten etujen ajamisesta.

Kuten monella muullakin internetin keskustelupalstalla, myös Nuortenideat.fissä maahanmuuttovastaiset, antifeministiset ja naisvihameliset mielipiteet esiintyvät suhteellisen tiheään (Keskinen 2013). Varsinaisen feministisiä ideoita palvelussa oli yksi, liikuntatilojen sukupuolittuneisuutta koskeva. On mahdollista, että tällainen internetissä toimiva, varsinaiseen kouluympäristöön kytkeytyvä, mutta siitä irrallinen palvelu tarjoaa tilaisuuden nostaa koulun varsinaisten pedagogisten tavoitteiden vastaisia mielipiteitä esiin – ja että erityisesti nuoret miehet tarttuvat tähän mahdollisuuteen. Toisaalta kyseessä saattaa olla myös internet-kirjoittelun ja ns. kavalautakulttuurin ominaisuus (mt.): tällaiset diskurssit elävät vahvana anonyymien internetin poliittisilla palstoilla.

Kolmas Nuortenideat.fissä käytetty moraalinen oikeutus on markkinaoikeutus, jota käytettiin kuitenkin jo selkeästi harvemmin kuin kahta edellistä. Markkinoiden tehokkuuteen ja kunnan mahdollisesti erilaisilla toimilla säästämiin rahoihin viitattiin sekä maahanmuuttoa vastustavien mielipiteiden yhteydessä, että myös teknisempien kehitysideoiden perusteluna. Esimerkiksi tiettyjen bussilinjojen lisäämisen tai jonkin urheilulajin harrastusmahdollisuuden tarjoamisen arveltiin tuottavan kunnalle lisää tuloja.

Kun aineistoa tarkastelee *Civic Imagination* -kirjan kirjoittajien (Baiocchi ym. 2014) käsitteistön kautta, käy selväksi nuorten jättämien ideoiden rajoittuminen demokraattisen osallistumisen tietynlaiseen pinta- tasoon. Kolmijaosta⁴ käytännössä ainoastaan tekninen ongelmanratkaisu on vahvasti nuorten ideoissa läsnä (katso kuvio 1), noin 78 % jätetyistä ideoista muistutti eniten tällaista teknistä ongelmanratkaisua.

Ongelmanratkaisun korostuminen on yhteydessä aiemmin esiteltyyn oman edun korostumiseen ideoissa: kun ideat ovat pääasiassa suoraan jät- täjänsä omasta tarpeesta nousevia konkreettisia korjausehdotuksia, ei niissä juuri nousta rakenteiden muuttamisen tasolle. Yhteisö on toki mukana, koululuokkien ja ”mopoilijoiden” ja ”kaupungin nuorten” kaltaisissa *ad hoc* -kollektiiveissa, mutta ei tehtyjen ehdotusten kohteena sinänsä. Tämä onkin kuvaavaa osallisuusrakenteelle, josta käytännössä puuttuu keskustelu ja deliberaatio, jonka myötä ideat voisivat nousta yleisemmälle tasolle.

Teknisiä parannusehdotuksia esitetään niin koululle, välituntiohjel- mille, kouluruuvalle, kuin liikennejärjestelyille – ja jopa Suomen tekijän- oikeuslainsäädäntöön. Välillä ne siis nousevat myös aiheeltaan laajempien prosessien tasolle:

Suomen nykyinen jälkeenjäänyt tekijänoikeuslaki kieltää kuvaamasta julkisella paikalla olevaa taideteosta ansiotarkoituksiin, eli esimerkiksi et saa ottaa valokuvaa Sibelius-monumentista tai Helsingin maailman rauha -patsaasta myyntitarkoituksiin. Suurimmassa osassa muissa EU maissa tällainen valokuvaaminen on sallittua (muun muassa Saksassa, Iso-Britanniassa, Puolassa, Itävallassa, Espanjassa...). Suomen nykyinen tekijänoikeuslaki rajoittaa maisemanvapautta. Nykyinen laki sallii jul- kisten rakennusten kuvaamisen, mutta ei julkisten taideteosten kuvaaa- mista, ehdotankin että myös julkisten taideteosten kuvaaminen sallitaan ansiotarkoituksissa.

Tämä lainsäädännön periaatteiden tasolla liikkuva idea esittää lopulta melko teknislähtöisen parannuksen. Nuorten ideoissa näkyy, että ni-

4 Yhteisö ja solidaarisuus, rakenteiden muuttaminen ja poliittinen valta sekä tek- ninen ongelmanratkaisu.

menomaan jonkin itselleen tutun konkreettisen kohteen muuttaminen näyttäytyy helposti mahdollisena ja kuviteltavissa olevana. Huonon liikenneratkaisun, esimerkiksi risteuksen, voi helposti nähdä parempana. Lisäksi on helppoa ajatella, että tällaisen palvelun kautta voidaan siirtyä enemmän siihen suuntaan.

Yhteisöä korostava kansalaismielikuvituksen tyyppi oli käytännössä kokonaan poissa nuorten ideoista. Muutamassa ideassa vaadittiin parempia kuulemismahdollisuuksia kouluruuan suhteen, mikä tulee lähemmäs yhteisön valtaa ja solidaarisuutta korostavaa mielikuvituksen lajia. On huomattava toki, että kerätyn aineiston luonne vaikuttaa vahvasti saatuihin tuloksiin. Ei ole yllättävää, että erilaisia sosiaalisia liikkeitä tutkittaessa, kuten Baiocchi ym. (2014) tekivät, yhteisön merkitys korostuu verrattuna yksilöiden jättämien ideoiden tutkimiseen. Vaikka onkin luontevaa, että Nuortenideat.fin kaltaisessa yksittäisiä ideoita korostavassa palvelussa ei juurikaan yritetä muuttaa esimerkiksi Suomen verotusjärjestelmää, siellä voitaisiin hyvin vaatia lisää valtaa opiskelijoille kouluissa tai korostaa muuten paikallisyhteisöä. Se, että tällaisia ideoita esitettiin vain muutamia, tuntuu kertovan melko individualistisesta poliittisesta kulttuurista palvelussa.

Vaikka pääosa ideoista ja niihin liittyvistä kommentteista onkin joko omaan etuun perustuvia vaatimuksia tai teknistä ongelmanratkaisua korostavia, löytyy joukosta myös selvemmin konflikteihin perustuvaksi politiikaksi tunnistettavissa olevia ideoita, jotka liittyivät valtaan ja rakenteisiin (katso Kuvio 1). Näistä avauksista monet (noin 20 kappaletta) liittyivät maahanmuuttoon, monikulttuurisuuteen ja pakolaisiin. Näistä kaikki paitsi yksi olivat sävyiltään kriittisen ja avoimen rasistisen välimaastossa.

Rasististen tai maahanmuuttajia ja pakolaisia vastustavien ideoiden määrä sinänsä ei ole yllättävä, sillä näihin teemoihin kytkeytyvien puolueiden kannatus on jo pitkään ollut korkea nuorten keskuudessa (Nuorisovaalit 2019). Lisäksi monet suomenkielisen internetin aktiivisimmista poliittisen keskustelun paikoista pyörivät vahvasti nimenomaan näiden teemojen ympärillä.

Toisaalta myös aikaisemmin käsitelty teema joukkoliikenteen saavutettavuudesta on periaatteessa täysin sellainen, jonka ympärillä käydään

vaaleja ja josta esitetään usein painavaakin moraalista argumentaatiota. Nuorten argumentaatio aineistossa ei tällaista kuitenkaan ollut. Pikemminkin käytetty rekisteri oli samaa, jolla toivottiin kauppojen tai kahviloiden tuloa lähinurkkiin – se olisi mukavaa ja tekisi elämän helpommaksi.

Tämä ei tietenkään tee ideoista arvottomia tai vähemmän tärkeitä, ei missään nimessä. Mutta mikäli näitä ideoita ajatellaan demokratiakasvatuksen tuotteina tai laajemmin yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumisena, on ero merkittävä. Racistiset, rajojen sulkemista vaativat mielipiteet usein esittävät arvoperustaisen kannan, jota puolustellaan vetoamalla joihinkin yhteisiin hyviin. Parempien bussilinjojen vaatijat toteavat puolestaan, että olisi kätevää, jos bussiyhteys koululle olisi parempi. Vaikka taustalla olisikin käsitys reiluudesta, opetuksen saavutettavuudesta ja tasa-arvosta, sitä ei yleensä sanota ääneen. Toisin on esimerkiksi siinä ideassa, jossa vaaditaan tasavertaista arvostelua kouluissa maahanmuuttajille ja suomalaisille, vaikka sen premissi varmasti onkin urbaani legenda.

Kun käytetyn aineiston määrä on noin 400 ideaa, voi yksi hyvin aktiivinen käyttäjä vinouttaa sitä ihan yksinään. Nimimerkki OikeallaAsialla kirjoitti palveluun toistakymmentä pitkästi perusteltua ideaa, jotka vastustivat monikulutturuutta ja feminisimiä, kirjojen lukemista kouluissa sekä eri tavoin kannattivat tekijänoikeuslakien höllentämistä. Nämä muodostivat melko suuren osan kaikesta siitä aineistosta, jota voisi sanoa ”yleispoliittiseksi” – joka käsitteli säännönmukaisesti laajempia teemoja kuin nuorten aivan välitöntä lähipiiriä.

Niinpä ne päätelmät, joita koko aineiston yleisestä politisoitumisesta voidaan tehdä, ovat rajattuja: mikäli palveluun olisi sattunut yksittäinenkin aktiivinen vasemmistolainen idealinko, olisi poliittinen vinouma voinut näyttää jokseenkin toisenlaiselta.

Aineistossa tämäntapaiset poliittiset vaateet ovat kuitenkin vähemmistö. Palvelun ideoissa korostuu paikalliset, kouluun ja kuntaan liittyvät, yksilön etua ajavat, tekniseen ongelmanratkaisuun sekä teolliseen oikeutukseen nojaavat aloitteet. Tästä voisi myös päätellä, että Nuortenideat.fi ei välttämättä koeta mahdollisuutena julkispoliittiseen keskustelun-avaukseen, vaan pikemminkin henkilökohtaisena viranomaiskommunikaation välineenä. Näin ollen osa palvelun ideoista kääntää toisen aallon

feminismin iskulauseen ”henkilökohtainen on poliittista” päälaelleen välttämällä vaateen politisoimista viittaamalla henkilökohtaiseen. Olisikin kiinnostava jatkotutkimuksen aihe selvittää, kuinka kouluissa pitkään vallinnut apoliittisuuden ihanne on vaikuttanut oppilaiden taitoihin muotoilla poliittisia vaateita sekä tunnistaa julkinen keskustelu osana poliittista prosessia.

Vaikuttamiskanavana Nuortenideat.fi nostaa kuitenkin kirkkaasti esiin, miten vähän vaikutusvaltaa nuorilla oikeasti on omaan elämäänsä. Eräässä omalla tavallaan ytimekkäimmistä palveluun jätetyistä ideoista pyydetään oikeutta olla välitunnit sisällä koulupäivän aikana. Idean varsinainen perusteluteksti kuuluu kokonaisuudessaan: ”****tu päästäkää sisään tänne jäätyy”.

JOHTOPÄÄTÖKSET JA KESKUSTELU

Mikäli haluaisi muodostaa mielipiteen nuorten demokratiakäsityksistä perustuen Nuortenideat.fi-palvelussa esitettyihin ideoihin, se näyttäisi suunnilleen seuraavalta: Tärkeintä on vaikuttaa oman elämän arkisiin yksityiskohtiin ja niihin palveluihin, joita kotipaikkakunnalla tai koulussa on tarjolla. Tämä vaikuttaminen on yleiseltä lähtökohdaltaan omaan etuun perustuvan (tai liberaalin) politiikkakäsityksen mukaista: parannukset pitäisi toteuttaa ei niinkään koska niitä on puolustettu ja argumentoitu loistavasti, vaan koska ”sitä ihmiset haluavat” ja koska niiden toteuttaminen ei ole teknisesti vaikeaa. Aihepiireistä ideoissa korostuvat palvelujen, ennen kaikkea liikuntapalvelujen, tarjonta. Julkiset palvelut siis ainakin implisiittisesti mielletään tärkeiksi – ja nuorten usko siihen, että julkinen sektori voi parantaa heidän elämäänsä, näkyy lähes kaikessa.

Tällainen käytännön demokratiakäsitys ei sinänsä järjestyvästi poikkea aikuisten vastaavasta. Suomalaisessa poliittisessa kulttuurissa (Luhtakallio 2012) tekninen oikeuttaminen, mitattavuus ja asioiden esittäminen ennen kaikkea helposti toteutettavina ja rationaalisina on erittäin yleistä. Tässä vertailussa näyttää siltä, että nuoret ovat melko hyvin päässeet kiinni valtavirtaiseen poliittiseen kulttuuriin. Tutkimuksen tulokset eivät viittaa siihen, että ainakaan tässä palvelussa nuorten poliittinen kulttuuri

poikkeaisi laajemmasta poliittisesta kulttuurista. Sama käsitteistö, jolla ”aikusten” poliittista kulttuuria on analysoitu, soveltui nuorten osallistumisen analysoimiseen, ja tuotti samansuuntaisia tuloksia. Mikäli ajatellaan, että varhaiset osallistumiskokemukset ovat merkittäviä tulevan poliittisen aktiivisuuden kannalta, on tämä olennaista – Nuortenideat.fi näyttäisi toimivan tehokkaana vallitsevan poliittisen kulttuurin uusintajana. Tästä katsantokannasta katsottuna palvelu onnistuu tuottamaan samantyyppistä osallistumista kuin vastaavan tyyppiset ”aikuisille suunnatut” osallistumistavat, joilla ei yleensä nähdä samanlaista demokratiakasvatuksellista merkitystä (vrt. Eranti 2014).

Palvelu siis osataan päätyä, ainakin sinne lähetettyjen ideoiden perusteella, uusintamaan olemassa olevaa poliittista kulttuuria: ideoita ajetaan teknisin perustein, tehokkuuteen vedoten, läheisiin asioihin tarttuen. Tavallaan olisi yllättävää, mikäli valtavirtainen poliittinen kulttuuri ei lainkaan pääsisi esiin palvelussa. Toisaalta tätä tendenssiä varmasti vahvistaa palvelun käyttö opetuksen osana. Voimme olettaa, että opettajat antavat esimerkkejä millaisia ideoita palveluun voi kirjoittaa ja miten ne pitää perustella. Niinpä uusintamisen lisäksi palvelu paljastaa jotakin siitä, millaisena hyvä poliittinen osallistuminen nähdään.

Nuorten ideoissa yksilönvapauksia ja toimintamahdollisuuksia korostavat liikenneyhteyksien sekä mopo- ja mopoautoinfrastruktuurin parantamisen vaatiminen: näissä on kyse nuorten toimintamahdollisuuksista ja tavoista, joilla nuoret voivat rakentaa omaa toimijuuttaan, usein jopa varsin konkreettisesti. Yksilön ja kollektiivin näkökulmasta vain äärimmäisen pieni osa ideoista rakensi jollain tavalla yhteisöjen varaan, tai kaipasi parempia työkaluja yhteisöjen rakentamiseen.

Varsinaisia poliittisten mielipiteiden tai edes moraalisten perusteiden välisiä konflikteja ei aineistossa juurikaan esiintynyt. Tämä ei ole yllättävää: tekniset parannukset sopivat paremmin palvelun luonteeseen. Kanava ohjaa sitä, miten demokratiaa toteutetaan – mielipiteitä jättävät ensisijaisesti yksilöt ja koska ideat viedään palvelusta eteenpäin ensisijaisesti kuntien, koulujen tai muiden viranomaisten normaaleihin päätöksentekoprosesseihin, on järkevämpää puuttua teknisiin pikkuseikkoihin kuin haaveilla paremmasta maailmasta. Mikäli demokratiakasvatus rakentuu tällaisen yksilöllisen, teknisen ja toimijan omaa etua korosta-

van mallin varaan, ei ole yllättävää, että nuorten kansalaismielikuvitus muodostuu ennen kaikkea teknistä tarkastelukulmaa korostavaksi. Deliberatiivisemmän osallistumisen ajatuksena olisi keskustelussa tuoda esille eri näkökulmia, perusteluja ja oikeutuksia, jotta osallistujat voisivat paremmin ymmärtää toistensa näkemyksiä sekä löytää kaikille sopivia ratkaisuja. Sen sijaan vaikuttamiskanavan tapaiset palvelut saattavat jopa vahvistaa käsitystä politiikasta toimintana, jossa kovimmin huutava saa asiansa läpi parhaiten.

Noin puolet palvelussa esitetyistä nuorten ideoista on perusteltu viittaamalla lainkaan yhteiseen hyvään. Lienee todennäköistä (ja jatkotutkimuksen arvoista), että yhteisen hyvän kautta esitetyt ajatukset kuitenkin saivat helpommin rakennettua ympärilleen muutokseen tarvittavan legitimitetin. Mikäli näin on, palvelu asettaa vaatimuksia nuorten kirjalliselle ilmaisulle. Hyvin muotoiltu idea ja oikeutus saa deliberatiivisessa vaikuttamiskanavassa helpommin tukea kuin määrittelemätön, yksilön intresseihin viittaava aloite. Onkin tärkeää huomioida, minkälaisia edellytyksiä osallisuus vaatii. Ihmisten tarpeiden ja mielipiteiden tunnistaminen heidän taidoistansa riippumatta on demokratian toteutumisen kannalta keskeistä. Näin ollen kansalaistaitojen kehittämistä korostavan osallisuuspalvelun tulisi myös kehittää käyttäjien kuuntelemisen ja keskustelun taitoja. Jatkotutkimuksen kannalta kiinnostavaa voisi olla myös pohtia, minkälaisen linssin kautta osallistumismahdollisuudet nähdään. Tuottaako oletus Nuortenideat.fistä varsinaiseen vaikuttamiseen keskittyvänä foorumina erilaisia ideoita ja oikeutuksia kuin jos käsitys olisi, että kanava on pikemminkin voimaannuttava kansalaiskasvatuksen työkalu?

Kaikesta huolimatta palveluun jätetyt ideat vastaavat hyvin aiempaa tutkimustietoa nuorten toiveista (vrt. jo aiemmin mainitut Autio ym. 2008; Boldt 2017; Hill ym. 2004). Harrastusmahdollisuudet, liikkuminen, liikkuvuus, vaikuttamismahdollisuudet ja kivat hengailupaikat ovat nuorten toivelistoilla osallistavissa foorumeissa ympäri Euroopan vuodesta toiseen. Näyttääkin siltä, että vaikka nuoret saavat mahdollisuuksia esittää näitä ideoita, niitä ei toteuteta samassa mittakaavassa. Demokratiakasvatuksessa ja osallisuutta tukevista aloitteista olisikin tärkeää muistaa myös ideoiden toteutus – muuten lopputulos saattaa olla demokratiakasvatuksen kannalta ikävä.

Nuortenideat.fi on toki kanava, jossa nuoret esittävät ideoitaan, mutta se on myös osallistumisen, vaikuttamisen ja laajemmin demokratian opettelua, usein opettajan ohjauksessa tai valvonnassa. Mikäli kansalaismielikuvitus käsittelee ja sisällyttää itseensä ennen kaikkea teknisesti korvattavia asioita, on niiden ajaminen yksilöä ja teknistä rationaalisuutta korostavilla tavoilla mielekäästä. Kiinnostava tulevan tutkimuksen suunta olisikin pohtia kansalaismielikuvituksen ja käytettyjen oikeuttamisen tapojen välisiä yhteyksiä, sekä seurata tällaisessa palvelussa esitettyjä ideoita ja sitä, mitkä niistä oikeasti menevät läpi.

LÄHTEET

- Nuortenideat.fi. (2017) <http://www.nuortenideat.fi/> (Viitattu 20.1.2017.)
- Nuorisovaalit (2019) <https://www.alli.fi/nuorisovaalien-tulos-eurovaalit-ja-eduskuntavaalit-2019> (Viitattu 2.2.2019.)
- Almond, Gabriel A. & Sidney, Verba (1963) *The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations*. Princeton: Princeton University Press.
- Arnstein, Sherry (1969). A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners* 35(4), 216–224.
- Autio, Kirsi & Hiillos, Leena & Mattila, Pirjo & Keskinen, Vesa (2008) 'Hesän Nuorten Ääni – Kuuluuko se?', teoksessa: Bäcklund, Pia (toim.) *Tutkimuskatsauksia 7 - Helsingkiläisten käsityksiä osallisuudesta*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 24–38.
- Baiocchi, Gianpaolo & Bennet, Elizabeth A. & Corder, Alissa & Klain, Peter Taylor & Savell, Stephanie (2014) *The Civic Imagination. Making a Difference in American Political Life*. Lontoo: Paradigm Publishers.
- Barber, Benjamin (1984) *Strong Democracy: Participatory Politics for a New Age*. Berkeley: University of California Press.
- Beck, Ulrich (1998) *Democracy without Enemies*. Cambridge: Polity Press.
- Beierle, T.C. (1999) Using Social Goals To Evaluate Public Participation in Environmental Decisions. *Policy Studies Review* 16(3/4), 75–103.
- Bertram, Christopher. (2018) Jean Jacques Rousseau. Teoksessa Edward N. Zalta (toim.): *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. <https://plato.stanford.edu/archives/fall2018/entries/rousseau/> (Viitattu 5.2.2019.)
- Bohman, James (1997) Deliberative Democracy and Effective Social Freedom: Capabilities, Resources, and Opportunities. Teoksessa Bohman, James & Rehg, William (toim.) *Deliberative Democracy*. Lontoo: MIT Press, 321–348.
- Boltanski, Luc & Thévenot, Laurent (1999) The Sociology of Critical Capacity. *European Journal of Social Theory* 2(3), 359–377.
- Boltanski, Luc & Thévenot, Laurent (2006 [1991]) *On Justification. Economies of Worth*. Princeton ja Oxford: Princeton University Press.

- Boldt, Georg (2017) Condescension or co-decision? A case of institutional youth participation. *Young* 26(2), 1–18.
- Bäcklund, Pia (2007) *Tietämisen politiikka. Kokemuksellinen tieto kunnan hallinnassa*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Bäcklund, Pia & Kallio, Kirsi Pauliina & Häkli, Jouni (2014) Residents, Customers or Citizens? Tracing the Idea of Youthful Participation in the Context of Administrative Reforms in Finnish Public Administration. *Planning Theory & Practice* 15(3), 311–327.
- Cammaerts, Bart & Bruter, Michael & Banaji, Shakuntalam & Harrison, Sarah & Anstead, Nick (2016) *Youth Participation in Democratic Life. Stories of Hope and Disillusion*. Lontoo: Palgrave Macmillan.
- Cohen, Joshua (1989) Deliberation and Democratic Legitimacy. Teoksessa Alan Hamlin ja Philip Pettit (toim.) *The Good Polity* Cambridge: Blackwell, 17–34.
- Cilton, Stephen (1988) Defining political culture. *Western Political Quarterly* 41(3), 419–445.
- Council of Europe (2004) Recommendation of the Committee of Ministers to member states on the participation of young people in local and regional life. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805dbd33 (Viitattu 1.4.2019.)
- Eranti, Veikko (2014) Oma etu ja yhteinen hyvä paikallisessa kiistassa tilasta. *Sosiologia* 51(1), 21–38.
- Eranti, Veikko (2016) *Individuals Doing politics: Urban participation, social media campaigning and online nano-politics*. Akateeminen väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Eranti, Veikko (2017) Re-visiting NIMBY: From conflicting interests to conflicting valuations. *The Sociological Review* 65(2), 285–301.
- Eranti, Veikko (2018) Engagements, grammars, and the public: From Liberal Grammar to Individual Interests. *European Journal of Cultural and Political Sociology* 5(1–2), 42–65.
- Ercan, Selen A. (2014) Deliberative Democracy. Teoksessa D.C. Phillips (toim.) *Encyclopedia of educational Theory and Philosophy*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 214–16.
- Ferree, Myra Marx & Gamson, William A. & Gerhards, Jürgen & Rucht, Dieter (2002) Four models of the public sphere in modern democracies. *Theory and Society* 31(3), 289–324.
- Fung, Archon. (2006). Varieties of Participation in Complex Governance. *Public Administration Review* (66)1, 66–75.
- France, Alan (2016) *Understanding Youth in the Global Economic Crisis*. Bristol: Policy Press.
- Gretschel Anu & Kiilakoski Tomi (toim.) *Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura,
- Habermas, Jürgen. (1984) *The Theory of Communicative Action. Vol. 1, Reason and the Rationalization of Society*. Boston: Beacon Press.
- Hart, Roger (1992) *Children's Participation: From Tokenism to Citizenship*. Florence: UNICEF.

- Hill, Malcolm & Davis, John & Prout, Alan & Tisdall, Kay (2004) Moving the Participation Agenda Forward. *Children & Society* 18(2), 77–96.
- Irvin René A & Stansbury, John (2004) Citizen Participation in Decision Making: Is it worth the effort? *Public Administration Review*, 64(1), 55–65.
- Junttila-Vitikka, Pirjo & Peitso, Virpi (2016) *Sinä olet demokratiakasvattaja – opas demokratiakasvatukseen*. Oulu: Oulun kaupunki, Koordinaatti – Nuorten tieto- ja neuvontatyön kehittämiskeskus. http://www.koordinaatti.fi/sites/default/files/opas-demokratiakasvatukseen_1.pdf (Viitattu 25.11.2019.)
- Keskinen, Suvi (2013) Antifeminism and White Identity Politics: Political Antagonisms in Radical Right-Wing Populist and Anti-Immigration Rhetoric in Finland. *Nordic Journal of Migration Research* 3(4), 225–32.
- Kestilä-Kekkonen, Elina & Paul-Erik Korvela (2017) Alkusanat. Teoksessa Elina Kestilä-Kekkonen & Paul-Erik Korvela (toim.): *Poliittinen osallistuminen. Vanhan ja uuden osallistumisen jännitteitä*. SoPhi 135 Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 5–8.
- Kuokkanen, Karnerva & Palonen, Emilia (2018) Post-Political Development and Emancipation: Urban Participatory Projects in Helsinki. Teoksessa Sabine Knierbein & Tihomir Videman (toim.): *Public Space Unbound: Urban Emancipation and the Post-Political Condition*. New York: Routledge, 99–112.
- Lichterman, Paul & Cefaï, Daniel (2006) The Idea of Political Culture. In R. E. Goodin & C. Tilly (toim.), *The Oxford Handbook of Contextual Political Analysis*. Oxford: Oxford University Press.
- Luhtakallio, Eeva & Ylä-Anttila, Tuomas (2011) Julkisen oikeuttamisen analyysi sosiologisena tutkimusmenetelmänä. *Sociologia* 48(1), 34–51.
- Luhtakallio, Eeva (2012) *Practicing Democracy. Local Activism and Politics in France and Finland*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Morrow, Virginia (2001) Using Qualitative Methods to Elicit Young People’s Perspectives on their Environments: Some Ideas for Community Health Initiatives. *Health Education Research* 16(3): 255–68.
- Paakkunainen, Kari (2004) *Nuorten ääni ja kunnantalon heikko kaiku. Nuoret kunnallisessa demokratiassa ja paikallisissa vaikuttajaryhmissä*. Helsinki: Edita.
- Rousseau, Jean-Jacques (1997 [1762]) *Yhteiskuntasopimuksesta, eli, Valtio-oikeuden johtavat aatteet*. Suomentanut ja johdannolla varustanut Lehtonen, J.V. [1. painos 1918]. Hämeenlinna: Karisto.
- Suoninen, Annika & Kuparinen, Pekka & Törmäkangas, Kari (2010) *Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Kansainvälisen ICCS 2009 -tutkimuksen päätulokset*. <https://ktl.jyu.fi/julkaisut/julkaisuluettelo/julkaisut/2010/d093> (Viitattu 11.09.2017.)
- Swidler, Ann (1986) Culture in Action: Symbols and Strategies. *American Sociological Review* 51(2), 273–286.
- Talpin, Julien (2011) *Schools of Democracy: How Ordinary Citizens (Sometimes) Become Competent in Participatory Budgeting Institutions*. Colchester: ECPR Press.
- Thévenot, Laurent (2011) Oikeuttavuuden rajat. Yhteiselämää koossapitävät sidokset ja niiden väärinkäyttö. Suomentanut Veikko Eranti. *Sociologia* 48(1), 7–21.
- Thévenot Laurent (2015) Bounded Justifiability: Making commonality on the basis of binding engagements. Teoksessa Dumouchel P and Gotoh R (toim.) *Social Bonds*

- as Freedom. Revisiting the Dichotomy of the Universal and the Particular* New York: Berghahn books, 82–108.
- Tilly, Charles (1979) *Repertoires of Contention in American and Britain 1750–1830*. Teoksessa McCarthy, John D. & Zald, Mayer N. (toim.) *The Dynamics of Social Movements: Resource Mobilization, Social Control and Tactics*. Cambridge: Winthrop, 126–55.
- Uusitalo, Ritva (toim.) (1979a) *Mitä nuorten mielessä liikkuu?* Esitutkimusraportti, socialisaatiokurssi, syksy 1978. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen monisteita n:o 23.
- Uusitalo, Ritva (1979b) *Nuoret, nuorisoryhmät ja yhteiskunta: tietoja nuorten ryhmistä 1950-, 1960- ja 1970-luvuilta*. Helsingin yliopiston sosiologian laitos, Working papers n:o 10.
- Wright, Erik (2019) *How to be an Anti-capitalist for the 21st Century*. New York: Verso Books.

Urheilun ja taiteen nuorisokulttuurit ja politiikka

Mikko Piispa

Urheilun ja taiteen kentät ovat politiikan kenttiä siinä missä mitkä tahansa muutkin. Niissä taistellaan vallasta ja vaikutetaan yhteisiin (ja omiin) asioihin. Varsin vakiintuneina kenttinä niillä tuotettava politiikka on myös monella tapaa hidasta, tahmeaa ja sovinnaisuuksien ohjaamaa. Urheilun ja taiteen “kabineteissa” luodaan raameja sille, mitä itse urheilun ja taiteen parissa tehdään ja voi tehdä. Näillä kentillä on paikannettavissa myös hallitsevia diskursseja, joissa määrittyvät kentille sopivien (poliittisten) keskustelujen rajat. Usein näyttääkin päällisin puolin siltä, että urheilu ja taide, eräänlaisina inhimillisen toiminnan “puhtaina” muotoina, ovat politiikasta vapaita. Urheilun puolella voidaan jopa argumentoida, että urheiluliike pyrkii aktiivisesti rakentamaan käsitystä urheilusta politiikasta vapaana kenttänä. Taiteessa puolestaan on tunnistettavissa diskurssi, jonka mukaan taiteen tulisi olla “vain taidetta”, itseisarvoista toimintaa vailla poliittisia kannanottoja – vaikka toki tämä diskurssi on vain yksi monista, jonka lisäksi on lukemattomia sellaisia, jotka näkevät taiteen poliittisena. Aina silloin tällöin jokin uusi ilmiö kuitenkin ilmestyy sekoittamaan urheilun ja taiteen kenttien totuttuja asetelmia: politisoimaan epäpoliittisena pidettyä ja tuomaan sen näkyväksi. Usein näin tapahtuu nuorten toimesta.

Tässä artikkelissa tarkastelen urheilun ja taiteen nuorisokulttuureita ja politiikkaa haastamassa urheilun ja taiteen kenttien vakiintuneita (poliittisia) asetelmia. Lähdän siitä, että urheilussa ja taiteessa on paikannettavissa suhteellisen vakiintuneet kentät, joilla yhtäältä käydään sisäistä valtataistelua (Bourdieu 1993; 1996), ja toisaalta luodaan kentän toimintaa ohjaamaan pyrkivää politiikkaa (Palonen 2003). Molemmilla kentillä on myös nähtävissä vallitseva poliittinen diskurssiavaruus, jossa tietynlainen poliittinen puhe on “sallittua” tai ainakin valtavirtaa, ja toisenlaiset puhuvat “kiellettyjä”, tai ainakin marginaalisia – näin varsinkin urheilun puolella. Nämä raamit hallitsevat sitä, miten kenttien

osalliset puhuvat politiikasta ja yhteiskunnasta, ja ylipäättään osallistuvat poliittiseen keskusteluun ja muodostavat mielipiteitään. Tässä artikkelissa tarkastelen tätä nuorten urheilijoiden ja taiteilijoiden haastattelupuheen kautta. Lisäksi nuorisokulttuuriset uudet ilmiöt haastavat jo pelkällä olemassaolollaan vakiintuneita asetelmia ja – osin tietoisesti, osin tahtomattaan – politisoivat (*politicization*; Palonen 2003) urheilua ja taidetta uusin tavoin. Siten ne myös muuttavat vallitsevaa maisemaa ja häiritsevät vakiintuneita poliittisia asetelmia.

Analyysini kumpuaa pitkälti *Menestyjien elämäntarinoita* -tutkimushankkeen parissa tehdyistä havainnoista (mm. Piispa & Salasuo 2014; Salasuo ym. 2015). Hankkeen ytimessä oli ajatus tutkia nuoria menestyneitä urheilijoita ja taiteilijoita. Sitä varten haastateltiin temaattisen elämäntarinahaastattelun metodein (mm. Hoikkala 1999; Atkinson 2002) 96 urheilijaa ja 29 taiteilijaa¹. Sekä urheilijoiden että taiteilijoiden haastattelut rakentuivat elämäntarinoita ja ammattiposition näkökulmista käsin, jolloin ”poliittisuus” ei automaattisesti ollut keskiössä. Siitä huo-

1 Tärkein tutkimuskysymys oli: miten nämä nuoret ovat menestyneet näillä ”epätavallisilla” aloilla juuri tämän päivän Suomessa? Tämän kysymyksenasettelun ohjaamana aineistoa analysoidtiin niin sanotun elämäntarkastelun metodein (mm. Elder & Giele 2009; Häkkinen 2013). Haastattelut tuottivat eräänlaisia ”miten minusta tuli minä” -tarinoita (ks. myös Hänninen 2000). Niiden kertomukset eivät kertoneet kapeasti vain urheilijan ja taiteilijan elämäntarinoita, vaan laajemmin heidän aikaan ja paikkaan kytkeytyvistä henkilöhistorioistaan. Vaikka haastatteluasetaelman näköala oli urheilun tai taiteen ohjaama, rönnsyivät haastattelukeskustelut myös käsittelemään ympäröivää maailmaa ja mahdollisuuksia vaikuttaa siihen.

On myös otettava huomioon, että haastattelut olivat omilla aloillaan suhteellisen hyvin menestyneitä nuoria ihmisiä. Siten he saattoivat olla ainakin kohtuullisen tyytyväisiä ”systeemiin”, eikä voimakkaalle kritisoinnille ollut tarvetta, eivätkä haastattelut kertoneet vahvoista tarpeista ”politikoida” omilla kentillään. Erityisen selvää tämä oli urheilijoiden kohdalla, joskin on todettava, että heidän tapauksessaan myös ikä oli vaikuttava tekijä: haastatellut urheilijat olivat keskimäärin kahdeksan vuotta nuorempia kuin haastatellut taiteilijat. (Tämä taas palautuu siihen, että taiteessa menestys saavutetaan keskimäärin myöhemmällä iällä kuin urheilussa; ks. esim. Ericsson 1996, 9.) Ikä vaikuttaa väistämättä siihen, miten omaa elämää katsotaan ja miten sitä reflektoidaan (ks. myös Eskola 1998). Se näkyi urheilijoiden kohdalla siten, että vanhempien urheilijoiden haastatteluissa reflektointia ja kriittistä pohdintaa muun muassa urheilujärjestelmän toimivuudesta esiintyi huomattavasti enemmän kuin nuorilla urheilijoilla.

limatta niin urheilijat kuin taiteilijat ottivat ajoittain voimakkaastikin kantaa yhteiskunnallisiin teemoihin. Taiteilijoiden kohdalla tämä oli yleisempää, mutta urheilijoiden tapauksessa erityisesti niin sanottujen elämäntapalajien urheilijat, kuten skeittaajat ja lumilautailijat, harjoittivat monenlaista ”toisin tekemisen” politiikkaa (ks. Myös Wheaton & Beal 2003). Kyseisen haastatteluaineiston lisäksi hyödynnän tässä artikkelissa graffitikulttuurin parissa keräämääni aineistoa: viittä haastattelua ja lehtileikeaineistoa (Piispa 2012). Tässä artikkelissa tarkastelen, kuinka täten nuorisokulttuurinen, mutta myös osin yksityinen elämänpolitiikka (Giddens 1991; Hoikkala & Roos 2000) muuntautuu poliittiseksi toiminnaksi. Näin ”henkilökohtaisesta tulee poliittista”, mutta toisaalta uusi ja vaihtoehtoinen myös politisoituu ja nousee poliittiseen diskursiivaruuteen haastamaan vanhaa ja jäykkää (Palonen 2003).

POLIITIIKKA, POLITISOITUMINEN JA KENTTÄ

Kari Palonen (2003) on eritellyt politiikka-sanan johdannaisia ja siten erilaisia politiikan tekemisen muotoja. *Policy* (Palonen 2003, 175–177) viittaa poliittiseen päätöksentekoon ja säätelyvaltaan, ja sillä voidaan katsoa olevan pitkä ajallinen jatkuvuus. *Policy* on tapa toimia ja tehdä politiikkaa – esimerkiksi suomalaisessa kulttuuripolitiikassa on nähtävissä pitkiä linjoja ja siten selkeä *policy* (mm. Sevänen 1998). *Politicking* (Palonen 2003, 177–179) viittaa politiikan teon esitykselliseen puoleen. Suomeksi se kääntyy muotoon politikoida. Politikoidalla esitetään mitä, miten ja millaista politiikkaa tulisi tehdä. *Polity* (mt., 179–181) määrittää politiikan teon kulloisenkin ajan, tilan ja mahdollisuudet. Sen voidaan ajatella myös rajaavan ulos sen, mikä ei ole poliittista – siten se on eräänlainen politiikan pelikenttä tai sfääri. *Politicization* (mt., 181–184) kääntyy suomeksi verbiksi ”politisoida”, se on avaus joka tekee jostakin poliittista. Kun jokin ilmiö on politisoitunut, siitä voidaan politikoida, ja vastaavasti *polity* on aiempien politisointien määrittämä. Siinä missä *policy* ja *polity* määrittävät politiikan teon rajoja ja kehyksiä, *politicking* ja *politicization* ovat toiminnallisia ja tuottavat tekoja ja uusia avauksia *policyn* ja *polityn* määrittämällä kentillä.

Pierre Bourdieun (mm. 1986; 1993) määritelmän mukaan kentät ovat erilaisten (valta-)asemien suhteita. Asemia pitävät hallussaan kentän toimijat, olivatpa he yksittäisiä henkilöitä tai organisaatioita. Asemien haltijoiden valtaa puolestaan määrittävät toimijoiden pääomat: niin taloudellinen, kulttuurinen kuin sosiaalinen pääoma, ja kenttä rakentuu usein hierarkkiseksi. Bourdieun teoriassa on olennaista, että kentän vakiintuneet toimijat pyrkivät säilyttämään valta-asemansa ja *status quon*. Siitä huolimatta kentillä käydään jatkuvia valtataisteluita kentän uusien tulokkaiden ja vakiintuneiden toimijoiden välillä. Edellä kuvattuun Kari Palosen erittelyyn yhdistettynä voidaan ajatella, että kentän vakiintuneet toimijat harjoittavat poliittista päätöksentekoa ja säätelyä, siis *policya*, mutta he myös pyrkivät määrittämään politiikan teon rajat ja mahdollisuudet, siis *polityn*. Uudet tulokkaat puolestaan järkyttävät kentän vanhoja valta-asemia tuomalla sinne uusia sisältöjä ja keskusteluita, siis politisoimalla – usein tarkoituksella, mutta joskus myös osin sattumalta, kuten tässä artikkelissa tullaan huomaamaan.

Urheilun ja taiteen kentillä on paikannettavissa vahvoja ja vakiintuneita valta-asemia, jotka vaikuttavat Suomessakin vakiintuneen tietyille toimijoille, jopa henkilöille. Siten molemmilla kentillä muutos saattaa olla tahmeaa ja uusien tulokkaiden on vaikea haastaa olemassa olevia asetelmia. Suomessa urheilu ja taide ovat rahoituksen puolesta kytköksissä julkisiin tahoihin, ja monia tärkeitä rahoitusmekanismeja valvoo molemmilla kentillä kulttuuriministeriö. Kulttuuriministerin salkkuun kuuluvat yleensä niin kulttuuri kuin urheilu, ja ministeriö virkamiehineen käyttää urheilussa ja taiteessa merkittävää valtaa. Niin tekevät myös pitkälti julkisin varoin rahoitetut tahot, kuten esimerkiksi urheilussa Olympiakomitea ja kulttuurin puolella Taiteen edistämiskeskus.

Toki kentillä on myös yksityisiä toimijoita, kuten taiteessa säätiöitä ja urheilussa osakeyhtiöperustaisia urheiluseuroja, joilla on monenlaisia pääomia ja vaikutusvaltaa. Nämäkin kuitenkin toimivat usein tavalla tai toisella urheilijan tai taiteilijan “yläpuolella”, ja toisaalta heillä on kytköksiä myös julkisen puolen valtaapitäviin (mm. Rantala 2014; Salasuo ym. 2015, 53–58)². Esimerkki kenttien hierarkiasta löytyy apurahajär-

2 Opetus- ja kulttuuriministeri (29.05.2015–04.05.2017, sen jälkeen opetusministeri 05.06.2019 saakka Juha Sipilän hallituksessa) Sanni Grahn-Laasosta lainaten

jestelmästä, joka on molemmilla kentillä keskeinen toiminnan rahoitusmekanismi (mm. Lämsä 2014; Rensujeff 2014), ja julkisesti rahoitetuilla tahoilla on molemmilla kentillä roolinsa portinvartijoina. Portinvartijat määrittävät sitä, mikä koetaan paitsi rahoittamisen arvoiseksi, myös sitä, mikä ylipäättään on tärkeää urheilussa ja taiteessa: ovatko sitä esimerkiksi menestys, palkinnot, esteettiset arvot ja niin edelleen. Ja toisaalta, *kuka* on tärkeä, tai kenen positio on tärkeä. Portinvartijajärjestelmät tuottavat siis valtapositiota, ja urheilijat ja taiteilijat ovatkin keskimäärin “vähäosaisempia” kuin kenttien vakiintuneita valtapositiota hallussaan pitävät tahot ja ihmiset. Tästä viestii muun muassa se, että molemmilla ammattikunnilla on suuria vaikeuksia tulla toimeen työllään, erittäin hyvin toimeentulevaa eliittiä lukuun ottamatta (Lämsä 2014; Hirvi-Ijäs ym. 2017). Täten kenttien varsinaiset “sisällöntuottajat” ovat taloudellisesti riippuvaisia portinvartijoista, eräänlaisista urheilun ja taiteen byrokraateista. Tämä herättää väistämättä kysymyksiä siitä, voivatko valtaapitävät myös väärinkäyttää valtaansa ohjaamalla rahoitusta mieleisiinsä kohteisiin (mm. Jokinen 2010; Salasuo ym. 2015, 250–251).³

Kenttien vakiintuneissa valta-asemissa tehdään toki muitakin päätöksiä kuin vain rahanjakoon liittyviä. Kuitenkin juuri raha tai sen puute on niin urheilun kuin taiteen kentällä alati esille nouseva keskustelunaihe. Urheilun kohdalla rahasta puhutaan varsinkin silloin, kun huippu-urheilumenestystä ei ole tullut, ja taiteen puolella taas keskustellaan taiteilijoiden toimeentuloedellytyksistä. Raha, tai kenttäteorian mukaisesti taloudellinen pääoma, on tietyllä tapaa kenttien taisteluiden ytimessä; se muodostaa institutionaalisen vallan perustan (Bourdieu 1993; Piispa 2015c). Siitä huolimatta kentillä menestyäkseen on tärkeää omata myös tietynlaiset, sopivat sosiaaliset ja kulttuuriset pääomat (ks. esim. Piispa & Salasuo 2014). Kulttuurista pääomaa taiteilija kartuttaa usein jo lapsuudessaan ja viimeistään koulutusvaiheessa. Sosiaalinen pääoma,

“Suomi on pieni maa, niin totta kai ihmiset tuntevat toisensa. Se on aivan luonnollista” (YLE Urheilu 7.6.2016).

3 Bourdieun teoriaa kentistä voidaan kritisoida muun muassa kilpailuaselmien liiallisesta korostumisesta ja jopa kyynisyydestä. Siitä huolimatta se nähdäkseen soveltuu kenttien hierarkkisesti järjestäytyneiden ylätasojen tulkintaan ja analyysiin hyvin (Piispa 2015c).

kuten sosiaaliset suhteet ja verkostoasemat, puolestaan toimii eräänlaisena kulttuurisen pääoman välittäjänä kentän kamppailuissa. Menestys näissä kamppailuissa voi puolestaan kääntyä myös taloudelliseksi pääomaksi. (Bourdieu 1993.) Käytännössä ja yksinkertaistettuna: jos taiteilija omaa riittävät taidot ja kompetenssin, ja mahdollisesti myös tuntee oikeat ihmiset, hän voi menestyä kentällään, ja siinä sivussa tienata rahaakin (Piispa 2015c). Samalla hänen oma valtansa kentän toimijana vahvistuu.

Urheilija harvemmin osallistuu kenttensä sisäisiin kamppailuihin samalla tavalla kuin taiteilija. Tämä johtuu osin siitä, että huippu-urheilijan ura kestää varsin rajallisen ajan. Se ei ole elinikäinen ammatti kuten taiteilijuus. Tuon lyhyen ajan, kun urheilija ensin pyrkii huipulle ja mahdollisesti siellä kilpailee, hän käyttää hyvin tiiviisti omaan kehittymiseensä. Se ei silti tarkoita, etteikö urheilijakin hyötyisi tietyistä symbolisista pääomista, kuten siitä, että hän on sosiaalistunut urheilun maailmaan ja tuntee sen säännöt, koodiston ja niin edelleen (Salasuo ym. 2015, 81–105). Urheilijan lyhyt ja intensiivinen ura jättää kuitenkin hyvin vähän aikaa politikoinnille tai kentän kamppailuille, kuten tullaan huomaamaan. Urheilun kentällä suurinta valtaa käyttävät yleensä muut kuin urheilijat.

Se, mitä mahtuu kenttien poliittiseen sfääriin, on usein tarkoin rajattua. Valtaapitävillä on omat asemansa ja niihin kytkeytyvä valta ja he pyrkivät määrittämään sitä, mistä kentällä puhutaan. Heidän valtaansa vahvistavat heidän keskinäiset kytköksensä, siis sosiaaliset pääomat. Kentät eivät kuitenkaan ole staattisia, ja jatkuvasti ilmaantuu toimijoita ja ilmiöitä, jotka mahdollisesti haastavat, tai ainakin tekevät näkyväksi kentän poliittisen tilan, jopa jähmettyneisyyden. Siksi onkin syytä luoda alkuun katsaus siihen, millaisina näyttäytyvät urheilun ja taiteen poliittiset ortodoksiat – mitä näillä kentillä “saa” tehdä, ja ketkä saavat?

“POLITIIKKA EI KUULU URHEILUUN”

Suomalainen liikunta- ja urheilupolitiikka on pitkälti vakiintuneiden käytäntöjen ja syvään juurtuneiden valtarakenteiden ohjaamaa (mm. Rantala 2014; Salasuo ym. 2015, 53–61). Merkittävät poliittiset muutokset

tai edes poliittisten suuntaviivojen ja käytäntöjen siirtymät ovat usein hyvin hitaita (ks. myös Piispa 2015b, 30). Tätä pysähtyneisyyttä omalla tavallaan tukee urheiluliikkeen, tai ainakin monien urheilun kattojärjestöjen ja heidän puhemiestensä, varsin universaalisti toistama käsitys siitä, että ”politiikka ei kuulu urheiluun” (ks. esim. Mälkönen 2013; Kaleva 2014). Tätä konsensusta määrittävät arkojen aiheiden välttely, vaihtelu ja kantaa ottamattomuus⁴. Erityisen hankalaa urheiluliikkeelle tuntuu olevan, jos joku tai jokin ärsyttää väärää tahoaa – jos vaikkapa urheilija maalaa kyntensä sateenkaarivärein ja ilmaisee siten kantansa seksuaalivähemmistöpolitiikkaan Venäjällä (esim. Sippola 2013).

Urheiluliikkeen epäpoliittisuus on kuitenkin väistämättä myös poliittista. Toisin sanoen, kun urheiluliike ilmoittaa, että urheiluun ei saa sotkea politiikkaa, oikeasti se tarkoittaa sitä, että kentän vakiintuneita valta-asetelmia ja politiikan teon sfääriä ei saa tulla häiritsemään. *Polity*-asetelmaa ei tule häiritä uusilla politisaatioilla. Tämä tulee hyvin ilmi urheilun suurimpien massatapahtumien, kuten olympialaisten ja jalkapallon MM-kisojen kohdalla (ks. myös Kolamo 2014). Näitä instituutioita ja niiden järjestäjätahoja ei saa kritisoida, jolloin *status quo* näyttyy koskemattomana ja kyseenalaistamattomana – tämän myös urheilujournalismi näyttää varsin kyseenalaistamatta nielleen (ks. Laine 2011). Urheiluliike vetäytyy ”urheilun puhtauden” verhon taakse, ja toteaa, että kritisointi on poliittista ja yrittää peitellä, että jo tehdyt valinnat eivät olisi sitä olleet. Siten esimerkiksi jääkiekon MM-kisojen myöntämisessä Valko-Venäjälle ei nähty mitään poliittista, mutta poliittiseksi määriteltiin se, että kyseistä päätöstä kritisoitiin. Pähkinänkuoressa: erimielisyys on poliittista, vakiintuneet instituutiot eivät ole.

Jatkuvasti kuitenkin tapahtuu niin, että kentän keskustelut ja paradoksit paljastavat, että urheilussa(kin) kaikki on ainakin potentiaalisesti

4 Aineiston keruun ja analyysin alkuperäisen ajankohdan (2012–2016) vuoksi artikkelin aikalaismaisema julkisine keskusteluineen on luonnollisesti elänyt. Tätä on pyritty artikkelia viimeisteltäessä jonkin verran huomioimaan, mutta ei kauttaaltaan päivittämään. Esimerkiksi urheilun puolella (poliittista) keskusteluvaruutta vaivaavat joka tapauksessa samat ongelmat. Kuvaava on Manuela Boscon kommentti urheilun #metoo-keskusteluun: ”Ydinongelma on, että urheilija nähdään tuotteena, josta yritetään leipoa kaikki irti” (Uusivirta 2019).

poliittista. Esimerkiksi kun taitoluistelija Laura Lepistö vuonna 2012 osallistui Pohjois-Koreassa luistelunäytökseen, hän sai osakseen kritiikkiä hirmuhallinnon tukemisesta. Tarkemmin katsottuna Lepistö oli kuitenkin toiminut urheiluliikkeen ortodoksian ohjaamana, tavoitteenaan vilpittömästi “viedä iloa tuolle kansalle” (Yle Urheilu 2012), ja oli jopa kysynyt ja saanut opetus- ja kulttuuriministeriöltä luvan matkalle. Siitä huolimatta Pohjois-Korea on siinä määrin “äärimmäinen” tapaus, että luistelu-keikasta tuli väistämättä poliittista. Mutta toisaalta, poliittinen olisi ollut myös päätös olla lähtemättä. Tämä asetelma paljastaa, että urheiluliikkeen näennäinen epäpoliittisuus on aina myös poliittista – aivan kuten Lepistö meni, vaikka olisi voinut olla menemättä, Kansainvälinen jääkiekkoliitto olisi voinut olla myöntämättä MM-kisoja Valko-Venäjälle⁵.

URHEILIJATOIMIMUUS, ITSETARKKAILU JA EPÄPOLIITTISUUS

Erityisen kiellettyä politikointi, tai edes kantaa ottaminen, on aktiiviuurheilijoille. Urheiluliikkeen ei kuitenkaan yleensä tarvitse turvautua mahtikäskyihin, vaan paljon tehokkaampaa on se, että urheilijat itse ovat yleensä varsin hyvin sisäistäneet urheilun poliittiset säännöt. Kalevi Heinilän (1998a) sanoin voidaan todeta, että huippu-urheilu on systeemi, johon urheilija sitoutuu voimakkaasti omaksuen tietyt arvot ja tavoitteet. Tämä tuli voimakkaasti esille tutkimuksessamme suomalaisista huippu-urheilijoista (Salasuo ym. 2015). Heinilä esittää myös, että urheilija on kommodifikoitu, tuotteistettu: hänestä on tullut kaupallistunut tuote, jonka pätevyys markkinoilla mitataan tuloksissa, ei ajattelun laadussa (Heinilä 1998a; ks. myös Ingham 1975). Siten urheilijan ei tule “purra ruokkivaa kättä”, oli se sponsori, kilpailuorganisaatio tai valtio.

Urheilija alistuu urheilun institutionaalisiin rakenteisiin ja hänen elämänsä keskeiseksi punaiseksi langaksi muodostuu urheilijatoimimisuus

5 Jääkiekko ja Valko-Venäjä ei ole tietenkään ainoa esimerkki – urheilussa kisaisännyyksiin liittyy monenlaisia yhteiskunnallisia kyseenalaisuuksia, joita eri kattojärjestöt pyrkivät aktiivisesti lakaisemaan epäpoliittisuuden maton alle. Jonkinlainen julkinen keskustelu tästä aiheesta on tällä vuosikymmenellä kuitenkin käynnistynyt, vaikka voidaankin epäillä, vaikuttaako se vielääkään kisaisännyyksien myöntämissiin.

(Salasuo ym. 2015, 173–187). Tämä ohjaa hänen koko elämänkulkuun ja sulkee samalla monia muita ovia elämästä. Esimerkiksi opinnot jäävät toissijaiseen asemaan ja urheilu dominoi elämää ja sen valintoja. Urheilijatoimijuus vahvistuu urheilijoilla keskimäärin teini-ikänsä puolivälin paikkeilla tai hiukan sen jälkeen, jolloin on tehtävä päätös, tähdätäkö vakavasti huipulle vai siirtyäkö harrastamaan tai lopettaa. Kyseessä on siis henkinen käännekohta. Mikäli päätöksenä on panostaa urheiluun, on sen jälkeen tavoitteena ylläpitää fyysistä ja henkistä symmetriaa elämässä, jolloin karttavat keholliset ja psyykkiset pääomat kumuloiduvat kohti aina parempia suorituksia (ks. myös Gould & Dieffenbach 2002). Kuten eräs haastateltu urheilija asian ilmaisi: “semmonen pidemmän ajan tavoite on, että tekis kaiken mahdollisimman hyvin [...] että ei ois mitään jossiteltavaa”. Urheilijatoimijuus ja siihen kytkeytyvä psykologinen varmuus (Heikkala & Vuolle 1990) vahvistuvat entisestään urheilijan murtautuessa lopulta huipulle, yleensä noin 20-vuotiaana. Lyhyesti sanoen: urheilija päättää olla ennen kaikkea urheilija.⁶

Urheilijan päätös panostaa urheiluun synnyttää normatiivista käyttäytymistä, jossa normeihin ja arvoihin vaikuttavat auktoriteetit, jotka urheilijan tapauksessa ovat usein (urheilulliset) vanhemmat (Salasuo ym. 2015, 81–106) tai urheiluinstituutiot ja niiden edustajat, kuten valmentajat (mt., 128–130). Tätä havaintoa valottaa kiinnostavasti myös Melanie Langin (2010) tutkimus kilpauimareista ja heidän valmentajistaan. Hän totesi, että jatkuva valmentajien tarkkailun alla oleminen tuottaa urheilijoissa voimakkaan normatiivista käyttäytymistä. Uimarit oppivat alistamaan kehonsa vaadittaville kilpailun ja harjoittelun normeille. Oman kehon alistaminen kovalle harjoittelulle ja kurille sekä tarkoille säännönmukaisuuksille ja aikatauluille vaatii suurta henkistä panostusta ja päätöstä. Näin

6 Teoksessamme *Huippu-urheilijan elämänkulku* käsittelemme tätä asetelmaa “yhteiskuntapuheen puutteena” (Salasuo ym. 2015, 120–122). Kun urheilijoiden elämä ja ura tapahtuvat tietyllä tapaa eristyksissä, tai eristettyinä, muusta maailmasta, kilpailu ja suorittaminen määrittävät elämän rytmiä niin voimakkaasti, että suhde muuhun maailmaan hapertuu. Siten urheilija voi jäädä pahastikin sivuun “normaaliksi” mielletystä elämänkulusta, mikä taas konkretisoituu viimeistään siinä vaiheessa, kun urheilijan ura loppuu ja hän voi pudota pahastikin tyhjän päälle (mt., 209–213).

uimareista tulee paitsi ”kuuliaisia kehoja”, myös kuuliaisia mieliä. Täten urheilija operoi eräänlaisessa *panopticonissa*, jossa hän tietää, että häntä tarkkaillaan, jolloin hän kontrolloi itse omaa toimintaansa (Lang 2010; ks. myös Foucault 1977). Eräs haastattelemamme yksilölajin olympiaurheilija totesikin, että kun 220–250 päivää vuodesta vietetään leireillä ja harjoittelemassa lajitovereiden kanssa, se on kuin “Big Brotherissa [...] 24 tuntia vuorokaudesta siinä ympäristössä sen suhteellisen pienen suljetun sosiaalisen jutun sisällä”.

“Urheilijan *panopticonissa*” ehdottomaksi rakentuukin ennen kaikkea kilpailun psykologia: jos urheilija haluaa menestyä, on hänen oltava täydellisen omistautunut, eikä politikointiin (tai yleensäkään kyseenalaistamiseen) ole mahdollisuuksia, ei aikaa eikä tilaa. Erityisen hyvin tämä näkyy perinteisten olympiaurheilulajien kohdalla. Olympialaiset ovat tietyissä lajeissa niin dominoiva instituutio, että urheilija asettaa uransa ja tavoitteensa niiden ehdoilla. Samalla varmistuu, että ruokkivaa kättä ei pidä purra – esimerkiksi sateenkaarikynsien maalaaminen saattaa johtaa rangaistuksiin ja pudottaa koko kisoista pois, ja siten viedä pohjan vuosien työltä. Kentän hierarkiassa urheilijat sijoittuvatkin monessa suhteessa varsin alas. Suurin osa urheilijoista on eräänlaisia urheilun “duunareita” (Salasuo ym. 2015, 233–271) jotka tulevat toimeen vähällä palkalla tai pienillä apurahoilla. Urheilun kentän säännöt ovat heille pitkälti ylhäältä saneltuja, ja niskuroimalla he riskeeraavat elantonsa ja sitä kautta myös mahdollisuutensa toteuttaa kutsumusammattiaan (mt. 278–291). Mutta edes urheilun suurimmille tähdille politikointi ei ole sallittua, ainakaan urheilu-uran aikana: tunnettu on esimerkiksi Kansainvälisen jalkapalloliiton kielto, jonka mukaan pelaajat eivät saa näyttää aluspaidoissaan mitään henkilökohtaisia tai poliittisia viestejä (ks. esim. The Guardian 1.3.2014). Urheilun kentällä byrokraatit, urheilujohtajat ja urheilun instituutiot takaavat urheilijalle puitteet toiminnalle, mutta oman valtansa säilyttäen – samalla pysyy yllä tilanne, jossa urheilijat eivät ole vallankäyttäjiä, vaan vallankäytön kohteita.

POLITIIKKA TAITEESSA?

Mitä tulee taiteen ja kulttuurin kenttien politiikkaan (*policy*), on Suomessa nähtävissä vastaavalla tavalla pitkiä linjoja kuin urheilunkin puolella. Tätä on tukenut pitkäkestoinen hyvinvointivaltiollinen kulttuuripolitiikka, joka on resurssoinut taidetta ja rakentanut siitä pohjoismaista ”jokamiehen oikeutta” (mm. Sevänen 1998, 363–371; Jokinen 2010, 105–108). Taide on Suomessa saanut toimia ”käsivarren mitan” päässä valtiosta (Mertanen 2012, 6), joka on taannut taiteen suhteellisen ilmaisunvapauden. Siten valtiovalta ei juurikaan ole puuttunut, ainakaan suorasti ja näkyvästi, taiteen piirissä ja kautta tapahtuneeseen poliittiseen toimintaan. Tässä vaikuttaa olevan selkeä ero verrattuna urheiluinstituutioiden toimintaan. Toisaalta olisi naiivia ajatella, että taiteessa ei käytäisi poliittisia valtataisteluita ja että kukaan ”eri mieltä” oleva ei voisi joutua kannanotoistaan tilille (ks. myös Jokinen 2010). Joka tapauksessa tilaa politikoinnille on aivan eri tavalla, eikä taiteilija joudu operoimaan ”kantaottamattomuuden *panopticonissa*”, kuten urheilija.

Kaikesta huolimatta taiteen sisällä on myös paikannettavissa ikuisuuskeskustelu siitä, tulisiko taiteen olla vain puhtaan itseisarvoista toimintaa vai voiko ja tuleeko sillä olla myös välinearvoa. Ensin mainittu näkemys tiivistyy ajatukseen ”taiteesta taiteen vuoksi”, *l’art pour l’art*. Pierre Bourdieu (1993; 1996) puhuu taiteen kentällä vallitsevasta ”karismaideologiasta”. Tämä voidaan tiivistää siten, että taiteen parissa toimivat korostavat taiteenteon ”puhtautta”: taide on jotain, joka on muista päämääristä vapaan luomistyön tuotos. Sen päämääränä ei tule olla raha tai mikään muukaan toissijainen päämäärä – toisin sanoen sen välinearvon tulee olla korkeintaankin vain toissijainen (ks. myös Karttunen 2002; Røyseng ym. 2007). Suomalaisessa välinearvokeskustelussa on ollut pinnalla pohdinta taiteen hyvinvointivaikutuksista ja taiteen mahdollisista talouskasvu tuottavista vaikutuksista (mm. Taidepoliittinen asiantuntijaryhmä 2015). Välinearvoajattelua edustaa tavallaan myös ajatus siitä, että taide olisi suora politiikan teon tai ainakin poliittisen mielipiteenilmaisun väline.

TAITEILIJAT YHTEISKUNTAOSALLISTUJINA

Otettiinpa mikä kanta tahansa taiteen perimmäisiin tarkoituksiin, on kiistämätöntä, että taiteessa politiikka on aina läsnä. Yleisemmällä tasolla tämä näkyi myös tutkimusaineistossamme: taiteilijat olivat huomattavasti urheilijoita hanakampia pohtimaan politiikkaa ja laajemmin suhdettaan yhteiskuntaan (Piispa & Salasuo 2014; Salasuo ym. 2015, 120–122). Taiteilijat myös korostivat olevansa vastavuoroisessa suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan. He ammentavat siitä vaikutteita ja kokevat antavansa työllään sinne takaisin jotain. Heidän arvomaailmansa rakentuu edestakaisen kommunikaation ja osallistumisen kautta, ja siten he osallistuvat myös taidekentän arvonnäyttelyihin. Urheilijat taas keskittyvät omaan ”sisäiseen” toimintaansa, kuten edellä on esitetty, ja urheilussa kenttien auktoriteeteilla on merkittävä vaikutus arvojen ja päämäärien määrittymisessä.⁷

Lisäksi taiteilijat olivat haastatteluissa hanakoita ottamaan kantaa taiteellisen työn reunaehtoihin, kuten epävarmuustekijöihin ja kulttuuripolitiikkaan. Myös suora poliittinen vaikuttaminen oli keskusteluissa, mutta tyypillisin asetelma oli sellainen, että poliittinen toiminta on jotain, mikä tehdään oman taiteellisen toiminnan ulkopuolella, ja taide taas oli puhtaalle itseilmaisulle varattu elämänalue. Kun ottaa huomioon, että taiteilijoita on totuttu pitämään eräänlaisen ”poliittisen avantgarden” edustajina (ks. esim. Purhonen ym. 2008, 295–297; Grindon 2011) ja jopa ”yhteiskunnan ilmapuntarina ja omatuntona” (Taidepoliittinen asiantuntijaryhmä 2015), suoraa poliittisuutta oli haastatteluaineistossa nähtävissä suhteellisen vähän. Tämä saattaa heijastella väitetyjä tendenssejä poliittisuuden himmennemisestä taiteessa, esteettisten arvojen ja viihteellistymisen kasvaessa. Voinemme myös spekuloida sillä mahdollisuudella, että poliittisuus taiteessa elää aaltoliikkeessä, ja vuoden 2012, jolloin haastattelut tehtiin, jälkeen poliittisuus on tehnyt uutta paluuta – ainakin ilmastoon ja ekologiaan liittyvissä kysymyksissä taiteilijat ovat aktivoituneet uudella tapaa aivan viime

7 Haluttaessa analogiaa voidaan jäljittää jopa antiikin Kreikkaan: agoralla taidekin oli keskustelujen ja väittelyiden kohteena, kun taas urheilukentät olivat suorittamisen paikkoja – nopeammin, korkeammalle, voimakkaammin!

vuosina. Joka tapauksessa esimerkiksi seuraavan otteen taiteilija alleviivasi sitä, että hänelle suoran poliittisuuden poisjättäminen on eräänlainen taidepoliittinen kannanotto itsessään:

Mä ymmärrän sellaiset [poliittisesti kantaaottavat] taiteilijat. Se on hyvä, että niitä on olemassa, mutta se on kannanotto multa, et mä en oo sellainen taiteilija. Se, että mä oon niin epäpoliittinen on tavallaan poliittista. Mä haluan näyttää niitä utopioita tai satumailmoja, niin se on tavallaan kannanotto.

Haastatellut taiteilijat olivat suhteellisen menestyneitä, ja siten haastateluissa tuli varsin vähän esille epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia. He olivat päässeet nauttimaan hyvinvointivaltiollisen kulttuuripolitiikan resurssista, useat suorien apurahojen muodossa. Apurahat ovatkin sikäli kiinnostava ulottuvuus, että ne miellettiin pitkälti taiteellisen vapauden mahdollistajiksi. Niiden kautta aukeaa mahdollisuus keskittyä omaan työhön täysipäiväisesti. Tässä on myös nähtävissä pieni paradoksi: valtio, kulttuurin keskeisenä rahoittajana ja tärkeänä apurahatahona, ikään kuin takaa taiteellisen ilmaisun vapauden, mikä taas on historiallisesti katsoen varsin erityislaatuinen tilanne. Valtion ohjaamaa, tai jopa tuottamaa, virallista taidetta kun tuskin voi pitää taiteen vapauden ruumiillistumana (ks. esim. Portal 2005; Barone 2016). Siitä huolimatta taiteen byrokraatit ja kenttien valtaapitävät myös tuottavat mahdollisuuksia taiteilijoille, ja varsinkin silloin kun taiteilijat menestyvät, rakenteet näyttäytyvät vähintäänkin siedettävänä. Ja toisaalta, siinä missä valtio mielletään usein taiteilijan “kaveriksi” jopa taiteilijoiden omassa puheessa, markkinoihin ja kaupallisuuteen suhtaudutaan edelleen penseästi tai ainakin epäileväisesti. Kuten eräs taiteilija sanoi, “semmonen ajatus jostain myymisestä niin ei se kannu kauheen pitkälle, et kyl pitää olla intohimo siinä tekemisessä”. Tässä on kaikuja taiteen karismaideologiasta (Bourdieu 1993; Røyseng ym. 2007). Siitä huolimatta jonkinlaista siirtymää on tässä suhteessa havaittavissa, joka saattaa yksinkertaisesti palautua siihen, että uudet taiteilijasukupolvet ovat sosiaalistuneet markkinaehtoisempaan maailmaan (Piispa & Salasuo 2014, 105–110; ks. myös Herranen ym. 2013).

Joka tapauksessa taiteen itseisarvo on jotain sellaista, jonka ensiarvoi-

suutta taiteen kentällä mielellään korostetaan (ks. myös Taidepoliittinen asiantuntijaryhmä 2015). Välinearvot ovat toissijaisia, ja tämä tuli vahvasti esiin myös taiteilijahaastatteluissa. Tässä on kuin onkin jotain samaa kuin urheilun epäpoliittisuuden diskurssissa. Tällaisessa puheessa urheilu ja taide näkevät itsensä resurssien päätepisteenä ja puhtaana toimintana: niiden ei *tarvitse* tuottaa mitään muuta kuin oma olemassaolonsa (vaikka ne siinä sivussa vähän tuottaisivatkin). Urheilu itse on urheiluliikkeen toteemi, ja taide itse on taidemaailman toteemi (ks. Durkheim 1980 [1912]). Palvomalla omaa toteemiaan urheilu- ja taideväki tahoillaan vahvistavat omaa itseisarvoaan ja oman yhteisönsä ja merkitysmaailmansa oikeutusta. Suomessa tähän kytkeytyy myös sellainen kiinnostava ja konkreettinen juonne, että taide ja urheilu kilpailevat julkisista rahoista saman rahakirstun äärellä, opetus- ja kulttuuriministeriön ja veikkausvoittojen rahanjaossa. Kysymys kuuluukin: kumman toteemi on komeampi ja yhteisö pyhempi?

Urheilun ja taiteen kenttien (poliittisissa) keskusteluissa asetelmat ovat suhteellisen vakiintuneita ja uudet keskustelunavaukset saattavat raivata tietään hitaasti. Siitä huolimatta molemmilla kentillä uudet, nuorisokulttuuriset ilmiöt ovat viimeisten vuosikymmenten aikana nousseet kuin vaivihkaa, ja paitsi raivanneet itselleen uutta elintilaa, myös värittäneet olemassa olevien kenttien poliittista maisemaa. Seuraavassa tarkastelen tällaisina ilmiöinä niin sanottuja elämäntapaurheilulajeja ja graffitia.

ELÄMÄNTAPALAJIT JA GRAFFITI NUORISOKULTTUURISENA JA POLIITISENA TOIMINTANA

Kuten aiemmin huomattiin, urheilujärjestelmä pyrkii tuottamaan urheilijoista epäpoliittisia olentoja. Urheilijoita ohjaavat vahvat, osin piilotetut poliittiset rakenteet, valinnat ja päätökset, mutta politikointia ei heidän taholtaan herkästi suvaita, ja tämän he ovat itsekin omaksuneet. Urheilun reunamilla kuitenkin kuplii, sieltä löytyy Heinilän (1998b) peräänkuulutamia urheilun *Gemeinschaften* (Tönnies 1988 [1887]), yhteisöjä, joissa leikkimuotoisuus ja “aito amatöörihenki” kukoistavat (ks. myös Kuhn 2011). Näitä ovat niin sanotut elämäntapalajit. Näiden lajien harrastajat

(ja urheilijat) kokevat lajinsa olevan enemmän kuin vain kilpailua ja suorittamista – se on elämäntapa (ks. Piispa 2013). Elämäntapalajien lajikulttuuri kumpuaa “sisältä”, se on tekijöidensä määrittämää (Wheaton 2004). Urheilun kontekstissa voidaan katsoa, että elämäntapalajit ovat “tapa nähdä toisin” (ks. myös Skeggs 1999).

Kenties näkyvin “toisinajattelun” (urheilu)laji on skeittaus. Tämä näkyy jopa siinä, että usein skeittaajat eivät halua puhua lajistaan urheiluna vaan jonain muuna – mieluiten vain skeittauksena. Tästä hyvänä esimerkkinä on skeittaajien vuonna 2010 kasaama vetoamus *No skateboarding in the Olympic Games*, joka lähetettiin Kansainväliselle Olympiakomitealle, ja jossa vetoomusta perusteltiin sillä, että “skeittaus ei ole urheilua” (Thorpe & Wheaton, 2011, 831). Samaa protestihenkeä on nähtävissä useissa muissakin elämäntapalajeissa, kuten lumilautailussa, roller derbyssä ja kalliokiipeilyssä (ks. myös Liikanen & Rannikko 2015). Esimerkiksi monet maailman huippulumilautailijat suhtautuvat edelleen penseästi Kansainvälisen hiihtoliiton (FIS) järjestämään lumilautailun maailmancupiin, ja mieluummin joko kiertävät muita kisoja tai jättävät kisat väliin ja keskittyvät esimerkiksi lumilautailuelokuvien tekemiseen. Erään haastattelemanne elämäntapalajin urheilijan haastattelu alkoikin seuraavasti:

Haastattelija: Eli semmosella vapaamuotoisella kysymyksellä me ollaan aloitettu aina. Että jos kerrot, ikään kuin liikunnallista elämäntarinaa, et miten susta on tullu huippu-urheilija?

Urheilija: Vai huippu-urheilija...

H: Niin [naureskellen]

U: Mä en kyl vieläkään itteeni pidä huippu-urheilijana

H: Mut sä oot, mitä, olympiamitalisti?

Vaihtoehtoisista piirteistä (Rinehart 2000) huolimatta näissä lajeissa on nykyään myös perinteisempiä urheilun piirteitä, kuten kilpailuinstituutioita ja lajiliittoja. Ehkä tiivistäen voisi ilmaista, että ne muodostavat yhteisöjä (huippu-)urheilun ulkopuolella tai liepeillä. Monella tapaa ne tekevät enemmän pesäeroa kuin kiinnittyvät urheilun perinteiseen kenttään. Näitä lajeja määrittää niiden vaihtoehtoinen luonne, niin sanotusti “erottautumisen mieli” (Harinen ym. 2015). Ne tarjoavat ideologisen

ja käytännöllisen vaihtoehtoon urheilun valtavirralla. Niissä on leikin ja taiteenteon elementtejä (olen toisaalla esittänyt, että elämäntapalajeille voisi olla kunniaksi, että niitä käsiteltäisiin urheilusivujen sijaan kulttuurisivuilla; Piispa 2015a), ja osallisuus ja “tekeminen” ovat tärkeämpiä kuin kilpailu tai voitto (Wheaton 2004; Willing ym. 2019). Voidaan todeta, että perinteisen urheilun voittoon tähtäävä rationaliteetti korvautuu elämäntapalajeissa elämysrationaliteetilla (Schulze 1992; Noro 1995; ks. myös Ziehe 1991). Toiminnasta saatava elämys on tärkeämpää kuin voittaminen tai menestyminen urheilun perinteisillä mittareilla. Seuraavassa sitaatissa haastateltu elämäntapalajin urheilija korostaa, että häntä ei kiinnosta kilpailu, ja samalla tekee vertauksen perinteisiin lajeihin:

Ehkä mä vaan oon niin idealisti, et se idea siitä, et rankataan tai sanotaan että joku on parempi kuin toinen, niin ehkä se on miks mua ei kiinnosta käydä kisoissa. [...] Sit voi mun mielestä mennä pelaan lätkää vaikka jos haluaa niinkun... jos haluaa lyödä toiset.

Verrattuna aiemmin käsiteltyyn urheilijatoimijuuteen, jossa huipulle tähtäävä urheilija pyrkii elämän symmetriaan, elämäntapalajien urheilijat suhtautuvat omaan lajiinsa ja toimijuuteensa rennommin. Suhdetta omaan lajiin voisi kuvata kokonaisvaltaiseksi kutsumukseksi (ks. myös Piispa & Salasuo 2014, 78–83). Tämä näkyi haastatteluaineistossamme myös siinä, että elämäntapalajien huipuista (yhteensä 11) peräti 9 teki urheilun ohella myös muuta työtä oman lajinsa parissa. Tämä saattoi olla esimerkiksi välinekehittelyä tai -myyntiä tai valmennusta. Perusteluna tälle ei ollut vain se, että oma laji ei välttämättä tarjoa ammattilaisväylää, vaan myös se, että muuta työtä tekemällä suhde omaan urheilemiseen pysyi tuoreena ja nautinnollisena, sekä se, että näin omaa lajia saattoi kehittää ja olla osallisena koko lajikulttuurissa. Näin elanto ei myöskään ole tiukasti kiinni omassa urheilusuorituksessa ja siten kehossa, eikä urheilun instituutioille ja totaalisuudelle tarvitse alistua. Samalla riippuvuus urheilun kentän vakiintuneista rahoitusmalleista, kuten apurahoista, on vähäisempää, mikä taas takaa paremman autonomian.

Varsinkin katuskeittausta on pidetty varsin “demokraattisena” urheilun tai toiminnan muotona, sillä sitä voi harrastaa käytännössä missä tahansa

– lukuisista rajoittamaan pyrkivistä kielloista huolimatta (Borden 2001; Chiu 2009). Tässä mielessä hyvin demokraattisena lajina näyttäytyy myös ainakin parkour. Skeittaajat ovatkin voimakkaasti olleet politisoimassa keskustelua siitä, kenelle julkinen tila kuuluu ja mitä siellä saa tehdä. Anni Rannikko (2015) on puhunut skeittaajien kohdalla myös “melun politiikasta”: skeittauksen tuottama (äänellinen mutta tavallaan myös visuaalinen) meteli tuo erityisen näkyväksi ja kuuluvaksi julkisen tilan haltuunoton. Melun politiikka ja julkisen tilan käytön politisoiminen ovat osaltaan auttaneet siinä, että skeittaajille on rakennettu skeittipuistoja ja muita tarkoitukseen osoitettuja tiloja – skeittaajia on pyritty saamaan pois metelöimästä julkisilta paikoilta. Toki nämä saavutetut erävoitot tai edut kertovat myös siitä, että skeittaajien pitämä todellinen ja vertauskuvallinen meteli on saanut jäykät instituutiot taipumaan nuorten tahtoon ja havaitsemaan, että tällainen toiminta nuoria tällä hetkellä liikuttaa. Ehkä taustalla on myös ajatus siitä, että skeittipuistot ja muut myönnytykset “rauhottavat” lajeja ja niiden osallisia.

Joka tapauksessa elämäntapalajit, skeittaus kenties näkyvimmin, ovat jo pelkällä olemassaolollaan ja suosiollaan kyseenalaistaneet urheilun sovinnaisuuksia. Kun niiden logiikka ei taivu urheilun “kuuliaisiin kehoihin ja mieliin” (Lang 2010), ne nostavat esille vaihtoehtoisia tapoja toimia. Näin politisoituu (Palonen 2003, 181–184) se, mitä ei ennen ole pidetty poliittisena. Samalla huomataan, että urheiluliikkeen ortodoksit ja se, kuinka ne näkyvät urheilijoiden elämässä, eivät ole epäpoliittisia luonnonlakeja, vaan poliittisesti ja ideologisesti pohjalta tehtyjä valintoja. Elämäntapalajien toimijat ja kulttuurit tuovat esille, osin tietoisesti, osin tiedostamattaan, että asiat voisi tehdä ja ajatella toisinkin.

Jos elämäntapalajit kuitenkin täpärästi voidaan laskea lukeutuvaksi liikunnan ja urheilun maailmaan, löytyy niiden “naapurista” taiteen puolelta graffiti. Olen aiemmin esittänyt (Piispa 2012), että graffitimaalarit voidaan tyyptellä kolmeen joukkoon. Yleisin porukka tekee niin sanotusti Nyki-graffitia, New Yorkista lähtöisin olevan katugraffitin perinteistä muotoa. Lisäksi voidaan paikantaa esteetikot, jotka panostavat maalaustensa visuaaliseen ilmeeseen eivätkä välttämättä tee laitonta graffitia ollenkaan. Kolmantena joukkona on anarkistit, jotka puolestaan eivät niinkään välitä kauneusarvoista, vaan joille graffiti on protestin ja tavallaan

jopa tuhoamisen väline. Nämä kaikki kolme määritystä nousivat suoraan haastatteluaineistostani, ja niiden eri variantteja voidaan paikantaa myös muusta graffititutkimuksesta (mm. Isomursu 1995; MacDonald 2001; Komonen 2012). Edellä kuvaamani kolme tyyppiä voidaan myös asettaa jatkumolle. Esteetikot keskittyvät suuritöisiin maalauksiin ja *bommaavat* (eli tekevät *tageja*, joita usein myös töhryiksi kutsutaan) vähän tai eivät lainkaan. Toisessa ääripäässä anarkistit eivät välttämättä tee maalauksia ollenkaan, ja heidän bommauksensa saattavat olla vain ilkeävaltamielessä tai osin poliittisin tarkoituksin tehtyjä (esimerkiksi suunnattu Valtion Rautateitä tai jotain muuta instituutiota vastaan). Välistä löytyvät Nyki-maalajaat, jotka tekevät sekä isotöisempiä maalauksia että bommaavat, ja joilla on yhtäältä esteettisiä, “anarkistisia” kuin ennen kaikkea alakulttuurin sisäisen pääoman kartoittamiseen tähtääviä motiiveja (ks. myös Fransberg 2014.)

Edellä kuvatusta jaottelusta ilmeisimmin poliittisena joukkona näytettyvät anarkistit. Siitä huolimatta myös muussa graffitissa on poliittinen ulottuvuutensa. Jälleen palataan osin keskusteluun siitä, mitä julkisilla paikoilla saa olla ja mitä ei saa olla. Eräs haastattamani graffitintekijä tiivistä tämän hienosti: ”Siinä jo se että sen tekee, onhan sekin jo että on eri mieltä. Että mun mielestä täällä kuuluis olla tällasta, eikä tällasta mitä täällä on aiemmin ollu.”

Ääneen lausuttua poliittisuutta keskeisempää graffitissa, varsinkin Nyki-graffitissa, aivan kuten elämäntapalajeissa, on elämysrationaliteetti (Schulze 1992). Graffitin tarjoamat “kicksit” potkivat maalajaat aina uusille elämyksenhakureissuille, ottamaan riskejä ja uhmaamaan virkavaltaa (Piispa 2012). Eräs haastateltava totesikin, että vaativan laittoman graffitin tekijä ei oikeastaan ole “kovin jätkä, vaan urheilullisin jätkä” – hän kiipeilee aitojen yli, maalaa keskellä yötä, juoksee poliiseja karkuun ja niin edelleen. Graffiti voi olla myös varsin fyysinen suoritus: näin koetellaan jälleen urheilun ja taiteen rajoja, aivan kuten elämäntapalajit tekevät “toiselta puolelta” käsin.

Graffitissa on myös vahva vapauden ja omaehtoisuuden aspektinsa. Siinä ei ole instituutioita eivätkä graffititaiteilijat ole “valtion virkamiehiä”. Graffitista esitetään usein, että se on historiallisesti katsottuna kaikkien aikojen demokraattisin taiteen muoto: kuka tahansa, vailla minkäänlaista

esiosaamista tai koulutusta, voi ryhtyä tekemään graffitia. Maalit ja tussit eivät paljoa maksa, ja usein nekin varastetaan. Sen sijaan, että katugraffitin tekijä saisi apurahoja (toisin kuin nykyään jokunen “salonkigraffitin” tekijä; mm. Yle 2011), hän on todennäköisemmin itse maksuniehenä tai -naisena. Artisti maksaa, mutta isot velat voivat tarjota myös yllättäen lisää taiteellista vapautta. Kuten eräs haastattamani graffitintekijä korosti, hänen ei tarvitse murehtia graffitista koituneiden vahingonkorvausten maksamisesta eikä sen koommin myöskään verojen maksamisesta, sillä hän ei siihen tule ikinä pystymään – siispä miksipä ei maalata lisää.

Graffiti politisoi ja se on nostanut laajempaan julkiseen keskusteluun muun muassa kysymyksiä siitä, kuka julkista tilaa saa käyttää ja miten, ja ovatko graffitista langetetut rangaistukset missään suhteessa tekojen vakavuuteen. Usein on näyttänyt siltä, että graffiti on huumeiden tavoin “hyvä vihollinen” (Christie & Bruun 1986), jolle on vähän ymmärtäjiä, mutta paljon tuomitsijoita. Graffiti on kuitenkin tuonut myös taidekentälle uutta poliittista värinää. Se nostaa esille, kuinka (julkisesti hyväksyty) taide usein on vähemmän kapinallista kuin taiteilijat mieluusti itse näkisivät. Hieman äärimmäinen, mutta havainnollistava, esimerkki tästä on kohtaaminen dokumenttielokuvasta *Tuulensieppaajat*. Siinä pääosassa on joukko slummeissa kasvaneita brasilialaisia graffititaiteilijoita, jotka tekevät suomalaisesta näkökulmasta hyvin riskialtista graffitia muun muassa pilvenpiirtäjien ulkoseiniin (ks. anarkistit edellä tehdyssä jaottelussa). Kun ryhmä kutsutaan Berliinin biennaaliin, he eivät tyydy maalaamaan vain heille osoitettuja vaneriseiniä, vaan päätyvät maalaamaan koko heille osoitetun rakennuksen sisäseinät, julistaen että “tätä on meidän graffitimme”, aiheuttaen mojavon skandaalin. Kuten Jutta Sarhimaa (2014) tiivistää elokuva-arvostelussaan: “ryhmä haastaa valkoisen, eurooppalaisen eliitin desinfioidut käsitykset graffiteista kivoina sisustuselementteinä”. Taideinstituutiot ovat helisemässä, kun taide ei olekaan vain “*pour l’art*”.

AITOUDEN POLITIIKKA

Elämäntapalajit ja graffiti tarjoavat nuorisokulttuurista nousevia vaihtoehtoja ja haastavat urheilun ja taiteen kenttien sovinnaisuuksia. Ne

politisoiivat osin huomaamattaankin ja nostavat keskusteluun asioita, joista vakiintuneet instituutiot eivät puhu tai halua puhua⁸. Vaikka elämäntapalajeissa ja graffitissa on aimo annos individualismia ja henkilökohtaista elämishakuisuutta, jotka voidaan tulkita myös hyvin epäpoliittisiksi, niissä on vahva viesti siitä, että asiat voidaan tehdä myös eri tavalla kuin on totuttu. Kyse ei niinkään ole siitä, että ne vastaisivat “emme halua tehdä kuin te sanotte”, vaan ilmoittavat, että “teemme näin”. Samalla ne väistämättä avaavat uuden mahdollisuuksien horisontin, joka luontevasti vetää puoleensa yhä lisää nuoria.

Elämäntapalajeista ehkä selkeimmin skeittauksessa ja graffitissa on myös vallalla vahva autenttisuuden kulttuuri. Niissä alakulttuurisesti määrittyvät pääomat ovat tärkeämpiä kuin urheilu- ja taidekenttien perinteisesti määrittämät pääomat (ks. myös Becker 2008 [1982]; Piispa 2015c). Wheaton ja Beal (2003) tiivistävät tämän jo artikkelinsa nimessä: “Keeping it real”. Mainituissa alakulttuureissa varjellaan omaa “aitoutta” vakiintuneiden instituutioiden turmelevalta vaikutukselta. Tavallaan tässä on paljon samaa kuin taiteen ikikeskustelussa “itsensä myymisestä” viihteelle, rahalle tai muulle turmelukselle, taiteellisten arvojen kustannuksella (mm. Røyseng ym. 2007). Siitä huolimatta bourdieulainen (1993; 1996) näkökulma, jossa kentät nähdään valtataisteluiden paikkoina, ja joissa vallankumoukset voivat “päivittää” kenttien “aitoutta”, kunnes ne itsekin jälleen vakiintuvat ja turmeltuvat, ei ole riittävä elämäntapalajien ja graffitin analyysissa.

Bourdieuin teoriassa toimijat rakenteissa vaihtuvat, mutta perustoiltaan rakenteet eivät juurikaan muutu. Elämäntapalajit ja graffiti eivät suoraan pyri urheilun ja taiteen kentille syrjäyttämään vanhoja toimijoita vaan luovat omia kenttiään, joissa vallitsevat erilaiset arvot. Samalla kuitenkin, jo pelkällä olemassaolollaan, ne näyttävät vakiintuneille kentille, että asiat voi tehdä myös näin. Kun vaikkapa urheilun kenttä instituutioineen on vakiintunut ja monessa suhteessa tarjoaa itse urheilijoille epäedulliset

8 Joskus toki instituutioiden sisälläkin voi syntyä ideologia särkejä, kuten vaikkapa silloin, kun kulttuuriministerinä toimiessaan Paavo Arhinmäki “nosti homoasian pöydälle” (Uusi Suomi 18.8.2013). Arhinmäki tosin on sattumoisin myös entinen graffitintekijä. Toisaalta, suomalaisessa politiikassa tunnetusti ministerit vaihtuvat ja virkamieskunta on pysyväisempää. Bourdieulaisittain kentän asemat säilyvät vaikka toimijat tulevat ja menevät, ja muutos on väliaikaista tai hidasta.

olosuhteet ja rajalliset mahdollisuudet vaikuttaa kentällä tapahtuvaan politiikkaan, ovat elämäntapalajien harrastajat ennemmin muodostaneet omia kenttiään. Toki näillä kentillä on omat pääomansa, sääntönsä ja hierarkiansa, mutta ainakin toistaiseksi vaikuttaa siltä, että ne eivät alista osallisiaan *panopticoninomaiseen* urheilijan kuriin ja itsetarkkailuun. Jollain tavalla elämäntapalajien kehittyminen ja/tai erkaantuminen omiksi kentikseen, itsenäisiksi urheiluliikkeen alta, voidaankin katsoa urheiluliikkeen hallinnan ja poliittisen sfäärimäärittelyn epäonnistumisina: kun urheiluliikkeen kenttä on monessa suhteessa jämähtänyt vuosikymmenten taakse (mm. Rantala 2014; Kolamo 2014; Salasuo ym. 2015, 53–61), nuoret hakevat suurempia vapausasteita luomalla omia kenttiään. Tässä yksi merkittävä ulottuvuus on se, että uudet kentät eivät ole yhtä vahvasti taloudellisessa riippuvuussuhteessa vakiintuneisiin kenttiin. Tämä merkitsee myös sitä, että niillä luodaan ja hyödynnetään uudenlaisia kulttuurisia ja sosiaalisia pääomia.

Etenkin urheilun kohdalla on myös huomattava, että elämäntapalajit haastavat perinteiset lajit ja instituutiot kilpailuun harrastajista ja nuorten sydämistä. Juuri siksi, ja toki myös valtaviin tuottomahdollisuuksien houkuttelemana, perinteiset urheiluliikkeet ovat viime vuosikymmeninä yrittäneet ”omia” näitä vaihtoehtoisia lajeja siipiensä alle. Samaa on nähtävissä siinä, kuinka taideinstituutiot ovat pyrkineet tuomaan graffitia gallerioihin. Lopulta nuorisokulttuuriset ilmiöt, politisoidessaan uusia alueita urheilun ja taiteen kentillä ja niiden liepeillä, muistuttavat, että se, minkä väitettiin olevan ”ei-poliittista”, ei ole sitä minkään luonnonlain vuoksi, vaan siksi, että niin on valittu ja niin on puhuttu.

LÄHTEET

- Atkinson, Robert (2002) The Life Story Interview. Teoksessa Jaber F. Gubrium & James A. Holstein (toim.) *Handbook of Interview Research. Context & Method*. Lontoo: Sage, 121–140.
- Barone, Stefano (2016) Fragile scenes, fractured communities: Tunisian Metal and Sceneness. *Journal of Youth Studies* 19(1), 20–35.
- Becker, Howard S. (2008 [1982]). *Art Worlds*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Borden, Iain (2001) *Skateboarding, Space and the City: Architecture and the Body*.

- Oxford: Berg.
- Bourdieu, Pierre (1986) *The Forms of Capital*. Teoksessa John. G. Richardsson (toim.) *Handbook of theory and research for the sociology of education*. New York: Greenwood press, 241–258.
- Bourdieu, Pierre (1993) *The Field of Cultural Production*. Cambridge: Polity.
- Bourdieu, Pierre (1996) *The Rules of Art*. Cambridge: Polity.
- Chiu, Chicsin (2009) Contestation and Conformity: Street and Park Skateboarding in New York City Public Space. *Space and Culture* 12(1), 25–42.
- Christie, Nils & Bruun, Kettil (1986) *Hyvä vihollinen. Huumausainepolitiikka Pohjoisessa*. Espoo: Weilin+Göös.
- Durkheim, Émile. 1980 (1912). *Uskontoelämän alkeismuodot. Australianalainen toteemijärjestelmä*. Helsinki: Tammi.
- Elder, Glen H. & Giele, Janet Z. (toim.) (2009) *The Craft of Life Course Research*. New York: The Guilford Press.
- Ericsson, K. Anders (1996) *The Acquisition of Expert Performance: An introduction to Some of the Issues*. Teoksessa Anders K. Ericsson (toim.) *The road to excellence. The acquisition of expert performance in the arts and sciences, sports and games*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, 1–50.
- Eskola, Katarina (toim.) (1998) *Elämysten jäljillä. Taide ja kirjallisuus suomalaisten omaelämäkertoissa*. Tietolipas 152. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Foucault, Michel (1977) *Discipline and Punish: the Birth of the Prison*. Lontoo: Allen Lane.
- Fransberg, Malin (2014) Graffititieto – etnografinen tutkimus graffitimaalareiden alakulttuurista. *Oikeus* 3, 291–313.
- Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Gould, Daniel & Dieffenbach, Kristen (2002) Psychological Characteristics and their Development in Olympic Champions. *Journal of Applied Sport Psychology* 14:3, 172–204.
- Grindon, Gavin (2011) Surrealism, Dada, and the Refusal of Work: Autonomy, Activism, and Social Participation in the Radical Avant-Garde. *Oxford Art Journal* 34(1), 79–96.
- The Guardian (2014) Footballers banned from shirt messages as ‘triple punishment’ proposal rejected. *The Guardian* 01.03.2014 <https://www.theguardian.com/football/2014/mar/01/footballers-banned-from-shirt-messages-world-cup>. (Viitattu 20.3.2017.)
- Hallamaa, Teemu (2016) Ministeriöltä ei tutkintapyyntöä olympiakomitean rahankäytöstä. *Yle Urheilu* 7.6.2016 <http://yle.fi/uutiset/3-8938497>. (Viitattu 20.3.2017.)
- Harinen, Päivi & Liikanen, Veli & Rannikko, Anni & Torvinen, Pasi (toim.) (2015) *Liikuttamiseen asti. Vaihtoehtoliikunta, nuoruus ja erottautumisen mieli*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 303. Jyväskylä: LIKES.
- Heikkala, Juha & Vuolle, Pauli (1990) *Suomalaisen huippu-urheilijan maailmankuvasta ja huippu-urheilun ideologiasta. Filosofis-painotteinen ja diskurssianalyttinen peruskuvauus*. Jyväskylän yliopiston liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen tutkimuksia 50. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Heinilä, Kalevi (1998a) *Elite Sport in Transition*. Teoksessa Vuolle, P. (toim.), *Sport in social context by Kalevi Heinilä*. Studies in sport, physical education and health 50. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 121–164.
- Heinilä, Kalevi (1998b) The social status of physical educators, coaches and athletes. Teoksessa Vuolle, P. (toim.), *Sport in social context by Kalevi Heinilä*. Studies in sport, physical education and health 50. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 199–212.
- Herranen, Kaisa & Houni, Pia & Karttunen, Sari (2013) *”Pitäisi laajentaa työalaansa”. Kuvataiteilijoiden ammattirooli ja osaamistarpeet tulevaisuuden työelämässä*. Cuporen julkaisuja 21. Helsinki: Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämisseätiö.
- Hirvi-Ijäs, Maria & Rensujeff, Kaija & Sokka, Sakarias & Koski, Eero (2017) *Taitteen ja kulttuurin barometri. Taitelijan työskentelyedellytykset muutoksessa*. Cuporen verkkojulkaisuja 42. Helsinki: Cupore.
- Hoikkala, Tommi (1999) *Suuret ikäluokat ja työ*. Teoksessa Raimo Parikka (toim.) *Suomalaisen työn historia. Korvesta konttoriin*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 395–440.
- Hoikkala, Tommi & Roos, J.P. (2000) *Onko 2000-luku elämänpolitiikan vuosituhat?* Teoksessa Tommi Hoikkala & J.P. Roos (toim.) *2000-luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhaten vaihteessa*. Helsinki: Gaudeamus, 9–31.
- Häkkinen, Antti (2013) *Suomalaiset sukupolvet, elämänkulku ja historia. Sukupolvesta sukupolveen*. Teoksessa Antti Häkkinen, Anne Puuronen, Mikko Salasuo & Anni Ojajarvi: *Sosiaalinen albumi. Elämäntavat sukupolvien murroksissa*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 139. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 21–55.
- Hänninen, Vilma (2000) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Akateeminen väitöskirja, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ingham, Alan (1975) *Occupational Subcultures in the Work World of Sport*. Teoksessa Donald W. Ball & John W. Loy (toim.) *Sport and Social Order. Contributions to the Sociology of Sport*. Reading: Addison-Wesley, 333–390.
- Isomursu, Anne (1995) *Uusi graffitikulttuuri Helsinginseudulla vuosina 1984–1994*. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Jokinen, Elina (2010) *Vallan kirjailijat. Valtion apurahoituksen merkitys taitelijoille vuosituhaten vaihteen Suomessa*. Helsinki: Avain.
- Kaleva (2014) *Platini ja Blatter toistivat taas: Poliitikka ei kuulu jalkapalloon*. Kaleva 15.10.2014. <http://www.kaleva.fi/urheilu/platini-ja-blatter-toistivat-taas-poliitikka-ei-kuulu-jalkapalloon/678529/> (Viitattu 22.02.2016.)
- Karttunen, Sari (2002) *Taitelijan määrittely: refleksiivisyyden esteitä ja edellytyksiä taidepoliittisessa tutkimuksessa*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 53. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Kolamo, Sami (2014) *FIFA:n valtapeli. Etelä-Afrikan jalkapallon MM-kisat 2010 keskitettynä mediaspektaakkelinä*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 114. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Komonen, Pauli (2012) *Graffitimaalarin vaiheet alakulttuurissa ja toiminnan luonne*. Teoksessa Mikko Salasuo, Janne Poikolainen & Pauli Komonen (toim.) *Katukulttuuri – Nuorisoesiintymiä 2000-luvun Suomessa*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 156. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 169–198.

- Kuhn, Gabriel (201). *Soccer vs. the State. Tackling Football and Radical Politics*. Oakland: PM Press.
- Laine, Antti (2011) *Urheilujournalismin Suomi–Ruotsi-maaottelu. Vertaileva tutkimus suomalaisten ja ruotsalaisten iltapäivälehtien Ateenan 2004 ja Torinon 2006 olympia uutisoinnista*. Helsinki: Edita.
- Lang, Melanie (2010) Surveillance and Conformity in Competitive Youth Swimming. *Sport, Education and Society* 15(1), 19–37.
- Liikanen Veli & Rannikko Anni (2015) Vaihtoehtolajit nuortenliikunnallisena elämäntapana. *Liikunta & Tiede* 52(1), 47–54.
- Lämsä, Jari (2014) *Suomessa 1195 ammattiurheilijaa*. Jyväskylä: KIHU.
- Macdonald, Nancy (2001) *The graffiti subculture. Youth, masculinity and identity in London and New York*. New York: Palgrave Macmillan.
- Mertanen, Tomi (2012) *Taiteilija-apurahajärjestelmän toimivuus ja koettu vaikuttavuus*. Työpapereita nro 50. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Mälkönen, Antti (2010). Kummola: Poliittikkaa ja urheilua ei tule sekoittaa. MTV 7.11.2013 <http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/kummola-politiikkaa-ja-urheilua-ei-tule-sekoittaa/2381582> (Viitattu 23.2.2016.)
- Noro, Arto (1995) Gerhard Schulzen elämysyhteiskunta. Teoksessa Keijo Rahkonen (toim.) *Sosiologisen teorian uusimmat virtaukset*. Helsinki: Gaudeamus.
- Palonen, Kari (2003) Four Times of Politics: Policy, Polity, Politicking, and Politicization. *Alternatives: Global, Local, Political* 28(2), 171–186.
- Piispa, Mikko (2012) ”Kaikki halus Comptoniin” – ekskursio graffitielämykseen. Teoksessa Mikko Salasuo, Janne Poikolainen & Pauli Komonen (toim.) *Katukulttuuri – Nuorisoseiintymiä 2000-luvun Suomessa*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 124. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 199–217.
- Piispa, Mikko (2013) Uusi Suomi ja urheilukulttuurin muutos. *Liikunta & Tiede* 50(1), 4–9.
- Piispa, Mikko (2015a) Elämäntapalajit, huippu-urheilu ja suomalainen urheiluliike. Teoksessa Päivi Harinen, Veli Liikanen, Anni Rannikko & Pasi Torvinen (toim.) *Liikutukseen asti: Vaihtoehtoliikunta, nuoruus ja erottautumisen mieli*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 303. Jyväskylä: LIKES, 90–97.
- Piispa, Mikko (2015b) Kohti tutkimusperustaista urheilujärjestelmän kehittämistä. *Liikunta & Tiede* 52(2–3), 30–32.
- Piispa, Mikko (2015c) Taidemaailmassa vai taiteen kentällä? Beckerin ja Bourdieun empiirisestä soveltamisesta. *Kulttuurintutkimus* 32(1), 28–40.
- Piispa, Mikko & Salasuo, Mikko (2014) *Taiteilijan elämäntapakuva. Tutkimus nuorista taiteilijoista 2000-luvun Suomessa*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 156. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Portal, Jane (2005) *Art Under Control in North Korea*. Lontoo: Reaktion Books.
- Purhonen, Semi & Hoikkala, Tommi & Roos, J.P. (toim.) (2008) *Kenen sukupolveen kuulut? Suurten ikäluokkien tarina*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rannikko, Anni (2015) Vaihtoehtoliikunnan ääni ja äännettömyys – neuvotteluja kaupunkitilan äänimaisemista. Teoksessa Päivi Harinen & Veli Liikanen & Anni Rannikko & Pasi Torvinen (toim.) *Liikutukseen asti. Vaihtoehtoliikunta, nuoruus ja erottautumisen mieli*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 303. Jyväskylä: LIKES, 65–70.
- Rantala, Maria (2014) *Sata vuotta toistoa. Liikunnan asemointi ja argumentointi suo-*

- malaisessa liikuntapolitiikassa vuosina 1909–2013*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 287. Jyväskylä: LIKES.
- Rensujeff, Kaija (2014) *Taitelijan asema 2010. Taitelijakunnan rakenne, työ ja tulonmuodostus*. Helsinki: Taiteen edistämiskeskus.
- Rinehart, Robert (2000) *Emerging Arriving Sports: Alternatives to Formal Sports*. Teoksessa Jay Coakley & Eric Dunning (toim.) *Handbook of sports studies*. Lontoo: Sage, 501–520.
- Røyseng, Sigrid & Mangset, Per & Borgen, Jorunn Spord (2007) *Young Artists and the Charismatic Myth*. *International Journal of Cultural Policy*, 13(1), 1–16.
- Salasuo, Mikko & Piispa, Mikko & Huhta, Helena (2015) *Huippu-urheilijan elämänkulku. Tutkimus urheilijoista 2000-luvun Suomessa*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 166. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Sarhimaa, Jutta (2014) *Tuulensiippaajat-dokumentti ravistelee eurooppalaisen eliitin käsitystä graffititaiteesta*. *Helsingin Sanomat* 20.11.2014. <http://www.hs.fi/kulttuuri/elokuva-arvostelu/art-2000002779064.html>. (Viitattu 03.03.2016.)
- Schulze, Gerhard (1992) *Die Erlebnisgesellschaft: Kultursoziologie der Gegenwart*. Frankfurt: Campus.
- Sevänen, Erkki (1998) *Taide instituutiona ja järjestelmänä. Modernin taide-elämän historiallis-sosiologiset mallit*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 709. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Sippola, Jussi (2013) *Suomen olympiakomitea kieltää kilpailijoilta sateenkaarikynnet*. *Helsingin Sanomat* 21.8.2013 <http://www.hs.fi/urheilu/a1377055621676>. (Viitattu 20.2.2016.)
- Skeggs, Beverley (1999) *Seeing differently: Ethnography and explanatory power*. *The Australian Educational Researcher* 26(1), 33–53.
- Taidepoliittinen asiantuntijaryhmä (2015) *Taidepoliittisen asiantuntijaryhmän hallitusohjelmatavoitteet vuosille 2015–2019*. <http://www.nuorenoivanliitto.fi/sites/news/view/-/nid/370/ngid/1/>. (Viitattu 27.2.2016.)
- Thorpe, Holly & Wheaton, Belinda (2011) *'Generation X games', Action Sports and the Olympic Movement: Understanding the Cultural Politics of Incorporation*. *Sociology*, 45(5), 830–847.
- Tönnies, Ferdinand (1988 [1887]). *Community and Society*. New Brunswick & Oxford: Transaction Books.
- Uusi Suomi (2013) *Paavo Arhinmäki nosti Venäjän homoasian pöydälle*. *Uusi Suomi* 18.8.2013. <https://www.uusisuomi.fi/ulkomaat/61584-paavo-arhinmaki-nosti-homoasian-poydalle>. (Viitattu 20.03.2017.)
- Uusivirta, Mari (2019) *Docventures ohjasi #metoo-laivan urheilun aluevesille – "Ydinongelma on, että urheilija nähdään tuotteena, josta yritetään leipoa kaikki irti"*. *Yle Docventures* 23.10.2019. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/10/23/docventures-ohjasi-metoo-laivan-urheilun-aluevesille-ydinongelma-on-etta>. (Viitattu 11.12.2019.)
- Wheaton, Belinda (toim.) (2004) *Understanding lifestyle sports: consumption, identity and difference*. Lontoo: Routledge.
- Wheaton, Belinda & Beal, Becky (2003) *'Keeping It Real': Subcultural Media and the Discourses of Authenticity in Alternative Sport*. *International Review for the*

Sociology of Sport 38(2), 155–176.

Willing, Indigo & Bennett, Andy & Piispa, Mikko & Green, Ben (2019) Skateboarding and the 'Tired Generation': Ageing in Youth Cultures and Lifestyle Sports. *Sociology* 53 (3): 503–518.

Yle (2011): Graffitimaalarista tuli läänintaiteilija. *Yle* 16.6.2011. [Http://yle.fi/alueet/tampere/2011/06/graffitimaalarista_tuli_laantinataiteilija_2665080.html](http://yle.fi/alueet/tampere/2011/06/graffitimaalarista_tuli_laantinataiteilija_2665080.html). (Viitattu 20.2.2016.)

Yle Urheilu (2012). Lepistö pahoittelee Pohjois-Korean matkansa aiheuttamaa hämmennystä *Yle Urheilu* 20.12.2012. <http://yle.fi/urheilu/3-5298252>. (Viitattu 23.2.2016.)

Ziehe, Thomas (1991) *Uusi Nuoriso. Epätavanomaisen oppimisen puolustus*. Tampere: Vastapaino.

Euroopan hyvinvointiregiimit nuorten demokratiauskon ja poliittisen osallistumisen selittäjänä

*Kari Paakkunainen, Juhani Saari
& Juri Mykkänen*

Taluskriisit Euroopassa 2008–2014 muuttivat poliittista osallistumista ja muokkasivat demokratioiden uskottavuutta monin tavoin. Tässä kirjoituksessa pohditaan, miten eurooppalaiset hyvinvointiregiimit selittävät nuorten demokratia-asenteiden ja poliittisen toiminnan määrän ja luonteen muutoksia näiden kriisien kontekstissa. Demokratia-asenteiden ja poliittisen toiminnan yhteyksien rinnalla arvioidaan nuorten kansalaisten arvomaailman – toiseuteen ja monikulttuurisuuteen liittyvien asenteiden – muutosta ja merkitystä taluskriisien luomien riskien keskellä.

Kysymyksenasettelun taustalla on havainto, että myös nuoret reagoivat voimakkaasti talousahdinkoihin. Taloudelliset suhdannemuutokset välittyvät lyhytaikaisen kipuilun ohella myös pysyvämpänä uutena poliittisena toimintana tai kyynisyytenä (Kern ym. 2015). Poliittisen osallistumisen tutkimuksessa on laajasti hyväksytty nämä talouden mykät pakot ja vaikutukset, ja usein myös poliittisesti herkäät tunnerekisterit liitetään tähän tulkintaan kansalaisten resurssien lisäksi (Norris 2002, 19–30; vrt. Simon 2012, 11–14). Refleksiivisen tai protestoivan ja populistisen nuorison tai uusien yhteiskunnallisten liikkeiden tai demokratiakynnisten reaktioiden sitominen tiukkaan institutionaaliseen tai virallisten poliittisten voimien tarkastelupiiriin on hankalaa, vaikka on totta, että nuorisolla on suhteensa myös demokratian institutionaalisiin rakenteisiin (vrt. mt., 24–30). Tässä artikkelissa näitä institutionaalisia tekijöitä – joihin hyvinvointiregiimien käsite paljon sitoutuu – pohditaan juuri nuorten demokratian arvioinnin ja poliittisen aktiivisuuden näkökulmasta ja sitä kautta arvioidaan viiden hyvinvointiregiimin selitysvoimaa.

Pyrimme analysoimallamme eurooppalaisella kyselyaineistolla 2004–2014 ja niiden perusmuuttujien vertailuilla (European Social Survey Cumulative File, ESS 1–6, 2016; lisäksi tulkintaamme tukivat valmiit analyysit ESS-aineistoista avuilla kuten ESS 2: ESS Exploring public attitudes, informing public policy 2013) ja täydentävillä aineistoilla¹ selvittämään nuoren sukupolven demokratia-asenteiden luonnetta ja historiaa, kartoittamaan ja analysoimaan demokratiakäsityksiä osana demokratiatytyttömyyttä ja poliittisen osallistumiskulttuurin ja kulttuurisen suvaitsevaisuuden muutoksia taloudellisten kriisien olosuhteissa. Tarkemmin sanottuna tulkinta tehdään nuorisotyöttömyyden sekä Euroopan taluskriisien jälkihoidon (Nordström 2017) ja (poliittisemmin) kuripolitiikan ja tiukentuneen maahanmuuttopolitiikan kontekstissa². Tutkimme tapoja, joilla politiikan responsiivisuus, demokratian legitimiteetti ja dialogi kansalaisyhteiskunnan ja politiikan institutionaalisen rakenteen välillä muodostuvat talouden ongelmien, globalisaation ja uusien polarisaatioiden oloissa.

Selittävät kontekstit vertailevalle tulkinnalle antavat hyvinvointiregimit, joita politologinen tutkimuskirjallisuus käsittelee melko yhdenmu-

- 1 Täydentävät aineistot ovat seuraavista lähteistä: Paakkunainen 2007; Paakkunainen 2006; EUYUPART 2003–05 ja Paakkunainen ym. 2004. Lisäksi MyPlace-aineiston uudelleentulkinnasta, erityisesti Paakkunainen 2016; Pollock ym. 2015; Pilkington & Pollock 2015 ja Pilkington 2014; Sipos & Pilkington 2015.
- 2 Euroopan keskuspankin laaja selvitys (Duca ym. 2016) ja europolitiikan diskurssien murrosten kautta eurotalouspolitiikkaa analysoinut Lauri Holappa (2014) ajoittaa globaalin finanssikriisin aloittaman eurooppalaisen pankki-, budjettialijäämä- ja velkaantumiskriisin myöhäissyksyyn 2007 ja varsinkin vuoteen 2008. Finanssien ja eurojärjestelmän (systeemistä) kriisiä on hankala erottaa niin sanotusta eurokriisistä – talouspolitiikan säästö- ja kuritoimista, jotka alkoivat monissa maissa vuoden 2010 aikana ja sen jälkeen ja jatkuivat keskuspankin elvytystoimienkin aikaan. Talousriskien materialisoituminen välittyi talouspolitiikkaan, laajempaan poliittiseen (vasta)reaktioon ja osallistumiseen eri tavoin. Keväällä 2010 alkanut eurokriisi oli valinkauha koko eurointegraatiossa. Polttopisteessä olivat Kreikan valtionlainojen korkein jyrkkä nousu. Pian myös Irlanti, Portugal, Espanja ja Italia joutuivat isoihin rahoitusongelmiin. Taloudelliset ja sosiaaliset riskit materialisoituivat, ja ”ongelmamaat” joutuivat leikkaamaan julkisia menojaan, korottamaan veroja taatakseen rahoitusavun ja rahoitusmarkkinoiden luottokelpoisuuden. Kreikka ja Espanja, ja varsinkin niiden nuorisopolvet, sukelsivat nuorten sukupolvien erityiseen repressioon – kolme neljäsosaa maiden nuorista (alle 30 v.) oli työttömänä (2013). Irlanti, Portugal ja Italia ajautuivat edellisten tapaan pian lamaan 2010–12.

kaisesti viitenä klusterina: pohjoismaisten, liberaalien, mannermaisten, välimerellisten sekä postsosialististen maiden ryhminä. Vaikka regiimien typologisoinnit ovat aina yksinkertaistavia ja niissä on kiistanalaisia ja monitulkintaisia piirteitä (Blekesaune & Quadagno 2003), regiimivai-
kutusten arviointi voi tuottaa kiinnostavia tuloksia, kun tarkastellaan poliittisen kulttuurin uusia ilmiöitä, riskiyhteiskunnan ja (globaalin) talouden heijastuksia, populismin syntykonteksteja ja demokratian ja hyvinvoinnin vahvan yhteyden (epä)jatkuvuuksia, siis 1900-luvun so-
siaalisien ja poliittisten mobilisaation katkosten ja muutosten luonnetta uuden vuosituhanen alussa.

Pohjoismaista regiimiä luonnehtii yhteiskuntaluokkien välinen vahva solidaarisuus, universaali ja kattava sosiaaliturva sekä sukupuolten välisen tasa-arvon korostus. Anglosaksista eli liberaalia regiimiä puolestaan kuvaavat erilaisten sosiaalietuuksien vahva tarveharkinnallisuus ja yksilökeskeisyys. Mannermaista regiimiä luonnehtivat puolestaan korporatistinen lähestymis-
tapa sosiaalivakuutukseen sekä perinteisen perherakenteen merkitys, joka korostuu vielä vahvemmin välimerellisessä regiimissä. (Esping-Andersen 1990; 1998). Tätä typologiaa on hyödyllistä täydentää Itä-Euroopan entisten sosialistimaiden muodostamalla nk. jälkisosialististen maiden regiimillä, jota luonnehtivat niukka sosiaaliturva sekä kansalais- ja työyhteiskun-
tamobilisaation ja sosiaalisen pääoman rapautuminen reaaliosialismin kaudella (Aidukate 2009). Yleinen huomio on, että hyvinvointiregiimien kyky ylläpitää legitimiä vaihtelee kriiseissä ja talouden suhdanteissa erityisesti marginaaliryhmissä, uudenlaisessa kansantalouden tulonjaon vähemmistöryhmissä, joissa osattomuuden kokemus on suurta. Tätä regiimitulkit-
taa tukee väestötason analyysi: yksilöiden kokemus hyvinvointi korreloi varsin voimakkaasti demokratiauskon kanssa jopa silloin, kun demokratian toimivuuden objektiiviset mittarit (Maailmanpankin de-
mokratiaindikaattorit) antavat ymmärtää muuta (Ferrin & Kriesi 2014).

TUTKIMUSONGELMA JA ESS-AINEISTO

Artikkelin tutkimusongelma voidaan ilmaista pitkälle näin: Miten hyvinvointiregiimit selittävät nuorten ikäryhmien demokratia- ja arvoasenteita

sekä poliittisen osallistumisen muutoksia 2000-luvun talouskriiseissä? Miten demokraatiytyytyväisyys ja arvotoleranssi vaikuttavat osallistumisaktiiviteetteihin, minkälaiset nuorten poliittiset ilmaiset suuntautuvat demokratiaa tai moniarvoisuutta vastaan tai jäävät ambivalenteiksi tai passiivisiksi taloudellisissa ja talouspoliittisissa laskusuhdanteissa?

ESS on vuodesta 2002 tutkinut eurooppalaisten arvoja ja poliittista osallistumista standardoidulla haastattelumenetelmällä yli 35 maassa. ESS kuvaa nuorten demokraatioskun keskipitkän aikavälin trendiä. Laaja, ajallisesti kattava aineisto mahdollistaa nuorten kokemuksissa ilmenevän muutoksen vertailun eri eurooppalaisissa hyvinvointiregiimeissä. Erityisen kiinnostavaa on tarkastella muutoksia, jotka ilmenevät vuosien 2008–2014 talouskriisien aikana (aineiston lähde, European Social Survey Cumulative File, ESS 1–6, 2016), sillä monissa maissa juuri nuoret joutuivat maksamaan talouskriisin korkeimman hinnan nuorisotyöttömyyden muodossa. Osallisuuden ja osallistumisen kokemusta lähestytään uskoa demokratian toimivuuteen kuvaavalla indikaattorilla (Kuinka tyytyväinen olet siihen, kuinka demokratia toimii [maassa]), joka on ollut osa ESS:n toistuvaa ydinmoduulia tutkimuskokonaisuuden alusta saakka.

Taulukossa 1 on kuvattu ESS:n kierrosten 2004–14 nuorten osaineiston koostumus maakohtaisesti. Tarkastelua varten perusjoukko rajattiin kyselyhetkellä alle 30-vuotiaisiin nuoriin ja ryhmiteltiin maakohteisesti hyvinvointiregiimiä vastaavaan luokitteluun. Välimeren regiimin maista Italia on tarkastelun ulkopuolella, koska maa ei ollut mukana vuosien 2008–12 tutkimuskierroksilla. Nuorten demokraatioskua kuvaavat tunnusluvut ja niihin liittyvät tilastolliset luottamusvälit estimoitiiin hyödyntämällä ESS-aineistolle valmiiksi määriteltyjä maakohtaisia korotavia asetelmapainokertoimia, jotka kerrotaan maakohtaisilla analyysipainokertoimilla. Käytetty painotus oikaisee siten kunkin osallistujamaan tutkimuskierroskohtaisen otanta-asetelman, eri maiden vastaajien painoarvon kunkin hyvinvointiregiimin sisällä sekä maakohtaisesti ilmenevän otantavirheen ja vastauskadon sukupuoli- ja ikäjakauman aiheuttaman vinouman (Kaminska 2020).

Taulukko 1. Tutkimusotos maittain (hyvinvointiregiimi), kyselyhetkellä alle 30-vuotiaat vastaajat ESS-aineistossa

	Regiimi	2004	2006	2008	2010	2012	2014	Yhteensä
Puola	JS	641	532	494	461	502	470	3100
Slovenia	JS	399	372	353	313	290	256	1983
Slovakia	JS	EI MUKANA	420	460	258	267	266	1671
Tsekin tasavalta	JS	163	543	EI MUKANA	391	493	326	1916
Ukraina	JS	EI MUKANA	377	414	372	341	448	1952
Unkari	JS	388	320	238	329	302	411	1988
Viro	JS	EI MUKANA	476	348	377	382	484	2067
Irlanti	L	448	437	344	302	582	489	2602
Sveitsi	L	298	346	245	321	309	324	1843
Yhdistyneet Kuningaskunnat	L	335	347	412	397	416	333	2240
Alankomaat	M	330	249	279	276	235	262	1631
Belgia	M	434	425	409	392	375	407	2442
Ranska	M	305	305	320	365	293	253	1841
Saksa	M	525	552	539	460	628	584	3288
Norja	PM	383	356	380	314	331	361	2125
Ruotsi	PM	421	431	407	388	298	410	2355
Suomi	PM	491	432	395	463	396	392	2569
Tanska	PM	289	289	208	258	297	343	1684
Espanja	V	321	398	442	561	397	318	2437
Italia	V	243	283	EI MUKANA	EI MUKANA	EI MUKANA	197	723
Portugali	V	315	408	343	372	300	318	2056
Yhteensä		6729	8298	7030	7370	7434	7652	44513

Hyvinvointiregiimi: M = Mannermainen; L = Liberaali; V = Välimeren; PM = Pohjoismainen; JS = Jälkisosialistinen

NUORTEN TYYTYMÄTTÖMYYS DEMOKRATIAN TOIMINTAAN ERILAISTA POHJOISMAISSA JA VÄLIMERELLÄ

Taulukossa 2 on esitetty ESS-kierrosten 2004–14 yhdistetystä aineistosta estimoitu alle 30-vuotiaiden nuorten demokratiauskon keskimääräinen kokemus. Aineisto on kerätty ESS:ssä mukana olevista maista, jotka on taulukossa selkeyden vuoksi ryhmitelty hyvinvointiregiimeittain. Maakohtaisten keskiarvojen tarkastelussa (kuvio 1) havaitaan erityisesti pohjoismaisten demokraattisten järjestelmien nauttivan muihin maihin verrattuna erittäin vahvaa – alueen tasolla jopa kasvavaa – kansanvaltaisen järjestelmän toimintaa koskevaa luottamusta (2014 keskiarvo oli 7,15). Nuorten usko pohjoismaiseen demokratiaan ja sen toimintaan on muihin vertailumaihin nähden poikkeuksellisen korkeaa, eikä näytä juurikaan kärsineen muiden maiden tavoin edes vuosien 2008–10 finanssikriisin aiheuttamasta kuopasta. Tosin Pohjoismaidenkin sisällä näkyy yleiseurooppalaisesti noteerattu seikka: Eurovaluuttamaiden demokratialuottamus on useissa maissa notkahtanut viimeistään 2010–12 eurokriisin yhteydessä, kun EMU-järjestelmä ja pankkipolitiikan valuviat ja talouskuripolitiikka veivät kansallista pelivaraa reagoida talouden taantumailmiöihin (vrt. Polavieja 2013; Gallie 2013).

Pohjoismaisen regiimin sisällä euromaa Suomi erottuu vuoden 2012 notkahduksella. Suomi kuului taantumien ja demokratia-tytymättömyyden kasvun maihin, vaikka nuorison tyytymättömyyden kasvu näkyy vasta vuoden 2012 aineistossa: se artikuloitui vasta julkisten poliittisten protestien ja dramatisointien jälkeen (erityisesti populismin henki, suomalainen katkeruus eurotuen maille ja nuorten passiivisuus, ks. esim. Borg 2012). Myös Tanskassa nousi vastaava demokratia-arvostelun aalto, mutta nuorten keskuudessa Suomea vaimempaan. Sen sijaan vakaasti talouttaan nostanut Ruotsi on ollut aineiston mukaan kasvavan itseriittöinen demokratiansa ja oman valuuttansa suhteen. Nuorten tyytyväisyys on kasvanut lähes aikuisten tahtiin, vain 2010 oli luottamuskäyrässä kauneusvirhe jonkin verran alapäin. EU:n ulkopuolella olevassa Norjassa ei kriisivuosien kauneusvirheitä ole, ja nuoret ovat tasaisesti lähes maan keskiarvojen tahdissa vahvistaneet myönteistä arviotaan kansanvallan toiminnasta.

Vastaavasti talouskriisin eniten runtelemissa Välimeren hyvinvointialueen maissa (taulukko 2 ja kuvio 1) kehitys on ollut demokraatiuskon osalta varsin jyrkästi laskusuuntaista. Vaikka tarkastelumaista Italian havainnot puuttuvat kriittisiltä vuosilta, on viimeisimmän kyselykierroksen tulosten perusteella legitimizeetti romahtanut (ka 3,84). Välimeren regiimissä nuorten kokemus on usein hyvin pessimistinen ja maiden välillä ja sisällä polarisoitunut. Kyse ei ole vain talouden fataalista heijastumisesta tai vaikutussuhteesta ihmisten ahdinkoreaktioina tai ajallisesti rajatusta pettymyksen tunteesta ja emotionaalisesta ja pejoratiivisesta (moraalisesti arvosteleavasta) reaktiosta. Kysymys on syventyvistä reaalidemokratian legitimizeetin horjumisesta, nuorten omista tulkinnoista talousahdingosta ja sen syistä (Vassallo 2016; Vassallo & Ding 2016; Paakkunainen 2014a, Paakkunainen 2014c). Systemaattisista eteläisen Euroopan asennehavainnoista puuttuvat Kreikan aineistot, mikä sekkin on yksi oire maan demokratian ja yhteiskunnan toimintaongelmista. Tästä puutteesta huolimatta demokraatiluottamuksen murtuminen Välimeren regiimissä on huikea, vuoden 2010 suhteellisen vahvasta – regiimien toiseksi korkeimmasta – tasosta katoaa kolmasosa.

Monien – myös ESS-tutkimuksia reflektoivien – tutkimuksien mukaan vuosien 2004–2010 välillä kaikkien kreikkalaisten demokraatiuskosta katosi, talouden ja järjestelmän romahdettua ja uuden politiikan ja populismipiikkien lyödessä läpi, pois 3,2 pistettä (skaalalla 1–10; Polavieja 2013; Gallie 2013). Vertailun kannalta onkin sääli, että talouskriisin kaikkein eniten koettelema Kreikka (Ervasti ym. 2019) ei ole aikasarjassa edustettuna, sillä maa joutui – kuten edellä on huomautettu – jättäytymään ESS:n ulkopuolelle maan tutkimusrahoitukseen kohdistuneiden leikkausten vuoksi. Portugalin nuorten luotto kansanvaltaan on romahtanut sekkin, ja notkahdus oli raju vuoteen 2010 tultessa; pettymys oli syvä verrattuna vanhempien ikäryhmien demokraatiasenteiden historialliseen vakauteen. Espanjassa tyytymättömyys on jokaisessa ikäryhmässä lisääntynyt, mutta alle 30-vuotiailla se purkautui vasta vuosina 2012–14. Lisää pontta epäluottamukselle antoivat muun muassa eurokriisin alkuun panemien vahvojen ja militanttien populististen kansanliikkeiden nousu, poliittisen ja ay-liikkeen ”syndikalistinen” rintamanmuodostus sekä nuorisokysymysten nousu politiikan agendalle

(vrt. syklianalyysi, Polavieja 2013; Gallie 2013; vrt. EUYOUNPART 2003–05).

Myös laadulliset tausta-aineistot (EUYOUNPART 2007; EUYOUNPART 2003–05; MyPlace 2013–15, erityisesti maakohtaiset paikkakuntaraportit) tuovat selittäväksi tekijäksi voimattomuus- ja ällistymiskokemuksen eurokriisin vastuiden jaossa, mikä sitten on muokkaantunut aktiiviseksi tai passiiviseksi demokratia-arvosteluksi, sosiaalisesti halvaantumiseksi tai selän tai toimintatunnusten kääntämiseksi kansanvaltaisille periaatteille. Kansanvalta ei ole toiminut arvojen, vallanjaon ja proseduuriensa mukaisesti – kriisiefekti oli monille nöyryytys, fatalistinen voimattomuuskokemus. Kiinnostavia välimerellisen muutoksen aspekteja liittyy myös nuorten demokratiauskon hiipumisen ajankohtaan: finanssikriisi (2007–) heijastuu vasta vuoden 2010 eurojärjestelmän murroksen ja kurinpalautuksen jälkeen vahvasti Välimeren kansalaisyhteiskuntaan. Eri sukupolvien vastamellakat ja lakot alkoivat vuoden 2010 aikana, ja talouskuripäätökset toimivat vahvasti vuonna 2011 (della Porta 2015; Beck 2012, 5–18; Bessant ym. 2017). Nuorisotyöttömyys paheni vielä muutaman vuoden eurokriisin katveessa.

MANNERMAINEN "DEMOKRATIANVARJELU", IDÄN "PAIKALLAAN VELLONTA" JA LIBERAALIREGIIMIN "ULKOPUOLISUUS"

Mannermaalla maaryhmätasoinen luotto demokratian reaaliseen toimintaan on vakiintuneen hyvä (taulukko 2 ja kuvio 1; ka 5,94), tarkastelujakson lopussa kansanvallan legitimiteetti jopa vahvistuu. Saksalaisnuoret ovat tasaisesti oppineet reaalidemokratian tavoille, jopa hiukan vanhempia ikäryhmiä luottavaisemmin (vrt. Polavieja 2013; Gallie 2013). Negatiivisen kasvun Belgiassa nuorten demokratialojaliteetti on hiukan notkahtanut vanhempien tapaan vuoden 2010 jälkeen. Ranskalaisnuorten sosiaalinen kokemus ja reaktio on ollut hiukan dramaattisempi ja aineiston sisällä ”välimerellisempi” – 2010-luvun alussa demokratian toimintaa on alettu arvostella. Vanhempien ikäryhmien reaktio on demokratiatytyttömyyden tasolla hurja (ka 2,4) ja pitkään jatkunut nuorten polvien politiikan

arvostelu, moralisointi ja heiluminen populististen ääriolojäliteettien välillä (vrt. EUYUPART 2005–07; Percheron 1985; Paakkunainen 1991, 220–) on empiiristen ja varsinkin laadullisten aineistojen valossa kasvamassa sisään keski-ikäistyviin polviin (vrt. Polavieja 2013;

Taulukko 2. Luottamus demokratiaan ESS:n alle 30-vuotiaiden osa-aineistossa (maakohtaiset keskiarvot 2004–14)

	Mannermainen regiimi				Välimeren regiimi		
	Belgia	Saksa	Alankomaat	Ranska	Portugali	Espanja	Italia
2004	5,74	5,35	5,84	5,07	4,89	5,37	4,98
2006	5,79	5,44	5,97	5,31	3,20	5,93	4,77
2008	5,78	5,45	6,11	4,92	4,38	5,86	-
2010	5,51	5,51	6,38	4,79	4,28	5,97	-
2012	5,57	5,59	6,31	4,65	3,81	4,93	-
2014	6,00	6,30	6,38	5,34	4,03	3,81	3,84

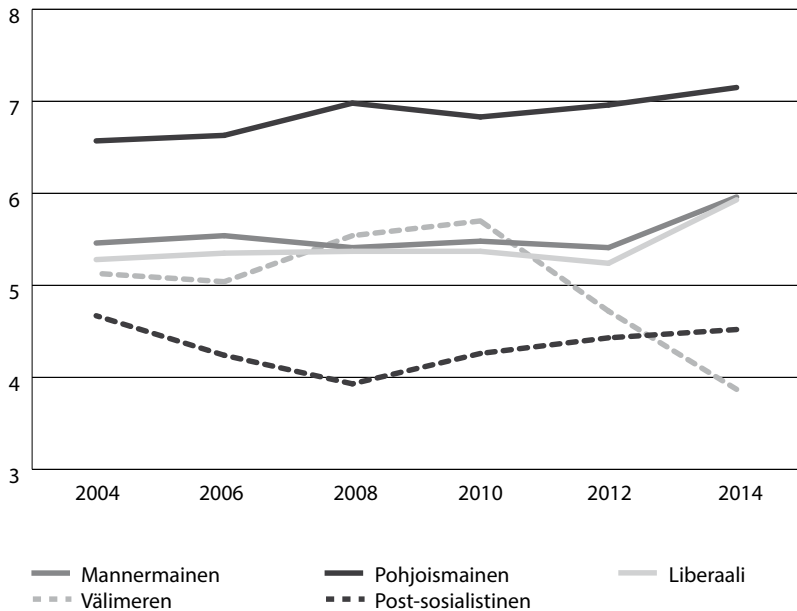
	Liberaali regiimi			Pohjoismainen regiimi			
	Sveitsi	Irlanti	Yhdistyneet kuningaskunnat	Suomi	Tanska	Ruotsi	Norja
2004	6,74	4,82	5,12	6,80	7,19	6,30	6,15
2006	6,53	5,50	5,20	7,04	7,26	6,32	6,01
2008	7,11	5,93	5,19	7,28	7,54	6,74	6,44
2010	7,07	4,63	5,31	6,96	7,42	6,60	6,58
2012	7,21	5,10	5,02	6,42	7,11	6,97	7,10
2014	7,38	5,43	5,65	7,05	7,19	7,13	7,33

	Jälki-Sosialistinen regiimi						
	Unkari	Puola	Eesti	Tšekki	Slovenia	Slovakia	Ukraina
2004	4,97	4,31	-	5,47	4,70	-	-
2006	4,46	3,91	5,03	5,23	4,85	4,37	4,06
2008	3,66	4,46	5,12	-	4,84	4,82	3,30
2010	3,26	5,15	4,84	5,43	4,80	5,05	3,01
2012	4,35	5,25	5,31	5,29	3,58	4,60	3,43
2014	4,61	5,16	5,35	5,79	3,80	5,13	3,57

Gallie 2013; EUYOUNGART 2005–07; MyPlace 2013–15; Luhtakallio2012).

Ranskalaisnuorten perusryhmät – eliiteistä ja koululaisliikkeistä poiketen – ovat jo pitkään oireilleet vahvojen, ristiriitaisen kriittisten pejoratiivisten demokratiatunteiden sekä dramatiikkaa ja populismia hakevien vaihtoehtojen väleissä. ESS-aineiston osin tukema kuva ranskalaisnuorista (taulukko 2) on kaukana Ranskan vallankumouksen ja demokratian ideaaleilla filosofoivasta ja sofistikoituneen politikoinnin nuorisosta. Euroalueen keskeisten kulttuurien nuoret lukevat ympäristöönsä ja Eurooppansa eri tavoin (vrt. EUYOUNGART 2003–05; Paakkunainen 2007). Saksalaisnuoret ovat kärsivällisyyttä vaativista sosiaalisista polariteeteistaan, työllisyyspoliittisista uhrauksistaan ja monista maahanmuuttokonflikteistaan huolimatta keskimääräisesti edelleen vahvasti toisen maailmansodan jälkeisen demo-

Kuvio 1. Kokemus demokratian toimivuudesta (0=äärimmäisen tyytymätön, 10= äärimmäisen tyytyväinen) kotimaassa, alle 30-vuotiaat (keskiarvot, ESS 2004–14)

kratiakasvatuksen ja reaalidemokratiadialogin otteessa, ja kokevat saavansa siinä oman tilansa. Tietenkin saksalaisnuorison poliittisesta kulttuurista on moneksi, tyytyväisyysarvio koskee vahvasti vain keskiarvoja, jolloin monet ääri-ilmiöt ja nuorison vahvat ryhmäpolarisaatiot peittyvät tarkastelussa.

Jälkisosialistisen regiimin maissa kehitystä voi hyvin kuvata paikallaan vellovaksi (vuonna 2014, ka 4,52). Tyytymättömyys on aineiston kokonaisuudessa voimakasta, demokraattinen mobilisaatio ja reaalityöteutukset ovat heikoilla. Huomioitava seikka aikasarjassa on myös se, että omassa heiveröisessä demokratialuotossaan nuorten tyytyväisyys demokration toimintaan on kasvanut aina vuodesta 2008 lähtien. Finanssi- ja eurokriisi koskivat kipeästi kaikkia maita, mutta poliittisten järjestelmien eliitti ja demokration instituutiot eivät joutuneet kaikkialla yhdensuuntaisen asenneryöpytyksen kohteeksi; monet hankalat kokemukset heijastuivat jopa lokaalien ja kansallisten voimien ja uudistus- tai ryhtiliikkeiden arvostamisena. Paradoksaalisesti, nationalistinen demokration usko voi kasvaa transiitio-odotusten ja pettymysten kontekstissa ja talouskurin kiristyessä; se voi samalla yhdistyä auktoriteettiin (vrt. Inglehart & Norris 2016, 29–31).

Merkitsevää hajontaa tyytyväisyydessä esiintyy ”uusien demokrationoiden” nuorten välillä – usein nuoriso reagoi demokrationaan kansallisten piirien sisällä aika yhteen ääneen, jopa sukupolvet yhdessä, kun nuorten omaa vahvaa äänilajia ei juuri synny. Nuorten reaktio on kuitenkin järjestymättömämpi ja jäsentymättömämpi, elämänpoliittisempi, epäkonventionaalien ilmaisujen varainen ja kulttuurisempi (vrt. Inglehart & Norris 2016, 2–3, 20–34, 29–31). Entisten reaaliosialististen maiden nuorten suhde demokrationaan ja sen toimivuuteen on ollut pitkään ambivalentti – toiminnallista ja demokration prosedureihin nojaavaa dialogia tai luottamusperustaa ei ole syntynyt; nuoret pysyvät sivussa, eikä luottamus kansanvaltaan ole heidän arkipolitiikkansa osa. Odotukset demokrationaltakin ovat olleet usein sosiaalis-taloudellisia, vahvaa muutosta alleviivaavia – mihin mahtuu niin traditionaalisten arvojen kaikut pohja, populistinen suoraviivaisuus, markkina- ja kulutuskasvun odotushorisontti sekä yhtä lailla elämäntalouden kuin sosiaalisten pettymysten artikulointi. Inspiraatio ei syty demokraattisten asenteiden ja osallistumisen suuntaan (EUYOUPART 2003–05; johtopäätökset, ks. Paakkunainen 2007). Talouskriisin vaikutuksilta pääosin

vältyneen Slovakian nuoret ovat vanhempiensa tavoin varovaisesti osoittaneet tukensa demokratian toiminnalle. Kun taas toinen euromaa Slovenia on kokemuksellisesti menettänyt ison osan uskoaan (−1,4 mittaripistettä vuosina 2004–2010) demokratiansa toimintaan.

Sen sijaan muualla – kuten Baltian euromaissa – demokratia-asetteet ovat olleet ideaalitulannetta ajatellen jopa huolestuttavan sopeutuvia hurjista nuorisokriiseistä huolimatta. Puolassa nuorten demokratiatytyväisyys – nationalistisine painoineen – on selvästi kasvanut tarkastelujaksolla, muttei sentään ihan vanhempiensa ennätystahdissa (vrt. Polavieja 2013; Gallie 2013). Unkarissa demokratialuottamuksen romahdus jo vuoden 2010 aineistossa oli nimenomaan nuorten reaktio, vanhempien jopa kasvattaessa kansallista kansanvaltauskoaan. Itä-Euroopan maiden tarkastelussa juuri Unkarin nuoriso nousee sukupolvipoliittisesti vanhempiin vastaan (Nyyssönen 2017). Myös tsekkinuoriso on vanhempiin kriittisempi politiikan reaalkulttuurina, sen demokraattisuutta, kohtaan (Polavieja 2013; Gallie 2013).

Liberaalissa regiimissä yhteinen demokratialuottamus on aineistovertailussa korkealla tasolla (ka 5,94, taulukko 2 ja kuvio 1), mutta hajontaakin on, ovathan tarkastelun maat – Iso Britannia, Irlanti ja Sveitsi – sangen erilaisissa asemissa ajatellen eurooppalaista taloutta, finanssipolitiikkaa ja kansallisia liikkumavaroja. Irlannissa ja selvästi myös Britanniassa kaikkien ikäryhmien luottamus demokratiaan ja instituutioihin kärsi laman perusvuosina (2004–10). Nuorten demokratia-asetteet notkahtivat vastaavasti, hiukan vanhempien perässä (vrt. Polavieja 2013; Gallie 2013). Sveitsi on Norjan tavoin laajentanut demokratian toiminnallista arvopohjaansa. Irlanti ja Britannia ovat nuortenkin osalta kokeneet demokratianotkahduksen eurokriisin jälkimainingeissa. Irlannin nuoriso ei ole hyväksynyt ja omaksunut demokratiansa toimintatapaa edes brittinuorison tavoin. Saarivaltakunnan nuorisolla on hurjia sosiaalisia polariteetteja liberaalin talouden ja vahvan monikulttuurisen kirjon tuloksena. Brittinuoret puhuvat demokratiasta ulkopuolisuuden kokemuksen ja uusliberaalia talouspolitiikkaa koskevista polarisoiduista asenteista käsin (EUYOUPART 2003–05; MyPlace 2013–15).

TALOUS JA DEMOKRATIAN TOIMIVUUS – EI LINEAARINEN RIIPPUVUUS VAAN VÄLITYS- JA TULKINTAKYSYMYS

Kuten monet kommentit edellä antoivat ymmärtää, taloudelliset taantummat ja sosiaaliset niukkuudet välittyvät sekä tulevat tulkituiksi eri tavoin ja eri tahtiin demokratian toimintaa koskevan tyytyväisyyden ja poliittisten instituutioiden luottamuksen osalta. Kansalaisyhteiskunnan talouskehitys tai mobilisaatiovoima (järjestäytyminen ja verkottuminen, kulttuurinen ja sosiaalinen pääoma) eivät yksin selitä tyytymättömyyden kasvua ja sen artikulaatiota. Ne ovat yhteydessä myös sosiaalisten ryhmien erilaisiin reaktioihin ja aktivoitumiseen sekä samalla poliittisiin instituutioihin ja Euroopan unionin heikkoon poliittiseen järjestelmään ja ylikansalliseen byrokratiaan (Mykkänen & Paakkunainen 2014; Hix 2008; Palonen 2014). Kriisihdanteiden kannalta on tietenkin puhuttava myös EMU-sitoumuksista ja niihin liittyvistä talouspolitiikan rajoittimista (Holappa 2014; Paakkunainen 2014a, Paakkunainen 2014b, Paakkunainen 2014c; Mylonas 2014, 435–).

Europolitiikka ja sen kansalliset talouspolitiikoinnin kehät ovat manifestaatioissaan kärjistyneet jo varhain ”uudeksi perustuslaillisuudeksi” (Gill 1998) ristityksi talouskuripolitiikan (*austerity*) muodoksi, jossa myös tutkimusta voidaan käyttää eurooppalaisen talouspolitiikan repeämien signaalien ja oireiden dramatisointiin (esim. Simon 2012). Myös tutkimus saattaa legitimoida, eskaloida tai ohittaa mielenosoituspiikkejä ja sekaantua median rinnalla yleisö- ja asiantuntija-arviointiin sekä demokratia-affektien muokkaamiseen. Tässä IMF ja Euroopan unionin komission vahvat toimijat arvioivat poliittisen protestin ja massasekasorron todennäköisyyttä ja intensiivisyyttä ja ulkoisten toimien ja sanktioiden roolia talouskuripolitiikassa (Glasberg & Shannon 2010, 162; Simon 2012, 81).

Välimeren nuorten kansalaisyhteiskunta on ymmällä, vihoissaan ja radikalisoitunut monessa suunnassa, kun globaalit finanssikriisin kontekstissa europolitiikan epäonnistuneet lainoitusvastuut (lähinnä Ranskan ja Saksan yksityiset pankit) Välimeren maille kriisiytyivät ja niiden kantamisvastuu siirrettiin Välimeren kansallisvaltioille. Kärsijöinä olivat esimerkiksi Kreikan nuoret työntekijät, joiden on vaikea ajatella

olevansa vastuussa politiikasta tai ylipäänsä olevansa mukana heille katalan talouskehityksen ratkaisuihin (Ahokas & Holappa 2015; Beck 2012, 8–50; Paakkunainen 2014a, Paakkunainen 2014b ja 2014c). Laajemminkin nuorten sukupolvien kohdalla talouspolitiikan vastuuketjuissa on monia mykkiä käännteitä ja sokeita pisteitä, joiden edessä nuoret ovat voimattomia ja reaktiot ristiriitaisia ja dramaattisuudessaankin erisuuntaisia ja populistisen äkkijyrkkiä.

Polaviejan (2013) ja Gallien (2013) kaikkia täysi-ikäisiä kansalaisia koskevan ESS-tutkimuksen (2004 ja 2010 aineistot) mukaan varsinkin kreikkalaiset (vahvin arvostelu), ranskalaiset, slovenialaiset, espanjalaiset, irlantilaiset, suomalaiset, tanskalaiset, belgialaiset ja britit menettivät uskoaan demokraattisiin instituutioihin, kun taas selvimmin luottoaan järjestelmiinsä kasvattivat Puola, Norja, Ruotsi, Alankomaat, Unkari, Slovakia ja Viro. Suoraa korrelaatiota talousshokeista demokraattien heilahteluun ei kuitenkaan ole. Tämä seikka tulee laajasti kartoitettua ESS 2012 tutkimuksessa (Ferrin & Kriesi 2014, 15–17), jossa analysoidaan riippuvuuksia sekä talouskasvun että demokraattisen hallinnan laadun ja liberaalin demokratian arvostuksen välillä. Demokratian laatu on näin arvioituna relevantimpi selittävä tekijä kuin talouden suhdanteet.

Taloudelliset taantumukset ja niukkaudet välittyvät – tai tulevat tulkituiksi – kiintoisasti myös uhattujen ja marginaalisten nuorten elämänhallinnan ja työllistämisasenteiden maailmassa. Työelämän arvojen eroosio on työttömien ja epävarmoissa työsuhteissa olevien ihmisten keskuudessa toteutunut. Eri hyvinvointiregiimeissä on tämän suhteen toki vaihtelua. Hyvinvoivimmat maat ovat pääosin säilyttäneet työelämän ja työntekijäjärjestäytymisen lojaliteetteja. Liberaaleissa maissa ja varsinkin Itä- ja Etelä-Euroopassa työhön sitoutuminen on erityisen heikkoa epävarmoissa työsuhteissa olevien keskuudessa. Juuri prekaarin nuorison torjuvat kannat työn vastaanottamiseen ovat erityisen vahvoja (ESS-aineistot 2006, 2012; vertailuista, ks. Gallie 2013, 8–11). Riskit ja pelot ovat relevantteja kansalaisyhteiskunnan poliittisissa reaktioissa, mutta ne ja niiden tuottamat reaktiot – äärimuotoiset ja tiukan populistiset tai luovan radikaalit poliittiset ilmaukset – voivat olla vahvimmillaan muissa ryhmissä kuin niissä, jotka joutuvat työttömyys- ja säästöpolitiikan välittömien toimien kohteiksi. Pelko ei aja näitä aktiivisia ryhmiä vain turvautumaan järjes-

tykseen ja saavutettuihin etuihin vaan jopa toimintaan. Näillä vahvoilla ja onnekkailta ryhmillä on tutkimusten mukaan usein sosiaalisia ja poliittisia resursseja ilmaista itseään identiteettipolitiikan ja yhteistyön sekä erisuuntaisen joukkovoiman keinoin.

DEMOKRATIAN ODOTUS- JA ARVOHORISONTTI

Kansalaisyhteiskunnan kokemusten politisoinnin ja poliittisten instituutioiden vaikutus on aina läsnä poliittisten asenteiden ja ajattelutapojen tarkastelussa – mihin tietenkin liittyy demokratian kokemus-, odotus- ja arvohorisontti. Mitä demokratialla tarkoitetaan ja tavoitellaan, kuinka relevantti se ylipäänsä on? ESS-aineisto vuodelta 2012 antaa hyvän perustan avata demokratian merkitystä ja demokratian toimintaan liittyviä arvostuksia (Ferrin & Kriesi 2014). Käsitteet poliittisesta järjestelmästä ja demokratiasta ovat ohittamaton jäsennysperusta, vaikka on huomattava, etteivät nuorten ajatukset parlamentaarisesta demokratiasta ja vaaleista ole historiallisesti tai käsitteellisesti koherentteja tai homogeenisiä (Paakkunainen 2007; vrt. Euroflash 2014 ja Paakkunainen & Myllyniemi 2007, 60–81). Ferrinin ja Krieslin (2014, 6–8) tutkimuksessa kiintoisaksi nousee eri maiden kansalaisten tapa kokea ja mieltää se, kuinka tärkeä asia on asua demokraattisessa maassa.

Tarkasteluamme varten on laskettu ero kaikkien kansalaisten demokratialle antaman arvon ja nuorten demokratiatytyväisyyden välillä. Näin täsmentyy kuvamme eri regimien demokratialle annetusta merkityksestä (tässä kiteytetty regiiimitasolle³) ja sitä kohtaan tunnetun tyytymättömyyden jakautumisesta. Miten paljon demokratialta odotetaan ja miten se odotukset tyydyttää? Voi myös miettiä näiden ”tyytymättömyyspainoiden” suhdetta demokratiadeaaliin liittyvien jännitteiden avautumiseen poliittisessä keskustelussa. Onko deliberaatio ja demokraattinen debatti mahdollista vai onko pettymys ja kyynisyys liian suurta?

3 Toisin kuin edellä, regiiimivertailua ei ole erikseen painotettu aineiston analyysissä, vaan regimien keskiarvo on laskettu Ferrinin ja Kriesin käyttämien maakohtaisten keskiarvojen avulla (Ferrin & Kriesi 2014).

Taulukko 3. Hyvinvointiregiimien kansalaisten demokratian merkitysarvo (Ferrin & Kriesi 2014) ja sen ero nuorten demokratiatyytyväisyyteen (taustalla ESS vuoden 2012 aineistokierros, kirjoittajien tulkinta). Demokratian suosion mukainen regiimien järjestys.

	Demokratian merkitys kaikille kansalaisille	Alle 30-vuotiaiden tyytyväisyys demokratiaan	Ero ideaalisen demokratian merkityksen ja nuorten tyytyväisyyden välillä
Pohjoismainen	9,4	6,9	-2,4
Mannermainen	8,7	5,4	-3,3
Liberaali	8,5	5,2	-3,3
Välimeren	8,1	4,7	-3,4
Jälkisosialistinen	8,1	4,4	-3,6

Ennen tarkastelujaksomme viimeistä Välimeren nuorten tyytymättömyyspurkausta (2012–14) tilanne on kiintoisa. Ihannekeskustelun tasolla demokratian arvo ja odotushorisontti eivät ole romahtaneet tai romahtamassa, ja nuorten vahva demokratia-arvostus⁴ on voimissaan. Siinä on lisäksi läsnä demokratiaa horjuttava ja toisaalta sitä lujittava poliittinen jännitteensä, minkä kanssa toimiminen – tyytymättömyyden ja sitä aktualisoivien ongelmien artikulaatio, deliberaatio ja ratkaisuyritykset – voi lujittaa demokratiaa ja legitimoida sitä epävarmuuden keskellä. Demokratiasuhteen vertailu näyttäisi kuitenkin selvästi osoittavan myös nuorisopolven yhdensuuntaista arvostelua demokratiaa kohtaan – vain Pohjoismaat ideaalisuudessaan ja pehmeämmässä arvostelussaan erottuvat regiimien tasolla. Tämä näyttää pätevän myös Itä-Euroopan maiden nuorison arjessa. Regiimien erot

4 Ferrin & Kriesi (2014, 13–15) summaavat aineistonsa demokratiaevaluaation (toiminnan arvioinnin, tyytyväisyyden) kolmen dimension yhteisellä tarkastelulla ja liberaalin dimension mukaisella paremmuusjärjestyksellä, missä Ruotsi ja Pohjoismaat ovat kärjessä ja Ukraina, Venäjä, Italia ja Kosovo ovat hännänhuippuna. Artikkelimme tarkastelumaat ovat järjestyksessä: Ruotsi (6,7), Norja, Tanska, Suomi, Sveitsi, Alankomaat, Saksa (6,3), Irlanti, Britannia, Belgia, Ranska, Puola, Slovakia, Slovenia, Unkari, Tsekki, Viro, Espanja (4,8), Portugali, Liettua, Italia (4,0). Tässä mukana olleissa maissa demokratian eri aspektein analysoituna demokratia oli jo Välimeren maissa menettänyt kaikkien kansalaisten keskuudessa selvästi luottamustaan.

ovat kaikkien kansalaisten kansanvalta-arvojen osalta yhdensuuntaiset ja arvohierarkialtaan yhdenmukaiset nuorten demokratialojaliteetin kanssa. Pohjoismaiset nuoret ovat sensitiivisimpiä demokratialleen sille sangen ideaalissa kontekstissa. Mannermaisessa regiimissä kansanvallan ideaali elää kontekstiarvona, mutta nuoret ovat vähintäänkin yhtä kriittisiä demokratian toiminnan suhteen kuin liberaalien maiden nuoret, joiden ympäristössä demokratialla on myös vankka kannatuksensa. Transitiomaiden regiimissä nuorten tyytymättömyys on kaikkein selvintä.

Euroopan hyvinvointiregiimejä suurin piirtein vastaavien poliittisten suuralueiden sisällä odotukset demokratian suhteen poikkeavat toisistaan. Ferrinin ja Kriesin tutkimuksessa (2014, 10–15) alueelliset maaryhmät on jaettu karkeasti pohjoiseen, läntiseen, eteläiseen ja keski-itäiseen Eurooppaan. Alueiden tutkimusmuuttujia olivat erityisesti vaalivalinnat (kilpailu, vertikaalinen tilivelvollisuus, deliberaatio, vastuullisuus), liberaalit oikeudet (tasa-arvo lain edessä, horisontaalinen tilivelvollisuus, vähemmistöoikeudet, ilmaisun- ja lehdistönvapaus), sosiaaliset oikeudet (yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus, tulonsiirrot ja köyhyyden vähentäminen) ja suoran demokratian mahdollisuudet (kansanäänestykset). Silmiinpistävää Ferrinin ja Kriesin analyysissä on se, että varsinkin Etelä-Euroopan mutta myös Keski- ja Itä-Euroopan vastaajien edustukselliseen demokratiaan kohdistuvat odotukset olivat sangen vaativia ja vahvoja ja ylittivät useimmiten pohjoismaiset ja mannermaiset odotukset.

Tulkintamme mukaan kokemus demokratian peruspuutteista saa vähemmän kehittyneiden järjestelmien kansalaiset purkamaan omia vaatimuksiaan demokratian kehittämistä voimakkaammin tai abstraktimmin kuin muualla. Liberaalin demokratian merkitysarviot ovat korkeammalla maissa, joissa demokratian kvaliteetti (maailmanpankin indikaattorit demokraattisen hallinnon laadusta) on matalampi (mt., 15–16). Näissä maissa vastaajat kokivat myös, että demokraattiselta järjestelmältä voidaan vaatia yhtä aikaa monia parannuksia (komplementaarinen näkemys), kun taas erityisesti pohjoismaissa koettiin eri ulottuvuudet ristiriitaisiksi ja vaihtoehtoisiksi. Tätä voitaneen pitää välittömistä sosiaalisista ja katkerista paineista ja summittaisista idealisoinneista vapaampana – poliittisempänä, deliberatiivisen tai parlamentaarisen harkinnan mukaisena arviona. Samoin liberaalin (asenne-)evaluaation ulottuvuudella pohjoismaiset

ja läntiset demokratiat voimaantuvat rinnakkain demokratiaodotusten ja haastamisen tasolla. Sen sijaan sosiaalisen ja suoran demokratian odotushorisontissa etelän sekä keski- ja itäisen Euroopan maat lyövät selvästi perinteiset demokratiat etelän toimiessa odotusten kuumimpana artikuloijana (mt., 10–15).

DEMOKRATIA JA POLIITTINEN OSALLISTUMINEN KIINNITTYVÄT REGIIMEISSÄ ERILAIISIIN TOIMINTATAPOIHIN

Demokratia on moniulotteinen käsite, ja tässäkin on kysyttävä, mitä demokratia merkitsee nuorille (Canache 2012, 1150; Heyne 2016, 1–6). Käsitteillä on yhteys toimintaan ja sosialisatioon – varsinkin epävarmuuden ja kriisien murrosoloissa (ks. Koselleck 1959). Jo edellä noteerattujen demokratian laadun ja vallitsevan käsitysmallin lisäksi on mietittävä poliittisen toiminnan ja sen osana poliittisen oppimisen eli sosialisatian ja demokraattisen kulttuurin merkitystä. Empiirisessä analyysissä korostuvat annetun ja opitun käsittehorisontti, eikä poliittisen toiminnan aktualisoima muutos tule välttämättä pohdinnan piiriin. Tilastollisessa analyysissä selviääkin usein, kuinka demokratiaodotukset ja ideaalikäsitykset ennakoivat tuntemuksia demokratiatyytyväisyydestä tai ovat jopa siitä riippumattomia. AktueLLi poliittisen toiminnan oppiminen ei yleensä tule esille aggregaattien tasolla; sen sijaan pitkän jakson sosialisatio ja hitaat muutokset korostuvat.

Mutta politiikkakäsitykset ovat aina myös toiminnallinen asia. ESS-aineistoon perustuvassa tutkimuksessaan Heyne (2016, 12–26) löysi juuri demokraattiset sosialisatio- ja osallistumisefektit ideaalidemokratian määritysten taustalta. Myös tämän artikkelin jatkossa korostuu nuorten osallistumisintensiteetin tarkastelu. Demokraattinen oppiminen ei ole vain kasvatusideaali, vaan se liittyy deliberatiivisen ja (poliittisen) liikekokemuksen ja toiminnan, onnistumisten ja pettymysten ja poliittisen punninnan, maailmaan. Usein ideaaliset ja hämärästi reflektoidut käsitykset esimerkiksi parlamentaarista demokradiasta ja nuorisovaltuustoista muuttuvat poliittisen toiminnan ongelma- ja painetilanteissa sekä epäjatkuvuuksissa (Paakkunainen & Myllyniemi 2007; ks. myös Palonen 1985).

Tilastollisen tarkastelun mukaan on ilmeistä, että erityisesti osallistuminen demokraattisiin prosesseihin luo ja kasvattaa positiivista demokraatiasennetta (Barber 1984; Bochsler & Kriesi 2013). Nuoria koskevat regiimikohtaiset tiedot demokraatia-arvoista, demokraatian toiminnan arvostelusta ja demokraattisesta kulttuurista (Ferrin & Kriesi 2014, 14–17) nostavatkin etualalle demokraatian menettelytavat, niiden muodot ja nuorten kokemukset niistä. Näin tämän artikkelin jatkotarkastelut nuorten osallistumistavoista saavat tarkemman vertailupisteen. Erityisesti pohjoismaissa ja mannermaalla liberaali demokraatia merkitsee institutionaalisia toimintatapoja ja mahdollisuuksia, Max Weberin mielessä legitimiä, deliberatiivisissa toiminnoissa vahvistuvaa voimavaraa, demokraattista yhteistä toimintatapaa ja ideologiaa. Demokratiakokemuksen kesto on tässä keskeinen. Demokratia toteutuu laatuna, dialogina ja ainakin väliaikaisesti yhteisinä käsitteinä. Demokratia voi nuortenkin maailmassa olla parhaimmillaan itseisarvoista.

Sosiaalinen demokraatia – mikä viittaa Ferrinin ja Kriesin (2014, 9–17) mukaan yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen, tulonsiirtoihin ja köyhyyden vähentämiseen – ei länsinuorison keskuudessa ole normatiivisena arvona etusijalla toisin kuin entisten sosialististen maiden regiimissä. Siellä toiveiden mukaisen järjestelmän retoriikka toimii nuorisopolvien keskuudessa paljon sosiaalinen-attribuutin varassa. Tässä yhteydessä voidaan kuitenkin huomauttaa, että useilla tutkijoilla sosiaalinen demokratiakäsitys on suorassa ideologisessa yhteydessä sosialistiseen demokraatiamalliin ja sen värittämiin käsitteisiin (Pop-Eleches & Tucker 2014; Fuchs & Roller 2006). Tällainen pitkän aikavälin sosialisatiolinjaan ja demokraatian määrittelyyn viittaava yleistys on kuitenkin suoraviivainen, ja siinä aliarvioidaan uusissa demokratioissa sukupolvikokemuksensa ja oppinsa saaneiden nuorten kokemuksia, tyytymättömyyttä ja arvoja. Uudet transitiodemokratioiden poliittiset yritykset voivat romahtaa ja sitä voi seurata ainakin kyselyaineistojen aggregaattien tasolla pysyvä poliittista tyytymättömyyttä ”sosiaalisiin lupauksiin” sekä passiivisuutta, missä uudella tavalla korostuvat sosiaalisen tasa-arvon odotus ja toisaalta pettymys reaaliosialismin kumoamisen jälkeiseen kehitykseen ja marginaaliseksi jäävä innostus demokraatian menettelytavoista.

Näissä oloissa illegitiimi kokemus demokraatian toteutumisesta voikin purkautua apoliittisen passiivisuuden lisäksi myös muilla tavoin. Näitä

ovat mm. voimakkaiden ja populististen liikkeiden pelastava (usein etninen) nationalismi tai ”edistyksellinen” markkinahenkisyys ja jopa uusliberaalien NPM-imperatiivien ohjaama ja erilaisten yksilöllisten ja populismille herkkien yrittäjien toiminta (vrt. MyPlace 2013–15; Nyyssönen 2017; Paakkunainen 2007; Fairclough 2005). Sosiaalinen ällistyminen tai hätä kriisien yhteydessä merkitsee hurjaa painetta sosiaalisen muutoksen suhteen ja muutoksen epätoivoista, demokratian kannalta ristiriitaista ja ei-argumentoitua aktiivisuutta.

Vasemmistolainen työväenliike on monissa historiansa vaiheissa samaan tapaan vedonnut yhteiskunnalliseen tyytymättömyyteen ja katkeruuteen ja perustanut sorrettujen oikeuksien ajamisen epädemokraattisiin vaihtoehtoihin tai jopa likvidoiiviin artikulaatiotapoihin (vrt. Colletti 1972) – sanalla sanoen politiikan pluralistisen intressi- ja arvopohjan ristiriitojen kieltoon. Tällainen ”objektiivinen”, yhteiskunnallisesti edistyksellinen ja naturalisoiva sosialismi- tai demokratiakäsitys on kuitenkin harvinainen entisten sosialistimaiden nuorison keskuudessa. Sen sijaan yhteiskunnallisen edistyksen ja muutosten tiellä ”objektiivisen oikaisun” mahdollisuudet korostuvat myös uusien demokratioiden kärsimättömien nuorten keskuudessa; ja tällä on yhteyksiä reaaliosialismin kielipeleihin (vrt. Paakkunainen ym. 2004; MyPlace 2013–15).

Tässä artikkelissa käytetyt aineistot indikoivat laajemminkin, että Välimeren kansalaiset ja nuoriso ovat odotusten tasolla suoran ja sosiaalisen demokratian ulottuvuuksien kuumimmat kannattajat. Mukana on voluntarismia, uutta aktiivisuutta reaktionä demokratian ongelmiin (ks. taulukko 4 ja sen tulkinnot). Näkemyksemme mukaan tämä osoittaa sen, että kansalaisyhteiskunnan itsehallinnallinen, anarkistinen ja syndikalistinen retoriikka yhdessä populististen toimijoiden ja toimintamuotojen kanssa – postsosialismin nuorison näköalattomuuden ja yleisen pettymyksen sijaan – nousevat määrittelemään kansalaisyhteiskunnan kokemuksista ja ruohonjuuritasolta ponnistavan ja itsehallintoa korostavan poliittisen toiminnan sisältöä. Erityisesti Myplace-projektin (2013–15) haastattelutekstiaineistot viittaavat tähän (Thompson ym. 2018). Esimerkiksi Italiassa ja Espanjassa sukupolvittainen dialogi ja oppi välimerellisen kansalaisyhteiskunnan autonomisista liikevoimista ja mobilisoinnista näyttäisivät elpyneen eurokriisin vuosina, ja näin kapinoinnilla olisi poliittisia rinta-

mia muokkaavia merkityksiä. Tämä voidaan nähdä myös taustalla, kun kannattajiltaan nuorekas Syriza muodosti hallituksen Kreikassa 2015. Sen sijaan itäeurooppalainen vellova passiivisuus ja nuorisoryhmien populismi ja moraalinen närkästys kiinnittyvät toistuviin – myös toiminnallisiin – pettymyksiin transitiolupausten keskellä. Kyyniset nuoret ja vanhat sukupolvet eivät kohtaa.

POLIITTISEN AKTIIVISUUDEN ERI LUOKAT: REGIIMIEN SISÄISET EROT

Taulukon 4 typologia, osallistumista kuvaavat luokat, perustuu ajatukseen kolmesta poliittisesta aktiivisuusryhmästä. ”Konventionaaliset” nuoret äänestävät vaaleissa, mutta heillä ei ole muita osallistumisen muotoja; ”kaikkiruokaisilla” nuorilla on äänestämisen lisäksi muitakin osallistumisen tapoja; ”passivoitujat” eivät osallistu millään tavalla. Typologian avulla päästään tarkemmin kiinni nuorten ikäluokkien sisäisiin eroihin, jotka jäävät helposti puhtaasti ikäluokkatarkastelun keskiarvojen taakse. Empiiriset tutkimukset korostavat nuorison osallistumistapojen kumuloitumista; aktiivit rientävät eri kentillä kombinoiden myös suoran, yksilöllisen ja epäkonventionaalien repertuaarin keinoja institutionaalisten tapojen tai niiden kriittisen käytön rinnalla. Näin on myös ESS-tarkastelussamme.

Käymämme demokratian elinvoimaisuus- ja toiminnallisuusdebatti kehottaa meitä tarkastelemaan erityisesti ”passivoitujien” kategorian kehitystä kussakin regiimissä. Liberaalien maiden pitkään huolestuttanut ”outsider”-henki (Paakkunainen 2007) on tasaisesti vahvistunut; vuonna 2014 heitä – siis ”passivoituneita” – oli jo lähes puolet nuorista. Mobilisaatio on kuitenkin hiukan piristynyt vuoden 2012 eurokriisin murroksessa ja sen jälkeen. Moninaisten aktiivien joukko on laajentunut selvästi yli kolmannekseen kaikista (36%).

Jälkisosialistisen regiimin osallistumiskulttuureiltaan pitkälle apoliittinen ja passiivinen nuoriso ei ole sekään mikään alaryhmä vaan toinen puoli koko nuorisosta (48%). Nuorten mobilisaatio vilkastui aina vuoteen 2008 – finanssikriisin pettymyskokemukseen – saakka. Tuo murros leikkasi ensin nousevan ”kaikkiruokaisen” polven roolia poliittisessa nuoriso-

Taulukko 4. Alle 30-vuotiaiden osallistumisen trendit osallistumistyyppiin mukaan 2004–2012 (ESS*) hyvinvointiregimeittäin

Regiimi		2004	2006	2008	2010	2012	2014
Liberaali	Kaikkiruokaiset	49,3%	42,4%	39,0%	42,5%	33,2%	36,0%
	Passivoitujat	40,2%	43,6%	44,7%	48,0%	49,2%	49,2%
	Konventionaaliset	10,6%	14,1%	16,3%	9,5%	17,6%	14,8%
Jälki-sosialistinen	Kaikkiruokaiset	22,8%	29,0%	16,5%	18,4%	21,9%	18,6%
	Passivoitujat	46,7%	45,0%	39,0%	44,6%	44,7%	48,0%
	Konventionaaliset	30,5%	26,0%	44,4%	36,9%	33,3%	33,3%
Välimeren**	Kaikkiruokaiset	36,5%	39,6%	36,6%	29,7%	38,5%	47,8%
	Passivoitujat	33,5%	35,2%	38,1%*	38,7%*	40,8%*	27,8%
	Konventionaaliset	30,0%	25,1%	25,4%	31,6%	20,7%	24,5%
Mannermainen	Kaikkiruokaiset	54,0%	50,0%	53,1%	53,8%	51,8%	54,4%
	Passivoitujat	29,1%	33,0%	32,4%	33,0%	33,4%	29,3%
	Konventionaaliset	16,9%	17,0%	14,5%	13,2%	14,8%	16,2%
Pohjoismainen	Kaikkiruokaiset	63,8%	68,2%	69,4%	70,0%	68,9%	63,6%
	Passivoitujat	18,7%	19,0%	18,9%	20,1%	18,9%	24,2%
	Konventionaaliset	17,5%	12,8%	11,7%	9,9%	12,1%	12,2%

* European Social Survey Cumulative File, ESS 1–6, 2016.

** Italia ei mukana 2008–12.

kulttuurissa ja jätti monet vaaliosallisuuden varaan. Vuosina 2010–14 passivoituminen jatkui ja samalla konventionaalisen osallistujien ryhmä on menettänyt suosiotaan ja aktiivisin ryhmä säilyttänyt asemiaan.

Välimeren maiden nuoret ovat selvästi aktivoituneet. Aktiivisuus on generoitunut varsinkin vuoden 2012 eurokriisin poliittisen artikuloinnin kuumissa ja katumanifestaation konfliktuaalisissa kehissä – nyt passiivisia on enää reipas neljännes nuorista (28%). Kasvavan ulkopuolisuuden ja kriisin lamauttavan vaikutuksen selkäranka on selvästi murrettu. Aktiivisten nuorten ryhmä notkahti finanssikriisin tuoksinassa mutta on jakson lopussa noussut kukkimaan (48%). Uusien demokratioiden tapaan aktivistiryhmän pienetessä 2010 konventionaalit vaaliurnilla kävijät kasvoivat ryhmänä muutamaksi vuodeksi, kunnes sen valtiokeskeinen kulttuuri menetti suosiotaan laajemman repertuaarin aktivistien hyväksi.

Jopa mannermainen perinteisesti vahva poliittinen kansalaisuus (*Bürgerschaft*) hiukan kalpenee tässä suhteessa etelän nuorten suhteen (passivoituneet 29%). Tarkastelujakson lopussa – eurokriisin tunnelmissa – nuorten mobilisotumisaste on selvästi kasvanut. Kriisivuodet (2006–12) näkyivät sekä kaikkiruokaisten että vaaliosallistujien aktiivisuuden vähenemisenä, mutta vuonna 2014 palattiin vuoden 2004 tasolle (+4 prosenttiyksikköä). Saksalainen *nuori-Bürger* on taas voimissaan ja osallistumisen demokraattiset menettelytavat ovat käytössä (kaikkiruokaiset tuoreimpana tarkasteluvuotena 54%).

Vain pohjoismaisen regiimin uusien polvien toimeliaisuus – mitattuna passiivien pienellä määrällä – on latinonuria parempi (24%). Skandinaavien ja suomalaisten demokraatiopohittajien on kuitenkin myös pysähdyttävä; passivoitujien määrä on tarkastelujakson lopussa lisääntynyt viidellä prosenttiyksiköllä. Vaikka kaikkiruokaisten ryhmä on Pohjolassa suhteellisen suuri (64%) – ja pohjoinen konventio korostaa tätä osana positiivista identiteettityötä ja distinktiota – on sen rooli Pohjoismaissa laskenut 2010-luvulla selvästi, ja osa nuorista on jättänyt poliittisen kuulemisensa vaalilippuun tai passivoitunut.

LIBERAALIN REGIIMIN JA UUSIEN DEMOKRATIOIDEN NUORET VAALEISSA SIVURAITEELE

Vaaliosallistumista koskeva lähempi tarkastelu paljastaa, että 18–24-vuotiaiden äänestysaktiivisuus poikkeaa selvästi yli 25-vuotiaiden aktiivisuudesta. Seuraavassa ikäryhmien aktiivisuusero on merkitty sulkuihin kunkin regiimin nuorten vuoden 2012 kyselyssä raportoiman edellisen valtakunnallisen vaalin äänestysprosentin jälkeen. Pohjoismainen aktiivisuus on säilynyt korkeimpana (noin 77% nuorista äänesti v. 2012; ero vanhempiin oli –18%); mannermainen aktiviteettitaso on jopa hiukan noussut (74%; –19%); Välimeren regiimin nuoret laiskistuivat vaaliuurnilla aina vuoteen 2012 saakka (63%; –20%); entisten sosialistimaiden passiivinen ’vellonta’ näkyi myös vaaleissa (59%; –18%); liberaalin regiimin nuoriso osoitti jälleen ulkopuolisuutensa institutionaaliseen politiikkaan, myös parlamenttivaalien tasolla (49%; –35%).

Nuorimman ikäryhmän (18–24-vuotiaat) passiivisuus vaaleissa on siis vaaliaktiivisuusmittarilla laskettuna selvää, ja keskimäärin joka viides nuori jää kotiin, liberaalin regiimin nuorista jopa puolet. Myös itäeurooppalaisen ja välimerellisen regiimin nuorison viiveys vaaleja kohtaan korostuu. Liberaalin regiimin nuoriso erottuu omana, erityisenä passiivisten ikäryhmien tai jopa sukupolvien (vrt. Paakkunainen 2007) vaalikulttuurina.

Jännittävä äänestysprosenttien vertailussa esiin noussut seikka oli myös se, että varsinkin demokratiaan epäilevästi suhtautuvien nuorten osallistuminen on vaihdellut eri regiimeissä (Saari & Paakkunainen 2015; EUYOUNG 2003–05). Nuoriso on monesti kyseenalaistanut ja politisoinut vaaliprosessia eri regiimeissä äänestyspäätöksillään ja aktiivisuuden tempoilullaan. Liberaalin regiimin demokratiaa eri tavoin arvosteleva nuoriso oli vuosituhannen alussa selkeästi keskivertonuoria aktiivisempaa vaaleissa, kunnes lamavuodet karsivat selvästi uurnalla käyntiä (joka kymmenes nuori), mutta 2012 kriittiset nuoret kansalaiset äänestivät yhtä lailla laiskasti kuin nuoret keskimäärin. Jälkisosialistisen maaryhmän demokratiaan luottamattomat nuoret ovat puolestaan useita prosenttiyksiköitä passiivisempia kuin tarkastelujakson nuoret keskimäärin – seikka korostaa jälleen poliittisten ryhmien ”paikallaan vellomista”, sosiaaliset ja poliittiset murrokset ja muutosyritykset eivät ole murtaneet poliittista pettymysmielialaa ja jakautumista passiivien enemmistöön ja suhteellisen pieneen aktiivijoukkoon.

Edellä kuvattu eteläeurooppalaisen regiimin nuorison ihmeteltävän selkeä aktivoituminen myös vaaliurnilla vuoden 2012 jälkeen nousee arvoonsa poliittisen mobilisaation kannalta (Saari & Paakkunainen 2015; Paakkunainen 2007), kun huomaamme, että myös demokratiaa arvostelevat ryhmät passivoituivat vaaleissa vuosina 2002–12 (jopa 12 prosenttiyksikköä) jääden runsaaseen 60 prosenttiin. Samaan aikaan nuorten äänestysprosentti laski vain 4 prosenttiyksikköä 63 prosenttiin. Vuosituhannen alusta vuoteen 2012 varsinkaan kriittiset ryhmät eivät löytäneet vaalipuoluekanavia tyytymättömyyskokemuksensa purkamiseen. Aktiivisten regiimien (mannermainen ja pohjoismainen) tyytymätön nuoriso passivoitui ennen vuotta 2008. Ensimmäisen lamavuoden jälkeen (2008) kriittisten tai demokratialle penseiden ryhmien aktiivisuus on taas noussut – erityisen paljon juuri kansalaisella kielialueella. Vahvan demokratian maissa koko kriisijakson opetus on

siis ollut kasvava vaaliosallistuminen myös demokratiaan tyytymättömien keskuudessa, kun taas liberaali ja aina vuoteen 2012 saakka välimerellinen demokratiakriittinen nuoriso on jäänyt omissa vaalijärjestelmissään prosessin ulkopuolelle. Toki eri kulttuureissa äänestämättömyys on joskus myös protestia, tosin yllättävän harvoin ekspressiivisen aktiivisesti (EUYOUPART 2003–05; MyPlace 2013–15).

Edward Fieldhousen, Mark Tranmerin ja Andrew Russellin (2007, 818–820) mukaan – edellistä tulkintaa tukien – maan yleinen vaaliaktiivisuus ei selittänyt kaikkea aktiivisuuden variaatiota. Nuorten ryhmien äänestämättömyys varioi voimakkaammin kuin vanhempien ryhmien. Maissa, joissa vaaliaktiivisuus oli ylipäänsä heikkoa, nuoruuden vaikutus äänestämättömyyteen oli merkittävä ja erot ryhmien välillä suuria. Kaikissa tarkastelun maissa nuoret ovat kaiken kaikkiaan herkempiä passiivisuutta aiheuttaville tekijöille. Kannattajuussuhteet, ryhmäjäsensuus, kansalaisvelvollisuuden kokemus, systeemihyödyt ja poliittinen kiinnostus ovat rationaalisessa vaalitutkimuksessa odotetusti vaaliaktiivisuuden selittäviä tekijöitä. Poliittista osallistumista selittävästä teorioista – joilla kaikilla oli maittaisessa tarkastelussa oma selitysarvonsa – juuri rationaalisen valinnan teorilla oli eniten merkitystä, sosiaalisen pääoman tekijöiden ja kansalaisvoluntarismin teesien jäädessä sivummalle. Koska poliittinen kiinnostus ja velvollisuudentunne eivät mallin mukaan selitä kaikkea osallistumisen variaatiosta, tilaa jää institutionaaliselle regüimikohtaiselle pohdinnalle – sille, kuinka hyvinvointitekijät ja niitä tukevat demokraattisen osallistumisen menettelytavat ylläpitävät ja inspiroivat poliittista aktiivisuutta.

ITÄINEN EUROOPPA VELLOO MYÖS EPÄKONVENTIONAALILLA ULOTTUVUUDELLA

Heti Euroopan talouskriisien jälkimainingeissa tehdyn ESS-tarkastelun (Westinen 2015) yhteiskatsaus konventionaaleihin ja epäkonventionaaleihin osallistumistapoihin tarkentaa kuvaa poliittisesta osallistumisesta. Regüimien välinen aktiivisuushierarkia näkyy selkeästi molemmilla osallistumisen ulottuvuuksilla ja nostaa pohjoismaisen ja keskieuropalaisen regüimin kirkkaasti esiin. Jälkisosialistinen maaryhmä jää poikkeuksesta

(yhdessä Ukrainan ja Venäjän kanssa) toiminnalliseen marginaaliin. Ja jälleen on huomattavissa välimerellinen kriisistä nouseva aktiviteetti, ja tällä suunnalla varsinkin Espanja, joka epäkonventionaalien osallistumisrekisterien kautta nousee skandinaaviseen sarjaan.

Jälkisosialististen maiden vähäinen osallistuminen kaikkien osallistumuotojen tasoilla on kiinnostanut tutkijoita jo neljännesvuosisadan ajan. Demokraattisuuden ja osallistumisen lupaus ja tutkijoidenkin odottama voimaantumismurros ei ole toteutunut. Passiivisuutta ei voi enää palauttaa valtasukupolvien autoritaariseen sosialisatioon, koska vapaus on merkinnyt kasvatuksen, kansainvälisen tiedon ja vaihtoehtojen avautumista jo useille sukupolville ja niiden avainkokemuksille 17–20 vuoden iässä (Mannheim 1972 [1927], 276–322). Autoritaarisuuden rinnalle passiivisuuden selittäjinä on usein nostettu korruption, huonon hallinnon ja hitaan, mutta odotuksin ladatun, talouskasvun kokemukset.

Perinteisten etabloituneiden demokratioiden ja toisaalta keski- ja itäeurooppalaisten jälkisosialististen maiden (Hooghe & Quintelier 2014) vertailu osoittaa, että kaikilla yllä mainituilla tekijöillä on merkityksensä passiivisuuden selittäjänä. Varsinkin iän ja kohorttien mukainen tarkastelu osoittaa, että korruption ja huonon hallinnon merkitys on nykytodellisuudessa suurempi kuin autoritaarisen poliittisen kasvatuserännön. Samalla nousevat esiin erot historiallisten kohorttien eli väljästi ilmaisten kokemuksellisten poliittisten sukupolvien osallistumisaktiviteettien tasolla. Vanhemmilla kohorteilla (syntyneet ennen vuotta 1979) on ESS-aineiston mukaan postautoritaarisissa maissa selkeästi enemmän vuosittaisia kokemuksia (16%) institutionaalisista osallistumisrepertuaareista kuin vuonna 1979 ja sen jälkeen syntyneillä (10%). Etabloituneissa demokratioissa nuoremmat olivat kaksi kertaa aktiivisempia kuin keskisen ja itäisen Euroopan maissa, kun taas nuoremman ja vanhemman polven välinen ero oli vitaalimman demokratian oloissa pienempi (6%). Ei-institutionaaliset osallisuuden muodot (vähintään yksi edeltävän 12 kuukauden aikana) olivat institutionaalisia suosituimpia nuorten keskuudessa molemmissa kulttuureissa (ikässä 17% ja perinteissä demokratioissa 36%), ja nuorten epäkonventionaalit toimintamuodot molemmissa maaryhmissä ylittivät hiukan vanhemman polven aktiviteettitasot. Vanha peukalosääntöviisaus – nuorena radikaali, vanhana harkitsevampi – toiminee edelleen?

Instituutioista vapaat muodot ovat näin jonkinlainen toivon horisontti itäeurooppalaiselle 1990-luvun jälkeiselle nuorisosukupolvelle, joka nousee vanhempiensa rinnalle vapaamuotoisissa osallistumisrepertuaareissa. Tosin jälkikommunistisissa maissa uudet sosiaaliset liikkeet eivät ole lyöneet itseään läpi muutoin kuin nuorten sukupolvittaisen ruohonjuuritason toiminnan suosiossa suhteessa vanhempiinsa. Ja silloinkin voidaan todeta, ettei toiminta suinkaan aina perustu jälkimateriaaliseen ja altruistiseen asenteeseen. Väliin se on pikemminkin epätoivoista ja arvoiltaan tiukkaa vastarektiota, järjestyksen palauttamisen ”retroa”. Myös luottamus uusiin puolueisiin on erittäin heikkoa, ja voimme puhua endeemisestä (kotoperäisestä) poliittisen (vaali)osallistumisen laskusta kommunismin romahduksen jälkeisinä vuosina (1990–2014). Olemassa olevat organisaatiot helposti vieraantuvat muusta kansalaisyhteiskunnasta, ja poliittiset toimijat, erityisesti puolueet, koetaan pikemminkin ongelman tuottajiksi kuin niiden ratkaisijoiksi (Iancu & Soare 2016, 159–163; van Biezen ym. 2012).

Nuorten ei-institutionaalinen osallistumisviritys (suhteessa vanhempiinsa) ei ole ainoa poliittisen toiminnan elinvoimaisuutta mahdollisesti elvyttävä seikka. Paikoin nähdään rakoilua poliittisten voimien establishmentissa, mikä antaa tilaa uusille voimille (Iancu & Soare 2016). Muukalaispelkoisten ryhmien ja puolueiden rinnalla on myös puoluegenrejä – muun muassa vasemmistolaisia suuntauksia – joiden aktiivisuus on nostanut ne legitiimille uskottavuustasolle. Tähän ovat vaikuttaneet muun muassa monipuolinen ja kannustava poliittinen rekrytointi ja pääsy osaksi poliittista päätöksentekovaltaa ja dialogeja poliittisessa järjestelmässä. Näin on kyetty tunnistamaan demokratian organisaatio- ja mobilisaatio-ongelmat, kuten populismin äärimmäiset muodot, radikaalien ja populististen liikkeiden organisaatiomaailman elitistisyys ja umpioituminen, rajut muutokset ryhmätason jäsenmäärissä sekä korruptio ja klientelismi. Aiemmin esiin nousut jälkisosialististen kansalaispiirien ja monien nuorten ryhmien performatiiviset odotukset ja sosiaalinen demokratiausko voivat ainakin tilannekohtaisesti, optimististen tutkijoiden mukaan, toteutua dialogisissa ja responsiivisissa organisaatiomuodoissa, jonkinlaisissa demokratian majakoissa, proseduurillisissa harjoituksissa ja jopa inspiroivissa teknologioissa (Iancu & Soare 2016, 152–180).

IKÄRYHMIEN VASTAKKAISIA SYRJINTÄKOKEMUKSIA, ERILAISIA POPULISMEJA

Pohjoismaisen, liberaalin ja mannermaisen regiimin ja toisaalta välimerellisen ja erityisesti jälkisosialistisen regiimin sukupolvinen tai ainakin ikäryhmien välinen ero näkyy eri tavoin aineistossamme. Tämä osaltaan kuvaa näiden kahden regiimiryhmän nuorison ilmaisullista ja toiminnallista asemaa poliittisessa kulttuurissa ja sosialisointorakenteessa. Vaikka historialliset murrokset eivät enää 1900-luvun tapaan luo vastakkaisia kollektiivisia avainkokemuksia, sukupolvittain haastatellut kohortit (alle 25-vuotiaat ja yli 70-vuotiaat) ilmaisevat ennakkoluuloisuutensa ja torjuntansa eri tavoin eri hyvinvointiregiimeissä (ks. vuoden 2012 aineisto raportissa ESS 2: *Exploring public attitudes, informing public policy*, 2013). Kohorteittain eriytyneet tunteet, kokemustilanteet ja kollektiivisesti artikuloimattomat politiikka-asenteet ovat merkityksellisiä, vaikkei niistä manheimilaista sukupolvien yhteisdemonstraatiota muodostukaan. Erityisesti pohjoisessa, mutta myös lännessä ja mannermaalla nuorten ryhmä artikuloi sukupolviin liitetyn syrjinnän kokemuksen (50–80%) ja vastaavasti taas vanhempi ryhmä vain vaatimattomasti nostaa esiin kokemansa sukupolviennakkoluulot ja -diskriminaation (15–30%). Jälkisosialistisessa ja Välimeren regiimeissä vanhemmat kohortit (25–55%) kokevat nuorten rinnalla (20–60%) sukupolviasenteiden painostavuuden. Edellisessä ryhmässä nuoret haastavat vanhempia ja heidän saavutettuja etujaan ja ideologisia asenteitaan, kun taas jälkimmäisissä regiimeissä sukupolvet ovat enemmänkin ”toistensa niskassa” (mt., 1–2, 9).

Entisissä sosialistisissa maissa nuorten tuore sukupolvikokemus artikuloituu vahvemmin, mutta se ei saa parempia institutionaalisia ja resurssiasemia omaavilta vanhemmiltaan selkeää vastareaktiota. Karkeasti ilmaisten – idässä ja etelässä – sukupolvikokemusten jyrkästi erilaiset poliittiset (lähihistorian) kontekstit mobilisoivat odotusten suhteen pettyneen, aika kärsimättömän ja katkeran sukupolvipoliittisen vastakaisuuden (vrt. Offe 1991, 501–510; Fehr 1993). Välimeren rannalla juuri nuorisopolvi (2008–14) oli talouspoliittisen kurjistumisen keskiössä ja heidän reaktionsa tukena ei ollut poliittisia organisaatioita tai instituutioita ja reaktio asteittain löysi kaiku- ja tukipohjaa perinteisestä

politiikasta huolimatta asennetason sukupolvien kitkasta. Vanhemman polven poliittinen kokemus ja transitio-odotukset niiden peilaamina Itä-Euroopassa esimerkiksi elintason suhteen ovat mutkattomat, mutta niissä pettyminen on erilaista kuin nuorilla polvilla, ja nuorten ”vellovan” passiivinen – vain epäkonventionaalien osallistumistapojen osalta vanhempia aktiivisempi – poliittinen kulttuuri ei ole näkyvästi nostanut sukupolvipolitiikkaa esiin. Asennetasolla se kuitenkin näkyy.

Erot kohorttien reaktioissa on yhteytensä, mutta ne ovat ristiriitaisia. Sinällään ne osoittavat, ettei kollektiivista ja yhtenäistä yleiseurooppalaista sukupolvijännitettä tai poliittisesti artikuloitua pettymys- tai kapinointikokemusta ole olemassa. Enemmän tai vähemmän ainakin länsidemokratioissa yksilöllistynyt sukupolvipolitiikka ei ole avainasemassa, kun pohditaan 2010-luvun yhteiskunnallisten ongelmien politisointia. Skandinaviassa, liberaalissa ja mannermaisessa regiimissä sukupolvipolitiikka asenteineen elää nuorisopolitiikalle avoimissa kulttuureissa, se voidaan nostaa politiikan agendalle esimerkiksi eläke- ja ilmastopolitiikan (2004–14 aineistojen mukaan) suhteen, vaikka se ei toistaiseksi ole muistuttanut suurten sukupolvien ja sotien sukupolvien vastakkainasettelua 1960-luvun yleiseurooppalaisessa kulttuurikamppailussa. Individualistisen kulttuurin – yksilöllisen pakkovalinnan tai portfoliosukupolven – ryhmätasoisesta identiteetistä käydään aktiivista debattia: kuinka yhteinen ja mobilisoiva voi yksilöllisyyden kokemus olla ja onko se enemmän fenomenologinen ja massoja koskeva disintegraatiokokemus (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 102–; Paakkunainen & Hoikkala 2007, 135–156; Westinen 2015; vrt. 1990-luvun alun odotukset muutoksesta, Fehr 1993 ja Offe 1991)?

Inglehart ja Norris (2016, 2–3, 29–31) analysoivat osaksi ESS-aineistoon perustuen, että populistinen puoluekannatus on Euroopassa ollut yleisesti suurempaa vanhempien sukupolvien, miesten, vähemmän koulutettujen, uskonnollisten ja etnisten enemmistöryhmien keskuudessa. Tämä yleishuomio on samansuuntainen kuin edellä oleva arvio nuorten ylipäänsä vanhempiaan vaatimattomammasta kollektiivisesta ja vaalikanavien mukaisesta osallistumisesta. Toisaalta Inglehartin sukupolviyhypoteesi, jonka mukaan 1960-luvulta lähtien nuoremmat kohortit ovat systemaattisesti vanhempiaan sosiaalisempia, enemmän immateriaalisten

ja ympäristöarvojen kannattajia, murtui 1990-luvulla ja yllä kuvattu populistinen, emotionaalis-pejoratiivinen ja kyyninen reaktio alkoi vallata alaa. Oikeisto- ja vasemmistopopulismi olivat läheisiä vaihtoehtoja nuorille ja ne olivat välitön, joskin eri maissa eri tavoin rakentunut, kanava kärsimättömyyskokemuksille (vrt. Paakkunainen 1991; 1996; 2010; Saari 2011).

Inglehart ja Norris (2016, 29–32) hahmottavat tärkeän ja laajemman murroksen, jossa jälkimaterialistiset ja itseilmaisuuun perustuvat suvaitsevat arvot ovat saaneet selkeän vastaiskun 1990-luvulla ja lisääntyneet sen jälkeen globaalin taloudellisen epävarmuuden ajan oikeisto- ja vasemmistopopulistisissa reaktioissa. Heidän aineistotulkintansa mukaan juuri vanhemmat, vähemmän koulutetut ja valkoiset miehet ovat närkästyneet, kun heidän traditionaalisia arvojaan pidetään ”poliittisesti epäkorrekteina” tapoina tulkita lisääntyvää epävarmuutta ja vanhan yhtenäisyyden murtumista. Populistiset reaktiot kasvavat myös kulttuurisista ja psykologisista kärsimättömyyskokemuksista tasa-arvouhkien rinnalla. Vanha järjestys lyö takaisin lama-ajan kokemuksissa nationalismeineen ja perinteisten edistysarvojen vastaisine asenteineen. Brittien Brexit-äänestys ja Donald Trumpin anti-elitistinen vastaiskupopulismi USA:ssa ovat kiteyttäneet näitä arvomaailman muutoksia (Inglehart & Norris 2016, 2–15, erit. 29–31).

Tässä artikkelissa on nuorten poliittisen kansalaisyhteiskunnan kontekstitekijänä huomioitu myös laajan MyPlace-tutkimuksen tuloksia ja siinä yleisesti pohdittuja hyvinvointiregiimivertailuja. Erilaiset populistit, nationalismi, äärioikeisto- ja vasemmistopopulismi nostavat päätään myös nuorisoliikkeiden ja mediakarismojen tasolla. MyPlace 2013–15 -tutkimuksen runsas maakohtainen aineisto (tapauksina erilaiset kaupungit autoritaarisissa ja toisaalta demokratiaa kunnioittavissa maissa) osoittaa dramaattisia eroja eri osissa eurooppalaista kansalaisyhteiskuntaa. Tutkimusasetelman mukaan valitut protestoinnin alueet ja niiden nuorison asenne- ja toimintatiedot myös ylittävät kansallisvaltioiden ja hyvinvointiregiimien rajoja – vahvoja autoritaarisia ja demokratian arvot hylänneitä nuorisoryhmiä ja aktiviteetteja oli myös Keski-Euroopassa, liberaalissa regiimissä sekä Pohjolassa. Aktiviteetit usein eskaloituivat median reagoidessa mielenosoitukseen ja nuorisoryhmien vastakkaisuuksiin ja autokraattisiin lähihistoriallisiin tapahtumainkulkuihin. Autoritaarisen ja

eksklusionistisen (avoimesti syrjäyttävän, rasistisen) politiikan suosiminen sekä militantti protestivalmius olivat suosittuja yllättävän monessa osassa eurooppalaisia hyvinvointiregiimejä. Samoin uudella sosiaalisella medially ja sen käytön intensiivisyydellä oli yhteytensä poliittisen aktiivisuuden tieto- ja affektiiviseen perustaan, keinovalikoimaan ja protestivalmiuksiin. Valikoitujen seudullisten tutkimusesimerkkien tarkastelulla on erityinen merkityksensä, kun mietimme mediahuomion, sosiaalisten ja etnisten konfliktien kärjistymisen ja mediaherkän eskalaation logiikkaa, sen mobilisointia ja toisaalta myös maaryhmien demokratian tilannetta (Paakkunainen 2015, 2016; MyPlace 2013–15).

SUHDE "TOISIIN"

Kuviossa 2 on esitetty ESS-aineiston pohjalta nuorten alle 30-vuotiaiden suhtautuminen ”toisiin”. Tarkemmin sanottuna kyse on maahanmuuttoa etnisyyden perusteella vastustavien ja seksuaalivähemmistöjä syrjivien osuudesta regiimeittäin vuosina 2004–14. Tulos tukee edellä mainittua Inglehartin ja Norrisin (2016) ikäryhmätulkintaa: nuorten asenteet tarkastelujaksolla eivät ole yleisesti koventuneet toisin kuin vanhemmissa ikäryhmissä. Silti demokratian kannalta on huolestuttavaa, että identiteettipolitiikan liberalisoinnin rinnalla nousevat esiin Välimeren, transitiodemokratioiden ja liberaalin regiimin nuorison kiristyvät monikulttuurisuusasenteet vuosina 2007–08 ja taas 2010-luvulla.

Mannermaalla on seksuaalivähemmistöjen oikeuksia polkeva asenne pysynyt melko harvinaisena (2014 11% kiisti oikeudet). Suvaitsevuus on kasvanut tälle tasolle useissa muissakin regiimeissä. Maahanmuuttajien syrjintä etnisin perustein – konventionaalinen ajatus rasismista – on säilynyt pienenä keskieuropalaisessa, omasta historiastaan oppineessa miljöössä – tunnusluku on jopa laskenut kymmenen vuoden tarkastelun aikana (etnistä erottelua kannatti 5% vastaajista). Seksuaalipolitiikka polarisoitui myös mannermaalla vuonna 2006, mutta tuon vuoden jälkeen etninen ennakkoluuloisuus on puolittunut.

Liberaalin regiimin seksuaalikulttuureja koskevat asenteet (vuonna 2014 12% kiisti oikeudet) ovat yhtä liberaaleja kuin mannermaallakin.

Vuodet 2006–8 olivat kuitenkin eurolännessäkin jonkinlainen murrosvaihe, jolloin vähemmistöoikeuksien kunnioitus notkahti (oikeuksia arvosteli 17%), minkä jälkeen suvaitseva asenneilmapiiri nousi ennätyskorkeaan tasoon. Sen sijaan liberaalin maaryhmän nuoriso on ”rasistisempaa” kuin mannermaisen regiimin nuoret (vuonna 2014 noin 8% kannatti maahanmuuttajien etnistä syrjintää). Lisäksi fundamentalistinen etninen asenne-ryhmä on ollut kasvussa vuosikymmenen aikana (+4 prosenttiyksikköä).

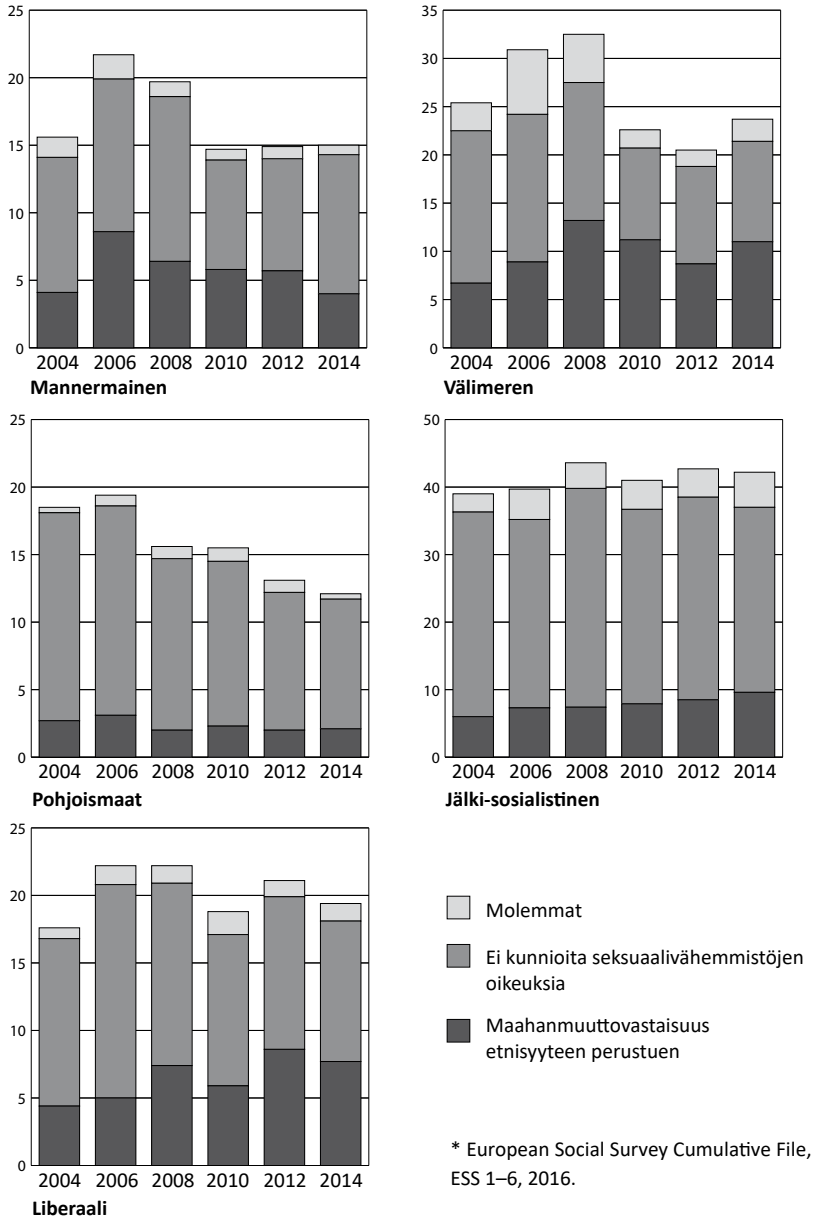
Seksuaalinen suvaitsevaisuus oli pohjoismaisessa maaryhmässä kontinenttiakin korkeammalla (2014 10% suvaitsemattomia). Tilanne on tasaisesti moniarvoistunut oikeuksien tunnistamisen suuntaan (+6 prosenttiyksikköä kymmenessä vuodessa). Varsinkin skandinaavinen maahanmuuttoasenne on ollut vuoteen 2014 saakka eettisesti pohjoismaisen hyvinvointivaltioetiikan mukainen (suvaitsemattomuusasenne on ollut 2–3%:n välillä kymmenen vuoden ajan).

Välimeren regiimin nuorisokulttuurissa seksuaalivähemmistöjen oikeuksien kiistäminen oli aluksi yleistä (2004 19%), minkä jälkeen suvaitsemattomuusarvot yleistyivät vuosina 2006–08. Muutos moniarvoisuuden suuntaan tapahtui tämän jälkeen (2014 13%). Myös etninen suvaitsemattomuus oli välimerellisessä nuorisokulttuurissa selvästi esillä. Se oli kaksinkertainen (2004 10% ja 2014 13%) keskieuropalaiseen regiimiin verrattuna. Vuoden 2008 tienoilla, taluskriisin voimistuessa, rasismille sukua olevat asenteet torjua etnisiin perustein maahanmuuttajat olivat erityisen yleisiä (18% kiisti oikeudet), minkä jälkeen ilmapiiri on uudelleen selvästi liberalisoitunut.

Jälkisosialistisessa regiimissä seksuaalivähemmistöjen kokemat vahvat ennakkoluulot ja heidän oikeuksiensa kieltäminen on erittäin yleistä. Kolmasosa regiimin nuorista ilmaisi oikeusfundamentalisminsa (2014 33% torjuu oikeudet). Vuonna 2008 jopa 36% halusi loukata seksuaalivähemmistöjen oikeuksia. Ilmapiiri on hiukan liberalisoitunut tuon vuoden jälkeen. Trendi maahanmuuttajien syrjinnän osalta on erityisesti demokratian kannalta hälyttävä; heitä syrjitään asennetasolla selvästi ja etnistä enemmän (2004 9% ja 2014 15%).

Tarkastelu osoittaa liberaalien seksuaaliasenteiden yleistä nousua kymmenen vuoden tarkastelujaksolla, vaikka mannermaisessa regiimissä tilanne oli lähes sama 2014 kuin 2004. Liberaalissa regiimissä nuoriso

NUORISOPOLIITIIKKA JA POLIITTINEN NUORISO: OBJEKTEISTA SUBJEKTEIKSI?

Kuvio 2*. Nuorten alle 30-vuotiaiden suhtautuminen "toisiin". Maahanmuuttoa etnisyyden perusteella vastustavien ja seksuaalivähemmistöjen oikeudet kieltävien osuus regiimeittäin 2004-14. (%)

vapautui (+2 prosenttiyksikköä) seksuaalipoliittisesti tiukempien vuosien (2006–08) jälkeen. Välimeren regiimissä kehitys on ollut selvästi samansuuntaista (+6 prosenttiyksikköä) – toki edelleen aika lailla heteronormatiivisten järjestysarvojen pauloissa. Pohjoismaisessa regiimissä seksuaalinen ilmaisuvapaus on selkeästi ja tasaisesti laajentunut samana aikana (+6 prosenttiyksikköä). Seksuaalivähemmistöjen hyväksyntä on niukasti lisääntynyt jälkisosialistisessa Euroopassa, varsinkin suvaitsemattoman suhdanteen (2006–08) jälkeen. Myös tulkinnat Euroopan kulttuuristen keskusten ja Neuvostoliiton hegemonia-ajan homofobian rauhoittumisesta ja heteronormatiivisuuden rajat ylittävistä asennetrendeistä viittaavat tähän (Takacs & Szalma 2013; Adamczyk & Felson 2016).

NUORET VANHEMPIAAN SUVAITSEVAMPIA

Liberaali suhtautuminen seksuaalivähemmistöihin ja maahanmuuttajiin Euroopassa on monissa tarkasteluissa yhdistetty myös demokratiatyytyväisyyteen ja -asenteeseen (Takacs & Szalma 2013, 11–20, 32, 39–40). Toiseuden eksklusiivista kohtaamista kuvaavilla muuttujilla on varsinkin aiemmin ollut yhteytensä homofobiaan, sukupuolivastakkaisuuden kokemukseen, tiukan heteronormatiivisiin ja traditionaalisiin seksiarvoihin ja xenofobiaan (mt., 11–20; Eurobarometri 393, 2012). Tällaiset korrelaatiot ja aiempi demokratia- ja arvotarkastelu osoittavat, että pohjoismaisen regiimin nuoriso hahmottaa seksuaalisen orientaation ja maahanmuuttokulttuurit kaikkein vähiten (12%) tiukan fundamentalistisin termein.⁵ Hiukan perässä tulevat mannermaisen regiimin (15%) ja liberaalin regiimin nuoret aikuiset (19%). Vahvalla torjunnalla viitataan tässä mustavalkoisiin tilanteisiin, joissa haastatellut nuoret torjuvat joko molemmat toiseudet tai jommankumman näistä identiteeteistä. Vastaavassa tarkastelussa joka neljäs Välimeren regiimin nuori (24%) ja jälkisosialististen maiden nuorista 42% hahmottavat kulttuurit vahvasti

5 Kaikki Kuvion 2 ”toiseuden” nihiloivat nuoret, joko maahanmuuttajien tai seksuaalikulttuurien torjunnan osalta tai molempien, voidaan ymmärtää fundamentalisteina.

ja dualistisesti. He liittävät asenteissaan identiteettierot osaksi alistamisen, ihmisoikeuksien kiistämisen tai ihmisten etnisten erojen luonnollistamista.

Silti kuva asenteiden aikasarjasta on demokratian kannalta myönteinen. Moniarvoisemmat asenteet ja arvot ovat yleistyneet sitten vuosien 2006–08, jolloin taloudellinen laskusuhdanne ja polarisaatiot alkoivat ja monet rasistiset äärioikeistolaiset liikkeet ja kulttuurierottelut ponnistivat esiin samalla, kun uudenlaiset maahanmuuttajaryhmät saavuttivat Euroopan. Tilanne on liberalisoitunut tarkasteluvuosien 2006–2014 välillä (ks. kuvio 2) erityisesti Pohjoismaissa, mannermaalla ja Välimeren regiimeissä (kaikissa regiimeissä +7 prosenttiyksikköä). Sen sijaan liberaalissa regiimissä (+3 prosenttiyksikköä) ja jälkisosialistisessa regiimissä moniarvoisuus ja sen mukainen suvaitsevainen dialogi ovat olleet koko ajan hankalia ja tälläkin dimensiolla paikallaan vellovia, välillä jopa kiristyviä (– 3 prosenttiyksikköä).

Tämän tarkastelun painoarvoa ja nuorten maahanmuuttajia koskevien ennakkoluulojen kehitysarviota tukee vertailu kaikkiin ESS-vastaaajiin vuosien 2002 ja 2014 välillä (Heath & Richards 2016, erit. 3–5, 11–12).⁶ Koko ESS-vastaaajajoukkoa koskevan aineiston mukainen regiimijärjestys vastasi nuorten aineistoa – vain liberaali regiimi ohitti niukasti mannermaisen alueen suvaitsevaisuudessa. Alle 30-vuotiaiden asennekehitys kymmenen vuoden aikana oli selvästi kielteisempi verrattuna koko aineistoon.⁷

MyPlace 2013–15 -aineisto sekä Heathin & Richardsin (2016) ESS-aineistoon perustuva tutkimus osoittavat yhdenmukaisesti, että kaikissa regiimeissä vuodet 2006–08 olivat rasistiluonteisten reaktioiden ja liikkeiden selkeän nousun vuosia. Myöhemmin tilanne on yleisesti rauhoittunut, mutta keskusteluiden ja nuorisoryhmien polarisaatio ja

6 Vertailussa tarkasteltiin, miten 21 maassa vastattiin vuosina 2002 ja 2014 kysymykseen, ”onko maa parempi vai huonompi paikka asua maahanmuuton seurausten jälkeen?” (0 = heikompi, 10 parempi). Ääripäät Ruotsi (6,7, muutos +0,5) ja Tseki (3,9, muutos –0,3) osoittavat, että erot maiden välillä ovat huomattavat mutta muutokset verraten pieniä.

7 Pohjoismaisen regiimin vastajat arvioivat maahanmuuttajien merkitystä positiivisesti (ka 5,8, muutos +0,4), samoin liberaaleissa maissa (ka 5,1, muutos +0,1), manner-Euroopassa (ka 5,0, muutos +0,4) ja Välimeren regiimissä (ka 4,7, muutos +0,3). Vain jälkisosialistisen regiimin maahanmuuttovastaisuus ”jää vellomaan” kielteisenä (ka 4,5, ei muutosta).

julkiset reaktiot ovat olleet selviä. 2012–14 ei enää kaikkien vastaajien tasolla haluttu Euroopan ulkopuolisista köyhistä maista pakolaisia, maahanmuuttokieltojen suosio kasvoi – päätöksentekijät tulivat yllätetyiksi jo ennen vuoden 2015 isoa maahanmuuttokriisiä.

Samoina vuosina näkyy MyPlacen 2013–2015 (hankkeen artikkelilähteessä korostetaan Ellison & Pollock 2014 ja Sipos & Pilkington 2015 tarkkoja tulkintoja) laadullisissa raporteissa ja tutkimusaineistoissa nuorisoryhmien kärsimättömyyden kasvua myös aggressiivisiin mittoihin (kysely- ja kvalitatiiviset aineistot 2012–13 ja raportit 2000-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä). Näin maahanmuuttokeskustelu on tarttunut myös välittömiin arjen kokemuksiin. Nuorten avovastaukset nostivat oman asumisen, työpaikan ja seurustelusuhteiden vaarantumisen sekä kysymykset rikollisuudesta ja sosiaalipalveluiden hyväksikäytöstä maahanmuuttokeskustelun agendalle. Reaktiossa nuorten oman ja yhteiskunnan vastuun korostus ja elämän epävarmuuden selittäminen yksilön ongelmilla kääntyi vahvasti ”toisten” syyllistämisen suuntaan. Vaikka yleiskeskustelu monilla nuorten suvaitsevaisuusolottuvuuksilla liberalisoitui, vahvasti kärsimättömät nuorisoryhmät olivat liikkeellä. Tiukimmat ja aktiivisimmat (keskustelu- ja vaali)asenteet löytyivät tässäkin kuitenkin vanhemmista ikäryhmistä.⁸

8 ESS-aineistosta (Heath & Richards 2016) tällainen polarisaatio löytyi monilla asenneulottuvuuksilla. Maahanmuuton vaikutukset kulttuuriin olivat 2002–14 välillä muokkaantuneet koko vastaajajoukon tasolla hiukan kielteisemmiksi. Työelämän, verojen ja palveluiden sekä rikostorjunnan osalta arviot maahanmuuton vaikutuksista olivat muuttuneet myönteisemmiksi. Koulutus- ja tulotaso sekä nuoruus näkyivät vastaajien positiivisempina suhtautumisena. 16–34 vuotiaat suhtautuivat selvästi senioreita (65+) myönteisemmin uusiin maahanmuuttajiin. Heathin ja Richardsin (2016) tutkimuksessa vertailtiin myös nuorten hyvin koulutettujen ja vanhempien vähemmän koulutettujen asenne-eroja Euroopan ulkopuolisten köyhien maiden maahanmuuttajien vastaanotossa. Erot olivat jyrkkiä monessa mielessä: Ruotsin vanhoista ja niukan koulutuksen saaneista vastaajista 2/3 ja meritoituneista nuorista lähes kaikki olivat valmiita vastaanottamaan pakolaisia; unkarilaisista vastaavasta vanhempien ryhmästä 6% ja koulutetuista nuorista 18% oli valmis tähän. Isoimmat maakohtaiset erot tässä ikä- ja koulutusryhmien välillä olivat dramaattisia: Unkarissa ero meritoituneiden nuorten ja heikommin koulutettujen senioreiden välillä oli 12 prosenttiyksikköä mutta Sloveniassa peräti 54.

JOHTOPÄÄTÖKSET REGIIMEITTÄIN

Suvaitseva ja aktiivinen pohjoismainen regiimi

Pohjoismaisen regiimin demokratia ja sen toiminta saavat nuorilta tarkastelukaudella vertailun korkeimmat arvosanat. Kansanvallan toiminta on jopa hiukan kasvattanut legitimizeettään. Pohjoismaiden nuorten ideaalidemokratian ja demokratian toimivuuden arvostuksen välinen ero on aineiston pienin. Suomessa eurokriisi (2012) heilautti alaspäin muiden euromaiden tapaan myös demokratiatytyväisyyttä. Nuoren valtaenemmistön suhde demokratiaan on aineistovertailun mukaan reflektoitu, siihen on sosiaalistuttu ja sitä on opittu ymmärtämään myös realistisesti ja sillä on koetellut ja vakiintuneet menettelytapansa. Demokratia ei selvästikään ole kaikkien toiveiden tynnyri. Kuten perinteisissä demokratioissa (liberaalissa ja keskieuropalaisessa regiimissä), myös skandinaavisessa kulttuurissa on kokemuksellista ja tiedollista pääomaa siitä, miten demokratiat toimivat. Nuoret ovat tietoisia vaihtoehdoista, politiikan epävarmoista ja niukoista resursseista ja kehittämissuuntien ristiriitaisuuksista. Valtaosa nuorista tunnistaa politiikkaan liittyvän kamppailun ja pelin. Pohjoismainen demokraattinen elämäntapa näkyy nuorten vaaliaktiivisuutena, toki vanhempia ikäpolvia passiivisempänä. Keskieuropalaisen regiimin tapaan myös epäkonventionaalinen poliittinen ilmaisu on korkealla tasolla.

Pohjoismaisessa järjestelmätyyppissä kyselyyn vastanneiden nuorten osallistumisen kirjo on tutkimuksen laajinta. Sen voi katsoa olevan kulttuurinen kilpailubrändi ja nuorille itselleen positiivinen erottautumisen mahdollisuus. Passiiviset osallistujat ovat pieni ryhmä, mutta se on kasvanut tarkastelujaksolla. Demokratiatytyväisyys ei ole kuitenkaan laskenut, vaikka passiivisuus ja vain vaaleihin osallistujien määrä ovat kasvaneet; kriittisillä politiikan moniottelijoilla on kunnioitettava ykkössija Euroopassa.

Keski-Euroopan demokratiakritiikki ei ole johtanut passivoitumiseen

Keskieuropalaisen regiimin nuoret luottavat toiseksi eniten demokratian toimintakykyyn. Taustalla on demokratian puolustuksen historialliset argumentit ja toiminnallistavien, deliberatiivisten oppien kypsyys skandinaavien tapaan. Mutta toisin kuin Pohjolassa, keskieuropalaisessa regiimissä ero demokratian ideaalien ja demokratiatytyväisyyden välillä on iso. Silti aktiivisuusero keskieuropalaisten eduksi on toiminnallisesti – tyytymättömyyden, kärsimättömyyden ja kritiikin mobilisoinnin mielessä – suuri kolmeen muuhun regiimiin verrattuna.

Passiivisten osuus mannermaisessa regiimissä on pieni. Tarkastelujaksolla mobilisoituneiden nuorten määrä on kasvanut merkitsevästi. Molempien talouskriisien aikana monipuolisten ja konventionaalien aktiivien määrä laski, mutta vuoden 2012 jälkeen se on taas kasvanut ja on palattu vuoden 2004 tasoon: kriittisen moniäänisiä aktiiveja on taas yli puolet nuorisosta. Demokratiatytyväisyys kasvoi ja osallistumisaste mataltui merkitsevästi kriisien aikoina, kun taas viimeisellä tarkastelujaksolla molemmat muuttajat kääntyivät demokratiauskon ja aktiivisen kansalaisuuden suuntaan. Vuoden 2008 jälkeen demokratialle penseät ja kriittiset ryhmät ovat aktivoituneet vaaleissa. Keskisessä Euroopassa erityisesti ”saksalaisbürgerien” aktiivisuus on ryöpsähtänyt esiin myös epäkonventionaalisessa politiikassa.

Vertailun matalin eksklusionistinen orientaatio kuvaa mannermaiden nuorison kulttuuria. Demokraattis-institutionaalinen ja kansalaiskasvatuksellinen demokratiaote heijastuvat myös ”toisuuksien” siedon ja ymmärtämisen tavoissa, identiteettipolitiikassa. Sekä seksuaali- että maahanmuuttaja-asenteiden profilit ovat liberalisoituneet ja avautuneet, alakulttuurit ovat saaneet lisää tilaa tarkastelujakson aikana.

Liberaalissa regiimissä ulkopuolisuuden kokemus on kasvussa

Liberaalissa maaryhmässä demokratian toiminta saa kirjavan ja myös pejoratiivis-kynäisen arvion, mutta keskimäärin luottamus demokratian toimintaan tyytyväisyysdimensiolla ja sen merkityksen arvioinnissa ovat

yllättävän hyviä – varsinkin jos mietimme vaatimatonta osallistumisintoa. Ulkopuolisuus poliittisessa osallistumisessa – jos demokraattinen politiikka ymmärretään toiminnallisesti – on ilmeistä; passiivisten osuus on noussut koko ajan, 2014 heitä oli puolet nuorista. Tarkastelujaksolla kriittisten moniottelijoiden määrä on laskenut, ja ulkopuolisten rinnalla myös rajoitetusti osallistuvien äänestäjäkansalaisten osuus on ollut kasvussa.

Finanssikriisin poliittis-toiminnallisena seurauksena oli kuitenkin kaikkiruokaisten osallistujien väliaikainen nousu (2008–10) ja konventionaalisten osallistujien romahdus. Refleksiivinen asenne poliittisissa reaktioissa nousee välillä. Useat liberaaliregiimin maat eivät ole mukana eurojärjestelmässä (vrt. Sveitsin luottamus demokratiaan, joka on yli pohjoismaisen tason), eikä yleistä kriisin vastareaktiota syntynyt. Brittien EU-ero tuli äkkiarvaamatta populistisen ulkopuolisuuden varjossa. Samalla kuitenkin euromaa Irlanti pysähtyi monenlaisten kotimaistenkin riskien lauettua finanssivaikeuksiinsa ja demokratialuottamus notkahti juuri tuolloin, vuoden 2010 mittauksessa. Pian sekin alkoi kuitenkin nousta. Vaalidemokratian tasolla liberaalin maailman nuoret ovat selvästi passiivisempia kuin vanhemmat ikäryhmät.

Demokratian toimintaa arvostelevat nuoret – aktiivinenkin osa heistä – jäävät edustuksellisen demokratian ulkopuolelle, mikä ilmenee epästabiilisuutena. Epäkonventionaalinen osallistumiskulttuuri on voimissaan joissakin ryhmissä, varsinkin poliittisen julkisuuden artikulaation ja identiteettipolitiikan kentillä. Epäkonventionaalinen reaktio ja suhteellisen harvat politikointiryhmät välittävät myös autokraattista henkeä Georgian ja Venäjän tapaan. Eksklusionismin asennetrendi on tunnistettavissa. Seksuaalista toiseutta ei torjuta enää yhtä tiukasti kuin 2000-luvun alussa. Liberaalit asenteet eivät näy kuitenkaan maahanmuuttolottuvuudella, missä suvaitsemattomuus on lisääntynyt tarkastelujaksolla – mikä oli myöhemmin keskeinen brexitin ukkosenjohdatin. Monissa ryhmissä nuoret ovat dramaattisempia ”lain ja järjestyksen” kannattajia kuin vanhemmat ikäluokat.

Välimerellä tyytymättömyys loi poliittisen osallistumisen uuden kirjon

Eteläeurooppalaisen nuorison demokratialle antama merkitys oli kohtalainen ja sen reaalitoimintaakin arvostettiin suhteellisen korkealle (aineiston toiseksi eniten) aina vuoteen 2010. Mutta eurokriisivuodet mullistivat tilanteen. Asennemittauksessa tyytyväisyys lähes puolittui (5,69 – 3,87, asteikolla 0–10). Demokratian kehittämistoiveet poikkesivat perinteisistä demokratioista. Itä-Euroopan regiimin tapaan demokratiavaatimuksissa korostuu suora demokratia totisen ideaalisella tasolla. Samalla monenlaiset komplementaariset vahvat toimet olivat vaatimuslistalla. Monet tiedot viittaavat myös siihen, että välimerellinen itsehallinto- ja syndikalistinen perinne – anarkismin ja fasismin itseymmärrystä unohtamatta – on mukana.

Tämän artikkelin näkökulmasta Välimeren regiimin nuorten asenne- ja kokemusaineisto on erityisen relevantti. Poliittisen toiminnan selvä aktivoituminen eurokriisin vuosina 2010–14 viittaa harkittuun ja monipuoliseen, eriväriseenkin poliittiseen reagointiin euroestablishmentin herättämän vastakkaisuuden merkeissä. Eurokriisi kärjisti politiikan epävarmoja elementtejä, kohtalokkaita kokemuksia ja poliittisia jännitteitä. Tämän seurauksena passiivisia nuoria oli vuonna 2014 vain 28 % – talouskuria vastaan noustiin, passiivisen reagoinnin tai hyväksynnän selkäranka murtui. Finanssikriisin vaikeuksien keskellä kaikkiruokaisten nuorisoaktiivien määrä romahti, mutta eurokriisin reaktion aikana se nousi tasaisesti kattaen lähes puolet nuorista, mikä oli eteläisen Euroopan ennätys! Verrattaessa vuoteen 2004 passiivisten ja konventionaalisten äänestäjäryhmien rooli on pienentynyt. Tällaisessa mobilisaatiossa ei voi olla kyse summittaisesta katkeransuloisesta hätäreaktiosta vaan demokratian toiminnan rajojen kohtaamisesta ja toiminnallistumisesta myös demokratian termin.

Vaaleissa etelän nuoret ovat olleet keskimääräisen aktiivisia, ja vanhempien ja nuorten aktiivisuuden ero on ollut eurovertailun standardeissa. Edustuksellissakin suhteessa toiminta-aktiivisuus on lisääntynyt 2010–14. Vielä 2012 moni demokratian funktionaaliseen menoon tyytymätön jätti äänestämättä. Poliittinen kriisioppi toiminnallistuu ja löytää

kanavansa poliittis-ideologisten filttäreiden läpi. Politisoituminen vaatii aukaistavat kanavansa ja tulkkinsa, varsinkin oloissa, joissa deliberaatio tai järjestelmän luottamus eivät ole kunnossa. Epäkonventionaalinen toimintakin on ollut nousussa, vaikka siinä havaittiin suuria maakohtaisia eroja. Espanjan nuoriso artikuloi tyytymättömyytensä myöhään, mutta se heijastui nopeasti niemimaan syndikalismiin ja sukupolvioppimisen hengessä uusien liikkeiden suuntaan ja nousi skandinaaviseen luokkaan jo 2014.

Välimeren alueella nuorison protestilla on tiukan ilmaisun ja väkivaltaisuu- den aihioita ja se on kallellaan myös autoritaaristen järjestelmäsenteiden suuntaan. Tätä siivittää nuorisokulttuurien polarisaatio politiikan populistisilla toreilla. Poissulkemisen trendi ei ole vahva nuorisoasenteissa, vaan Välimeren nuoret ovat suhteellisen liberaaleja. Toiseuden kohtaaminen on avartunut tarkastelujaksolla seksuaalisen suvaitsevaisuuden mielessä. Sen sijaan kärsimättömyys ja torjunta maahanmuuton kokemushorisontissa on saanut enemmän fundamentaalisia sävyjä liberaalin maaryhmän tavoin – ajatukset ovat kuitenkin astetta liberaalimpia kuin Itä-Euroopan nuorten keskuudessa.

Itäisen demokratian petetyt nuoret kynnistyvät

Itäisen Euroopan nuorten demokratiatyytymättömyyttä voidaan nimittää vertailun aikajanalla paikallaan vellovaksi. Maille on ollut erityistä se, että demokratiasuhde ei noudattele eurokriisin kokemuksen logiikkaa, vaan se on syvemmällä kansalaisyhteiskunnassa, sen hyvinvointi- ja demokratiaodotuksissa sekä erilaisissa pettymyskokemuksissa. Sidos näiden maiden kasvuodotusten ja demokratiatyytymättömyyden välillä on vahva, joskin erot maiden välillä ovat suuret. Regiimin nuorten tyytymättömyys reaalidemokratiaan laski juuri ennen finanssikriisiä (2004–08). Tuon jälkeen reaalidemokratian toimintakykyyn on tasaisesti uskottu enemmän. Silti demokratian legitimitetti on aineiston heikointa, vain Välimeren nuoret ovat ennen vuotta 2014 alittaneet tämän tason. Esimerkiksi, Puolan ja Viron nuoret ovat nostaneet toiminnallista arviotaan demokratioistaan, kun taas Unkarin ja Slovenian nuoret ovat 2010–12 arvostelleet sitä ankarasti.

Demokratiaodotukset ovat ideaalisen korkealla, mutta jännite demokratian merkityksen ja nuorten sitä kohtaan tuntemaan tyytymättömyyden välillä on aineiston suurin. Nuorilla on paljon ja painavia odotuksia, varsinkin demokratian performatiivinen kyky on relevantti. Vaali- ja suora demokratia saavat kyytiä transitionuorison ilmaistessa pettymyksensä vajaaseen ja korruptoituneeseen poliittiseen kulttuuriin. Osallistumisen yhteys eurotalouteen ja muuhun Eurooppa-nuorison politikointiin on etäinen tai nuorten mielissä niistä riippumattonta. Eurojäsenyydestä on hyödytty, mutta arvio Euroopasta on monissa maissa nationalistisessä valinkauhassa.

Konventionaalinen eli vaaliurnilla aktiivinen nuoriso nousee äänestämään juuri murrosvuonna 2008 ja siirtyy sen jälkeen sivummalle. Poliittisesti sivullisten eli toimimattomien nuorten määrä oli 2014 erityisen suuri. Aktiivisten kaikkiruokaisten osallistujakulttuurien suosio on alhaisin vellovassa transitiokulttuurissa (19%), ja juuri vuonna 2008 se oli alhaisimmillaan. Vaikka nuorisopolvi on epäkonventionaalissa mielessä vanhempiaan aktiivisempi, uudet sosiaaliset liikkeet ja populistiset artikulaatiotavat eivät ole juuri herättäneet sitä poliittisesti Baltian ja joidenkin yksittäisten maiden poikkeuksia lukuun ottamatta.

Reaalisosialismin perinnön nuoret ovat eksklusionistisia. Kokonaisuutena Itä-Euroopan nuoriso on kallellaan autoritaariseen ja vahvojen johtajien malliin, etenkin Venäjältä ja Georgiasta kuuluu diktatorisia signaaleja. Vaikka reaalisosialismin sosialisatiosta vapautuneet nuorisoryhmät ovat hiukan liberalisoituneet sukupuolikulttuureissaan, voi sanoa, että homofobiset asenteet ja ”toisten” seksuaalisten tapojen torjunta ovat edelleen vahvoja piirteitä nuorisokulttuureissa. Sen sijaan tarkastelujaksolla maahanmuuttajanuoria koskevat asenteet ovat jyrkentyneet ja seuraavat tässä liberaalia ja eteläistä regiimiä. Jos pidämme monikulttuurisuutta modernisaation ja demokratian rinnakkaisarvona, modernisaation ja demokratian elinvoima jää suuresti riippumaan myös traditionaalista järjestyskulttuurista – monet nuorisoryhmät reaalisosialismia muokkaavassa perinnössään jäävät joko-tai -asenteissaan jälkeen muusta Euroopasta ja sen deliberointikokemuksista.

KESKUSTELUA

Kuten hyvinvointiregiimien vertaileva tarkastelu osoittaa, erot nuorten poliittisten kulttuurien välillä ovat selvät ja ne ovat säilyneet. Taloudellisen heilunnan, globalisaation ja epävarmuusriskien keskellä voi sanoa, että hyvinvointiregiimien merkitys on vahva ja osittain vahvistunut nuorten ikäryhmien demokraaliluottamuksen ja osallistumisintensiiteetin selittämisessä. Regiimien selitysvoima selvästi murtaa ideaalisia hypoteeseja nuorten poliittiseen kulttuuriin liittyvästä transnationaalisesta oppimisesta, kosmopolitanismista, individualismin kasvusta ja internetsukupolven kansanvälisestä dialogista, vapaasta rajattomuudesta toisten kunnioituksen ja ”hybridin” moniarvoisen identiteetin mielessä. Toisaalta hyvinvointiregiimit on puskuroitu taloudellisia kriisejä varten, ja siksi niiden palvelut ja tulonsiirrot aktivoituvat kriiseissä. On palattu 1900-luvun kollektiivisiin sosiaalivaltioiden resursseihin, mikä tietenkin on sumentanut katsetta globaalimman riskiyhteiskunnan ongelmiin ja refleksiiviseen sekä-että -henkiseen vastuuseen.

Edellä esille tulleet erot ovat kiinnostavan regiimikohtaisia siinä, miten niissä on reagoitu finanssi- ja eurokriisiin ja miten protestien sisällön ja aktiivisuuden luonne vaihtelee (populismi, uudet sosiaaliset liikkeet). Tarkastelujaksolla vain välimerellisen nuorison tyytymättömyys kansanvaltaansa kasvaa selvästi ja toiminnallisuus nousee – ja näin sen asema regiimivertailussa nousee sekä kuumemittarin että vitaalisuuden asteikolla. Demokratian voima on siinä, että se voi muokkaantua uuteen suuntaan kansalaisryhmien reaktion ja aktiivisuuden ansiosta.

Eurodemokratian mobilisaatiota on parannettava ja mykistä talousimperatiiveista on opittava. Nuorten poliittisen polarisaation ja huomattavan maakohtaisen variaation oloissa hyvinvointipolitiikan tai sen puutteellisuuksien muokkaamat kontekstit ja niiden (epä)jatkuvuudet luovat perustan ja monipuolisen demokraattisen osallistumisen menettelytavat enemmistölle. Pohjoismainen ja mannereurooppalainen sisäistetty demokratia kuvaa aktiivista kansalaisyhteiskuntaa ja näiden yhteiskuntien nuorten halua samastua siihen, sen toimintakulttuurien eriytymistä ja polarisoitumista. Toisaalla Euroopassa demokraatiusko on yleisesti heikkoa tai se horjuu ja johtaa eurokriisin vaikutusten kautta uuteen katkeruuteen,

protestiin ja sen osana poliittisesti artikuloitua toiminnallisuuteen (Etelä-Eurooppa, jotkut nuorisoryhmät kaikissa regii-meissä). Vaihtoehtoisesti talouskriisit eivät luo uusia osallistumisen kanavia, eivätkä heilauta demokraatiytyytyväisyyttä. Transitiodemokratioissa nuoret pysyvät ”vellovan passiivisessa” marginaalissa, ja liberaalissa regii-meissä demokraatiopoliittinen ”ulkopuolisuus” jatkuu.

Pohjoismaiset demokraatit ovat kestäneet talouskriisit; niillä ei ole ollut dramaattisia vaikutuksia demokraatian legitimizeettiin, jopa päinvastoin. Demokraatiytyytyväisyys on hiukan lisääntynyt, vaikka äänestämisen ei ole nostanut suosiotaan ja passiivisten nuorten määrä on ollut kasvussa. Eurokriisin voimattomuuskokemus näkyy pohjoisenkin demokraatialuottamuksessa. Keski-Euroopan nuoriso kohtasi kokemuksellisesti ja asenteellisesti suorasukaisemmin finanssi- ja eurokriisin ja tuolloisen tiukan talouspolitiikan. Demokraatiytytymättömyys kasvoi ja osallistumisaste laski ja eri tavoin aktiivien määrä väheni merkitsevästi kriisien aikoina. Aktiivisen ”*Bürgerin*” kunto normalisoitui taas lamojen jälkeen – saksalainen turvavaltio eli ja voitti laman. Ranskalaisnuoriso keräsi tyytymättömyyden kirjon ja aktivoitui yhtenä eurokriisin aikaisena protestimaana, sangen populistisin asentein.

Liberaaliregii-min ulkopuolisuus – jos demokraattinen politiikka ymmärretään toiminnallisesti – on ilmeistä. Kriittisten moniottelijoiden määrä on laskenut, ja ulkopuolisten rinnalla äänestäjäkansalaisten osuus on ollut kasvussa. Liberaalin hyvinvointiregii-min ”ulkopuolisen” nuorison osalta finanssikriisin poliittis-toiminnallisena reaktiona oli kuitenkin myös aktivoitumismomenttinsa, kylläkin kaksijakoinen (2008–10): kaikkiruokaisten osallistujien väliaikainen nousu ja konventionaalisten äänestäjien romahdus yhtä aikaa.

Välimeren nuorison reaktio oli klassisen moderni kriisioppiminen, kuten edellä oleva analyysi osoittaa. Eurokriisi laukaisi sosiaaliset paineet ja loi poliittisen areenan vastakkaiset positiot. Useissa maissa löytyi välttämättömät yhteydet maiden kansalaisyhteiskuntatraditioihin. Väriä, populaareja populistisia variaatioita ja militantteja demonstraatioita ei asetelmasta puuttunut. Köyhtyviin talousoloihin, työttömyyteen ja talouskuripolitiikkaan reagoitiin vahvalla arkipäivän oppositiolla – myös omia hallituksia ja niiden korruptiivisiksi koettuja menettelytapoja vastaan (del-

la Porta 2015; Statham & Trenz 2015). Transitiodemokratioiden nuorison tyytymättömyys demokratian performatiivisuuteen ja sosiaalisuuteen laski huomattavasti jo ennen finanssikriisiä. Tuon jälkeen reaalidemokratiaan on taas alettu uskoa nuorten keskuudessa, mutta osallistumista piristäviä ruiskeita ei ole näkynyt. Autokraattiset reaalisosialismin perinteet, olematon kansalaisyhteiskunnan solidaarisuus ja kulttuuristen ”toisten” torjunta taustoittavat penseää, hidasta ja muun Euroopan kanssa eritahtista poliittista odotushorisonttia ja pettymyksiin jämähtämistä.

Eurokriisi heijastui eri tavoin ja voimakkuuksin kaikkien regiimien – paitsi itäeurooppalaisen alueen – nuorten demokratia-arvostelussa ja aktiivisuudessa. Euromaat reagoivat EMU-politiikan valuvikoihin vahvemmin, mikä heijastuu myös nuorisoaineistossa. Demokratian kuva ei ole lohduton, nuoretkaan kansalaiset eivät ole demokratiakritiikin sykleistä ja konventionaalinen ja epämuodollisen poliittisen osallistumisinnon laantumisesta huolimatta jättäneet poliittista toimintaa. Talouskuripolitiikkaakaan ei katsota sivusta.

Autoritaarisimmissa demokratioissa pejoratiivinen ja johtajakeskeinen retoriikka ja toiminnallinen ilmaisu saattavat olla lähellä valtavirtaideoologioita tai kärjistyä alueellisen liikehdinnän ja median eskalaatioissa – aina se ei ole järjestäytyntä äärioikeistolaista kulttuuria. Usein ääriliikkeissä toimivat ryhmät ovat pieniä, mutta ne liikuttavat laajasti. Kreikka on tässä poikkeus transitiomaiden autoritääristen liikkeiden rinnalla. Kultainen aamunkoitto on organisaatioineen ja vaihtoehtoyhteisöllisyyksineen (kannattajissa on enemmän alle 35-vuotiaita kuin yleensä poliittisissa liikkeissä) usein yhteydessä politiikan disintegraatioon ja pejoratiiviseen tapaan kieltää poliittinen debatti ja dissensus tietämättömyyttä legitimoivalla aggressiolla ja yksinkertaisilla toimintamotoilla. Sekin on tietenkin poliittinen ilmaisukanava monille ryhmille, mutta se torjuu demokratian. Latinalaisessa ja ranskalaisessa kulttuurissa antiestablishmentin tunneasteikko on yhtä lailla vasemmiston kuin oikeistonkin pettymysilmiö. Autoritäärisellä populismilla ja pejoratiivisesti politiikkaan etäisyyttä ottavalla nuorisolla on kiintoisat ja intensiiviset suhteet eri regiimeissä, joita on kuitenkin vaikea tutkia kyselyaineistoilla. Mouffen (2005) johtopäätökset ovat hedelmällisiä, kun antiestablishment-liikkeiden suosion selitystä haetaan eliitin voimattomuudesta, omalakisesta päätöksenteon

pelistä ja toivon näköalan puuttumisesta. Vaikka oikeistopopulismin viehäytys perustuu esimerkiksi xenofobiaan ja eksklusioon, sen illusorinen toiveikkuus kanavoi poliittisia intohimoja ja kärsimyskokemuksia. Pienimuotoiset ja huomiokamppailussa lahjakkaat ryhmät eivät muodostu vain patologisen marginaalisuuden pohjalle, vaan ne radikalisoivat valtavirran kokemuksia. Epämiellyttävä todellisuus paljastuu, kun huomaamme, miten populistinen oikeisto kykenee artikuloimaan – vaikkakin hyvin problemaattisin keinoin – demokraattisia vaatimuksia, joita perinteiset puolueet eivät ole ottaneet huomioon (Mouffe 2005, 71).

Kuten edellä olemme tulkinneet, katkeraan tyytymättömyysreaktioon tarraaminen (ks. Simon 2012; Vassallo & Ding (2016), formaalin vaalidemokratian demokratiavaje-polemiikki (Brooks & Hodginson 2008) ja nuorison apaattisuusteesi (Furedi 2005) ja yksipuolisen moralisoiva tai kasvatuksellinen suhde äärikoikeistoon eivät riitä avaamaan nuorten poliittista kulttuuria ja skeptisyyttä. Tulisi valaista ja analysoida, mitä on etäisyys ja syvä illuusiottomuus suhteessa poliittisiin instituutioihin. Miten se jakautuu ja muuttuu? Kuinka talouskriisit ahdistavine sosiaalisine ja poliittisine reaktioineen ovat heijastuneet illuusiottoman nuorison maailmassa? Vaikka tyytymättömät ihmiset enemmänkin vetäytyvät konventionaaliseen politiikasta, negatiivisten ja lamauttavien tai patologisoivien efektien ohi kuitenkin nousee demokraattinen skeptisismi jonkinlaisen demokraattisen ideaalisuuden horisontissa. Siihen liittyvät ajatus reilusta, valppaasta ja debatoivasta parlamentaarisesta kulttuurista (Rancière 1999) sekä erilaiset elämän-, digi- ja sub-politiikan arkireaktiot talouden mykkiä pakkoja vastaan (della Porta 2015; Michailidou ym. 2014, 213–).

Ranciéren (1999) mukaan eurooppalaisen totalitarismin romahdus ei ole johtanut elävään kiinnostukseen kehittää demokratiaa ja sen instituutioita tai poliittista mobilisaatioelämää uusissa oloissa; ”formaalin demokratian” voittoa on seurannut kapinahenkeä juuri näitä muodollisia mekanismeja vastaan. Monen muun tulkitsijan mukaan kansalaisyhteiskuntaan tarraava poliittinen kulttuuri nousee kilpailun, deliberaation ja parlamentaarisen draaman ja argumentaation yhteisvaikutuksesta (Pilkington & Pollock 2015; Pilkington 2014). Kapinahenki onkin demokratiaa tervehdyttävä ja sen perustaa ylläpitävä voima, joka vastustaa

hallinnoinniksi luutunutta politiikkaa ja horjuttaa politiikan asemaa syövää markkinoiden ylivaltaa. Tässä mielessä Pierre Rosanvallonin (2008) ajatukset demokratiaan oleellisesti sisältyvistä ”vastademokratian” muodoista tuntuvat houkuttelevalta tulkintaperustalta.

Populismi, joka Rosanvallonin (2008, 215–216) mukaan on kriittisen vastademokratian perverssi äärimuoto, on monessa iskenyt juuri tunkkaisen ja korporaatioiden hallitseman konsensuaalisuuden peittämiin nuorten ongelmiin ja toivottomuuteen (Mouffe 2005, 66). Vielä kahdeksan Euroopan maan nuorten poliittista kulttuuria luotaavan EUYOUNGPART 2005 -hankkeen (Paakkunainen 2007) kvalitatiivisen aineiston tulkinnassa voitiin viitata nuorison skeptisyyteen vastuullisena ”vapauden lasten” refleksiivisyytenä, ”nuorekkaan anti-politiikan politikointina”. Kymmenen vuotta myöhemmin tulkinta on muuttunut: Pohjoismaat, Keski-Eurooppa ja kiirastulessa noussut Välimeren alue ovat aktivoituneet ja reagoineet riskiyhteiskunnallisiin ilmiöihin ja uusiin sosiaalisiin jakoihin – pääosin demokraattisella empatialla, mutta myös demokratiaa vieroksuen. Toimintakirjo missä nuorten ajatukset ja intressit esitetään, on myös myönteinen alkua ja toivon kipinä nuoren kansalaisyhteiskunnan elinvoiman kannalta. Ulkopuolinen liberaali ja paikallaan vellova itäeurooppalainen nuorisokulttuuri ovat sen sijaan vaarallisemmassa tilanteessa. Yhteistyön toimintatavat ovat menettäneet asemiaan ja kenttä on avoimempi populismille ja sen äärimuodoille. Nuoriso nojaa vanhempiaan enemmän kansalaisyhteiskunnan villiin tai epämuodolliseen menoon, mutta keskimääräinen aktiviteetti ja sen laatu eivät osoita kansalaisyhteiskunnan yhteistä voimaantumista. Euroopan eri alueilla tapahtuva nuorten sosiaalinen polarisaatio muokkaa vahvasti osallistumista. Osana tätä populismin muodot vahvistuvat some-maailmassa eritoten politiikan ääripäissä oikeistopopulismin ja jopa fasististen liikkeiden väreissä.

Refleksiivisen ja riskiyhteiskuntateorian erhe on ollut aikalaisdiagnoositiikassa, missä kylmän sodan lopun jälkeisessä liberaalin ja yksilöllisen yhteiskunnan olosuhteissa ei osattu nähdä markkinoiden vallan ja sen hallitsemattomien kriisien kasvua. Yksilöllisen pakkovalinnan sukupolvi on myös yhteiskunnallisten imperatiivien piirissä. Jos yksilöllinen kilpailu koulutuksesta, työstä ja partnereista hävitään, saattaa yksilöllisen epäon-

nen tulkinta saada epätoivoisia ja totalisoivia muotoja (Beck ym. 1994; Heitmeyer & Soeffner 2004; vrt. Paakkunainen 1996; Paakkunainen 2010; Paakkunainen 2014c). Kylmä ja hyperindividualistinen kilpailu elämänresurssista ja markkinavetoinen talouskuripolitiikka ovat murentaneet reilun ja avoimen yhteiskunnan vastuunalaisuutta. Samalla kotiku- toiset ja nationalistiset ratkaisut nostavat suosiotaan, ei vain populismille avautuvan hädän ja eristäytymisen vaan myös kohtuullisina ja humanis- tisina demokratian painopisteinä sekä tapoina palauttaa kansainvälisten regiimien ja sopimusten turva (Miklóssy 2018; Rodrik 2014). Samalla regiimien kokoiset kulttuurit elävät vahvoina, omien konventioidensa mukaisesti ikään kuin estimaatteina kansainvälisen järjestelmän horjun- nasta ja demokratian tökkimisestä. Refleksiivisen vastuun ja yksilöllisen ja yhteistoiminnallisen osallistumisen idea elävät, mutta ne joutuvat nyt uudenlaisen (ilmastonmuutoksen ja väestömuutosten kontingenssin ja paineiden mukaisen) globalisaation ja toisaalta postmaterialististen ja eksistentiaalisesti ”rauhottavien” arvojen takaisinlyönnin liikkeeseen.

LÄHTEET

- Adamczyk, Amy & Felson, Jacob (2016) Country-level factors shaping views on ho- mosexuality in Europe. *3rd International ESS Conference 2016, Abstract Book*. https://www.europeansocialsurvey.org/docs/about/conference/ADMACZYK_FEL- SON_Homosexuality_Attitudes.pdf (Viitattu 02.01.2018.)
- Ahokas, Jussi & Holappa, Lauri (2014) *Rahatalous haltuun. Irti kurjistavasta talous- politiikasta*. Helsinki: Like.
- Aidukaite, Jolanta (2009) On welfare state theories and new welfare regimes in Eastern Europe: Challenges and implications. *Communist and Post-Communist Studies* (42), 23–29. https://www.kogu.ee/public/Aidukaite_Balti_healolurezhiiimid.pdf (Viitattu 18.4.2019.)
- Barber, Benjamin R. (1984) *Strong democracy. Participatory politics for a new age*. Berkeley: University of California Press.
- Beck, Ulrich (2012) *Deutsches Europa*. Berlin: Suhrkamp Verlag.
- Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth (2002) *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. London: SAGE.
- Beck, Ulrich & Giddens, Anthony & Lash, Scott (1994) *Reflexive Modernization. Politics, tradition and aesthetics in the modern social order*. Stanford: Stanford University Press.
- Bessant, Judith & Farthing, Rys & Watts, Rob (2017) *The Precarious Generation: A Political Economy of Young People*. London and New York: Routledge.

- van Biezen Ingrid & Mair Peter & Poguntke Thomas (2012) Going, going... gone? The Decline of Party Membership in Contemporary Europe. *European Journal of Political Research* 51(1), 24–56.
- Blekesaune, Morten & Quadagno, Jill (2003) Public attitudes towards welfare state policies. *European Sociological Review* 19(5), 415–27.
- Bochsler, Daniel & Kriesi, Hanspeter (2013) Varieties of democracy. Teoksessa Hanspeter Kriesi & Daniel Bochsler & Jörg Matthes & Sandra Lavenex & Marc Bühlmann & Frank Esser (toim.): *Democracy in the age of globalization and mediatization*. Challenges to democracy in the 21st century. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 69–104.
- Borg, Sami (toim.) (2012) Muutosvaalit 2011. Oikeusministeriön verkkojulkaisu 2012(16). http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76355/omso_16_2012_muutosvaalit_2011_352_s.pdf / (Viitattu 12.6.2019.)
- Brooks, Rachel & Hodkinson, Paul (2008) Young People, New Technologies and Political Engagement: Introduction. *Journal of Youth Studies* 11(5), 473–479.
- Canache, Damarys (2012) Citizens' Conceptualizations of Democracy: Structural Complexity, Substantive Content, and Political Significance. *Comparative Political Studies* 45(9), 1132–1158.
- Colletti, Lucio (1972) *From Rousseau to Lenin*. London: NLB.
- Duca, Marco Lo & Koban, Anne & Basten, Marisa & Bengtsson, Elias & Klaus, Benjamin & Kusmierczyk, Piotr & Lang, Jan Hannes & Detken, Carsten (toim.) & Peltonen, Tuomas (toim.) (2016) *A new database for financial crises in European countries ECB/ESRB EU crises database*. Occasional Paper Series No 194 / July 2017. European Central Bank. <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpops/ecb.op194.en.pdf?0d0d716ee5022eadbe1dad5a1ce2eb87> (Viitattu 1.2. 2016.)
- Ellison Mark & Pollock Gary (2014) 'Measuring Participation', *European Commission MYPLACE Deliverable 4.6*. https://www.academia.edu/10760616/Political_Activism_in_Pollock_G_and_Ellison_M_2014_Measuring_Participation_European_Commission_MYPLACE_Deliverable_4_6 (Viitattu 5.10.2020.)
- Ervasti, Heikki & Kouvo, Antti & Venetoklis, Takis (2019) Social and institutional trust in times of crisis: Greece, 2002–2011. *Social Indicators Research* 141(3), 1207–1231.
- Esping-Andersen, Gosta (1990) *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton: Princeton University Press.
- Esping-Andersen, Gosta (1998) *Social Foundations of Postindustrial Economies*. Oxford: Oxford University Press 1999.
- ESS 2: Exploring public attitudes, informing public policy (2013) *Selected findings from the first five rounds*. European Social Survey 2. https://www.europeansocialsurvey.org/docs/findings/ESS1_5_select_findings.pdf (Viitattu 20.08.2016.)
- ESS 1–6: European Social Survey Cumulative File (2016) doi:10.21338/NSD-ESS-CUMULATIVE. (Viitattu 25.09.2020.)
- Eurobarometre 393 (2012) Discrimination in the European union. http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_393_sum_en.pdf (Viitattu 20.08.2016.)
- Euroflash (2014) *European Youth in 2014*. Verkkojulkaisu: http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/2014/youth/eb_395_synthesis_youth_en.pdf.

(Viitattu 15.5.2018.)

- Fairclough, Norman (2005) Neo-liberalism – a discourse-analytical perspective. *Proceedings of Conference on British and American Studies*. Transilvania Brasov: Universitatea Transilvania Brasov, 1–18.
- Fehr, Helmut (1993) Soziale Bewegungen In Übergang zu politischen Parteien in Ost-Mitteleuropa. *Forschungsjournal Neue Soziale Bewegung* 1993(2), 25–43.
- Ferrin, Mónica & Kriesi, Hanspeter (2014) *Europeans Understandings and Evaluations of Democracy: Topline Results from Round 6 of the European Social Survey*. ESS Topline Results Series 4.
- Edward Fieldhouse & Mark Tranmer & Andrew Russell (2007) Something about young people or something about elections? Electoral participation of young people in Europe: Evidence from a multilevel analysis of the European Social Survey. *European Journal of Political Research* 2007(6).
- Fuchs, Dieter & Roller, Edeltraut (2006) Learned Democracy? Support of Democracy in Central and Eastern Europe. *International journal of sociology* 36 (3), 70–96.
- Furedi, Frank (2005) The Age of Unreason. Celebrities, healers and new age gurus transmit the message that normal human beings cannot do it on their own. *The Spectator* 18.11.2005. <http://www.frankfuredi.com/articles/unreason-20051118.shtml> (Viitattu 20.09.2016.)
- Gallie, Duncan (2013) *Economic Crisis, Quality of Work and Social Integration: Topline Results from Rounds 2 and 5 of the European Social Survey (Series 3)*. https://www.europeansocialsurvey.org/docs/findings/ESS2-ESS5_toplines_issue-3_economic_crisis.pdf (Viitattu 13.6.2019.)
- Gill, Stephen (1998) European governance and new constitutionalism: economic and monetary union and alternatives to disciplinary neoliberalism in Europe. *New Political Economy* 3(1), 5–26.
- Glasberg, Davita Silfen & Shannon, Deric (2011) *Political sociology: oppression, resistance, and the state*. Los Angeles: Sage.
- Harjuniemi, Timo & Herkman, Juha & Ojala, Markus (2015) Eurokriisin politisoituminen suomalaisissa sanomalehdissä. *Media & Viestintä* 38(1), 1–22.
- Heath, Anthony & Richards, Lindsay (2016) *Attitudes towards Immigration and their Antecedents: Topline Results from Round 7 of the European Social Survey*. ESS Topline Results Series 7. <https://www.europeansocialsurvey.org/findings/topline.html> (Viitattu 20.12.2017.)
- Heitmeyer, Wilhelm & Soeffner, Hans-Georg (2004) *Gewalt: Entwicklungen, Strukturen, Analyseprobleme*. Suhrkamp: Berlin & Taschenbuch.
- Heyne, Lea (2016) Which kind of democracy for whom? Explaining citizens' expectations from democracy. 12th Annual Southern California Graduate Student Conference. Jack W. Peltason Center for the Study of Democracy, UC Irvine. 7.5.2016. <http://www.democracy.uci.edu/newsevents/events/gradconference16/CSDpaper%20-%20LeaHeyne.pdf> (Viitattu 07.05.2016.)
- Hix, Simon (2008) *What's Wrong with the European Union and How to Fix it*. Cambridge: Polity Press.
- Holappa, Lauri (2014) EMU, kamppailu talouspolitiikan välineistä ja euron tulevaisuus. Teoksessa Juri Mykkänen & Kari Paakkunainen (toim.). *Johdatus Euroopan*

- unionin politiikkaan*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 156–184.
- Hooghe, Marc & Quintelier, Ellen (2014) Political participation in European Countries: The effect of authoritarian rule, corruption, lack of good governance and economic downturn. *Comparative European Politics* 12(2), 209–232.
- Iancu, Alexandra & Soare, Sorina (2016) Political Activism: Post-communist Challenges and Opportunities in East Central Europe. Special Issue: Political activism in Europe. *Partecipazione e Conflitto* 9/1.
- Inglehart, Ronald & Norris, Pippa (2016) Trump, Brexit, and the Rise of Populism: Economic Have-Nots and Cultural Backlash. HKS Working Paper No. RWP16-026. <https://ssrn.com/abstract=2818659> tai <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2818659> (Viitattu 20.09.2020.)
- Kaminska, Olena (2020) *Guide to Using Weights and Sample Design Indicators with ESS Data*. https://www.europeansocialsurvey.org/docs/methodology/ESS_weighting_data_1_1.pdf (Viitattu 29.11.2020.)
- Kern, Anna & Marien, Sofia & Hooghe, Marc (2015) Economic Crisis and Levels of Political Participation in Europe (2002–2010): The Role of Resources and Grievances. *West European Politics* 38(3). <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01402382.2014.993152> (Viitattu 17.1.2019.)
- Koselleck, Reinhardt (1959) *Kritik und Krise: eine Studie Zür Pathogenese der bürgerlichen Welt*. Frankfurt: Suhrkamp.
- Luhtakallio, Eeva (2012) *Practicing Democracy. Local Activism and Politics in France and Finland*. London: Palgrave Macmillan.
- Mannheim, Karl (1972 [1927]) The Problem of Generations. Teoksessa Paul Kecskemeti (toim.) *Essays On The Sociology Of Knowledge*. Lontoo: Oxford University Press.
- Miklóssy, Katalin (2018) EU:n mantrat estävät ymmärtämästä idän demokratian kehityshäiriötä. <https://politiikasta.fi/eun-mantrat-estavat-ymmartamasta-idan-demokratian-kehityshairiota/> (Viitattu 15.05.2018.)
- Mouffe, Cantal (2005) *On the Political*. Lontoo ja New York: Routledge.
- Mylonas, Harris (2014) *Democratic Politics in Times of Austerity: The Limits of Forced Reform in Greece*. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1537592714000942>. Published online by Cambridge University Press: 14 July 2014. (Viitattu 25.09.2020.)
- MyPlace (2013–15) Euroopan unionin tutkimushanke “Memory, Youth, Political Legacy and Civic Engagement”. Tutkimusdatan ja analyysiraporttien koonta verkkosivuilla: <http://www.fp7-myplace.eu/deliverables.php> (Viitattu 02.01.2019.)
- Nordström, Laura (2017) Power of Knowledge Producers in EU. Networks of decision-making and consultancy in the European debt crisis. Tutkimussuunnitelma. https://tuhat.helsinki.fi/portal/files/94675689/research_plan_tuhat.pdf (Viitattu 18.7.2018.)
- Norris, Pippa (2002) *Democratic Phoenix: Reinventing political activism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nyysönen, Heino (2017) *Tasavallan loppu? Unkarin demokratian romahdus*. Keuruu: Atena kustannus Oy.
- Offe, Claus (1991) Capitalism by Democratic Design? Democratic Theory Facing the Triple Transformation in East Central Europe. *Social Research* 58(4), 501–528.
- EUYOUPART (2003–2005) Political Participation of Young People in Europe – Develop-

- ment of Indicators for Comparative Research in the European Union. <https://www.sora.at/en/topics/political-culture/euyoupart-2003-2005.html> (Viitattu 12.6.2019.)
- Paakkunainen, Kari (1991) *Yhteisten asioiden hoitamisesta likaiseen peliin – Empiirinen tekstitulkinta nuorten politiikka-käsityksistä*. Lisensiaattityö. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Paakkunainen, Kari (1996) Political scepticism and political groupings among unemployed youth. Teoksessa Helve, Helena & Bynner, John (toim.) *Youth and Life Management. Research Perspectives*. Helsinki: University Press, 44–59.
- Paakkunainen, Kari (2001) The Rhetoric of Youth Living by Baltic Sea: Mutant and Mobile Political Spaces of Citizens. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/paakkunainen_-_the_rhetoric_of_youth_living_by_baltic_sea.pdf (Viitattu 02.01.2018.)
- Paakkunainen, Kari (2006) "Freedoms's Children" and new political loyalties; Young People and their political Participation in the triangular empirical Analysis of eight Countries in Europe (EUYOUPART). Konferenssipaperi, the 20th IPSA World Congress, Fukuoka, Japan.
- Paakkunainen, Kari (2007) *Nuorten osallistuminen kahdeksassa Euroopan unionin maassa (EUYOUPART)*. *Kansallisten empiiristen tulosten vertailua ja tulkintaa*. Valtion nuorisoasian neuvottelukunta ja Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 2007. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/6EUYOUPART.pdf> (Viitattu 12.06.2019.)
- Paakkunainen, Kari (2010) *Nuorisotyöttömien politiikka*. Nuorisotutkimuksen verkkokanava Kommentti. http://www.kommentti.fi/sites/default/files/kpaakkunainen_nuorisotyöttömyys_2010.pdf (Viitattu 20.1.2018.)
- Paakkunainen, Kari (2014a) Eurooppalainen nuorisopolitiikka. Teoksessa Mykkänen, Juri & Paakkunainen, Kari (toim.) *Johdatus Euroopan unionin politiikkaan*. Helsingin yliopiston Poliitikan ja talouden tutkimuksen laitos & Avoin yliopisto, julkaisuja 16/2014, 316–336. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/135785/Euroopan_unionin_politiikka.pdf?sequence=4&isAllowed=y (Viitattu 14.11.2018.)
- Paakkunainen, Kari (2014b) Nuorten EU-vaalit: Lisää konsultaatiota vai EU-mahdin ja hallinnon avaamista poliittiselle väkäämiselle? Teoksessa Hannu-Pekka Ikäheimo & Marleena Holmberg (toim.) *"V niinku Vaikuttaminen!": Ajatuksia nuorten yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta*. Eurooppalainen Suomi 2014: Eurooppalaisen Suomen raportti nro 12.
- Paakkunainen, Kari (toim.) (2014c) Ulrich Beck ja Jürgen Habermas kosmopoliittisen Euroopan aikalaispropagoijina: sosiologi Mikko J. Virtasen haastattelu. *Politiikka* 24(1), 71–80.
- Paakkunainen, Kari (2015) Nuorten poliittinen kulttuuri Euroopassa – kurssin tulkin-tojen ja kenttien poikkileikkausta ja tulkintaa. Julkaisematon luento Helsingin yliopiston ja Nuorisotutkimusseuran kurssilla "Nuorten poliittinen kulttuuri Euroopassa" syksyllä 2015.
- Paakkunainen, Kari (2016) The evident unequal, totalitarian and polarized trends of political Culture among young People are disputing the Theory of 'Second and Reflective Modern'. Julkaisematon esitelmä. European Association for Research

- on Adolescence XV Biennial conference. Cádiz 18.9.2016.
- Paakkunainen, Kari & Sloam, James & and Spanning, Reingard (2004) *EUYOUPART: Comparative Report on Qualitative Research Findings*. https://www.sora.at/fileadmin/images/content/Pages/euyoupart_comparative-report.pdf (Viitattu 12.6.2019.)
- Paakkunainen, Kari & Hoikkala, Tommi (2007) Sukupolvipolviikampailun kutsu – nuorten yksilöllistynyt politiikkasuhde. Teoksessa Paakkunainen, Kari (toim. 2007) *Sukupolvipolitiikka: Nuoret ja eduskuntavaalit*. Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 72 & Nuorisoasian neuvottelukunta, julkaisuja 32. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 136–156. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/5sukupolvipolitiikka.pdf> (Viitattu 14.6.2019.)
- Paakkunainen, Kari & Myllyniemi (2007) Tihentävä sukupolvipolitiikka ja aktiivisuuden kasautuminen. Teoksessa Paakkunainen, Kari (toim. 2007) *Sukupolvipolitiikka: Nuoret ja eduskuntavaalit*. Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 72 & Nuorisoasian neuvottelukunta, julkaisuja 32. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 136–156. <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/5sukupolvipolitiikka.pdf> (Viitattu 14.6.2019.)
- Palonen, Kari (1985) *Politik als Handlungsbegriff. Horizontwandel des Politikbegriffs in Deutschland 1890–1933*. Commentationes Scientiarum Socialium 28. Helsinki: Societas Scientiarum Fennica.
- Palonen, Kari (2014) Euroopan unioni politisoivana mahtina. *Politiikka* 1(28).
- Percheron, Annick (1985) La socialisation politique: défense et illustration. Teoksessa Grawitz, Madeleine & Leca, Jean (toim.) *Traité de science politique, vol. 3*. Pariisi: Presses de Sciences Po.
- Pilkington, Hilary & Pollock, Gary (2015) ‘Politics are bollocks’: youth, politics and activism in contemporary Europe. *The Sociological Review* 63(S2), 1–35.
- Pilkington, Hilary. (2014), “Loud and proud”: youth activism in the English Defence League, WP7: Interpreting Activism (Ethnographies). Deliverable 7.1: Ethnographic Case Studies of Youth Activism’. *MYPLACE Deliverable Report*. <http://www.fp7-myplace.eu/deliverables.php> (Viitattu 20.07.2017.)
- Pollock, Gary & Brock, Tom & Ellison, Mark (2015) Populism, ideology and contradiction: mapping young people’s political views. *The Sociological Review*, 63(S2), 141–166.
- Pop-Eleches, Grigore & Tucker, Joshua A. (2014) Communist socialization and post-communist economic and political attitudes. *Electoral Studies* 33(0), 77–89.
- della Porta, D. (2015) *Social Movements in Times of Austerity: Bringing Capitalism back into Protest Analysis*. Cambridge: Polity Press.
- Rancière, Jacques (1999) *Disagreement: Politics and Philosophy*. Lontoo: University of Minnesota Press.
- Rancière, Jacques (2006) *Hated of Democracy*. Lontoo: Verso.
- Rodrik, Dani (2014) *The Globalization paradox: why global markets, states and democracy can’t coexist*. Lontoo: Oxford University Press.
- Saari, Juhani (2011) *Jälkimalterialismi traditiosidonnaisten varmuuksien hajotessa. Voiko Ronald Inglehartin hiljaista arvovallankumousta selittää refleksiivisen modernisaatioteorian kautta?* Valtiotieteellinen tiedekunta, Poliitiikan ja talouden

- tutkimuksen laitos, Pro gradu. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Saari, Juhani & Paakkunainen, Kari (2015) Miten nuoret ilmaisevat poliittisesti itseään eurooppalaisessa kansalaisyhteiskunnassa. Poliittisia rektioita ja toimintaa ha-peroituvien demokratiakäsitysten keskellä. Luentoalustus. Luentosarja Nuorten poliittinen kulttuuri – Onko nuorilla omaa politiikkaa Suomessa ja Euroopassa? Helsingin yliopisto, Avoin yliopisto ja Poliitiikan tutkimuksen oppiaine. 2.12.2015.
- Simon, Julia (2012) *Political protest during Economic Crises: Protest against the Crisis or the Crisis of Protests?* Arbeitspapiere des Osteuropa-Instituts: Arbeitsschwerpunkt POLITIK 75/2012. Berliini: Freie Universität.
- Sipos, Florian & Hilary Pilkington, Hilary (toim.) (2015) MyPlace WP5: Interpreting participation (Interviews) http://www.fp7myplace.eu/documents/D4_6/D5.4Crossnational%20report%20final.pdf (Viitattu 15.05.2019.)
- Statham, Paul & Hans-Jörg Trenz (2015) Understanding the mechanisms of EU politicization: Lessons from the Eurozone crisis. *Comparative European Politics* 13(3), 287–306.
- Takacs, Judit & Szalma, Ivett (2013) How to measure homophobia in an international comparison? *Druzboslovne razprave* 73(XXIX), 11–42.
- Thompson, John B. & Avramopoulou, Eirini & Pasquetti, Silvia (2018) Suffering: The Human and Social Costs of Economic Crises. Teoksessa Castells, Manuel & Bouin, Olivier & Caraca, Joao & Cardoso, Gustavo & Thompson, John B. & Wieviorka, Michel (toim.) *Europe's Crises*. Cambridge: Polity Press, 162–186.
- Vassallo, Franceska (2016) The Impact of the Economic Recession on Protest Participation in Europe. Julkaisematon esitelmä. Western Political Science Association Conference, San Diego. 24.–26.3.2016.
- Vassallo, F. and Ding, P. (2016) Explaining Protest in the Aftermath of the Great Recession in Europe: The Relevance of Different Economic Indicators. *Partecipazione e Conflitto* 9(1), 169–192.
- Nandlinger, Gabriele (2008) *Wann spricht man von Rechtsextremismus, Rechtsradikalismus oder Neonazismus...?* <https://www.bpb.de/politik/extremismus/rechtsextremismus/41312/was-ist-rechtsextrem?p=all> (Viitattu 30.3.2016.)
- Westinen, Jussi (2015) Nuorten suomalaisten poliittinen osallistuminen tuoreessa vertailussa. Luento. Luentosarja Nuorten poliittinen kulttuuri – Onko nuorilla omaa politiikkaa Suomessa ja Euroopassa? Nuorisotutkimusseura, Helsingin yliopisto, Avoin yliopisto ja Poliitiikan tutkimuksen oppiaine 26.10.2015.
- World Wide Web Foundation (2014, ed. Tim Davies) Open Data Barometer. Global Report. <http://barometer.opendataresearch.org/assets/downloads/Open%20Data%20Barometer%20-%20Global%20Report%20-%202nd%20Edition%20-%20PRINT.pdf> (Viitattu 01.02.2016.)

OSA II

Haastattelu: Donatella della Porta ja poliittisen osallistumisen uudet muodot

Jarmo Rinne¹ & Donatella della Porta²

Jarmo Rinne (JR): *Vuonna 2008 koettiin globaali talouskriisi, ja sen seurauksena syntyi uudenlaisia yhteiskunnallisia toimijaverkostoja. Tällaisia olivat muun muassa Occupy-liike ja Espanjassa 15M eli Los Indignados. Ne kritisoivat uusliberalistista talouspolitiikkaa ja erityisesti Etelä-Euroopan maissa toivat esiin huoltaan tiukan talouskuripolitiikan vaikutuksia tavallisten ihmisten arkielämään. Mikä on sinun näkemyksesi, edustavatko nämä löyhästi organisoituneet toimijaverkostot uudenlaista mobilisaatiota ja kollektiivisen toiminnan muotoa? Voiko näitä liikkeitä pitää eräänlaisina airuina siitä, miten nykyiset yhteiskunnalliset liikkeet toimivat ja mihin suuntaan ne kehittyvät?*

Donatella della Porta (DP): Kyllä. Minusta ne ovat erällä tavalla malli siitä, millaista yhteiskunnallisten liikkeiden organisoituminen ja

-
- 1 Jarmo Rinne on tamperelainen politiikan tutkija, joka tällä hetkellä työskentelee Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun Nuorisoalan tutkimus- ja kehittämisyksikössä Digivoimaa – digiyvinvoinnilla yhteiskunnallista osallisuutta -hankkeen projektipäällikkönä. Hän osallistuu myös Strategisen tutkimusneuvoston rahoittamaan ALL-YOUTH STN-tutkimushankkeeseen. Hän on kirjoittanut lukuisia – myös kansainvälisiä – artikkeleita nuorten poliittisesta osallistumisesta ja verkkoaktiiviteettien poliittisesta merkityksestä.
 - 2 Donatella della Porta on Poliitiikan tutkimuksen professori ja the Institute for Humanities and Social Sciences -instituutin dekaani Scuola Normale Superioressa Firenzessä. Hän on myösin Center on Social Movement Studies (Cosmos) johtaja. Della Portan tutkimusaiheita ovat yhteiskunnalliset liikkeet, poliittinen väkivalta, terrorismi, poliittinen korruptio ja protestipolitiikka. Della Porta on johtanut useita mobilisaatiota, demokratiaa ja kansalaisyhteiskunnallista osallistumista Euroopassa, Lähi-idässä, Aasiassa ja Latinalaisessa Amerikassa tutkineita ERC-hankkeita. Vuonna 2011 della Porta sai huomattavista ansioistaan sosiologisen tutkimuksen alalla Mattei Dogan palkinnon. Della Porta on kirjoittanut 85 tieteellistä kirjaa, 140 tieteellistä artikkelia ja 127 kirjakappaletta toimitettuihin kirjoihin. <https://www.sns.it/ugov/persona/donatella-dellaporta>

mobilisaatio voivat olla. Mainitsemasi liikkeet ovat eräässä mielessä demokratian, tai ehkäpä ilmiötä voisi kutsua prefiguratiiviseksi demokratiaksi³, laboratorioita. Toimijaverkostot organisoituvat nopeasti ja niillä on selvä, asiakohtainen agenda. Ne ovat erilaisia liikkeitä ja niillä on uudenlaisia innovaatioita niin mobilisaation kuin toiminnan dynamiikankin osalta.

Olemme juuri tehneet tutkimusta eteläisen Euroopan maissa, Kreikassa, Portugalissa, Italiassa, Espanjassa ja Kyproksella sekä sen lisäksi vertaillua myös muihin Euroopan maihin esimerkiksi Islantiin, Britanniaan, Saksaan ja Ranskaan. Havaitimme, että joissakin maissa talouskurin ja hyvinvointivaltioon kohdistuvien leikkausten vastustamisen organisointi tapahtui varsin pitkälti etabloituneiden ja perinteisten yhteiskunnallisten toimijoiden, esimerkiksi ammattiliittojen toimesta. Toisissa maissa, erityisesti Islannissa, Kreikassa ja Espanjassa havaitimme, että yhteiskunnallinen protestiliikehdintä muistutti enemmänkin antisysteemisten yhteiskunnallisten liikkeiden toimintamuotoa. Ne olivat dynamiikaltaan innovatiivisempia ja niiden organisoituminen oli spontaanimpaa. Lisäksi niiden toimintaan osallistui huomattavasti enemmän sellaisia ihmisiä, joilla ei ollut aiempaa historiaa yhteiskunnallisessa liikkeessä toimimisesta. Varsinkin nuoria osallistui runsaasti liikkeen toimintaan. Lisäksi protestiliikkeiden toiminta, vaatimusten esittäminen ja julkiseen keskusteluun osallistuminen tapahtui myös perinteisestä poikkeavissa paikoissa. Nämä prefiguratiivista demokratiaa edustavat liikkeet toteuttivat politiikkaansa julkisilla paikoilla, kaupunkien toreilla ja kaduilla, joilla myös leiriydettiin poliittisen kampanja aikana.

Kun yritämme selittää näiden uuden tyyppisten liikehdintöjen dynamiikka ja toimintatapaa, niin huomaamme, että niiden kannatus kumpuaa häiriöistä, joita tavalliset ihmiset kokevat arkielämässään. Nämä häiriöt voivat johtua tiukan talouskurin vaatimuksista tai turhautumisesta perinteisen politiikan kykyyn vastata ihmisten kokemuksiin huoliin. Esimerkiksi joidenkin protestiliikkeiden motto, että ne edustavat 99 prosenttia kansasta, kertoo juuri tästä. Motolla myös pyritään luomaan uudentyyppistä kaikenkattava

3 Käsite prefiguratiivinen viittaa sekä jonkin ilmiön näkyväksi tekemiseen että uudenlaisia muotoja hakevaan poliittisesti toimimiseen sosiaalisten suhteiden ja toimijoiden muuttuvissa tiloissa.

identiteettiä protestiliikkeelle; ne antavat kuvan, että protestiliike on tavallisten ihmisten eli suuren enemmistön asialla eli kuka tahansa meistä voi osallistua liikkeen tapahtumiin. Ne eivät perinteisempien liikkeiden tapaan pyri vetoamaan joihinkin tiettyihin yhteiskuntaryhmiin tai vähemmistöihin, vaan kaikkiin. Verkostomaiset protestiliikkeet ovat eräässä mielessä myös nationalistisia, ne puolustavat kansallista itsemääräämisoikeutta ulkoa tulevaa sanelua tai jotakin muuta uhkakuvaksi koettua vastaan.

Mikä näissä uusissa protestiliikkeissä on yllättävää, on niiden nopeus saavuttaa menestystä. Ne ovat onnistuneet edistämään demokratiaa ja oikeudenmukaisuutta vaativan julkisen mielipiteen vahvistumista ja näin vaikuttaneet jopa poliittisiin instituutioihin ja onnistuneet horjuttamaan vakiintunutta puoluejärjestelmää. Erityisesti näin on käynyt Kreikassa ja Islannissa, mutta myös Espanjassa ja Portugalissa, joissa osa protestiliikheiddinnästä on muodostanut aivan uusia puolueita, mikä ainakin itselleni oli melko yllättävää, koska liikkeet itsessään olivat hyvin kriittisiä institutionaalisen politiikan korruptoituneisuudelle. Silti osa protestitoimijoista oli pragmaattisia ja näkivät puolueiden perustamisen keinoksi ajaa asiaansa ja puolustaa tavallisen ihmisen arvokkuutta. Merkillepantavaa näissä uusissa puolueissa on, etteivät ne noudata perinteisen mallin mukaista luokkakompositiota, vaan niissä on edustettuina erilaisia yhteiskunnallisia fraktioita; vanhoja, nuoria, prekaareja, turhautunutta keskiluokka ja niin edelleen.

PREFIGURATIIVISET LIIKKEET – KANSALLISIA VARIAATIOITA

JR: *Mainitsit liikkeiden pyrkivän rakentamaan osallistujilleen kaikenkattavaa ”me olemme 99%” -tyyppistä identiteettiä. Näetkö silti, että juuri kollektiivinen identiteetti ja siihen vetoaminen ovat keskeinen elementti näissä prefiguratiivisissa protestiliikkeissä, vai onko niiden taustalla myös uutta vasemmistolaista ajattelua, erityisesti nyt kun perinteinen puoluevasemmistolaisuus on kautta Euroopan jonkinlaisessa kriisissä? Ja vielä lisäksi, avaavatko nämä liikkeet vasemmistolle uudenlaisia tapoja mobilisoida?*

DP: Niin, se avaako nämä protestiliikkeet uusia mahdollisuuksia vasemmistolle, vaihtelee maittain. Joissakin maissa, erityisesti itäisen Euroopan maissa liikkeet ovat eräänlaisia sekoituksia uusista ja van-

hoista toimijoista ja osallistujilla oli ideologisesti tarkasteltuna erilaisia taustoja. Toisissa maissa, erityisesti Etelä-Euroopassa, tunnusmerkkisesti tarkastelemissamme protestiliikkeissä oli elementtejä marxilaisesta ja jossakin määrin myös gramscilaisesta ajattelusta. Lisäksi ne kritisoivat sosialidemokraattisia ja keskustavasemmistolaisia puolueita niissä maissa, joissa niiden koettiin lähteneen mukaan uusliberalistien kelkkaan, kuten Hollannissa, Britanniassa ja Saksassa, Etelä-Euroopan maiden ohella. Eteläisessä Euroopassa nämä uudet puoluetulokkaat ovat menestyneet erittäin hyvin. Kreikassa Syriza on parhaimmillaan saanut 35 prosentin kannatuksen ja Podemos Espanjassa on yli 20 kannatusprosentteissa. Myös Piraattipuolue Islannissa on menestynyt hyvin. Uusien puolueiden haaste on kuitenkin siinä, miten ne pystyvät hyödyntämään niitä nostanutta radikalismia ja yhdistämään sen koalitioiden muodostamiseen säilyttäen samalla uskottavuutensa kannattajiensa silmissä. Lisäksi mainitut uudet puolueet pyrkivät uudistamaan poliittista osallistumiskulttuuria, siten että hierarkkisen ylhäältä alas -hallinnon sijaan pyritään horisontaalisempaan ja kansalaisia kuuntelevampaan päätöksentekoon.

JR: *Jos ajatellaan näiden uusien liikkeiden demografista koostumusta, niin millaiselta se tutkimuksenne mukaan näyttää? Kuinka hyvin esimerkiksi nuoret ovat edustettuina näissä uusissa protestiliikkeissä? Voisi hyvinkin ajatella, että erityisesti nuoriin vetoaa tällainen uusi, innovatiivinen, yhdessä tekevä horisontaalinen protestiliikehdintä. Itse näkisin puheena olevat prefiguratiiviset liikkeet nimenomaisesti resistanssiliikkeinä, jotka vastustavat tiettyjä yhteiskunnallisia eriarvoistumiskehityskulkuja. Kiinnostaisi tietää, miten nuoret näissä liikkeissä toimivat ja missä määrin?*

Donatella: Niin, tutkimuksessamme kiinnitimme huomiota erityisesti milleniaaleihin, eli 1990-luvun jälkeen syntyneisiin, ja heidän toimintaansa ja määräänsä näissä uusissa liikkeissä. Kaiken kaikkiaan voi sanoa, että nuoret ovat erittäin hyvin ja näkyvästi edustettuina näissä liikkeissä. He myös kannattavat voimakkaasti horisontaalisuutta liikkeen toimintatavoissa ja demokraattisempaa, inklusiivisempaa, osallistumiskulttuuria. Osallistuin jokin aika sitten Espanjassa kokoukseen, jossa erään aktivismista alkunsa saaneen uuden puolueen jäsenet tapasivat. Puolueella on edustajia niin paikallisparlamenteissa, kansallisessa parlamentissa kuin EU-parlamentissa. Silmiinpistävää oli, että puolueen edustajat olivat hyvin nuoria. Nuorten

aktiivinen osallistuminen näkyy siis jo protestiliikchedinnästä puolueeksi muuttuneen puolueen julkikuvassa. Myös tapahtumat, erilaiset marssit, mielenilmaukset ja muut vastaavat liikepuolella keräävät hyvin nuoria osallistujia. Kaiken kaikkiaan puolet kaikista protestitapahtumiin osallistuneista oli nuoria. Myös milleniaaleja, siis heitä, joita luonnehditaan yksilökeskeiseksi ja minä-itse sukupolveksi, oli mukana noin kolmannes kaikista osallistujista. Silti on syytä korostaa, että kun protestiliikchedintä alkoi, niin se ei koostunut pelkästään nuorista, vaan myös ylisukupolvista yhteistoimintaa oli – erityisesti, jos toiminta fokusoitui johonkin tiettyyn yhteiskunnalliseen epäkohtaan. Esimerkiksi Kreikassa sosiaalikklinikkojen, tai espanjalaisen sosiaalipalveluja puolustavan Oranssi-aalto liikkeen toimintaan osallistui kaikenikäisiä ihmisiä. Erityisesti prekaarius, epävarmuus omasta toimeentulosta ja turvattomuus ovat sellaisia kysymyksiä, joiden ympärille syntyy ylisukupolvista yhteistoimintaa, vaikkakin nämä ongelmat näyttävätkin kohdentuvan voimakkaammin nuoriin.

Epävarmuus tulevasta aiheuttaa helposti eksistentiaalista turvattomuutta ja johtaa koventuneeseen yhteiskunnalliseen ilmapiiriin ja jopa väkivaltaan. Nämä ovat asioita, joille nuoret ovat erityisen sensitiivisiä. Ehkäpä tästä syystä nämä uudet protestiliikkeet vetoavat niin hyvin juuri nuoriin. Niiden toiminnassa yhdistyy moraalinen asenne yhteiskunnallisiin epäkohtiin ja pragmaattinen, muutokseen tähtäävä toiminta. Lisäksi toiminta on projektinomaista, joka on *millenium*-sukupolvelle luonteva tapa toimia. Tämän ohella joillakin vanhemmilla ihmisillä, kuten Jeremy Corbynilla Britanniassa tai Bernie Sandersilla USA:ssa on kyky saada nuoret mobilisoitumaan puhumalla yhteiskunnan kipupisteistä. Näyttäisi siltä, ainakin näin alustavien havaintojen perusteella, että poliittisesti aktiivit nuoret ovat samanaikaisesti sekä utoopikkoja että pragmaatikkoja pyrkiessään rakentamaan hyvää tulevaisuutta.

JR: *Tuo mitä puhuit ylisukupolvisesta mobilisaatiosta ja yhteistoiminnasta on tavattoman kiintoisaa. Täällä Suomessa on juuri alkanut hanke, joka on saanut Suomen Akatemian Strategisen Tutkimuksen Neuvostolta rahoitusta nuorten unelmien ja tulevaisuudennäkymien tutkimiseen. Tässä ALL-YOUTH -hankkeessa tarkastellaan myös sukupolvien välisen yhteistoiminnan mahdollisuuksia ja sen mahdollisia muotoja. Ilmiö vaikuttaisi olevan ajankohtainen myös teidän tutkimustenne valossa, vai mitä?*

DP: Kyllä, tietyt yhteiskunnalliset asiat, kuten juuri hyvän tulevaisuuden rakentamiseen, elämän prekaarisuuteen, oikeudenmukaisuuteen, hyvinvointiin ja vastaaviin liittyvät kysymykset ovat sukupolvia yhdistäviä kysymyksiä. Myös niiden ratkaiseminen edellyttää eri sukupolvien yhteisiä ponnistuksia.

SOSIAALINEN MEDIA JA POLIITTINEN MOBILISAATIO – UUSI EPÄTASA-ARVO?

JR: *No niin, on tullut aika esittää viimeinen kysymys. Se liittyy sosiaalisen median käyttöön ja hyödyntämiseen. Nämä liikkeet, joita olette tutkineet, ja jotka ovat pettyneitä vanhan politiikan tapaan hoitaa asioita ja tuovat esiin moraalisia ja eettisiä vaatimuksia oikeudenmukaisemman yhteiskunnan rakentamiseksi, niin miten sosiaalisen median rooli näyttäytyi liikkeiden toiminnassa? Oliko sillä suurta merkitystä tutkimienne liikkeiden toimintaan ja miten sosiaalista mediaa hyödynnettiin, käytettiinkö sitä mobilisaation työkaluna? Lisäksi kiinnostaa tietää, vaikuttiko sosiaalisen median käyttötaidot liikkeen sisällä osallistujia eriarvoistavasti, sillä kaikki eivät ole yhtä taitavia somen käyttäjiä kuin toiset? Voiko somen käyttötaitoisuus ja kääntäen käyttötaidottomuus luoda sukupolvien välistä eriarvoisuutta? Tästä näyttääkin tulleen melko monipolvinen ja kompleksinen kysymys.*

DP: Niin, niinhän siitä tuli. Voisin vastata tuohon viittaamalla siihen, mitä tutkimuksessamme havaitsimme. Sosiaalisen median rooli niiden liikkeiden toiminnassa on erittäin merkittävä. Ne käyttävät somea hyödykseen joka ainoassa mobilisaation vaiheessa, somen avulla organisoidaan tapahtumia ja niiden välityksellä ihmiset ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Tapahtumista tiedotetaan aina välittömästi somessa ja tapahtumista lähtee liki reaaliaikaisia ajankohtaisia päivityksiä verkkoon. Uuden median kyky välittömään paikan päällä tapahtuvaan reaaliaikaiseen viestintään ja kommunikaatioon ovat uusille liikkeille tärkeitä. Välittömän kommunikaation avulla voidaan vahvistaa sellaisten liikkeen kannattajien, jotka jostakin syystä eivät ole päässeet paikalle osallistumaan itse fyysiseen tapahtumaan esimerkiksi mielenilmaukseen, emotionaalista sitoutumista liikkeen ajamiin asioihin. Somen avulla he voivat kuitenkin olla mukana

virtuaalisesti ja jakamalla postauksia tapahtumista omilla some-kanavillaan he levittävät liikkeen sanomaa laajempaan tietoisuuteen.

Somen mahdollistama viestinnän ja kommunikaation moninaisuus ovat tutkimillemme liikkeille hyvin merkittäviä. Silti liikkeiden sisällä on esitetty kritiikkiä somen kaupallisuutta vastaan. Liikkeiden käyttämät sosiaalisen median alustathan ovat viime kädessä kaupallisia sovelluksia, ja niitä pyörittävät suuret Internet-jättiläiset. Liikkeillä onkin pyrkimys korvata kaikkein kaupallisimmat sovellukset joillakin muilla. Somen ei myöskään katsota voivan korvata liikkeen fyysisiä tapaamisia ja kokouksia. Eri liikkeiden kesken on tietysti isoja eroja somen hyödyntämisessä. Tutkimme nimittäin myös pakolaisia. Heille some oli kaikkein tärkein tietolähde erityisesti siinä, mistä hakea turvapaikkaa.

Mitä taas tulee nuoriin ja mainitsemissi somen käyttötaitoihin, niin oma näkemykseni on, ettei tämän päivän Euroopassa digitaalisen median käyttötaitoihin liittyvä toisen asteen digitaalinen kuilu ole mikä ongelma sukupolvien välillä. Somea käyttävät niin nuoret kuin vanhemmatkin. Eri yhteiskuntaryhmien kesken on havaittavissa jossakin määrin eriytynyttä somen käyttöä. Erityisesti tämä näkyy tavoissa esittäytyä somessa ja myös mobilisaation tavoissa. Joten kysymys siitä, näkyykö somen käyttö eriarvoistavana liikkeiden sisällä on hieman hankala. Eriarvoistuminen ei ilmene sukupolvien välisenä eriarvoistumisena vaan pikemminkin eri yhteiskuntaryhmien välisenä. Itse en ole huolissani sosiaalisen median epätasa-arvoistavasta vaikutuksesta sukupolvien välillä. Uusissa liikkeissä se mahdollistaa edullisen, nopean ja tehokkaan tavan kommunikoida. Silti kysymys on tärkeä ja sitä on syytä tutkia tarkemmin, sillä somen käytössä on havaittavissa eroja eri yhteiskunnallisten ryhmien kesken ja lisäksi Sosiaalisen median teknologiat kehittyvät tavattoman nopeasti. Myös somen kaupallisuus on ongelmallista, sillä sen sovellukset kuitenkin perustuvat rahan ansainnan logiikalle.

JR: *No joo, kysymykset olivat tässä. Kiitos Donatella haastattelusta. Kunhan kirja valmistuu, lähetämme sinulle kopion, vaikkakin se on suomenkielinen.*

DP: Kiitos. Oli mukavaa olla haastateltavana. Mielelläni katson haastatteluan suomeksi.

Y niin kuin yksilöllinen

Petri Paju

Tarkastelen tässä kirjoituksessa Y-sukupolvea. Matkaoppaana ja innoittajana on Mikko Piispan *Yhdeksän sanaa Y-sukupolvesta* (Piispa 2018). Se on puheenvuoro kirjoittajan omasta polvesta, so. suomalaisista 1980-luvulla syntyneistä. Käyn läpi teoksen yhdeksän avainsanaa (mt., 31) ja pohdin niiden sisältöä ja merkityksiä Y-sukupolven, hyvinvoinnin sukupolven, tutkimuksen ja yleisen elämäkokemuksen näkökulmasta.

Sukupolvi on kiinnostava aihe ja oma polvi erittäin kiinnostava. Teeman kirjallisuus on oma lajinsa, siihen valitaan tietyt asiat ja niistä käsin argumentoidaan jotain sukupolvelle ja sukupolvesta. Omasta polvesta kirjoittaminen on liian omakohtaista ollakseen tieteen ytimessä ja liian sosiaalista ja objektiivista ollakseen ihan makuusiakaan. Mukaansa tempaava sukupolvea koskeva argumentaatio on aina jossain määrin myös itsensä toteuttava ennustus (mt., 20). Y-sukupolven sanotaan olevan elämyshakuinen ja yksilöllinen. Helsingin Sanomat kirjoitti ruot-salaistoimittaja Kim Wallista (Nousiainen 2019), jonka some-profilissa vierailijaa tervehti lause: ”Haluan nähdä kaiken ja mieluiten heti.” Wall oli 80-lukulainen ja tällainen kiteytys on helppo tulkita sukupolvispektrin läpi kerran asiaan tutustuttuaan. Juuri näin Y-polven sanotaan ajattelevan, ja tähän on helppo tyytyä. Toisaalta Popedan tekstissäkin sanotaan, että ”tahdon nähdä kaiken ja jokaista rakastaa”. Sisältö on suurin piirtein sama, mutta aika tavalliselta manserokkilyriikaltahan tuo vaikuttaa, ei ainakaan sukupolvijulistukselta.

Piispa toteaa kirjassaan (mt., 11), että se ei pyri olemaan kaikilta osin tiedettä, eikä se olekaan, mutta se on vakavasti kirjoitettu, todesta otettava ja ansaitsee kommentaarinsa. J.P. Roos (1987, 11) pohtii sukupolviklassikkonsa aluksi hahmottelevansa tavallisten ihmisten elämänkaarta tavalla, joka on mitä ilmeisimmin ”kilpailuasetelmassa” kaunokirjallisuuden kanssa. Roos toteaa ja ennakoii myös, että monen mielestä hänen kirjansa ei tiedetäkään ole. Oli tai ei, harva tiedekirja vuodelta 1987 muistetaan

yhtä hyvin. Romaaniin Y-sukupolvikirjaa ei sekoita; se on, niin kuin nykyään sanotaan, tietokirjallisuutta.

Sukupolvikirjat ovat miellyttävää luettavaa, niin on Piispankin teos. Niihin lähes aina sisältyy spekulatiota ja omakohtaisuutta. Todistelun mennessä kovin täsmälliseksi kannattaa mieluummin puhua kohortti-tutkimuksesta, mielenkiintoista toki sekin – erityisesti, kun kohortti 87-tutkimus (Paananen ym. 2012) osuu myös Y-polven kanssa yksiin. Kuulun epäilemättä niihin varttuneempiin lukijoihin, joille Piispa toisin paikoin osoittaa sanansa (syntymäaikani on reilut kymmenen vuotta liian aikaisin ollakseen Y-polven seniorilaitaa). Ja mikäs siinä, sukupolvien välinen dialogi on varmasti ihan suotava asia.

Tietynä aikana syntyneiden nitominen sukupolveksi on ratkaisu, joka sukupolvikeskustelussa yleensä jossain muodossa pitää tehdä. Rajaus herättää myös kysymyksiä, erityisesti kun mitään vahvaa 80-lukulaisuutta ei ymmärtääkseni ole. Muutoksen sanotaan olevan nopeaa ja vielä kiihtyvää, kymmenen vuotta on pitkä aika tarkastella yksittäisten tapahtumien tai teknologisen murroksen vaikutuksia. Samaan aikaan on todettava, että teema voi johtaa ylitulkintaan pitkien kaarien analyysissä, esimerkiksi yksilöllistymisen kohdalla. Ja yksilöllistyminen on Y-polven suuri teema – tai yksilöllistäminen, autonomia, valintojen paljouden tyrannia (Beck & Beck-Gernsheim 2002). Millaista on Y-polven yksilöllisyys ja onko sen ja edeltävien polvien yksilöllistymisen välillä katkos? Yhdeksän sanaa Y-sukupolven yksilöllisyydestä riittäisi kirjan aiheeksi sekini.

Piispa siis tunnustautuu Y-polven edustajaksi. Ehkä on paikallaan tässä yhteydessä todeta, että hän myös ottaa Tommi Hoikkalan ja minun (Hoikkala & Paju 2001) aikaisemman analyysin yksilöllisen valinnan polvesta vakavasti. Termillä viitataan ikäluokkiin, jonka nuoruuteen kuuluivat teknologian nopea murros, konstruktivistinen pedagogiikka ja talouden nopeaa laskua seurannut pitkä ja teknologiavetoinen kasvu. Minulle se, mitä Hoikkalan kanssa kutsuimme hyvinvoinnin polveksi, on ihan toimiva termi sekä kokemuksellisesti (kuulun tähän polveen itse) että objektiivisista elinoloista katsottuna. Hyvinvoinnin sukupolvi viittaa 60-luvulla ja 70-luvulla syntyneisiin ikäluokkiin, joiden lapsuutta leimaa laajentuvan hyvinvointivaltion kyky ja halu tasoittaa eroja. Samalla sukupolvi kasvoi suljetussa Suomessa, ja kylmän sodan kahtiajakautuneessa maailmassa.

Kun tässä yhteydessä pohdin eroja ja yhtäläisyyksiä omaan sukupolveeni, ajattelen meidän tarkoittamassa mielessä ”hyvinvoinnin sukupolvea” ja vastaavasti X-, Y- ja Z-kirjainmerkeistä noteeraan vain Y-polven. Hyvinvoinnin sukupolvi viittaa siihen, että hyvinvointivaltio teki sitä, mitä sanoikin tekevänsä, rasoitti eroja. Ja erityisen paljon se teki sitä ekspansiivisessa vaiheessaan juuri 1980-luvulla. Se, mistä puhuimme pakkovalinnan polvena, tulee lähelle Y-polvea ajallisesti ja ajatuksellisesti. Yksilöllisen pakkovalinnan sukupolvi on jälkiekspansiivisen hyvinvointivaltion (ks. Julkunen 2001) polvi, jonka lapsuusvuodet osuvat ekspansiiviseen vaiheeseen, mutta jonka nuoruusvuodet sijoittuvat jo lamanjälkeiseen aikaan. Piispan konstruktio on toki aivan itsenäinen teoksensa. Miten X-polvi asemoituisi tässä kaikessa on tämän kirjoituksen kannalta merkityksetöntä.

Tiedän mikä on pururata, olen maksanut markoilla itse otettuja velkoja ja muistan viimeisimmän Ilveksen mestaruuden niin jääkiekossa kuin jalkapallossa. Ne molemmat ovat muuten 1980-luvulta, mutta seuraavat tulevat pian, niin uskon. Sukupolvestani on sanottu, että se on ”työlle viileä” (Tuohinen 1990) ja koostuu ”hyvinvointikakaroista” (Riihiranta 1982). Molemmat luonnehdinnat tulevat lähelle Piispan (2018) käsittelemiä luonnehdintoja, joilla hän kuvaa omaa polveaan. Downshiftailulle näyttää olevan ekologinen ja elämäntavan rakentamiseen liittyvä kannuste, kuten Piispa (mt. 231) asian muotoilee. Oma sukupolveni ei lopulta ole osoittautunut työlle järin viileäksi eikä sen aineellinen nuoruusajan hyvinvointi pärjää Y-sukupolvelle. Y-sukupolvenkin lopullinen asettautuminen palkkatyön ja ehkä myös perheinstituution kanssa on vielä näkemättä.

On viitteitä siitä, että työlle viileys antaa edelleen odottaa itseään massamittaisena ilmiönä, ennemminkin työn saama merkitys on jatkanut muutostaan. Vastikään teettämässämme kyselyssä ahkeruuden ja työn teon arvostamista pitivät tärkeänä kasvatuksen tavoitteena nimenomaan nuorimmat vastaajat.¹ Viimeisimmät sukupolvet ovat hyvästelleet palkkatyötä

1 Viittaa Taloustutkimuksen 2018 syksyllä keräämään haastatteluaiheistoon (n=1 001). Kyselyssä pyydettiin vastaajaa nimeämään annetusta listasta kolme tärkeintä asiaa hyvän vanhemmuuden kannalta. Nuorimmat vastaajat olivat kaikkein taipuvaisimpia valitsemaan vaihtoehdon ”Vanhemmat antavat lapselle esimerkin työnteosta ja ahkeruudesta”. Kyselyn tilaaja oli Lastensuojelun Keskusliiton Kaikille eväät elämään -ohjelma. Tätä kysymystä ei toistaiseksi ole käsitelty julkisissa raporteissa.

kukin vuorollaan ja omilla vuorosanoillaan; Gorzin Eläköön työttömyys (suomeksi 1982), Rifkinin Työn loppu (suomeksi 1997) ja päättyvällä vuosikymmenellä ilmaista rahaa kaikille (Bregman 2018). Työ on pitänyt siihen nähden hyvin pintansa (Piispa 2018, 240).

Piispa purkaa Y-polven keskeiset piirteet yhdeksään sanaan ja 79 merkkiin, alle tekstiviestiin/twiittiin, jotka ovat myös kirjan otsikoita. Käytän tekstin jäsennykseen Piispan valitsemaa Y-sukupolven avainsanoja. Ja esitän puolestani hyvinvoinnin sukupolven vastaavia termejä rinnalle.

Otan vapauksia poiketa Piispan valitsemista otsikoista, ja niin hän tekee itsekin. Ennen avainsanojen läpikäymistä on kysyttävä, mistä Y-sukupolvessa on kysymys. Vastaan, omin sanoin ja niin sanotusti vapaalla kädellä, Piispan teoksen perusteella, että Y-sukupolven mielenmaisemaa voi kuvata seuraavasti:

- On juostava täysillä pysyäkseen edes paikallaan.
- Paikallaan ei voi pysyä.
- Jotkut voisivat juosta, mutta eivät tiedä suuntaa, toiset tietäisivät ehkä suunnan, mutta eivät kykene vertailukelpoiseen vauhtiin (mt. 100, 244).
- Jos ei mene eteenpäin, taantuu taaksepäin ja riski syrjäytymiseen kasvaa.
- Jos menee taaksepäin, ajautuu helpommin masennuksen, riippuvuuksien, sairauksien ja syrjäytymisen tielle, koska kaikki oli minullekin mahdollista (mt. 38).
- Jos menee taaksepäin, eteenpäin menevät näyttävät menevän siihen suuntaan saavuttamattomalla vauhdilla (mt. 38, 81, 154).

Tästä avautuu Y-polvelle annettu ja tyypillinen mielenmaisema, enemmän erotuksena muista sukupolvista kuin kutakin Y-polven jäsentä yhdessä ja erikseen määräävänä. Kaikki, mitä voi tehdä sisältää ajatuksen siitä, että se myös pitää tehdä, kuten Piispa asian kuvaa (mt. 35). Y-sukupolvi elää paineessa, jota muut eivät näe eivätkä ymmärrä. Muuten sitä kai ei sukupolveksi oikein voisi yrittää kutsuakaan. Piispan hahmotelmasta voi saada sen käsityksen, että Y on ensimmäinen polvi, joka parikymppisenä pelkää kuolemaa ja huolehtii eläkkeistään (mt., 225), ja on hyvä huo-

lehtimaan ihan yleisestikin. Kuolemassa pelättävää on lähinnä se, että se tulee elämysten keräämisen näkökulmasta liian aikaisin.

Y-sukupolven näkökulmasta maailmassa on menossa hyvät bileet ja keskeisintä on näyttää siltä, että minut on kutsuttu (mt. 172). Tässä mielessä asetelma on siis hyvin kalvinistinen. Ikäiseni ovat tottuneet ajatukseen siitä, että viimeisellä tuomiolla käydään läpi tekoja ja niihin mahdollisesti sisältyviä syntejä. Y-polvi vaikuttaa tekevän tiliä asioista, joita se jätti tekemättä; ei tarvitse sitten kuolinvuoteella miettiä tai vanhana harmitella (mt. 198, 220). Asuntolainalla esikaupunkiin pultattu rivitaloelämä, Prisma-arki, on toimittanut kuoleman vertauskuvan tehtävää kyllä aiemmillekin sukupolville heidän nuoruudessaan. Toisin sanoen sukupolviefektinä voi tarjoilla myös ikävaikutukseen liitettäviä asioita.

Koko elämä ei ole äärikokemuksia. Myös Y-sukupolvi elää arkea (mt., 95). Y-sukupolvi liittyy loppujen lopuksi myös lenkiksi ketjuun, jossa aineellisesti hemmotellun näköinen joukko näyttää vanhuston silmään valittavan turhasta (mt., 240). Mielenkiintoisella tavalla Y-polvi näyttää ottavan työelämäänsä melko viileän etäisen suhteen, mutta samaan aikaan sen elämässä ja ajattelussa CV ulottuu kauas tutkintojen ja työelämänsioiden ulkopuolelle (mt., 89). Elämysten portfolio on kyltymätön ja jotenkin jää avoimeksi kenelle sitä kerätään niin kuin toisesta sukupolvesta katsottuna kuuluukin jäädä.

Kärjistettynä Y-polven teologiassa Pietari tarkastaa kaikkien elämys-salkut ja päästää taivaalliselle reppureissulle ne, jotka eivät ole tuhlanneet aikaansa Prisma-arkeen maan päällä. Kaikki mitä voi tehdä, pitää tehdä ja kaikkea mitä voi tehdä, ei ehdi tehdä. Y-sukupolvea yhdistää sellaisten kiintopisteiden etsintä (mt., 40), jotka aiemmat polvet ovat saaneet valmiina. Vain osa hakee ne matkustamalla maailman ääriin, kuntodouppaamalla itsensä timmiksi tai spraymaalaamalla itsensä velkavankeuteen. Näiden ryhmien mentaliteetista Piispa etsii kuitenkin sukupolvensa erityisyyttä, mutta tekee sen mittasuhteita hukkaamatta. Ainakaan hukkaamatta mittasuhteita sen enempää kuin muutkaan, massamittaiset asiat ja omat kokemukset on tarkoituskin sisällyttää samaan kudelmaan.

Urheilu, liikunta ja ruumiillisuus ovat Y-polvelle keskeisiä. Vertauskuvallisemmin monet Y-polven edustajat näyttävät jäävän hopealle kilpaillessaan itsensä kanssa. Jos jotain jää saavuttamatta, Y-polven

näkökulmasta syy on siinä, ettei uskonut tarpeeksi unelmaansa (ks. Twenge 2006). Tiedämme kohortti 87:n perusteella tarkemmin elämää ehdollistavista rakenteista, mutta ne eivät näytä selitysmalleina saavuttavan yksilöllistä tasoa. Kilpailla itsensä kanssa ja jäädä toiseksi tarkoittaa siis toteutumattomia unelmia.

Minulle, ehkä monelle muullekin, Y-polven kuvaksi kelpaa pitkä jono Idolsin koelauluihin, olkoonkin, että niissä ei ollut sukupolven promilleakaan. Tämä ei siis kerro Y-sukupolvesta juuri mitään, jos jotain niin pienen fragmentin henkilöbrändäyksestä yksilöllisyyden ilmenemismuotona. Ja vaikka kertoisikin, se olisi kai aika pientä sen rinnalla, että edeltävät polvet jonottivat korttelin ympäri ostamaan osakkeita. Y-sukupolvi sai eteensä kierrätettyjä koulukirjoja 1990-luvun alussa ja niidenkin avulla päihitti keskeiset verrokkimaat PISA-tutkimuksissa vuosikymmenen lopulla. Y-sukupolvi on ensimmäinen, jolla ei ole omakohtaisia muistoja jaetusta Saksasta tai Neuvostoliitosta, ja viimeinen, jolla on muistikuvia lankapuhelimista. Vaikka Y-sukupolven edustajat ovat edelleen verrattain nuoria, heidän elämänsä aikana aineellinen elintaso ja hyvinvointi ovat maailmanmitassa ottaneet huikeita askelia, kuten itsekin 1980-luvulla syntynyt Bregman (2018) kirjassaan *Ilmaista rahaa kaikille*, muistuttaa.

YKSILÖLLISYYS

On ensimmäinen yhdeksästä sanasta. Sille en keksi muuta hyvinvoinnin sukupolven vastinetta kuin yksilöllisyyden. Yksilöllistymiskehityksen alku voidaan paikantaa reformaatioon tai valistukseen siinä missä langattomiin verkkoihin tai someen (Beck & Beck-Gernsheim 2002). Loppujen lopuksi ei ole niin väliä, onko massamittaisesti yksilöllinen vai yksilöllisesti osa massaa ja monoliittista kulttuuria (Piispa 2018, 38). Yksilöllisyys ansaitsee paikkansa Y-polven määreissä, mutta se ollut tärkeää aiemmillekin sukupolville. Omasta polvestani Pink Floydin *The Wall* -elokuvan animaatio-osuudet ovat paras esimerkki, jonka tästä keksin nostaa esille. Sukupolvipuheelle tyypilliseen tapaan teen sen tietämättä, kuinka moni todella on elokuvan nähnyt. Elokuvasa kauhukuvaksi maalattiin olla vain yksi tiili seinässä, samanlainen kuin kaikki muutkin. Ja vaihtoehto

sille on olla yksilöllinen. Hyvinvoinnin sukupolvelle oli tarjolla raja-aitoja, jonka ääressä uhota yksilöllisyyttään. Tarkoitan sellaisia ilmiöitä, kuin tutkintalautakunnat, joille siviilipalvelukseen haluavat vakuuttivat vakaumustaan; tai lainsäädäntö, joka määräsi sukunimistä avioliitossa paljon tiukemmin kuin nykyään, puhumattakaan alkoholipolitiikasta.

Yksilöllisyyden termin alla Piispa käy enimmäkseen keskustelun edellä kuvatusta paineesta kokea, nähdä ja elää tulematta aikuiseksi, joksi tuleminen ei välttämättä niin helppoa olisikaan. Piispa tiivistää vuonna 2010 kerätyn laajan kirjoituskilpailun laadullista analyysia Y-polveen liittyen: ”en edes halua olla aikuinen” (mt., 39). Se on harmi vielä nuorempien kannalta, tulevien Z ja Å-polvien siis. Heidän hyvä lapsuutensa tarvitsee ainakin sen yhden luotettavan aikuisen (niin kuin sosiaali- ja terveysalan keskeinen fraasi nykyisin kuuluu), mutta sellaisia ei Y-polvi massamittaisesti tarjoa.

Tämänhetkinen syntyvyyden syvä laskusuhdanne liittyy Y-polven ja jossain määrin sitä seuraavien kohorttien tekemisiin ja tekemättä jättämisiin. Syntyvyys Suomessa kääntyi jyrkkään laskuun jotakuinkin Y-sukupolven ollessa todennäköisimmässä iässä lapsia saamaan. Nykyisellään syntyvät ikäluokat ovat yli 10 000 lasta pienempiä kuin Y-polven vastaavat. Se on paljon. Sukulinjoittain tarkasteluna Y-sukupolvi on monella viimeinen sukupolvi.

Lieneekö nuoruuden pidentäminen sitten aivan täysin Y-polven kokemus, on toinen asia. Ajan henki on sellainen, että nuoruuteen tartutaan, kunnes jonain päivänä pyöräilyshortsit jäävät kaappiin ihan kaupunkikuvallisista syistä. Yhdistettynä valinnan teemaan Y-polvesta piirity erottuva kuva. Lisääntyneet valinnanmahdollisuudet luovat vaikutelman siitä, että yhdessä elämässä pitäisi ehtiä kokea kahden tai kolmen elämän asiat. Tämä on Piispan mukaan oletusarvo, aika ei ole Y-polven puolella. Kuolema on tilastollisesti kauempana kuin koskaan, mutta suhteessa kokemusten horisonttiin kuitenkin liian lähellä. Jokainen valinta on jollain tavalla väärä, koska kaikkea ei voi valita.

Y-sukupolvi on kuplamuoviin pakattu ja turvaistuimissa kuljetettu, sen turvallisuudesta nyt ja tässä on kannettu ennennäkemätöntä huolta. Toki sitä seuraavien polvien turvallisuudesta on kannettu vielä enemmän huolta. Y-polvelta näyttää puuttuvan elämän esityslista, eri etappien järjestys ja

hierarkkisuus, järkevä ajatus siitä, mikä on tarpeeksi ja riittävästi (Piispa 2018, 40). Jos jokin itselle riittäisikin, CV ja some ovat kytymättömiä. Kristillinen sanoma siitä, että jotain on tehty ja sovitettu puolestasi, ei ole uskottava Piispan kuvaamalle sukupolvelle, kaikki on koettava itse. Kun asiat on koettu itse, voidaan tietää, liittyvätkö ne osaksi omaa tarinaa ja persoonaa. Minä tahdon nähdä kaiken ja mieluiten heti. Siihen asti yksilöllisyys on lähinnä mahdollisten valintojen tyranniaa (Beck & Beck-Gernsheim 2002, 7), ei autonomiaa.

Y-sukupolven määreeksi yksilöllisyys sopii. Se on yhdistelmä omaehtoista yksilöllisyyttä ja pakotettua yksilöllistämistä. Kuten Beck ja Beck-Gernsheim (Beck & Beck-Gernsheim 2002) huomauttavat, lapset päätyvät usein tilanteeseen, jossa he valitsevat itselleen myös isovanhemmat eronneiden ja uudelleen avioituneiden huoltajiensa tarjoamasta valikoimasta.

Twenge (2006) katsoo Y-sukupolven olevan kyllästetty ”jos uskot itseesi, voit olla mitä vain” -elämänohjeilla. Yksilöllinen kokemus tiedon lähteenä on mennyt niin pitkälle, että kielioppi on Y-sukupolvelle mielihopekysymys (mt.). Twenge katsoi Y-polvea ulkopuolelta turhautuneen yliopisto-opettajan silmin. Twenge kirjoittaa amerikkalaisesta Y-polvesta, jonka piirteiden arvelen rantautuneen tänne ehkä hieman 80-lukulaisia myöhemmin. Ja toki faktoista on tullut lähinnä tehokkaan retoriikan hidaste yleisestikin. Voit olla mitä vain, jos uskot itseesi. On tärkeää myös uskoa, että se, mitä on saavutettavissa, on se, mitä halusinkin.

YLTÄKYLLÄISYYS

Y-sukupolven yltäkylläisyyttä vastaava termi hyvinvoinnin polvella voisi olla juppi tai vanha valtionosuusjärjestelmä. Ensin mainittu muistuttaa 1980-luvun kulutusjuhlan ajasta ja jälkimmäinen kankeasta ja tasaisesta materiaalisesta hyvinvoinnin jaosta. Piispa ei niinkään kuvaa yltäkylläisyyttä kuin sen jakautumista sukupolven sisällä. Jakautumisesta ajatus puolestaan johtaa politiikkaan, jonka hahmoja tässä osuudessa käsitellään muita enemmän. Tämä kytkentä viittaa siihen, että Y-ryhmällä on ajatus julkisen vallan velvollisuudesta ja kyvystä tasata elintasoeroja.

Joka neljännellä Y-polven edustajalla on toimeentulo-ongelmia. Se on enemmän kuin marginaalisesti; Y-sukupolvi on eriarvoistumisen polvi (Piispa 2018, 77–83, 93, 228). Tämän ajatuksen varaan rakensimme Hoikkalan kanssa ajatuksemme katkoksesta (Hoikkala & Paju 2001). Ekspansiivisella hyvinvointivalttiolla todella oli voimaa tasata eroja ja sen se myös teki. Tämä tapahtui tilanteessa, jossa yleinen elintaso oli nykyistä alempaa ja samalla tasaisemmin jakautunutta. Kun viimeiset 80-lukulaiset syntyivät, lapsiköyhyysaste oli Suomessa muutaman prosentin. Nyt se on yli 10 prosenttia. Nykyisellä köyhyysrajalla mitattavat tulot ovat reaaliarvoltaan sellaiset, että niillä kuuluttiin keskiluokkaan 1990-luvun alussa. Y-sukupolven elämän aikana elintaso on noussut kaikilla ja joillakin se on noussut hyvin paljon (Piispa 2018, 78–83). Tulkitsen asian niin, että Y-sukupolvi on kasvanut suoraan tilanteeseen, jossa hyvää elintasoa voi konvertoida suoraan elämäksi (terveydenhuolto) tai menestykseksi tavalla, joka on ristiriidassa meritokratian kanssa (koulutus). Tätä vanhempien polvien edustajien on vaikea ensin havaita ja sitten uskoa.

Y-sukupolvi on maailmanmitassa hyvin tasaisesti jakautuneen hyvinvoinnin polvi, suhteessa Suomen lähimenneisyyteen ja edeltäviin sukupolviin eriarvoisuus korostuu. Y-ryhmä ei ole vain eriarvoisuuden polvi. Sen elinaikaan sijoittuvat erojen tasaamiseen ja tasa-arvoisuuteen pyrkivän politiikan kukoistus ja lakastuminen, muutoin asiaa tuskin huomattaisiinkaan. Elämän varrelle osuneista kahdesta kunnan taantumasta huolimatta Y-polvi on kuitenkin elänyt materiaalisesti rikkaamman lapsuuden ja nuoruuden kuin mikään polvi sitä ennen (Piispa 2018, 80). Y-polvi ei ole vain laman lapsia, he ovat kahden laman lapsia. Jokainen Y-polven lapsi on kuitenkin ollut myös historian korkeimman lapsilisän maksamisen perusteena vuonna 1994, minkä jälkeen lapsilisän reaaliarvo on laskenut. Millenniaalien perheissä lapsilisä on ollut enää symbolinen jaxuhali vanhemmille.

Kaikella todennäköisyydellä Y-sukupolvi on oleva myös perijäsukupolvena ihan mukavassa asemassa (mt., 228). Y-polven perimiin kesämökkeihin ja niiden kohtaloihin tiivistyyneen paljon sukupolven suhteesta materiaan ja maaseutuun. Kierrätetyt koulukirjat saattavat kuitenkin jäädä päällimmäiseksi muisti- ja mielikuvaksi, joka ohjaa myös hieman väärään suuntaan suhteessa sukupolvea ympäröivään vaurauteen.

Sukupolvi, jolla on jo kaikkea, kaipaa kykyä nauttia siitä; ympäristöasiat syyllistävät ja aina voisi olla enemmän. Aineellisen yltäkylläisyyden rinnalla on valintojen yltäkylläisyys, todellinen tai oletettu (mt., 38, 154). Y-sukupolvi on globaalissa mitassa tai ajan yli tarkasteltuna hemmoteltu aineellisesti. Tämä hyvä ei Piispan näkemyksen mukaan oikein välity hyvinvoinniksi, tai ainakin Y-polven edustajat jakavat kokemuksen, että nuoruuteen ja elämään liittyvä valintojen määrä ja niiden tekemisen pakko on jossain elämänvaiheessa ollut ahdistavaa (mt., 40). Piispan Y-porukka ei haikaile niinkään omaa nuoruuttaan kuin meikälaisten hyvinvoinnin sukupolven nuoruutta selkeämpine polkuineen. Juha Siltalaan viitaten Piispa päätyykin toteamaan paradoksin, että paras yksilöllisyyden tae olikin tasapäästävä hyvinvointivaltio (mt., 64), valinnanvapaus maistuu vain runsaan rutiinin kanssa tarjoiltuna. Ajatus ja illuusio tarkalleen oikean valinnan mahdollisuudesta painaa raskaana.

Oli miten oli, Y-sukupolven tultaessa on parin polven aikana karistettu lähes täysin tarinat siitä, miten perheestä on varaa kouluttaa vain yksi lapsi, ehkä lopullisesti. Y-sukupolven kuuluvat ne ikäluokat, jotka aikanaan tekivät suomalaisen PISA-ihmeen. Se on todennäköisesti maan fiksuin sukupolvi koskaan. Se ratkaisee suhteensa sosialismiin ja vasemmistolaiseen ajatteluun ensimmäisenä polvena ilman välittömiä viittauksia Neuvostoliittoon. Tämä näkyy orastavasti siinä, miten vasemmisto–oikeistojaottelu ei sittenkään ole kadonnut vaan puhuttelee nuorimpia ihmisiä edelleen.²

Tiedämme Y-polven jakaantumisesta hyvinvoinnin ja terveyden suhteen enemmän kuin minkään sukupolven jakaantumisesta tätä ennen (Paananen ym. 2012). Sitä koskeva data on tuotettu suoraan aikaan, jossa jokaisen taskussa on kylliksi tiedonkäsittelyvoimaa sen analysoimiseksi. Puuttuu oikeastaan vain tieto siitä, mitä tehdä. Lajissaan ainutlaatuisien kohorttitutkimusten ensimmäinen osa (emt.) läpivalaisee yhden

2 Samassa kyselyssä tiedusteltiin kansalaisten näkemyksiä siitä, millaisia jännitteitä eri ryhmien välillä on. Oikeiston ja vasemmiston välinen jännite katsottiin olevan melko suuri ajatellen sitä, että se monen mielestä elää enää historiassa. Maahanmuuttajien ja kantasuomalaisten, hyvin toimeentulevien ja niukkaudessa elävien sekä romanien ja kantaväestön väliset jännitteet olivat oikeistoa ja vasemmistoa merkittävämpiä.

Y-kohortin elämän. Tuo kohortti myös syntyi sen ajan mittapuulla huikeaan yltäkylläisyyteen kulutusjuhlien aikaan.

PORTFOLIO

Tämä on kolmas Y-sukupolven sana. Hyvinvoinnin polvella sitä vastaava termi olisi ansiosidonnainen, teknikko tai merkonomi. Portfolio on yksilöllisyyden materialisoitunut muoto siltä osin kuin puhutaan Y-polvesta työelämässä, urista, päätöksistä ja asenteista, siinä kiteytyy yksilöllistäminen. Yksilöllistyneet Y-polven edustajat ovat olemassa vain toisten katseissa. Tämä pätee ansiokansioihin oman pätevyuden ja pysyvyyden osoittajana. Se liittyy myös siihen, miten kaukomatkailijoilla on taipumusta löytää aina aikaa päivittää verkkoon sijaintinsa.

Aika rientää; portfolio on jäänyt arkisanastossa täysin CV:n jalkoihin silloin kun ei puhuta sijoittamisesta. Henkilöbrändäys on jo ohittanut nämä molemmat. Nykyhetkestä ajateltuna portfolio jokaisen vahvuudesta ja osaamisesta kertovana ansiosalkkuna on jopa viattoman oloinen. Nuoremmat polvet lienevät jo ottaneet etäisyyttä sellaiseen ja panostavat siihen, että nimi on brändi ja ansiot tunnetaan sen perusteella.

Portfolion yhteydessä Piispa kertoo luokkakokouksestaan: ”suurin osa oli jäänyt kotikaupunkiini tai sen liepeille, teki täysipäiväisesti töitä toimihenkilönä, omisti kodin jne.” (Piispa 2018, 95). Kovin tavallisen kuuloista, ei valinnan paineissa murtuvia subjekteja ja kuolinvuoteen pohtimista, ei perheinstituution jyrän alle jääneitä. Elämän tasaisuus oli hyvä juttu, toteaa Piispa. (mt., 95) Tämä ei yllätä sikäli, että juuri tällaisia kiintopisteitä Y-polven elämästä kuvataan puuttuneen aiemmissa luvuissa.

Aitona Y-polven edustajana Piispa ei tule problematisoineeksi sitä, että työtä on muuallakin kuin toimihenkilöportaassa. Minun lukioluokkani, samassa kaupungissa, kokouksessa ei olisi pelkkiä toimihenkilöitä, peruskoululuokan kokouksesta nyt puhumattakaan. Työ ei aina ole ollut ”oma juttu”, tai oikeastaan se ei ole koskaan ennen ollut niin massamittaisesti oma juttu kuin nyt. Hyvinvoinnin sukupolvi lienee viimeinen ikäryhmä, jolle ammatinvalinta sanan varsinaisessa merkityksessä oli mielekäs termi. Voin täysin yhtyä Piispan toteamukseen (mt., 97) siitä, että ottaisin vas-

taan mielelläni pysyvän ja kokoaikaisen mahdollisuuden tutkia rauhassa. Samaa voi kai sanoa kenestä tahansa yliopistossa työskentelevästä.

Ajatukset elannon tienamisesta ja itsensä toteuttamisesta ovat liukuneet lopullisesti toistensa syliin vasta Y-sukupolven nuoruudessa (mt., 92). Kutsumus kutsuu mielekkääseen elämään. Y-ryhmällä on duunia, vanhemmilla on töitä ja oikeita töitä. Voi olla, että osaa Y-polvesta kiinnostaa lähinnä olla ja hengailta kuten Piispa toteaa. (mt., 99, 231) Mutta ne, joita työ kiinnostaa, puhuvat ”ammattilaisista” tavalla, jota ei ole ennen kuultu. Ammattilaisista ja pätevyyksistä haetaan kiintopisteitä ja niitä räätälöidään yhteensopivaksi ”oman jutun” kanssa. Kohtalo ei ole kadonnut Y-polven kosmologiasta, vaan esiintyy itsen ja oman jutun yhteensovittamisessa hahmona. Ammattilaisuus on kansanversio siitä, miten saadaan mitä halutaan, kun osataan haluta mitä on saatavissa.

Mielenkiintoista kyllä, korkeakouluissa tuntuvat selkeän ammatin lupaavat koulutussuunnat olevan kovin suosittuja. Aikanaan sosiaalityö oli helppo ja avoin väylä yliopistoon, jonne kerran päästyään saattoi alkaa vakavasti miettiä mitä lukea. Ei ole kuulemma enää. Selkeys myy hyvin, mikä on varsin johdonmukaista suhteessa jatkuvan valinnan korostamiseen.

Y-polvi kävi peruskoulua, kun ainakin opetussuunnitelman tasolla itseohjautuvuus ja konstruktivismi löivät läpi 1990-luvun alkupuolella (Koski & Paju 1998). Sikälikin portfolio on hyvä sana kuvaamaan polven kokemusta oppimisesta, koulusta ja tulevien työmarkkinavalmiuksien kohentamisesta. Hyvinvoinnin polvi arvioitiin ennalta määrättyllä skaalalla ennalta määrättyissä asioissa. Y-polvi syntyi tyhjänä salkkuna. Portfolio on koulutusmerkityksessä väistynyt kielenkäytöstä, ja juuri siksi siinä on sukupolvikokemuksen potentiaalia. Y-polven portfoliot jäänevät muutenkin yleisesti ottaen pienelle huomiolle, koska ovat vain kevytversio ilmiöoppimisesta.

KAUPUNKI

Urbaani olisi luvun sisältöä paremmin kuvaava termi kuin kaupunki ja sekini hyvin laajasti ymmärretty. Hyvinvoinnin sukupolven vastaava termi olisi ehkä kesämökki. Siirtymä kaupunkimaiseen elämään on ollut

käynnissä jo pitkään, suhde maaseutuun muuttuu ja hiipuu hitaasti. Hyvinvoinnin polvi on kasvanut ympäristössä, jossa lukuisin iskelmin pyydellään maaseudulta anteeksi lähtöä juoksevan ja lämmitetyn veden ääreen. Iskelmät kertovat, miten ihanaa maalla on tai oli. Y-sukupolven rap (ainakin osa siitä) kertoo, miten ankeaa kaupungissa on. Asukaamme siis kaupungissa.

Piispa todistelee polvensa kaupunkilaisuutta pitkillä soittolistoilla ja erityisesti suomalaisella hip hopilla (mt., 130–135). Y-sukupolvi on edeltäjiään enemmän kaupunkilainen, jopa ratkaisevasti enemmän. Sillä ei ole vahvaa ja omakohtaista kosketusta maaseutuun. Urbaanisuudesta on tullut keskeinen oletusarvo, keskeisempi kuin hyvinvoinnin polvella. Piispalta riittää sympatiaa maaseudun nuorille, vaikka itse on kaupunkilainen. Hän valittelee lakkautettujen koulujen kohtaloa, ihan aiheestakin, mutta ei ehkä aivan tarkasti. Piispa tarjoaa uusliberalismia syyksi siihen, että sata vuotta sitten oli varaa pitää yllä pienempiä kouluja kuin nyt. (mt., 123) Ehkä osansa on ollut silläkin, että koulut rakennettiin talkoilla ja lämmitettiin puilla, opettajat vetivät työnsä ohella kuorot ja urheiluseurat, saivat osan palkastaan kasvimaan ja laitumen muodossa ja osa kouluruokaakin vielä otettiin tuosta maatilasta. Kuuden kilometrin matka kesti varmasti saman kuin 60 nykyään. On siinä vähän muullakin kuin uusliberalismilla tekemistä, kaikki nostalgia ei osu kohdalleen. Pienessä koulussa ei A-kiinan ryhmää saa kasaan, ja sitäkin kuitenkin halutaan.

Piispa keskittyy urbaaniluvussaani niin paljon musiikkiin ja televisioon, että kaupungin ja maaseudun välinen ero ja jännite jää pienelle huomiolle. Y-polvella itsellään ei tosin mitään jännitettä ole, suhde on enemmänkin etäältä symppaamista. Nähdäkseni Y-polvi on ollut ratkaisevassa asemassa kaupungistumisessa, myös valintojensa kautta. Vuosituhannen vaihteen tietämällä, Y-sukupolven ensimmäisten aikuistuesssa, vanhemmat polvet virittivät ajatuksen maaseudun onnesta valokuituverkkojen varaan. Nopeiden tietoliikenneyhteyksien ajateltiin johtavan siihen, että työtä voi tehdä missä tahansa. Ja samalla oletettiin, vanhojen polvien voimin varmastikin, että lähes jokainen asuisi maalla, jos vain voisi. Näyttää siltä, että ei asuisi. Ja kaikista vähiten asuisi Y-polvi, jos tarkoitetaan Suomen maaseutua.

Muuttokuormat purettiin jo Nurmijärvellä ja tähän päivään mennessä iso osa niistä on jo karrätty urbaaniin ympäristöön. Aikuistuva Y-polvi on

ollut merkittävässä roolissa siinä, minne niin sanottu elinvoima Suomessa keskittyy. Ja vastaus on ollut kaupunki niin kuin Piispa ja tilastot todistavat. Y-polvi käy viimeiselle tuomiolle huolettomin mielin, vaikka ei olisi kokeillut maalla asumista ihan vaikka elämyksenä. ”Oravanpyörästä hypänneiden” ratkaisuja voi lukea säännöllisesti artikkeleista ja tilateuras-tamoista saa ostaa maaseutua kokonaisedulliseen hintaan. Y-sukupolven ratkaisut ovat pohjustaneet pitkälti nykyiset skenaariot kolmesta kasvavasta kaupunkiseudusta, joiden lisäksi kasvavia alueita ei mantereella olekaan. Osa Y-kohorteista saattaakin periä lähinnä tunnearvoa.

Tietysti maailmanmitassa on kaksi asiaa sanoa ei-maalla ja kaupun-gissa. Ei-maalla ei Suomen oloissa tarkoita välttämättä maailmanmitassa kaupunkia, mutta enemmän kaupunkia kuin koskaan ennen. Y-polven urbaanisuus on vähintään puoliksi ei-maalaisuutta. Piispa nostaa esiin Tampereen menestyksen mainemittauksissa (mt., 125) ja selittää sitä vähän taitetulla kaupunkilaisuudella, ja varmasti aivan oikein. Tuulipukuvyöhyke on edelleen laaja, ja merkittävä osa Y-polvesta ei tahdo sitä kovin kauas kotoaan. Ja Piispa huomauttaa mielestäni aivan oikein, että Y-sukupolvelle luonto on jo hieman tuotteistettu ja rajattu asia (mt., 119). Luonnontilaisia metsiä ja soita löytyy läheltä kaupunkia, ja kauempana maisema avohak-kuineen ei niin luonnolta näyttäisikään.

Suhde kaupunkiin ja maaseutuun on kiinnostava sikäli, että sillä on suuri mahdollisuus muodostua pysyväksi. Vaikuttaa vahvasti siltä, että Y-sukupolvi kaipaa elämyksiä toimivan viemäriverkoston tuolla puolen, mutta se ei hae niitä läheltä vaan hyvin kaukaa.

KÄNNYKKÄ

Kännykkä on yksi Piispan valitsemista sanoista, ei niin yllättävästi. Kännykkä symboloi yleisemmin mobiilia elämäntapaa, joka ilmenee tietenkin matkusteluna ja miksei vaikkapa liikkuvana äänestämisenä. Siksi sen vastine hyvinvoinnin sukupolvella voisi olla tori, Corolla ja kortteliralli tai rautaesirippu. Y-sukupolven mobiili avautuu kaikkiin mahdollisiin suuntiin kaikilla mahdollisilla hetkillä, se ei kierrä toria. Opiskelijavaihto muuttuu harvojen etuoikeudesta arkipäiväiseksi.

Nokiasta, puhelimista ja mobiilista puhuminen on ehkä jo hieman liiankin selvää, puhki kaluttua kamaa. Mutta kieltämättä teknologialla on taipumusta jättää hyviä muistijälkiä ja merkata rajoja terävästi. Ja tunnistettavien ajankuvien hakemisesta sukupolvitesteissä pitkälti on kysymys. Mutta teknologian ylikorostaminen on myös tavallista. Myös X-polven taskussa on nyt enemmän tiedonkäsittelykapasiteettia kuin Apollossa, joka lensi kuuhun syntymämme aikoihin.

Y-polven matopelinostalgia kuulostanee oudolta heitä nuorempien korvaan. Piispa kertoo ostaneensa kännykän vasta vuonna 2000. Itse haastattelin Joensuussa 1997 nuoria, joiden piti määritelmän mukaan olla syrjäytymisvaarassa ja yhteiskunnan tukien varassa (Paju 1999). Ihmetykseni oli melkoinen, kuin heillä järjestäen oli matkapuhelimet. Elettiin sellaista saumakohtaa, että en ollut katsonut matkapuhelinta itseleni vielä sopivaksi hankinnaksi. Nämä GSM-köyhälistön (niin kuin silloin totesin) edustajat olivat epäilemättä Y-polvea. Oma huomioni kiinnittyi vielä lehti-ilmoituksiin, joissa etsittiin ostettavaksi puhelinosuuskuntien osuuksia. Niistä kansankapitalismi ottikin kierroksia 1990-luvun loppupuolella, kun teknologia nosti Y-polven nuoruuden talouskasvun kulmaa.

Vuonna 2009–2010 istuin yläkoulussa vuonna 1994 syntyneiden kanssa (Paju 2011; Hoikkala & Paju 2013). Luokkatoverini eivät ole enää Y-polvea Piispan määritelmän mukaan. Y-polvi on varmasti kännykkäpolvea ja miksei diginatiivejakin. Mutta mobiilinettinatiiveja he eivät ole. Edellä mainittujen 1994 syntyneiden elämänkaareissa mobiilinetistä tulee oletusasetus vasta toisella asteella. Y-ryhmä lienee viimeinen, joka voi nostalgisesti muistella lankapuhelimia ja ylipäänsä aikaa ennen mobiilia. Samalla nämä ovat juuri niitä asioita, joissa 1980-luvun alussa ja lopussa syntyneiden kokemuksissa on varmasti suuria eroja.

Mielenkiintoista on Y-sukupolven mobiilin elämänmenon pysyvyys, jos sellaista on. Myös edeltävät polvet ovat nuoruudessaan kammoksuneet tulevaisuutta, jossa elämä kiertää pientä, edellisten sukupolvien määrittämien ihanteiden kehää. Toistaiseksi ainakaan vuokra-asumisessa ei ole valtavia Y-piikkejä nähtävissä. Ja toisaalta liikkuvuus, muuttolin-tuelämäntapa, on ominaista niin eläkeläisille kuin Y-sukupolvellekin. Räntäisestä marraskuusta irti tahtominen ei taida olla sukupolvikokemus.

Teknologian on sanottu rapauttavan keskittymiskykyä (Piispa 2018,

45, 145), myös Y-polven kykyä. Jos teknologia muokkaa sukupolvia, niiden välit todella lyhenevät (mt., 18). Niin merkittävä on muutos vuoden 2010 molemmin puolin. Ja jos Y-sukupolven keskittymiskyky on kyseenalainen, sitä seuraavat polvet ovat lähes menetettyjä. Y-polvi lienee vielä painanut mieleensä sattumanvaraisia numerosarjoja, koska siitä oli arjessa hyötyä.

Yksilöllisyys, yltäkylläisyys ja mobiili. Siitä aukeaa maisema, jossa jokaisen pitäisi voida olla joka paikassa koko ajan ja kaikkien kanssa. Piispa sukupolvensa edustajana tekee selväksi, että hän on kiertänyt maailmaa tarpeeksi itselleen. Riku Rantala on Y-polven Arvi Lind ja on myös lähellä saada itsensä mukaan yhdeksän sanan joukkoon. Miljoonaluokan mailinkerääjät eivät kuitenkaan ole ympäristöstä piittaamattomia, päinvastoin (mt., 151), mutta jotenkin ristiriitaista huoli on (mt., 237).

Y-sukupolvi saavuttaa maailman ja myös toisinpäin. Maailma saavuttaa heidät sensuurin pääsemättä väliin. Ero hyvinvoinnin polveen on aika selkeä. Eduskuntakeskustelujen perusteella 1980-luvun alkupuolella oltiin vakuuttuneita, että kerran viikossa nähtävä Dallas pilaa nuorison ja osan vanhemmistakin. Ja Dallashan kuitenkin on ihan laatudraama nykymittapuulla. Dallasilta suojeltiin minun sukupolveani, kun yli puolet Piispan määrittelemästä Y-sukupolvesta ei ollut vielä syntynytkään. Tähän päivään tultaessa suojelun rajat on pitänyt vetää aika monta kertaa uudelleen. Lasten nettiturvakeskustelun äärellä on hauskaa muistella isejä väentämässä antennia katolla, että saataisiin kakkonen näkymään. Jos olen oikein ymmärtänyt, juuri näihin muisteluihin Y-polvi on lopen kyllästynyt.

9/11

Syyskuun 11. 2001 on yksi Piispan valitsemista sanoista. Hyvinvoinnin sukupolven vastaavat sanat olisivat Tšernobyl tai Harrisburg, Glasnost tai Gorbatšov. Ymmärtääkseni tämän hetkeen pakatun dramatiikan juuret ovat samassa hetkessä kuin Y-polven; Neuvostoliitto aloitti sodan Afganistanissa 1980. Piispalla on elävät muistot toisesta Irakin sodasta. Se sai hänet ja monet muut osoittamaan mieltä torille. (mt., 164–165) Itse muistan olleeni Jyväskylässä käymässä silloisella työvoimaopistolla

samoihin aikoihin. Lähtiessäni kotiin totesin, että menen katsomaan sotaa telkkarista. Sen alkamisaika oli todella hyvin tiedossa, ja vastaavasti en muista uutistenlukijan olleen erityisen vakava (vrt. mt., 165). Olin jo katsellut yhden Irakin sodan ja tiesin mitä odottaa. TV-sodat ovat vanha ilmiö, ja vastaavasti ihan kaikki sodat eivät nykyään nytkään vedä reporttereita puoleensa.

Y-sukupolven avainkokemusta jäljittäessään Piispa käy läpi Euroopan unioniin liittymisen, sotien ja katastrofien reaaliaikaisen mediaseurannan ja maahanmuuton. Ja lista jatkuu: globalisaatio, Oltermannin vientinäkymät ja pari USA:n presidenttiä. (mt., 161–173) Mikään teema ei nouse yksin hallitsevaksi. On ihan uskottavaa, että 9/11 on Y-polven sukupolvikokemus. Y-sukupolvi on etsinyt eksotiikkaa idästä ja etelästä, mutta jos 9/11 on sen avainkokemus, se on melko perinteinen versio ”*western lives matter*”-näkökulmasta.

En usko, että edellisellä polvella olisi mitään yhtä selkeää ja lyhyttä tapahtumaa, joka muodostaisi sukupolvikokemusta. Tšernobyl olisi hyvä ehdokas, mutta sen shokkivaikutus tuli niiden muutaman päivän aikana, jonka kesti saada selville mitä oli ylipäänsä tapahtunut.

Y-polvi matkustaa maailmalle samaan aikaan kun maailma joka tapauksessa tuli kylään. Tai tuli entistä enemmän lännestä – kansainvälistymistä YYA sopimuskin oli omalla tavallaan. Syyskuun 11. lienee Y-sukupolven paras ehdokas ”missä olit kun”-kysymykselle (mt., 164).

Piispa toteaa, että kun katse nostetaan yksittäisestä hetkestä ja tapahtumasta, Y-sukupolven oikeampi sana olisi Euroopan unioni. Se ei ole tapahtuma, mutta on muovannut sukupolven elämää paljon. Y-nuorten ryhmän vanhimmat edustajat päättivät peruskouluun Suomen liittyessä unioniin. Eikä yksikään Y-polven edustaja saanut asiasta äänestää.

MM95

Piispa viittaa liikuntaan ja urheiluun paljon, mikä liittyy myös hänen tutkimusaiheisiinsa. Toisaalta miesten vähänkään ikääntyessä he tuppaavat hyvin usein näkemään yhteiskunnan (joukkue)urheilun kanssa rakenneyhtäläisenä juttuna. Urheilu liikuttaa Piispaa niin paljon, että hän

valitsee MM95:n yhdeksi yhdeksästä sukupolvisanasta. Kaikeksi onneksi itse luku käsittelee liikuntakulttuurin murrosta, ei niinkään MM-kisoja. (mt., 159–174) Se on todella hyvä; mitä Euroopan sivistyskansat meistä ajattelisivat, jos antaisimme suurenmoisen merkityksen marginaalisen lajin marginaaliselle turnaukselle. Hyvinvoinnin sukupolven vastaava tapaus löytyisi ehkä vielä yksilöurheilun puolelta, luontevimmin Virenin kaatumisesta ja voitosta. Y-sukupolven kaari kulkee itse asiassa voitosta tappioon. MM95 on kaaren lähtöpaikka ja se päättyy lyhenteeseen yhdistelmään MS13, kun Microsoft osti Nokian matkapuhelimet.

Jääkiekkokisat ovat varmasti hyvä ehdokas sukupolvea yhdistäväksi muistoksi, ainakin Y-polven senioreille. Nuorimmat Y-polven edustajat eivät olleet vielä koulussakaan. He tuskin edelleenkään tulkitsevat kiekkokultaa symbolisena hetkenä, jolla lama jätettiin taakse. (mt., 175).

Mutta sukupolven eetosta kuvaisi ehkä paremmin *personal trainer*, ja se että valmentaminen on siirtynyt urheilupuolelta työelämän yleistermiksi. MM95-otsikon alle kirjoitettu luku olisi voinut olla nimeltään myös tatuoitu sukupolvi, mikä muuten vastaisi hyvin havaintojakin. Oman mainintansa ansaitsisi nähdäkseni myös *quantified self* -ilmiö, jolle polvet Y-polvesta eteenpäin ovat alttiita. Ilmiöllä viitataan elämän ja ruumiillisuuden jatkuvaan mittaamiseen ja määrittämiseen. Oman sukupolveni näkökulmasta voisi sanoa, että aina siihen asti, ettei se niin elämää enää olekaan. Epäilen tosin, että kaikkein hurjimmat mittaajat saattavat olla juuri ikäisiäni kunto-urheilijoita. Suhde ruumiillisuuteen pitää sisällään ennennäkemättömän kokkausbuumin, jonka rinnalla elää taipumus jakaa ravinto kemiallisesti. Tiedättehän, niillä on lempinimetkin; protskut, vitskut ja hiilarit.

Piispan pipolätkänostalgiaan on helppo yhtyä. Jalka kylmään kenkään kentän laidalla on tuntemus, joka on helppo tunnistaa. Lätkä on muuttanut sisätiloihin vauhdilla, siitä ei ole epäilystä. Puheet ulkojaiden totaalisesta kuolemasta ovat kuitenkin liioiteltuja. Olen oman koipeni tönännyt jäiseen kenkään näilläkin (2019) lumilla, siitä väite ulkohönt-sän elämisestä. Tarkalleen ottaen junnujen pipolätkä on historiaa vain sikäli, että nuorimmilla on kypärät. Y-sukupolven nuoruuden aikana kuitenkin jääkiekko, niin kuin myös jalkapallo, liukuivat lopullisesti kohti ympärivuotista toimintaa vakio-olosuhteissa. Samalla nousivat hinnat ja päätoimisten palkattujen valmentajien määrä kasvoi. Piispa

(mt., 183) katsoo, että Y-sukupolvi on löytänyt ns. elämäntapalajit (lumilautailu, skeittaus jne.) vastapainoksi vanhempien suunnitelmille. Näin se varmasti onkin. Sillä lisäyksellä, että kaikki lajit ovat elämäntapalajeja, vapaaehtoisestihan niitä tehdään. Toisilla määräävä elämäntapa vain on vanhempien eikä lasten.

Yritin pohtia Y-polven ihmisten tekemisten lisäksi, mitä tapahtui itsekin Y-polveen kuuluvalle sählylle. Sehän syntyi 80-luvulla ja vakavoitui nopeasti salibandyksi. Pitäisikö korostaa nopeasti virinnyttä välinetuotantoa, organisoitumista lajiliitoksi, televisioituja MM-kisoja ja kotimaan TV-oikeuksia. Vai onko tämän Y-polveen kuuluvan lajin todellisin olemus höntsä- ja kuntourheilupuolella? Y-sukupolvi on epäilemättä fiksuin sukupolvi koskaan, ja osana sitä sähly lienee parasta, mitä suomalaiselle liikunnalle on tapahtunut aikoihin.

KANNABIS

Hamppukasvien heimonimi on viimeinen Piispan valitsema sana, joka varsinaisesti liittyy Y-sukupolveen. Ja sukupolvikokemukselta se todella vaikuttaakin, olkoonkin, että Y-sukupolvi ”kunnostautui” nuoruusvaiheessaan myös alkoholikäytön puolella. (mt., 211) Hyvinvoinnin sukupolven vastaava kokemus olisi ”keskiolut R-kioskeihin”. Ei se, että keskiolutta saa kioskista, vaan se, että sen niminen kampanja oli vitsi, kun ensimmäiset Y-polven edustajat jo olivat maailmassa. Silloin kun tämä ryhmä syntyi, liikettä oli vielä toiseenkin suuntaan, kun kunnat kielsivät oluen myyntiä ruokakaupoissa. Esitettyjen tilastojen valossa kannabis on arkipäiväistynyt Y-sukupolven edustajille niin, että noin puolelle se on ainakin kokeilun kautta tuttua. Ei tarvitse sitten vanhana harmitella, niin kuin Piispa asian tiivistää – tässäkin asiassa (mt., 220). Piispa kertoo asiasta arkisesti ja ilman vaikeasti aukeavaa alan sanastoa (mt., 205–220). Hervannan kiljupunkka-reista olisin silti paremmin ymmärtänyt kokemuksellisesti.

Alaan perehtyneenä Piispa kuvaa asian myös kiihkottomasti. Kannabis liittyy sukupolveen yhtenä mahdollisena osana yksilöllistä hyvinvointisalkua. Sen voi valita salkkuun tai jättää valitsematta, mutta dramatiikan määrä tässä valinnassa ja koko huume keskustelussa on entistä pienempi.

Sukupolvet tulevat näkyviksi kai juuri niin, että Piispa ei noteeraa kioskien oluthyllyjä mitenkään. Alle sukupolvea vanhemmalle ne ovat keskeisin päihdekultuurin muutoksen symboli. Y-sukupolvi on todennäköisimmin armollisesti unohtanut myös 90-luvun alun kotiviinitarvikebuumin, joka kirppisten ohella tuli tyhjeneviä liiketiloja täyttämään.

Kannabis on teemoista se, jonka kohdalla sukupolvien kuilu tuntuu aukeavan, toki monella muullakin asialla voi olla tässä merkitystä. Huumekuolemien ja pajauttelijoiden käsitteleminen samoissa kappaleissa ei minussa herätä tunteita, vaikka Piispa arvelee näin alan ihmisten parissa tapahtuvan (mt., 215). Cannabis on Y-polvelle massamittainen asia ja sukupolvi-identiteetti tulee tätä kautta. Psykettä on muokattu myös reseptillä, eikä massamittaisuudesta puhuminen ole liioittelua siinäkään (mt., 77). Ja kun tähän lisätään doping (mt., 186–187), voidaan todeta, että ruumista ja psykettä on viritetty monin tavoin, massamittaisesti ja yksilöllisesti.

TULEVAISUUS

Yhdeksän sanan listan päättää sana tulevaisuus. Hyvinvoinnin sukupolven vastaava sana, niin, onko se sitten menneisyys? Tässä osassa Piispa pohtii Y-sukupolven asemaa sukupolvien ketjussa, myös mahdollisuutta siihen, että Y-sukupolvi on petetty sukupolvi. Hieman ristiriitaisesti tämä ryhmä on samaan aikaan jälkimaterialistinen ja katkera juuri materiaalisesta petoksesta (mt., 227–229). Y-sukupolvi on varttunut ikään, jossa se katsoo sekä taakse että eteen. Se elää edeltäneiden sukupolvien rakentamassa ajassa, joka on tullut valmiiksi ja samalla tyhjentynt utopioista.

Y-sukupolvella on perusteensa olla ainakin vähän katkera. Sen aikuisuudessa elintason kasvu ei enää jatku seuraavalle polvelle. Näissä lausumissa taitaa tosin korostua tulot, varallisuudella mitattuna Y-kohortit lienevät hyvissä asemissa, joskin polarisoituneina. Puheenvuoroissa on ajatus, että elämän epävarmuus olisi heidän kohtaamansa uusi asia. Uutta taitaa olla kuitenkin enemmän ajatus siitä, ettei elämää voi suunnitella varmasti.

Pidän liioitteluna sitä, että Y-polvi kokonaisuudessaan olisi tullut petetyksi. Valtion uudelleenjakava rooli on kuitenkin vähentynyt. Vauraus

on ja pysyy sukulinjoissa enemmän kuin ennen ja se, mihin sukulinjaan satut syntymään merkitsee enemmän, mutta monenlaisista oloista voi edelleen valikoitua pääministeriksi, kuten Sanna Marinin (Y) valinta osoittaa. Ratkaisevaa on se, miten aktiivisesti julkinen valta haluaa tätä edistää. Yltäkylläisyyden valinta yhdeksi sanaksi tukee ajatusta siitä, että vaurauden keskellä eletään, se on kuitenkin toistaiseksi vielä enimmäkseen muiden nimissä. Eläkkeet ovat perusviittaus näissä yhteyksissä, Piispan mielestä selvä vitsi: ”ei me niitä rahoja tulla koskaan näkemään” (mt., 225). Ymmärtääkseni parasta, mitä Y-sukupolvi voi tehdä eläkkeilleen, on järjestää niille maksajia seuraaviin polviin.

Edeltävät sukupolvet jättävät maapallon voimavarat ylikäytettynä. Tulevaisuutta ajatellaan enemmän huonojen vaihtoehtojen välttämisen kuin positiivisten utopioiden kautta. Tässä mielessä ymmärrän paremmin tunteen petoksesta. Ei toisaalta vanhempi väkikään silkkaa ilkeyttään ole öljyä poltellut. Tässä maailman vaiheessa on aihetta olla katkera ja vihainen niille vanhuston edustajille, joita kiinnostavat vain heidän oman elinaikansa tapahtumat. Eivät Y-polven lennot oikeasti ole maailmaa kuilun partaalle ajaneet, mutta se on maailman kerosiinista osansa polttanut ja vähän päällekin. Todella petettyjä ovat sukupolvet, jotka syntyvät nyt (mt., 247).

Onko Y-sukupolvi lopulta downshiftaava ja hengaava sushimössö-sukupolvi sen enempää kuin edeltäjänsä oli pullamössöpolvi? Tuskin. Mobiiliin ja kännykkään liittyvät asiat määrittävät arkeamme, mutta ne ovat ajankuva. Y-sukupolvi on lajinsa viimeinen muutamissa mielenkiintoisissa asioissa, mutta ei sukupolvena sen enempää. Samaa voi sanoa hyvinvoinnin polvesta, joka on ensimmäisiä sukupolvia viimeisten mobilisointuneiden sukupolvien jälkeen. Tulevilla polvilla ei kenties ole varaa olla mobilisoidumatta, sikäli kun elämää maapallolla on tarkoitus jatkaa (mt., 247). Materian puolesta voi olla ja hengailta perintöä odotellessa, mutta ekologisessa mielessä perintö alkaa olla lunastettavissa, halusi tai ei. Hiljenevistä vappumarssista ei kannata vetää sitä johtopäätöstä, että nuorten poliittinen kiinnostus olisi kaikkien aikojen alamaissa tai että katu ei koskaan enää puhu. Kaduilla ja toreilla on ollut taas elämää.

Piispan tekstistä hänen kanssaan samaan polveen kuuluvat löytävät takuulla samastumisen kohteita. Niin löysivät myös ne pari 1980-luvulla

syntynyttä kollegaani, jotka tutustuivat kirjaan. Y-sukupolvi voi erottua massapolvena, kun sen jäsenet tunnistavat tiettyjä samoja asioita. Pidän todennäköisenä, että Y-polvea seuraavat polvet ovat sen kaltaisia, mutta esitettyjen ulottuvuuksien suhteen vielä enemmän ja selkeämmin. Seuraavat polvet ovat vielä mobiilimpia, ehkä yksilöllisempiäkin.

Yltäkylläisyyden ketjun dramaattisimmat muutokset eivät näytä osuvan Y-sukupolven kohdalle, ainakaan ennen eläkeikää. Lisäksi seuraavat sukupolvet ovat todennäköisesti vielä urbaanimpia ja kansainvälisempiä kuin Y-polvi. Y-sukupolvi ei näytä äärimmäisyyksien polvelta, se pyrkii kulutuksessaankin keskiluokkaan (mt., 42). Sitä seuraavien sukupolvien hyvinvointi on todennäköisesti vielä polarisoituneempaa kuin Y-sukupolven. Jotain viitettä saadaan tiedosta, että kodin ulkopuolelle sijoitettujen osuus on lähes kaksinkertainen 1997 syntyneiden keskuudessa, verrattuna 1987 kohorttiin (Ristikari ym. 2018). Yksilöllisten valintojen rinnalla ja ohella kasvavat myös toiseen suuntaan vievät trendit.

Onko Y-sukupolvi sitten oikeasti sukupolvi? Liikkeelle lähdettiin siitä, että sukupolvea koskeva argumentaatio on aina hieman myös kokemuksellista ja se siitä tekee mielenkiintoista. Piispaa noin 15 vuotta ikääntyneemmän näkökulmasta tuntuu houkuttevalta väittää, että meillä on enemmän yhteistä kuin erottavaa. Lasken yhteisiin kokemuksiin jo mainitut jalat jäisissä kengissä ulkokentän laidalla ja koko pipolätkänostalgian. Vahvasti puhutteleva kokemus ovat myös sormet rec-napilla, kun radiosta on äänitetty musiikkia. Vain tietyn ikäinen voi ymmärtää mitä radiojuontaja tarkoittaa kommentoidessaan ”älä puhu päälle” palautetta. Meidän molempien sukupolvet saattavat jäädä väliin ja katsomoon millenniaalien ja suurten ikäluokkien vallatessa ilmatilan.

Kokemus puhelinnumeroiden ulkoa muistamisesta yhdistää sukupolviamme ja yleisesti koettu kosketus analogiseen aikaan. Teknologian murros on ajan kuva ja yhdistää kaikkia, mutta olettaisin meillä olevan samankaltaisen epäilyksen siitä, että analoginen aika oli jotenkin autenttisempaa, ja parempaa. Todennäköisesti meitä yhdistää myös nolo ”salaisuus”, että olemme nauraneet nuorina sketseille, joita nyt pidetään täysin mauttomina, sovinnistisina ja rasistisina.

Kuten aiemmin todettua, MM95 oli Y-sukupolvelle elettyä todellisuutta vain seniorisiivessä, minun polvelleni paljon useammalle.

Monille se oli täysin yhdentekevää, mutta heistä ei sukupolvijutuissa yleisesti puhuta.

Kaupungistuminen on tapahtunut niin pitkän ajan kuluessa, että sukupolviemme kokemusten erot kaupungistumisesta näyttäivät pieniltä. Sen sijaan maalaiselämästä olettaisin minulla olevan enemmän kokemusta. Ja nyt puhun hevosista, lehmistä, heinätöistä ja jääkuutioista sahanpurujen seassa, en vaelluksista, hiihtohisseistä ja suoramyynnistä. Samalla ehkä voisin puhua myös maalaisjärjestä, joka on luonut etäisyyttä kuntodopingiin ja muihin kroppaprojekteihin.

Sukupolven kuilu aukeaa, tai ainakin jokin kuilu, puhuttaessa koulukirjojen kierrätyksestä 90-luvun alussa. Kannabiksella ei ole minun kokemuksessani mitään asiaa alkoholin kanssa samalle viivalle, kun päihdekulttuuria pohditaan. Viisi pulloa keskiolutta ja muovikassi = 15 markkaa, nevä föget. Toisaalta, vaikka minulla olisikin toisenlainen kokemus, en uskaltaisi sitä tunnustaa.

Tähän yhteyteen voin myös kertoa, etten ole koskaan nähnyt jaksoakaan Mad/DocVenturesta. Tämä kokemus ja sen puute railona aukeaa välillämme. Mutta näistä eroista huolimatta päällimmäinen ajatus on, että Y-polven ja sitä nuorempien ikäluokkien välillä erot ovat suurempia. Tai sitten kysymys on vain sukupolviteeman ikuisesta kyvystä huijata kokemusta. Siksi aihe pysynee kirjojen aiheena jatkossakin. Sata vuotta yksilöllisyyden voittokulkua ei ole onnistanut sukupolvia lannistamaan.

LÄHTEET

- Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elizabeth (2002) *Individualization. Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. Lontoo: Sage.
- Bregman, Rutger (2018) *Ilmaista rahaa kaikille ja muita ideoita, jotka pelastavat maailman*. Jyväskylä: Atena-Kustannus.
- Gorz, André (1982) *Eläköön työttömyys! Kirjoituksia työstä, ekologiasta, vapaudesta*. Helsinki: Kansan sivistystyön liitto.
- Hoikkala, Tommi & Paju, Petri (2001) Sukupolvitutkimus ja nuorisopolitiikka. Teoksessa Heikki Silvennoinen (toim.) *Nuorisopolitiikka Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 14–31.
- Hoikkala, Tommi & Paju, Petri (2013) *Apina pulpetissa. Ysiluokan yhteisöllisyys*. Helsinki: Gaudeamus.

- Julkunen, Raija (2001) *Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Koski, Leena & Paju, Petri (1998) Yksilöllisen moraalien paradoksi opetus suunnitelmassa. *Nuorisotutkimus* 4, 3–14.
- Nousiainen, Anu (2019) *Rohkea toimittaja ja hullu keksijä – Kim Wallin ja Peter Madsonin erikoiset elämät*. Helsingin Sanomat, Kuukausiliite 05.01.2019.
- Paananen, Reija & Ristikari, Tiina & Merikukka, Marko & Rämö, Antti & Gissler, Mika (2012) *Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987 – tutkimusaineiston valossa*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Paju, Petri (2011) *Koulua on käytävä. Etnografinen tutkimus koululuokasta sosiaalisenä tilana*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 15. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Paju, Petri (1999) *Työväen palloilijat. Tutkimus työmarkkinatuen työharjoittelussa käyvien nuorten yhteiskunnallisesta asemasta*. Lisensiaatin tutkielma. Joensuun yliopisto, sosiologian laitos.
- Piispa, Mikko (2018) *Yhdeksän sanaa Y-sukupolvesta*. Helsinki: Teos.
- Rifkin, Jeremy (1996) *The End of Work. The Decline of the Global Labor Force and the Dawn of the Post-Market Era*. New York: G.P. Putnam's Sons.
- Riihiranta, Lilli (1982) *Hyvinvointikakarot*. Helsinki: Weilin+Göös.
- Ristikari, Tiina & Keski-Sänntti, Markus & Sutela, Elina & Haapakorva, Pasi & Kiilakoski, Tomi & Pekkarinen, Elina & Kääriälä, Antti & Aaltonen, Mikko & Huotari, Tiina & Merikukka, Marko & Salo, Jarmo & Juutinen, Aapo & Pesonen-Smith, Anna & Gissler, Mika (2018) *Suomi lasten kasvu ympäristönä. Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä*. Helsinki: THL ja Nuorisotutkimusseura.
- Roos, J.P. (1987) *Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suolaisten elämäkerroista*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Tuohinen, Riitta (1990) *Työlle viileä sukupolvi? Nuorten työlle antamista merkityksistä, niiden tutkimisesta ja tulkinnasta*. Työpoliittinen tutkimus 1/1990. Helsinki: Työministeriö.
- Twenge, J. M. (2006) *Generation Me: Why today's young Americans are more confident, assertive, entitled and more miserable than ever before*. New York: Free Press.

Tiivistelmä

NUORISOPOLIITIIKKA JA POLIITTINEN NUORISO: OBJEKTEISTA SUBJEKTEIKSI?

Kari Paakkunainen & Juri Mykkänen (toim.)

Onko nuorten ”osallisuus” vapauttavaa politiikkaa ja yhteiskunnallisen osallistumisen uutta tuleamista vai kesyttämisen ja alistamisen teknologiaa? Miten nuoria ohjataan konventionaaliseen poliittiseen osallistumiseen ja miten nuorten omat politiikan oikeuttamisen tavat kasvavat totutuissa uomissa? Miksi urheileva nuori ei sovi politiikkaan ja miksi taiteilijalta yhä odotetaan yhteiskunnallista tiedostamista? Mistä nousevat ne urheilijat ja taiteilijat, jotka haastavat nämä sovinnaiset roolitukset? Miten nuoret Euroopan eri maissa ovat vastanneet kasvavaan epävarmuuteen 2000-luvun talouskriisien oloissa? Vieläkö eurooppalaisilla poliittisen kulttuurin suuralueilla, regiimeillä, on selitysvoimaa, kun tarkastellaan nuoren polven poliittisia reaktioita, järjestäytymistä ja vaihtoehtopolitiikkaa? Voidaanko 1980- ja 90-luvuilla syntynyttä, nuorten aikuisten sukupolvea luonnehtia sukupolvikokemusten termein? Mitä tällaiset kokemukset voisivat olla ja mitä ne kertovat tämän sukupolven yhteiskuntasuhteesta? Onko näkyvissä merkkejä nuorten uudenaikaisesta politisoitumisesta? Ovatko nuorten dominoivat yhteiskunnalliset liikkeet oleellisesti erilaisia kuin aikaisemmat vaihtoehtoliikkeet?

Tämä kirja pyrkii vastaamaan näihin kysymyksiin teoreettisesti, empiirisesti ja – spekulatiivisesti. Kokonaiskuva sekä Suomen että muun Euroopan nuorista on moniselitteinen. Talousahdinko, kilpailullisuus, pettymys ja erottautumisen ja kokemuksellisuuden paineet ovat tosia, ahdistavia ja lamauttavia. Yhteiskunnallinen aktivismi tai edes konventionaalinen politiikka eivät suurinta osaa kovin paljon liikuta. Sovinnaisuuden ja passiivisuuden taustalta löytyy elämän ankaruuden ja näköalattomuuden lisäksi myös sopeuttavaa nuorisopolitiikkaa, jossa elämänhallinta ja menestys voidaan saavuttaa vain tuttuja polkuja pitkin. Mutta toisaalta osa nuorista seuraa maailmaa valppaasti ja tiedostavat oman poliittisuutensa ja elämänsä yhteiskunnallisuuden syvällisesti. Heidän aktivisminsa ei jää

keskisormen näyttämiseen etabloituneelle valtakoneistolle. Varsinkin Välimeren nuoriso on herännyt toimintaan 2000-luvun alun talouskriisien aikoihin. Näillä aktiiveilla on joidenkin empiiristen havaintojen perusteella institutionaalista politiikkaa uudistavia ajattelu- ja toimintatapoja. Toisaalta on myös niitä nuoria, joille ilon löytäminen vaihtoehtoisesta toiminnasta riittää ilman ohjelmallista aktivismia.

Asiasanat: Eurooppa, nuoret, nuorisokulttuuri, nuorisopolitiikka, poliittinen osallistuminen, poliittiset liikkeet, politisoituminen, sukupolvikemukset, taide, urheilu

Sammandrag

UNGDOMSPOLITIK OCH DEN POLITISKA UNGDOMEN: FRÅN OBJEKT TILL SUBJEKT?

Kari Paakkunainen & Juri Mykkänen (red.)

Utgör ungdomarnas ”delaktighet” frigörande politik och en ny våg av samhälleligt deltagande, eller teknologi för att tämja och kuva? Hur styrs ungdomarna till konventionellt politiskt deltagande, och hur växer ungdomarnas egna sätt att berättiga politiken i de bekanta fårorna? Varför passar en ung person som idrottar inte in i politiken, och varför förväntas det fortfarande att konstnärer ska vara samhällsmedvetna? Varifrån kommer de idrottare och konstnärer som utmanar de här konventionella rollerna? Hur har ungdomar i olika europeiska länder svarat på den ökande osäkerheten under 2000-talets ekonomiska kriser? Har de europeiska kulturernas storumråden, regimerna, fortfarande något förklaringsvärde när man granskar den unga generationens politiska reaktioner, organisering och alternativa politik? Kan generationen av unga vuxna som föddes på 1980- och 90-talen karakteriseras med begrepp som relaterar till en generationsupplevelse? Vad kunde dessa upplevelser vara, och vad berättar de om den här generationens förhållande till samhället? Finns det tecken på att ungdomarna håller på att politiseras på ett nytt sätt? Är de samhällsrörelser som domineras av unga väsentligen annorlunda än tidigare alternativrörelser?

Den här boken strävar efter att komma med teoretiska, empiriska – och även spekulativa – svar på dessa frågor. Helhetsbilden av både Finlands och övriga Europas ungdomar är flertydig. Den ekonomiska krisen, konkurrensen, besvikelser och pressen att skilja sig från mängden och erfarenhetsbaserad är verkliga, ångestframkallande och förlamande. Största delen berörs inte särskilt mycket av samhällsaktivismen eller ens den konventionella politiken. Bakom konventionalismen och passiviteten ligger förutom livets stränghet och bristen på visioner också anpassande ungdomspolitik där man endast kan uppnå livshantering och framgång längs bekanta stigar. Å andra sidan följer en del unga alert med vad som

händer i världen, och de har en djup medvetenhet om sin egen politiska fokus och samhällstillvändheten i sitt liv. Deras aktivism går inte endast ut på att visa det etablerade maktmaskineriet mittfingret. I synnerhet ungdomarna kring Medelhavet har vaknat upp till aktivitet under de ekonomiska kriserna i början av 2000-talet. På basis av vissa empiriska observationer har dessa aktivister tanke- och verksamhetssätt som förnyar den institutionella politiken. Å andra sidan är det också de här ungdomarna för vilka det räcker att finna glädje i alternativ verksamhet utan programmässig aktivism.

Ämnesord: Europa, ungdomar, ungdomskultur, ungdomspolitik, politiskt deltagande, politiska rörelser, politisering, generationsupplevelser, konst, idrott

Abstract

YOUTH POLICY AND POLITICAL YOUTH: FROM OBJECTS TO SUBJECTS?

Kari Paakkunainen & Juri Mykkänen (eds.)

Does young people's 'inclusion' represent a liberating policy and a revival of social participation? Or is it a mechanism for taming and subjugation? How are young people steered towards conventional political participation, and how do their own ways of political justification evolve in conventional channels? Why are young athletes not considered suitable for politics? Why is social awareness still expected from artists in particular? Where are the athletes and artists who will challenge these conventional roles? How have young people in various European countries responded to the increasing uncertainty caused by financial crises since 2000? Do the regimes of European political culture still have explanatory power when it comes to the political reactions, organisation and alternative politics of the younger generation? Can the generation of young adults born in the 1980s and 1990s be defined in terms of generational experiences? What could these experiences be, and what do they indicate about this generation's relationship with society? Are there signs of a new type of politicisation of young people? Are young people's prevalent social movements essentially different from earlier alternative movements?

This book seeks to answer these questions theoretically, empirically and speculatively. The big picture of young people in Finland and other parts of Europe is ambiguous. Financial distress, competition, disappointment – as well as the pressure to gain experiences and to stand out – are real, anxiety-evoking and paralysing. Most young people are not touched or moved by social activism or even conventional politics. In addition to the harsh facts of life and a lack of future options, such conventionality and passiveness arise from adaptive youth policy, according to which life management and success can only be achieved by following familiar paths. On the other hand, there are young people who actively follow world events and are deeply aware of the political and social nature of

their lives. Their activism is not limited to giving the middle finger to the power elite. Mediterranean young people in particular became active during the financial crisis of the early 2000s. According to some empirical observations, these active young people have ways of thinking and acting that are renewing institutional politics. However, there are also young people who find joy in alternative action even outside structured programmes.

Keywords: Europe, young people, youth culture, youth policy, political participation, political movements, politicisation, generational experiences, art, sport

Suomen ja muun Euroopan nuorisolle 2000-luvun talouskurimukset, kilpailullisuus ja pettymys ovat tosia, ahdistavia ja lamauttavia. *Nuorisopolitiikka ja poliittinen nuoriso: objekteista subjekteiksi?* -teoksen artikkelit sekä italialaisprofessori Donatella della Portan haastattelu tarjoavat nuorten osallisuudesta moniselitteisen kuvan.

Yhteiskunnallinen aktivismi tai edes konventionaalinen politiikka eivät suurinta osaa nuorista juurikaan kiinnosta. Sovinnaisuuden ja passiivisuuden taustalta löytyy elämän ankaruuden ja näköalattomuuden lisäksi myös sopeuttavaa nuorisopolitiikkaa, jossa elämänhallinta ja menestys voidaan saavuttaa vain tuttuja polkuja pitkin. Toisaalta osa nuorista seuraa maailmaa valppaasti ja tiedostaa oman poliittisuutensa ja elämänsä yhteiskunnallisuuden syvällisesti. Näillä aktiiveilla on institutionaalista politiikkaa uudistavia ajattelu- ja toimintatapoja. On myös niitä nuoria, joille ilon löytäminen vaihtoehtoisesta toiminnasta riittää ilman ohjelmallista aktivismia.

Nuorisotutkimusverkosto
Nuorisotutkimusseura
ISBN 978-952-372-029-9
ISSN 1799-9227
KI 32

